

Ἡ ΠΡΩΤΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Θ'

● ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1960 ●

ΤΕΥΧΟΣ 96ον

ΒΑΣ. Κ. ΣΚΑΦΙΔΑ

ΕΘΝΙΚΑΙ ΕΥΕΡΓΕΤΙΑΣ

ΕΛΕΝΗ ΜΙΧ. ΤΟΥΣΣΙΤΣΑ

Εἰς τὸ πάνθεον τῶν Ἐθνικῶν εὐεργετῶν ἐξέχουσαν θέσιν κατέχει μετὰ τοῦ Μιχαήλ Ἀν. Τουσσίτσα (1) καὶ ἡ σύζυγός του Ἑλένη ἐκ Μετσόβου ἔλκουσα τὴν καταγωγὴν τῆς καὶ τῆς ὁποίας δὲν διεσώθη τὸ πατρικὸν ἐπώνυμον. Ἡ Ἑλένη Μ. Τουσσίτσα ἐστάθη μία ἀνταξία σύντροφος τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, πού διέθεσε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς περιουσίας του εἰς ἔργα φιλανθρωπικά, κοινωνικά καὶ κατ' ἐξοχὴν ἔθνικά.

Κατὰ τὸ 1818, ὅταν ὁ Μιχαήλ Τουσσίτσας εὗρισκετο ἀκόμη ἐν Θεσσαλονίκῃ, κληρῶν ἐπιθυμίαν τῶν γονέων του καὶ κολουθῶν τὰ ὠραῖα καὶ συγκινητικὰ ἦθη αἱ ἔθιμα τοῦ Μετσόβου, ἔφθασεν εἰς τὴν ἐνέτειράν του κομίζων διάφορα δῶρα διὰ τοὺς οἰκείους του, τοὺς πλησιεστέρους συγγενεῖς του καὶ τοὺς παιδικούς του φίλους. ὁ ἔτος αὐτὸ ἐνυμφεύθη τὴν ὠραίαν καὶ ὑμπαθητικὴν Ἑλένην, τὴν ὁποίαν εἶχαν κλέξει οἱ γονεῖς του καὶ οἱ στενώτεροι συγγενεῖς του διὰ σύζυγόν του, ἂν καὶ δὲν ἦν ἔγραμματα, διότι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἴσαι γυναῖκες ἐμάνθανον γράμματα καὶ οὕτω διότι λόγφ τῶν αὐστηρῶν ἠθῶν δὲν ἔτελλαν τὰ κορίτσια εἰς τὸ σχολεῖον, ὅπου φοιτοῦσαν ἀγόρια. Ἐλάχιστοι εὐποροὶ γοῖς ἐπλήρωναν διδασκάλους, διὰ νὰ διδάσκουν κατ' οἶκον τὰ κορίτσια τῶν καὶ μέ-

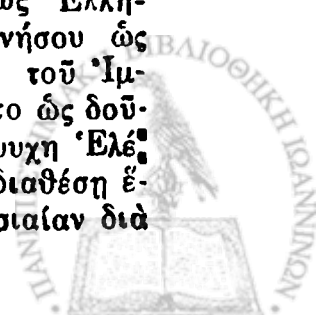
χρὸς ὠρισμένης ἡλικίας.

Μετὰ μικρὰν παραμονὴν ἐν Μετσόβῳ, τὸ ζεῖγος Μιχαήλ Τουσσίτσα ἀνεχώρησε διὰ Θεσσαλονίκην μὲ Μετσοβίτικο καραβάνι καὶ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1820 δι' Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου ἡ ἔξυπνη Ἑλένη ἔμαθε νὰ προσαρμόζεται πρὸς τὴν ἐξοίρετον κοινωνικὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν κατέλαβεν ὁ σύζυγός της. Εὐρεθεῖσα εἰς περιβάλλον πλουσιώτατον, δὲν ὑψηλοφρόνησε καὶ δὲν ἐθαμβώθηκε, ἀλλὰ σὰν γνησία Ἑλληνὶς παρέμεινε ταπεινὴ, μιὰ γνησία οἰκοκυρά, φροντίζουσα γιὰ τὸ σπιτικό της καὶ τὸν σύζυγόν της, τὸν ὁποῖον κυριολεκτικῶς ἐλάτρευε. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ ἐκεῖνος τὴν περιέβαλλε μὲ μεγάλην στοργὴν καὶ ἀγάπην, ὅπως ἄλλως τε ἀναφέρει εἰς τὴν διαθήκην του.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὁ Τουσσίτσας ἐξηκολούθησε νὰ παραμένῃ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μετὰ τῆς συζύγου του Ἑλένης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ἠτύχησε νὰ ἀποκτήσῃ διάδοχον.

Κατὰ τὴν δίσκολον καὶ δραματικὴν διὰ τοὺς Ἕλληνας ἐκείνην περίοδον, εἰς τὴν Αἴγυπτον ὠδηγοῦντο καθημερινῶς Ἕλληνες αἰχμάλωτοι, ἐκ τῆς Πελοποννήσου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, στελλόμενοι ὑπὸ τοῦ Ἰμβραήμ πασσᾶ, οἱ ὅποιοι ἐπωλοῦντο ὡς δοῦλοι εἰς τὴν ἀγοράν. Ἡ μεγαλόψυχη Ἑλένη Τουσσίτσα ἐσκέφθη τότε νὰ διαθέσῃ ἕνα μέγα μέρος ἀπὸ τὴν κολοσσαίαν διὰ

1. «Ἡπειρ. Ἐστία» 1956, σελ. 858.

την εποχήν εκείνην περιουσίαν τοῦ συζύγου της πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν δυστυχησμένων αὐτῶν θυμάτων τοῦ σκληροῦ καὶ ἀνίστου ἐκείνου πολέμου. Πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἐθνικωτάτου αὐτοῦ σκοποῦ ἐφρόντισε νὰ ἀποστείλῃ ἀνθρώπους τῆς ἐμπιστοσύνης της εἰς τὰ κυριώτερα σκλαβοπάζαρα τῆς Αἰγύπτου νὰ ἀγοράσῃ Ἕλληνας αἰχμαλώτους διὰ λογαριασμόν της! Τὰ ἀτυχή αὐτὰ πλάσματα ὠδηγοῦντο εἰς Ἀλεξανδρείαν καὶ ἐκεῖθεν κρυφίως ἀπεστέλλοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ὅταν τὸ 1826 μετὰ μακρὰν πολιορκίαν ἔπεσε τὸ Μεσολόγγι καὶ χιλιάδες γυναικόπαιδα ἐστάλησαν ἀπὸ τὸν Ἰμβραήμ πασσᾶν εἰς Αἴγυπτον πρὸς πώλησιν, ἡ Ἑλένη Τουσσίτσα διέθεσε τεράστια χρηματικά ποσὰ διὰ νὰ ἐξαγοράσῃ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ καὶ νὰ τὰ ἀποστείλῃ ἀσφαλῶς εἰς τὴν πατρίδα των. Τοιοῦτοτρόπως πολλοὶ Ἕλληνες καὶ Ἑλληνίδες χρεωστοῦσαν τὴν ζωὴν των καὶ τὴν ἐλευθερίαν των εἰς τὴν ἐξαιρετικὴν ἐκείνην Μετσοβίτισαν.

Μετὰ τὴν ἐκρηξίν τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου — 1854 — αἱ διπλωματικαὶ σχέσεις τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Αἰγύπτου διεκόπησαν καὶ ὁ Μιχαὴλ Τουσσίτσας, γενικὸς τότε Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἀφῆκε τὴν πλουσίαν χώραν τοῦ Νείλου καὶ ἐγκατεστάθη μετὰ τῆς συζύγου του ἐν Ἀθήναις. Διὰ νὰ βοηθήσῃ τότε ὁ Τουσσίτσας τὸ νεοσύστατον Ἑλληνικὸν Κράτος, ἔδωκε μεγάλα χρηματικά ποσὰ διὰ τὸ ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον, τὸ Πολυτεχνεῖον, τὸ Ἀρσάκειον, διὰ νοσοκομεῖα καὶ ἄλλα εὐαγγῆ ἰδρύματα, τῇ συμβουλῇ καὶ παρακινήσει πάντοτε τῆς συζύγου του. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιχαὴλ Τουσσίτσα, τὸ 1856, ἡ σύζυγός του ἀπέδειξεν ὅτι ἦτο ἐξ ἴσου μεγαλόδωρη ὄπως καὶ ἐκεῖνος.

Ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἀποκτήσει παιδιά ὁ Τουσσίτσας, ὄπως ἀνέφερα ἀνωτέρω, ἐκκληροδότησεν ὀλόκληρον τὴν περιουσίαν του εἰς αὐτὴν, διότι ἦτο βέβαιος ὅτι ἡ Ἑλένη θὰ ἐξακολουθοῦσε τὰς δωρεὰς ὄπως καὶ αὐτός. Ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ μεγάλη εὐεργετικὴ δρᾶσις τῆς ἐξαιρετικῆς ἐκείνης γυναίκας. Διαθέτει ἑκατὸν σαράντα χιλιάδας δραχμῶν καὶ ἀγοράζει τὸ οἰκόπεδο καὶ τὸ χαρίζεται διὰ νὰ κτίσουν τὸ κτίριον τοῦ Πολυτεχνεῖου. Ἐν συνεχείᾳ προσφέρει ἄλλας

(250.000) διακοσίας πενήκοντα χιλιάδας δραχμὰς διὰ νὰ ἀποπερατωθῇ ἡ οἰκοδομή. Εἰς τὸ Ὀρφανοτροφεῖον κορασίδων κτίζει ἐκκλησίαν πού ἐστοίχισε 80.000 δραχ. Γιὰ τὸ Ἀρσάκειον δαπανᾷ ἑκατὸν δέκα χιλιάδας δραχμὰς καὶ κτίζει μίαν πτέρυγα διὰ δημοτικὸν σχολεῖον. Καὶ διὰ διαθήκης της ἀφίνει ἄλλας 20.000 διὰ τὴν φιλεκπαιδευτικὴν ἐταιρείαν, εἰς τὸ Πολιτικὸν Νοσοκομεῖον 20.000 δραχ., εἰς τὸ Ὀρφανοτροφεῖον Χατζηκώστα 30.000 δραχ., εἰς τὸ ὀφθαλμιατρεῖον 12.000 δραχ., εἰς τὴν Ῥιζάρειον Σχολὴν 20.000 δραχ. καὶ διὰ τὴν γενέτειράν της τὸ Μέτσοβον τὸ ποσὸν τῶν 10.000! Ὑπελόγησαν τὰς δωρεὰς της εἰς 2¹), ἑκατομμύρια δραχμῶν. Ποσὸν τεράστιον διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Δικαιολογημένα λοιπὸν γράφει ὁ Σουτσοῦ: «οὐδέποτε ἰδιωτικὴ χεὶρ γυναικὸς τοιαῦτα ποσὰ ἐδωρήσατο καὶ διέθετο». Ὁλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου της ἠγόρασεν ἓνα μεγάλο οἰκόπεδον ἀπὸ 62.000 πήχεις τετραγωνικὰς ἀντὶ 620.000 καὶ τὸ προσέφερεν εἰς τὸ Κράτος διὰ νὰ κτίσῃ εἰς αὐτὸ τὸ σημερινὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Α' ἔστειλε τότε τὸν ἀυλάρχην του εἰς τὴν οἰκίαν της διὰ νὰ τὴν εὐχαριστήσῃ διὰ τὰς πλουσιωτάτας δωρεὰς της πρὸς τὴν πρωτεύουσαν.

Τὴν 1ην Ἀπριλίου 1866 ἀπέθανεν ἀπὸ ἐγκεφαλικὴν αἰμορραγίαν. Ἡ πολυτελεστάτη κηδεῖα της ὑπῆρξε μοναδικὴ εἰς τὰ Χρονικὰ τῶν Ἀθηνῶν. Παρευρέθη εἰς αὐτὴν ὀλόκληρον τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, αἱ ἀρχαὶ καὶ ὅλη ἡ κοινωνία τῆς πρωτεύουσας. Ὅταν ἡ πομπὴ διήρχετο τὴν ὁδὸν Πανεπιστημίου, τὸ Ἀρσάκειον ἦτο πένθιμα στολισμένον καὶ αἱ ἀρσακειάδες μαυροφορεμέναι εἶχον παραταχθῆ εἰς τὸ πεζοδρόμιον καὶ ἀπέδωσαν τιμὰς εἰς τὴν μεγάλην εὐεργετίδα. Ἡ ἐφημερὶς «Αἰὼν» ἔγραφε τότε: «Ὅ,τι καθιστᾷ ἴλιαν συγκινητικὴν τὴν κηδεῖαν, δὲν ἦτο ἡ συνοδεία τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ στρατιωτικῶν ἀρχῶν, ὅσον τὸ ἀπειρον πλῆθος τῶν πτωχῶν καὶ τῶν ἐνδεῶν τοῦ λαοῦ, οὓς ἡ εὐεργετικὴ χεὶρ τῆς ἀποθανούσης ἐπαρηγόρησε δακρύνοντας καὶ ἔθρεψεν πεινάσαντας».

Ἐπικήδειον ἐξεφώνησεν ὁ καθηγητὴς τῆς Θεολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ

μίω Κων. Κοντογόνης και επιτάφιον ὁ Ἡπειρώτης λόγιος Λέων Μελάς. Ὁ Κοντογόνης εἶπε χαρακτηριστικὰ δι: «διεκριθῆ και κατὰ τὴν ἀρετὴν τῆς μετριότητος και ταπεινοφροσύνης, οὐδόλως οὐδέποτε ὑψηλοφρονήσασα οὔτε ἐπὶ τῇ δόξῃ και τιμῇ» και ὁ Μελάς ἐπεράτωσε τὸν ἐπιτάφιον μὲ αὐτά: «Οὔτε τὰ γράμματα και ἡ Παιδεία, οὔτε ἡ κομπὴ τῶν νεωτέρων ἀνατροφῆ διέκριναν τὴν μακαρίτιδα. Καὶ ὅμως ὁ βίος αὐτῆς καταθέλγει και ἀνυψοῖ τὴν καρδία ἡμῶν».

Ἐν ζωῇ εὐρισκομένη ἡ Ἑλένη Τουσοῖτσα προσέφερε τὸ 1864 ἀνά 5.000 δραχ. ὑπὲρ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς και ὑπὲρ τῶν πτωχῶν τοῦ Μετσόβου! Ἐκ τῶν 2¹), ἑκατομμυρίων δραχμῶν πού διέθεσεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν πρωτεύουσαν, ψιχία δηλονότι τῆς κολοσσιαίας περιουσίας της, τὴν ὁποίαν ἐκληρονόμησεν ἀπὸ τὸν σύζυγόν της και ἡ ὁποία ἀνήρχετο εἰς ἑπτὰ ἑκατομμύρια δραχμῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Τὸ ἴδιον ἐπραξεν ἀργότερον και ὁ ἔκ Μετσόβου μέγας ἐθνικὸς εὐεργέτης Γεώργιος Ἀβέρωφ. Τὴν τοιαύτην σοβαρὰν και ἀσυγχώρητον παράληψιν και τῶν δύο ὡς ἀνωτέρω ἐθνικῶν εὐεργετῶν, νὰ φανοῦν περισσότερον γενναιόδωροι πρὸς τὴν πτωχὴν και ὑπόδουλον τότε γενέτειράν των και τοὺς συμπατριώτας των, ἀποδίδω εἰς τὴν ἑλλησιν ἐπάρχους μορφώσεώς των και εἰς τὰς εἰσηγήσεις τῶν συμβούλων των, ὑπὸ τῶν ὁποίων περιεστοιχίζοντο.

Ἡ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἐταιρεία Ἀθηνῶν πρὸς τιμὴν τῆς Ἑλένης Τουσοῖτσα ἵδρυσεν ἐν Ἀθήναις τὸ Τοσοῖτσειον Σχολεῖον μετ' οἰκοτροφείου, εἰς τὸ ὁποῖον ὅμως ὁδεμία κόρη ἐκ Μετσόβου εἰσήχθη μέχρι σήμερον!!

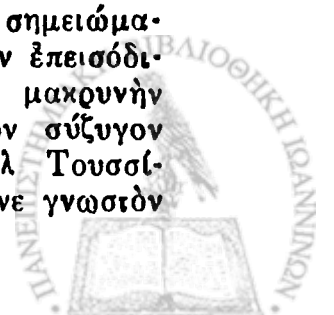
Και ἀφοῦ ὁ λόγος περὶ ἐθνικῆς ἐξ Ἡπειρώτου εὐεργέτιδος, ἔκρινα σκόπιμον νὰ παραθέσω τὴν βαρύνουσαν γνώμην τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ Γεωργίου Χατζηδάκη ἐκ Κρήτης περὶ τῆς πολυτίμου προσφορᾶς τῶν Ἡπειρωτῶν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος. Ὁ φθινόπωρον τοῦ 1904—ὅπως ἀνέφερε τὴν 7ην Μαρτίου ἐ. ἔ. εἰς τὸν ἐμπνευσμένον λόγον του ὁ διακεκριμένος Ἡπειρώτης καθηγητῆς τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου Σπυ

ρίδων Καλλιάρης κατὰ τὸ τελεσθὲν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας πολιτικὸν μνημόσυνον τοῦ ἐπίσης Ἡπειρώτου ἱστορικοῦ Σπυρ. Λάμπρου—ὁ ὡς ἄνω Γ. Χατζηδάκης, εἰς μίαν παρέμβασιν τῆς διδασκαλίας του, εἶπε τὰ ἀκόλουθα: «Ἄν ἡμεῖς οἱ Κρήτες δικαιούμεθα νὰ καυχώμεθα διὰ τὴν ἀνδρείαν, τὴν ὁποίαν ἐπιδείξαμεν κατὰ τοὺς σκληροτάτους ἀπελευθερωτικούς ἀγῶνας ἡμῶν, ὅμως οἱ Βασιλεῖς τῆς φιλοπατρίας ἐν τῷ Νεωτέρῳ ἑλληνισμῷ ἦσαν οἱ Ἡπειρωταί». Καὶ ὅταν μετὰ μίαν ἐπταετίαν ἔκτοτε, ἔτσι τὸ 1911, ὁ κ. Καλλιάρης συνηντήθη εἰς τὰς Πάτρας μετὸν ἀοίδιμον Χατζηδάκην και ἐζήτησεν ἀπὸ αὐτὸν νὰ πληροφορηθῆ ποῦ στηρίζει τὴν τοιαύτην περὶ τῶν Ἡπειρωτῶν γνώμην του, ἔλαβε τὴν ἀκόλουθον ἀπάντησιν:

«Εἰς τὴν Ἡπειρον πρὸ πάντων, κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος ὀφείλη ὁ ἑλληνισμὸς τὴν ἀναγέννησιν τῆς ἐθνικῆς παιδείας ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐν αὐτῇ προητοιμάσθη μέγα μέρος τῶν πολεμικῶν δυνάμεων, αἵτινες ἔδρασαν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν. Ἡπειρωταὶ ἦσαν οἱ πλεῖστοι μεγάλοι ἐθνικοὶ εὐεργεταί, οἵτινες κατέδειξαν ἀξιοθαύμαστον εὐρείαν ἀντίληψιν φιλοπατρίας. Ἐγὼ δὲ θεωρῶ μεγάλην μου τιμὴν, ὅτι εἶμαι μέλος τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἐταιρείας, οἱ τρεῖς μέγιστοι εὐεργεταὶ τῆς ὁποίας, ὁ Ἀπόστολος Ἀρσάκης, ἡ Ἑλένη και Μιχαήλ Τουσοῖτσα και ἡ Ἰφιγένεια Σίμωνος Σίνα ἦσαν ΗΠΕΙΡΩΤΑΙ. Καὶ οἱ τρεῖς δὲ, σεβόμενοι τὸν Πανελλήνιον χαρακτήρα, ὃν φέρει ἡ φιλεκπαιδευτικὴ ἐταιρεία, και ἐκπροσωποῦντες κοινὴν εἰς τοὺς Ἡπειρώτας ἀντίληψιν φιλοπατρίας, οὐδὲν ἰδιαιτερον προνόμιον ἠξίωσαν διὰ τὴν ἰδιαιτέραν αὐτῶν πατρίδα τὴν Ἡπειρον».

Μεγίστη λοιπὸν ἐθνικὴ εὐεργετὴς ὑπῆρξεν ἡ Ἑλένη Μιχ. Τουσοῖτσα.

Ἐν συνεχείᾳ τοῦ παρόντος σημειώματος θὰ ἀναφέρω ἓνα δραματικὸν ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον συνέβη κατὰ τὴν μακρονήν ἐκείνην ἐποχὴν—1820—εἰς τὸν σύζυγον τῆς ὡς ἄνω Ἑλένης, τὸν Μιχαήλ Τουσοῖτσαν, τὸ ὁποῖον τελευταίως ἔγινε γνωστὸν

εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν.

Ἴδου αὐτό, ὅπως ἐδημοσιεύθη εἰς τὸν τύπον τῆς Ἀλεξανδρείας:

«Ὀλίγον μετὰ τὴν καταπληκτικὴν ἄνδρον τοῦ Τουσσίτσα εἰς τὴν διαχείρησιν τῆς τότε Αἰγυπτιακῆς πολιτικῆς, ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὁ Ἀντώνιος Πελοπίδας—ψευδώνυμον φιλικοῦ—ἀπεσταλμένος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, διὰ τὴν μύησιν τὸν ἑλληνισμὸν τῆς Αἰγύπτου εἰς αὐτήν.

Ἄλλ' ἡ διαταγὴ ποῦ εἶχε ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιον Τσακάλωφ ἦτο ὄχι τόσον ἡ μύησις ὅσον ἡ δολοφονία τοῦ Τουσσίτσα. Ὁ Τσακάλωφ ὡς Ἡπειρώτης καὶ αὐτὸς δὲν ἠμποροῦσε ποτὲ νὰ συγχωρήσῃ εἰς τὸν συμπατριώτην του Μετσοβίτην ὅτι, εἰς στιγμὴς κρίσιμες γιὰ τὸν ἀγῶνα, αὐτὸς ἔμεινε κοντὰ εἰς τὸν Μωχάμετ Ἄλυ, διὰ τὸν ὁποῖον ἐπίστευαν ὅτι θὰ βοηθοῦσε τοὺς Τούρκους νὰ συντρίψουν τὴν ἐξέγερσιν.

Ἔτσι ὁ Ἀντ. Πελοπίδας ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν φέροντας τὴν προγραφὴν τοῦ Τουσσίτσα. Ἡ ἐντολή, ποῦ εἶχε, ἦτο νὰ ἐκκαθαρίσῃ τὸν Τουσσίτσα πρὶν προχωρήσῃ εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ πρώτου πυρῆνος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Ἐξήτησε λοιπὸν ἀκρόασιν ἀπὸ τὸν μυστικοσύμβουλον τοῦ Ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου, ἀποφασισμένος νὰ τὸν δολοφονήσῃ μὲ ἓνα μαχαῖρι, ποῦ ἔκρυβε ἐπάνω του. Πῶς θὰ διέφευγε κατόπιν; Πῶς θὰ γλύτωνε ἀπὸ τοὺς σωματοφύλακας τοῦ Τουσσίτσα, ποῦ φρουροῦσαν τὸ παλάτι του; Αὐτὸ δὲν τὸ σκέφθηκε ὁ Πελοπίδας, γιὰτὶ οἱ ὄπαδοὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας διεκρίνονταν γιὰ τὴν τόλμη τους. Μήπως δὲν εἶναι γνωστὸν ὅτι πρὸς στιγμὴν εἶχαν σχεδιάσει νὰ κηρύξουν τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ φυλακίσουν τὸν Σουλτᾶνον; Ὁ Πελοπίδας ἐπέρασε ἓνα πρωτὶ τὶς στοῆς τοῦ παλατιοῦ τοῦ Τουσσίτσα, ἀνέβηκε εἰς σκάλες μὲ τὰ ἀραβικὰ ψηφιδωτὰ καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν μεγάλην σάλα μὲ τὰ ἀνατολίτικα καταπλίκια ποῦ ἦταν ὁ προθάλαμος τοῦ γραφείου. Δύο γιγαντώσωμοι Ἀλβανοὶ μὲ χρυσοκέντητες στολῆς, μακρὺς βράκες καὶ ἓνα ἀσημοστολισμένο σπαθὶ ποῦ κρέμονταν στῆ

μέση τους φρουροῦσαν τὸν Τουσσίτσα, ἐμπρὸς εἰς τὸν ὁποῖον τὸν ὠδήγησαν σὲ λίγο. Φοροῦσε τὸ κοντὸ του φέσι, ἓνα κολλαριστὸ πουκάμισο μὲ τὶς μύτες τοῦ γιανκᾶ του γυριστὸς πρὸς τὰ ἔξω, εἰς τὸ δέσιμο τῆς μαύρης του γραβάτας, καὶ ἓνα σακκάκι, σύμφωνα μὲ τὴν μόδα τῆς ἐποχῆς, ὀλόμαυρο, ὀιγμένο ἐπάνω εἰς τὸν ὄμο του. Ὁ Πελοπίδας μόλις ἄκουσε τὴν πρόσκλησιν νὰ καθίσῃ, ἔφρόντισε νὰ τραβήξῃ τὴν καρτέλα του κατὰ τρόπο ποῦ νὰ μπορέσῃ εὐκολὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀποστολὴν του. Δοκίμασε ὅμως μεγάλη ἔκπληξι γιὰτὶ ἄκουσε ἀμέσως τὸν Τουσσίτσα νὰ τοῦ μιλήῃ γιὰ τὸν σκοπὸν τοῦ ἐρχομοῦ του εἰς τὴν Αἰγύπτον, τὴν μύησιν τῶν Ἑλλήνων τῆς Αἰγύπτου.

Μὲ τοὺς ἀνθρώπους του παρακολουθοῦσε σὰν γνήσιος Ἕλληνας ὅλα τὰ παρασκήνια τοῦ ἀγῶνος. Ἐξήγησε εἰς τὸν ἀπεσταλμένο τοῦ Τσακάλωφ ὅτι εἶναι σφάλμα νὰ φαντάζωνται τὸν Μωχάμετ Ἄλυ ἐχθρὸν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀπεναντίας θὰ εὐχαριστεῖτο νὰ ἰδῇ τὴν ἐξέγερσιν νὰ ἐπιτυγχάνῃ, διότι ἔτσι θὰ τὸν ἄφηνε ἡ Πύλη ἡσυχο νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὴν Αἰγύπτον.

Ὁ ἀπεσταλμένος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας τόσο πολὺ συγκινήθηκε ἀπὸ τὰ ὅσα ἄκουσε ἀπὸ τὸν Τουσσίτσα, ποῦ γιὰ μιὰ στιγμὴ σηκώθηκε ὄρθιος ἐτράβηξε ἀπὸ τὸ κόκκινον ζωνάρι τὸ μαχαῖρι καὶ εἶπε δακρυσμένος:

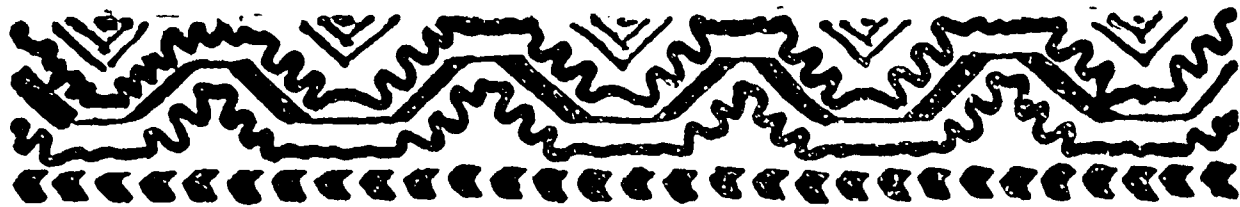
«Ἀφέντη, αὐτὸ τὸ μαχαῖρι μοῦ τόδωσαν νὰ σὲ σκοτώσω...»

Τὰ μάτια τοῦ Τουσσίτσα ἄστραψαν, ἔνα ρίγος τοῦ ἔφερε μιὰ νευρικὴ σύσπασιν εἰς τὰ χεῖλη καὶ μόλις μπόρεσε νὰ προφέρει:

«Ἀδελφέ μου, πρᾶξε ὅ,τι σοῦ προστάζει ἡ συνείδησί σου...»

Ὁ Πελοπίδας πέταξε τὸ μαχαῖρι ἐπάνω στὸ τραπέζι καὶ ἐκεῖνος τὸ πῆρε σιωπηλὸς καὶ τὸ ἔρριξε στὸ συρτάρι του. Ὁ φίλος του Στέφανος Ζιζίνιας, (ἀπὸ γνωστὸ τοῦ ὁποῖου δίδεται γιὰ πρώτη φορὰ εἰς τὴν δημοσιότητα τώρα νὸ ἐπεισόδιον) διηγεῖται ὅτι ποτὲ δὲν ἀποχωρίσθηκε ἐκεῖνο τὸ μαχαῖρι τοῦ Φιλικοῦ.

ΚΩΣΤΑ ΑΠ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Η ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1854*

ΔΙΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

Αί ἐπιτυχίαι τῶν ἐπαναστατῶν καθ' ὅλην τὴν Ἠπειρον καὶ ἰδίως περὶ τὴν Ἄρταν, Πρέβεζαν, Θεσπρωτίαν, καὶ ἔξωθι τῶν Ἰωαννίνων εἰς Κουτσουλιό, κατεθορύβησαν τὴν Τουρκικὴν Κυβέρνησιν καὶ ἠνάγκασαν αὐτὴν νὰ λάβῃ στάσιν περισσότερον ἀποφασιστικὴν ἔναντι τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν ἐθεώρει ὡς τὴν μόνην ὑπεύθυνον τῶν ἀνωμαλιῶν.

Μετὰ τὰ ἔκτροπα ἔξωθι τῆς Τουρκικῆς Πρεσβείας καὶ τὴν χλιαρὰν στάσιν τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως, ὡς καὶ τὴν συνέχισιν τῆς ὑποστηρίξεως τῶν ἐπαναστατῶν ἐκ μέρους αὐτῆς, ἡ Τουρ. Κυβέρνησις ἀπηύθυνεν εἰς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος τὴν κάτωθι διακοίνωσιν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 7]19—3—54.

Δ ι α κ ο ἰ ν ω σ ι ς

Πρὸς

Τὸν κ. Παῖκον κλπ.

Ὁ ὑπογεγραμμένος ἐπιτετραμμένος τῆς Ὑ.Π. λαμβάνει τὴν τιμὴν νὰ κοινοποιήσῃ πρὸς τὸν κ. Παῖκον ὑπουργὸν ἐπὶ τοῦ Βασ. Οἴκου καὶ τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων τῆς Α. Ἑλ. Μ. τὰς ὀριστικὰς διαταγὰς, ὅσας ἔλαβεν παρὰ τῆς Σεβ. Κυβερνήσεως, αἵτινες ἀφορῶσι τὰς ἀξιοκατακρίτους ἐπιχειρήσεις, ὅσαι κατ' αὐτὴν τὴν στιγμήν ἐνεργοῦνται ἔναντιον τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν τῆς Ὀθωμ. Αὐτοκρατορίας.

Ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτῆς τοῦ νὰ διατηρήσῃ καὶ νὰ συσφίξῃ ἐπὶ μᾶλλον τὰς φιλικὰς σχέσεις τὰς ὑφισταμένας μεταξὺ τῶν δύο γειτόνων Κυβερνήσεων, ἡ Ὑ.Π. δὲν παρημέλησεν ἀπ' ἀρχῆς νὰ προκαλέσῃ ἐπίσης τὴν προσοχὴν τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως. Τὰ ἐπὶ τοῦτο αἰσθήματά της οὐδέποτε ἐκρύβησαν, ἰδίως δὲ εἰς τὰς εὐκολίας καὶ εἰς τὰ ἄλλα δείγματα τῆς καλῆς θελήσεως, ὅσα ἀπένειμεν αὐτῇ εἰς τὸ Ἑλ. ἐμπόριον.

Ἡ Ὑ.Π. συνεπῆς πρὸς τὰς φιλικὰς ταύτας διαθέσεις της, ἐπίστευεν ὅτι ἔδικαιούτο νὰ περιμένῃ διαγωγὴν ὁμοίαν καὶ ἐπίσης εὐδιάθετον ἐκ μέρους τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως, καθὼς καὶ τὴν λήψιν μέτρων τεινόντων εἰς τὴν ἐπὶ μᾶλλον ἐνίσχυσιν τῶν σχέσεων τούτων.

Μολονότι ἐπανελλημμένως ἐνῶ αἱ φιλικαὶ σχέσεις ἐξηκολούθησαν ὑφιστάμεναι τινὲς τῶν κατοίκων τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, ἐκ τοῖς πλέον διακεκριμένοις μάλιστα, ἐπιχείρουν ἐνόπλους εἰσβολὰς, ὅτε μὲν διὰ ξηρᾶς, ὅτε δὲ διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Ὀθωμ. Χώραν, ἐλήστευον τὰς παρουσίας τῶν ὑπηκόων τῆς Ὑ.Π. καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ πραγματοποιήσουν τὰ ὀλέθρια σχέδιά των, ἐπανήρχοντο εἰς τὴν Ἑλ-

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 197.

λάδα.

Εἰς τὰς περιστάσεις ταύτας ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις ἀντὶ νὰ λάβῃ μέτρα τῶν ἐγκληματιῶν τούτων, καίτοι τὰ καθήκοντα ὅσα τῇ ἐπέβαλεν ἡ ἀπέναντι τῆς Υ.Π. θέσις της, τοὺς ὑπεδέχετο τὸναντίον μετὰ περιποιήσεων. Ἡ Υ.Π. εἰ καὶ ἔλυπᾶτο ἐπὶ τῇ διαγωγῇ τοιαύτῃ, δὲν ἔλλειψεν εἰλικρινῶς καὶ δι' αἰσθημάτων φιλικῶν φερομένη πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Οὐδεὶς δύναται νὰ φιλονικήσῃ τὴν μετριοπάθειαν αὐτῆς καθ' ὅλα τὰ ἀτυχῆ ταῦτα συμβάντα.

Ἄλλ' ὅμως πρὸ ἐπτὰ ἢ ὀκτῶ μηνῶν διάφοροι Ἕλληνες φίλοι τῆς ἀταξίας, τῶν ὀπρίων τινὲς ἀνῆκον εἰς τὰς ὑψηλοτέρας μάλιστα κοινωνικὰς τάξεις, καθὼς καὶ ὁ Ἀθηναϊκὸς τύπος, ἐπιχείρησαν ὑπ' ὄψιν τῆς Κυβερνήσεως νὰ διαταράξωσι δι' ἐπαναστατικῶν πράξεων τὴν ἡσυχίαν τῶν φιλησύχων κατοίκων τῶν ὀμόρων ἐπαρχιῶν.

Συγχρόνως ἡ Υ. Π. ἐββαιώθη ὅτι πολεμοφόδια λάθρα στέλλονται εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ ὅτι στρατεύματα Ἑλληνικὰ καὶ κανόνια πολλάκις διευθύνθησαν πρὸς τὰ σύνορα. Ἡ ἐν Ἀθήναις Αὐτοκρατορικὴ Πρεσβεία, ὑπήκουσα εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ διατηρήσῃ τὰς καλὰς σχέσεις τῶν δύο κυβερνήσεων, παρετήρησεν ὅτι αἱ κατὰ τὰ σύνορα γινόμεναι αὗται πολεμικαὶ παρασκευαὶ ἐπὶ ἀπαραδέκτοις προφάσεσι, ἐνεθάρρουν ἔτι μᾶλλον τοὺς δημιουργοὺς τῶν ταραχῶν καὶ ἀντέκειντο εἰς τὰς φιλικὰς σχέσεις τῶν δύο Κυβερνήσεων.

Συνάμα ἐπεκαλέσατο ἐκ τῶν προτέρων τὴν προσοχὴν τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως ἐπὶ διαφόρων ἀτόπων, ὅσα ἐμελλον νὰ προκύψωσι μεταξὺ τῶν δύο Κυβερνήσεων, ἐὰν ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις δὲν ἔσπευδε νὰ προλάβῃ.

Πλὴν ἀντὶ νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς παρατηρήσεις ταύτας καὶ τὰς εἰλικρινεῖς προειδοποιήσεις τῆς Αὐτ. Πρεσβείας, ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις ἐπιμόνως ἠρνήσατο τὸ ἀκριβὲς τῶν δοθεισῶν παρὰ τῆς Πρεσβείας ταύτης πληροφοριῶν καὶ διατεινομένη ὅτι οὐδὲν ὑπῆρχεν τὸ δυνάμενον νὰ δώσῃ χώραν εἰς πραγματικὰ παράπονα, ἀντέτασεν ἄρνησιν πλήρη, ἐνθαρρύνουσα οὕτως ἐκείνους, οἵτινες συνέλαβον ἰδέας στασιαστικὰς καὶ ἐπειρῶντο νὰ τὰς ἐκτελέσωσι.

Αἱ ἔνοχοι αὗται ἐπιχειρήσεις μακρότερον ἐσπρώχθησαν ἀπὸ μηνός. Ἀξιωματικοὶ ἀνήκοντες εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Ἑλλ. Βασιλείου καὶ δημόσιοι ὑπάλληλοι, συνέστησαν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ αὐτῇ Κομιτᾶτον, συλλέγουσι καὶ ὀπλίζουσι στρατιώτας καὶ δι' ἐνόχων μέσων ἐξάπτουσι τὰ πνεύματα.

Οὐδὲν ἔλητμόνησαν ὅπως συλλέγωσι καὶ ὀπλίζωσι στρατιώτας ἐκ τῶν διαφόρων τῆς Ἑλλάδος μερῶν ἐπὶ τῶν συνόρων οἵτινες τὴν σημαίαν ἀναπεπταμένην φέροντες, εἰσβάλλουσι εἰς τὰ χωρία τῆς Ἀρτίας, τῶν Ἀγράφων καὶ τῶν Τρικκάλων. Ἐκτοτε χωρὶς νὰ σεβασθῶσι ποσῶς τὸ δίκαιον τῶν Ἐθνῶν, χωρὶς τὰ ἐμβλέψωσιν εἰς τοὺς παρὰ τῶν πεπολιτισμένων Κρατῶν παραδεκτοὺς Νόμους, οἱ ἄνθρωποι οὗτοι μεταχειρίζονται τὴν βίαν κατὰ τῶν ὑπηκόων τῆς Υ.Π. συλοῦσι τὰς ἰδιοκτησίας των καὶ εἰς κίνδυνον θέτουσι τὴν ὑπαρξιν αὐτῆν τῶν οἰκογενειῶν.

Παρ' ὅλον τοῦτο ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις εἰ καὶ βλέπουσα τὰ γενόμενα ὑπ' ὄψιν αὐτῆς, οὐ μόνον δὲν σπεύδει νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ καθῆκον δικαιοσύνης, μεταχειριζομένη ὅσα διαθέτει νόμιμα μέσα πρὸς καταστολὴν τῶν ἀταξιῶν, ἀλλ' εἰσέτι ἀπέφυγε τοῦ νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν διαγωγὴν τῶν ἰδίων τῆς ἀξιωματικῶν καὶ νὰ τιμωρήσῃ ἐκείνους οἵτινες ἀνοίξαντες τὰς φυλακὰς ἀπέλυσαν κακούργους, ἢ προμηθεύουσι τοὺς κατοίκους τοῦ Βασιλείου δι' ὀπλων φερόντων λόγην καὶ διὰ πολεμοφοδίων.

Καὶ ἐνῶ οἱ ὑπήκοοι Ἕλληνες πρῶτοι διετάραξαν τὴν ἡσυχίαν τῶν κατοίκων τῆς περὶ τὴν Ἀρτιαν χώρας καὶ ἐνῶ τὰ ὀπλίων στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν καὶ ἄλλων ἐνόπλων εὐρισκομένων σήμερον αὐτόθι εἰσὶν ὑπήκοοι Ἕλληνες, εἶναι δυνατόν νὰ θεωρήσῃ ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ὡς ὅπως ὑπεκφεύγου-

σαν τῆς δικαιοδοσίας της καὶ νὰ ἀποκαλῆ τούτους ἐπαναστάτας τῆς Ἡπείρου;

Τοιαύτη γλῶσσα δύναται θεωρηθεῖ σπουδαία;

Ρίπτουσα ὀλόκληρον τὸ βάρος τῶν λυπηρῶν συμβεβηκότων τῆς Ἡπείρου ἐπὶ τῶν ἰδίων της ὑπηκόων, ἢ Ἑλλ. Κυβέρνησις ζητεῖ ν' ἀποβάλλῃ πᾶσαν εὐθύνην. Ἄλλ' ἢ Υ.Π. δὲν δύναται ν' ἀποδεχθῆ τοιοῦτον συλλογισμόν, καθ' ἣν στιγμὴν μάλιστα πληρεστάτη ἡσυχία βασιλεύει εἰς τὸ Βασίλειον ὅπου οἱ Νόμοι παρ' ὧν σεβόμενοι ἰσχύουσι καὶ οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ἀκωλύτως ἐκτελοῦσι τὰ καθήκοντά των. Ὅταν τοιαύτη ὑπάρχει ἡ ἐσωτερικὴ τῆς Ἑλλάδος κατάστασις πῶς ἢ Υ. Π. δύναται νὰ παραδεχθῆ τὸ σύστημα ὀπισθεν τοῦ ὁποίου ἐθωρακίσθησαν καὶ νὰ θεωρήσῃ ὑπευθύνους τοὺς λαοὺς τοῦ τόπου τούτου; Πῶς δὲ καὶ κατὰ ποίαν ἀρχὴν τοῦ διεθνoῦς δικαίου, ἐν οἴονδήποτε κράτος δύναται ν' ἀποταθῆ πρὸς τὸν λαὸν ξένου, ὅπως τοῦ ζητήσῃ τὸν λόγον τῶν ἐγκληματικῶν ἐπιχειρήσεων τὰς ὁποίας κατὰ τοῦ κράτους τούτου ἀποδίδωσι;

Ἡ Υ. Π. ἀφίνει εἰς τὴν φρόνησιν τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως νὰ κρίνῃ ἐὰν τὸ σύστημα τῆς ὑπεκφυγῆς, ὅπερ ἀπεδέξατο αὐτὴ ἢ ἰδίᾳ δύναται νὰ θεωρηθῆ καὶ παρ' αὐτῆς σπουδαῖον. Ἡ Υ.Π. δὲν δύναται ἐν οὐδεμίᾳ περιπτώσει ν' ἀποταθῆ εἰς τὸν λαὸν τῆς Ἑλλάδος, οὐδὲν ἔχει κοινὸν μετὰ τοῦ Ἑλλ. Συντάγματος.

Τὰ παράπονά της λοιπὸν ἀντικείμενα καὶ ἐπὶ τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως ταύτης ἢ Υ.Π. δικαιούται νὰ κρίνῃ τὴν εὐθύνην τῶν συμβεβηκότων ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου θέλει λάβει ὅλα τὰ μέτρα κατ' ἐκείνων ὅσοι ζητοῦσι νὰ προβάλλωσι αὐτὴν εἰς τὰ δικαιώματά της.

Ἄλλὰ συγχρόνως ἢ Υ.Π. πιστεύει ὅτι βασίμως δύναται νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως τὰ ἑξῆς:

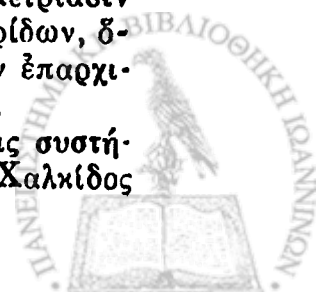
Α.—Βασικὰς διαβεβαιώσεις ὅτι θέλει προσκαλέσει τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἐπαναστατῶν δηλ. τὸν στρατηγὸν Τζαβέλαν, τὸν στρατηγὸν Γρίβαν, τὸν στρατηγὸν Χατζη Πέτρον, τοὺς συνταγματάρχας Καρατάσιον, Κοντογιάννην, Παπακώσταν, Στράτον, τοὺς ἀξιωματικοὺς Βέικον, Καραϊσκάκην, Κάσκαρην, Χρόνην, Βασδέκην καὶ τοὺς ἄλλους ἀξιωματικοὺς τοὺς ἔχοντας βαθμοὺς στρατιωτικούς, νὰ ἐπιστρέψωσι εἰς τὸ Βασίλειον ἐντὸς δέκα ἡμερῶν καὶ ὅτι θέλει σχηματίσει ἐπιτροπὴν ἵνα δικάσῃ καὶ τιμωρήσῃ αὐτοὺς κατὰ τοὺς ἰσχύοντας νόμους. Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν οἱ ἀξιωματικοὶ οὗτοι δὲν ἤθελον ὑπακούσει εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεως, αὕτη ὀφείλει νὰ τοῖς κοινοποιήσῃ διὰ τοῦ ἐπισημοτέρου τρόπου, ὅτι οἱ μισθοὶ των παύουσι καὶ ὅτι θέλουσι τιμωρηθῆ κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς ἐνοχῆς των.

Β.—Νὰ ἀπαγορεύσῃ αὐστηρῶς πάντα κατὰ τὸ Κράτος αὐτῆς ἐξοπλισμὸν διὰ τὰς ὁμόρους χώρας, νὰ μὴ συγχωρήσῃ εἰς ἐνόπλους νὰ διέλθωσι τὰ σύνορα, νὰ ἐμποδίσῃ πᾶσαν ἄλλην στρατιωτικὴν παρασκευὴν καὶ νὰ παύσῃ ἐκείνους τῶν ὑπαλλήλων της ὅσοι ἐξάπτουσι φανερὰ τὰ πάθη κατὰ τῆς γείτονος ἐπικρατείας ὡς ὁποῖοι Ν. Κωστής, Ι. Σουτζος, Δ. Μαυροκορδαῦτος δικαστής, κλπ. δημοσιεύουσα καὶ τοὺς λόγους τῆς παύσεώς των.

Γ.—Νὰ ἀπεδοκιμάσῃ διὰ τῶν ἐπισήμων ὀργάνων της καὶ νὰ διακηρύξῃ ὡς ἐπικίνδυνον εἶς τε τὴν πολιτικὴν της καὶ εἰς τὰ συμφέροντα τῆς ἐπικρατείας της πάντας ἐκείνους ὅσοι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὅλου τοῦ κόσμου διατρέχουσι τὰς ὁδοὺς καὶ κρούωσι τὰς θύρας πάντων ζητῶντες χρηματικὰς συνδρομὰς καὶ φανερὰ ἐνεργοῦσι ἐφοπλισμὸν, δηλ. τὰ μέλη τῶν διαφόρων Κομιτάτων.

Δ.—νὰ ἐνεργήσῃ πᾶν ὅτι οἱ νόμοι τοῦ τόπου ἐπιτρέπουσι πρὸς μετρίασιν τῆς γλώσσης τῆς ἐφημερίδος «Αἰῶν» καὶ τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν ἐφημερίδων, ὅσαι ἀνάπτουσι τὰ πνεύματα καὶ ζητοῦσι νὰ διαταράξωσι τὴν ἡσυχίαν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ὀθωμ. Αὐτοκρατορίας μὲ ψεῦδη βλάπτοντα τὴν Ἑλλάδα αὐτήν.

Ε.—Νὰ δώσῃ διαβεβαίωσιν εἰς τὴν Υ.Π. ὅτι ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις συστήσῃ ἀνάκρισιν πρὸς ἀνακάλυψιν ἀξιωματικοῦ ὅστις ἤνοιξεν τὴν φυλακὴν Χαλκίδος

καὶ ἐξώπλισε τοὺς κακούργους.

Ἐν τῇ εἰλικρινῇ ἐπιθυμίᾳ τῆς τοῦ νὰ μακρύνῃ πᾶν τὸ δυνάμενον νὰ ψυχράνῃ τὰς φιλικὰς σχέσεις τὰς ὑφισταμένας μεταξὺ τῶν δύο τόπων καὶ ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὰς εὐνοϊκωτέρας διαθέσεις πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν ἡ Υ.Π. θέλει θεωρῆσαι ὡς ἱκανοποίησιν ἀρκοῦσαν τὴν σπουδὴν τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως καὶ ἀποδοχὴν τῶν προσημειωμένων προτάσεων καὶ ἐκτέλεσιν αὐτῶν.

Ἄλλ' ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἡ ἀπάντησις τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως κατὰ τὸ παρ' αὐτῇ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου γινόμενον δεκτὸν σύστημα... δὲν ἤθελε περιέχει ἡ ἀπάντησις εἰ μὴ προφάσεις δικαιολογίας καὶ φράσεις διφορούμενας, ἡ Υ.Π. θέλει εὐρεθεῖ εἰς τὴν ἀναμφιβόλως θλιβερὰν ἀνάγκην νὰ διακόψῃ τὰς μετὰ τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως σχέσεις τῆς καθὼς καὶ τὰς ἐμπορικὰς καὶ νὰ προστρέξῃ εἰς τὰ μέτρα, ὅσα αἱ περιστάσεις θέλουσι τῇ ὑπαγορεύσει ὡς ἀνογκαῖα».

(Απάντησις μέχρι 9]21 τρέχοντος)

7] 19 Μαρτίου 54

(Αἰὼν 1442—10—3—54

ΝΕΣΣΕΤ

Ταυτοχρόνως ἡ Τουρκ. Κυβέρνησις ἀπηύθυνεν πρὸς τοὺς Πρεσβευτὰς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ὁμοίαν περίπου ρηματικὴν διακοίνωσιν τῆς ὁποίας τὸ περιεχόμενον παραθέτομεν εἰς τὸ τέλος τοῦ κεφαλαίου, ἵνα μὴ διακοπῇ ἡ συνοχὴ καὶ ἡ ἀλληλουχία τῶν γεγονότων.

Ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις λαβοῦσα, τὴν ἀνωτέρω διακοίνωσιν, συνέταξε τὴν ἀπάντησιν τῆς τῆς ὁποίας σύντομον περίληψιν παραθέτομεν.

Περίληπτικὴ ἀπάντησις

«Ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις ἐκπλήττεται διὰ τὰς κατηγορίας ταύτας λέγουσα ὅτι ὄχι μόνον δὲν εἰσέβαλεν κανεὶς, ἀλλ' ὑποστηρίζει ὅτι ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ ἐδάφους εἰσέβαλε συμμορία...

Ἡ ἀποστολὴ στρατοῦ καὶ πυροβόλων ἐξησφάλισαν τὴν ἡσυχίαν καὶ μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν συνέβη ἡ ἐπανάστασις...

Ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις σέβεται τὸ Σύνταγμα καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τῆς ζητοῦν νὰ κἀνῃ παράλογα πράγματα,

Δὲν μπορεῖ ν' ἀνακαλέσῃ τοὺς ἀξιωματικούς, διότι αὐτοὶ ὑπέβαλον τὰς παραιτήσεις τῶν καὶ ἔφυγον, ἐπομένως οὐδὲν δικαίωμα ἔχουν ἐπ' αὐτῶν.

Θὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἐξοπλισμὸν καὶ τὴν εἴσοδον ἐνόπλων.

Θὰ διαταχθῇ ἀνάκρισις κατὰ τῶν μνημονευομένων ὑπαλλήλων.

Θὰ κάμῃ πᾶν τὸ δυνατὸν γιὰ νὰ μετριασθῇ ἡ γλῶσσα τῶν ἐφημερίδων.

Αἱ ἀνακρίσεις ἀπέδειξαν ὅτι διὰ τὴν διαφυγὴν τῶν καταδίκων ἐκ τῶν φυλακῶν Χαλκίδος δὲν εὐθύνεται κανεὶς...καὶ δὲν ἐγένετο ἐκουσίως».

9—3—54

ΠΑΪΚΟΣ

Τὴν πρὸς Τουρκ. Κυβέρνησιν ἀπάντησιν τῆς ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις ἔφερε πρὸ τῶν δύο Σωμάτων πρὸς ἔγκρισιν, ὡς κυριάρχων καὶ ἐκπροσωποῦντων τὸν λαόν.

Καὶ ἡ μὲν Βουλὴ ἐνέκρινεν ταύτην παμψηφεί, ἡ Γερουσία ὁμῶς ὄχι διότι εὐρέθησαν 16 Γερουσιασταὶ διαφθαρέντες ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Πρεσβείας, οἱ ὅποιοι ἐψήφισαν κατὰ τῆς ἀπαντήσεως, ἵνα ἀναγκάσωσι τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν νὰ παραιτηθῇ.

Τὴν πράξιν ταύτην οἱ Γερουσιασταὶ οὗτοι ἐδικαιολόγησαν λέγοντες ὅτι: «Ἡ Γερουσία εἶναι σῶμα Νομοθετικὸν καὶ δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ δίδῃ γνώμην ἐπὶ ἀντικειμένου ὑπαγομένου εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐξουσίας».

Ὁ σκοπὸς τῶν Γερουσιαστῶν τούτων ἀπέτυχεν, διότι ὁ Βασιλεὺς διετήρησε τὴν Κυβέρνησιν εἰς τὴν ἐξουσίαν, παρὰ τὴν δοκιμασίαν τὴν ὁποίαν ὑπέστη ἀπὸ τὸ δεύτερον σῶμα.

Ἡ Ἑλληνικὴ ἀπάντησις, προῖόν σκοπιμότητος ὡς ἦτο, δὲν ἱκανοποίησε τὴν Τουρκικὴν Κυβέρνησιν καὶ ὁ Πρεσβευτὴς αὐτῆς ἀνεχώρησεν αὐθιμερόν, ἐξ Ἑλλάδος.

Ἡ ἔφημερίς «Αἰὼν» τὴν ἐπομένην ἔγραψεν τὸ ἐξῆς σχόλιον: «...ἡ ἀναχώρησις τοῦ ἀφ' ἑνὸς ἐχαροποίησε τὸ κοινόν...ἐλύπησεν ὁμως τοὺς παντοπώλας καὶ τοὺς τοιοῦτους διὰ τὰ πρὸς αὐτοὺς χρέη του, ἅτινα δὲν ἐπλήρωσεν...» (ἀρ. φυλ. 1442]10—3—54).

Διακοίνωσις 9—3—54

Αἱ ταραχαὶ αἵτινες ἔλαβον χώραν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἄρτης καὶ Ἀγρόφων, αἱ σκηναὶ αἵτινες ἔλαβον χώραν ἐν Ἀθήναις πρὸ τῆς Ὀθωμανικῆς Πρεσβείας καθὼς καὶ ὅλα τὰ ἔκτροπα τὰ σημειωθέντα ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, εἶναι βέβαια γνωστὰ εἰς τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα. Αἱ δοθεῖσαι ἀπαντήσεις εἰς τὰς προφορικὰς καὶ γραπτὰς διαμαρτυρίας τοῦ Ναζήρ - Βέη, ἐπιτετραμμένου τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως ὡς καὶ αἱ ἐξηγήσεις αἱ δοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἑλληνοσπουδαστοῦ Μεταξᾶ, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνίσχυροι νὰ ἀποκαταστήσουν μίαν δικαίωσιν τῶν πραγμάτων. Οὕτω ἡ Ἑλλάς παρίσταται ἀμέτοχος τῶν ἐκτὸς τῶν συνόρων τῆς συμβάντων. Τὰ γεγονότα ὁμως ταῦτα, καθὼς μαρτυρεῖ μία προκήρυξις τῶν κατοίκων Ἄρτης περιέχουσα τὰς διαμαρτυρίας τῶν καὶ ἀποσταλεῖσα καὶ εἰς Ἀθήνας, προκάλεσεν οὐ μόνον ἐνθουσιασμὸν ἐν Ἀθήναις ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα μέρει τοῦ Βασιλείου. Δεδομένου δὲ ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἀθηνῶν ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ 2/3 ἀπὸ μετανάστας ἐκ τῶν γειτονικῶν ἐπαρχιῶν, ἐξηγεῖται πῶς ἔλαβον χώραν αἱ ἀσύμφοροι αὐταὶ ἐκδηλώσεις.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν ἠδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ εὐθύς ἀμέσως τὴν ἔκρηξιν τῶν γεγονότων αὐτῶν καὶ ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ ἐνεργήσῃ βραδέως.

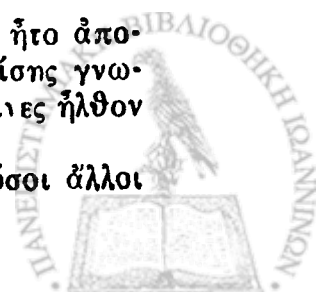
Τὰ ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ληφθέντα μέτρα διὰ τὴν παρεμπόδισιν τῶν Ἑλλήνων ὅπως εἰσέλθουν ἐπὶ τοῦ Τουρκικοῦ ἐδάφους δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ κριθῶσιν ἐπαρκῆ. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις καὶ ἡ ἐν Κων]πόλει ἀποστολὴ τῆς ἰσχυρίζεται ὅτι ἐὰν ἡ Ὑψηλὴ Πύλη καταβάλλῃ προσπάθειαν πρὸς καθησύχασιν τῶν ταραχῶν τῶν συνόρων καὶ ὑποχρέωσιν νὰ ἐπανακάμψουν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ ἐκεῖθεν εἰσελθόντα ἄτομα, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις θὰ συμπεριφερθῇ ἔναντι τούτων σκληρότατα.

Ὁ κ. Μεταξᾶς προσέθεσεν ἀκόμη ὅτι ἐπεφορτίσθη νὰ παράσχῃ διαβεβαιώσεις περὶ τῶν διαθέσεων τῆς Κυβερνήσεώς του ὅτι θὰ καταβληθῶσιν προσπάθειαι ὅπως παρεμποδισθῶσιν αἱ ἀσύμφοροι αὐταὶ πράξεις, δὲν ἠδύνατο δὲ ὁμως νὰ παράσχῃ καὶ ἐπισήμους ὑποσχέσεις.

Ἐν πρώτῃς ἡ δημοσιευθεῖσα προκήρυξις δὲν εἶδε τὸ φῶς τῆς εἰς τὴν Ἄρταν, ἀλλὰ παρεσκευάσθη καὶ ἐχαλκεύθη ἐν Ἑλλάδι μὲ σκοπὸν τὴν διέγερσιν τῶν πνευμάτων.

Ἐὰν εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ ἐνθουσιασμὸς ὁ ἐκδηλωθεὶς ἐν Ἑλλάδι ἦτο ἀποτελεσματικὸν τῶν γεγονότων ἅτινα ἔλαβον χώραν εἰς τὸ μέτωπον, εἶναι ἐπίσης γνωστὸν ὅτι τὰ αὐτὰ γεγονότα παρήχθησαν διὰ τῆς ἐξεγέρσεως ἐκείνων οἷτινες ἦλθον ἐξ Ἑλλάδος εἰς τὴν Τουρκίαν.

Ὅτε ὁ Γρίβας, ὁ Καραϊσκάκης καὶ ὁ στρατηγὸς Τζαβέλλας καὶ τόσοι ἄλλοι

γνωστοί εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως διέρχονται τὸ μέτωπον ὑποβάλλοντες μίαν παραίτησιν προσποιητήν, εὐρισκόμενοι δὲ ἐπὶ Τουρκικοῦ ἐδάφους προκαλοῦσι ἀμέσως τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὴν συνεργασίαν τῶν μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν, πῶς εἶναι δυνατόν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ πεισθῇ τις ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις εἶναι ἀνεύθυνος. Ἐὰν δὲ ἠθέλομεν ὑποθέσει ὅτι ὅλοι οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν εἶναι μετανάσται, εἶναι δύσκολον νὰ ἐννοήσῃ τις πῶς ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, τῆς ὁποίας σήμερον τυγχάνουσι ὑπήκοοι, τολμᾷ νὰ παραπονητῆται καὶ νὰ ἰσχυρίζεται ὅτι εἶναι ἀνίσχυρος νὰ τοὺς τιμωρήσῃ ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ξένων. Προβάλλεται ἡ ἀξίωσις ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν Σύνταγμα ἀντιτίθεται πρὸς τοῦτο. Ἀλλὰ δύναται τις νὰ παραδεχθῇ ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν Σύνταγμα εἶναι τόσον ἰσχυρὸν πρὸς τὸ δίκαιον τῶν ἄλλων Ἐθνῶν καὶ προστατεύει τὰ ἄτομα τὰ ὁποῖα διέρχονται διὰ νὰ καλέσουν εἰς ἐπανάστασιν τοὺς ὑπηκόους μιᾶς Δυνάμεως γείτονος εὐρισκομένης ἐν εἰρήνῃ; Ἐὰν μία Κυβέρνησις ἐξ ἀδυναμίας ἐπιτρέπει τὴν ἐλευθερία εἶναι ἀξία τοῦ ὀνόματός της;

Τὰ ληφθέντα μέτρα δὲν δύναται νὰ θεωρηθῶν ὡς ἐπαρκῆ καὶ ἐὰν πρὸς στιγμὴν δεχθῶμεν ὅτι ἐὰν ἡ Ὑ. Πύλη ἀναγκάσῃ τοὺς ἐξ Ἑλλάδος εἰσελθόντας ἐπὶ Τουρκικοῦ ἐδάφους νὰ ἐπανακάμψουν εἰς Ἑλλάδα, τότε οἱ Ἕλληνες θὰ τοὺς μετεχειρίζοντο αὐστηρότατα καθὼς διαβεβαιοῦν, ἀλλὰ δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἐννοήσῃ τις ὅτι ἡ γλῶσσα αὐτὴ κρύπτει τὴν προσπάθειαν διαφυγῆς τῆς ὑποχρέωσεως καὶ παροχῆς χρόνου, ὥστε νὰ προσλάβουν ἕκτασιν τὰ γεγονότα. Εἶναι ἐπίσης ἐκπληκτικὸν ὅτι μία Κυβέρνησις δύναται νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ἐπαναστάτας διὰ νὰ ἐπανεέλθουν εἰς τὴν χώραν της, ἀδυνατεῖ ὁμως νὰ τοὺς συγκρατήσῃ ὅταν πρόκειται νὰ ἐξέλθουν ἐκ ταύτης. Ἐκαστος γνωρίζει ὅτι αἱ ἐταιρίαι θὰ ἀνοίξουν ἐράνους ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὅτι οἱ στρατιῶται θὰ ἀποσταλοῦν κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν καὶ πολεμοφόδια ἐπίσης θὰ παρασχεθῶσιν εἰς τὴν χώραν ἣτις θέλει νὰ ἐξεγερθῇ.

Γίνεσθαι ἐξαγωγή ἐκ τῶν φυλακῶν τῶν ἐγκληματιῶν καὶ ἀποστέλλονται οὗτοι εἰς τὸ μέτωπον

Εἰς ποίαν χώραν εἶναι δυνατόν νὰ ἰδῇ τις τοιαῦτα πράγματα νὰ γίνωνται δημοσίᾳ ἐὰν δὲν τυγχάνουν τῆς εὐνοίας καὶ συμπαθείας τῆς Κυβερνήσεως; Τὸ ἀληθὲς αἷτιον τῶν ἐπαναστατικῶν πράξεων, δι' ἃς παραπονεῖται ἡ Ὑ. Πύλη, εἶναι ἡ ἐκδηλωθεῖσα ἀπὸ τινος χρόνου ἐπιθυμία τῆς ἐνώσεως τῶν ἐπαρχιῶν Τρικκάλων Ἰωαννίνων μὲ τὴν Ἑλλάδα ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἀπαυχολήσεως τῆς Ὑψηλῆς Πύλης μὲ τὴν παροῦσαν κατάστασιν.

Συνεπῶς ἐπειδὴ παρόμοιαι σκέψεις δὲν ἀρμόζουσιν ποσῶς εἰς Κυβέρνησιν φιλικὴν, ἡ Ὑ. Πύλη εὐρίσκειται εἰς τὴν ἀνάγκην ν' ἐκθέσῃ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν τὰ δίκαια αἰτήματα τὰ ὁποῖα κρίνει ἀπαραίτητα πρὸς ἐξασφάλισίν της. Πιστὴ εἰς τὸ δόγμα τῆς εὐθύτητος καὶ τῆς δικαιοσύνης, ὅπερ τὴν διακρίνει πανταχοῦ, δὲν ζητεῖ ἰκανοποίησιν διὰ τὰς σκηρὰς τῆς ἐν Ἀθήναις Πρεσβείας. Ἀλλὰ ζητεῖ 1) ὅπως ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀποκηρύξῃ τὰς Ἐταιρίας καὶ τὰς ἐνεργείας των, 2) ὅπως ἀσκήσῃ ἐπαγρύπνησιν ἀποτελεσματικὴν ἐπὶ τῶν συνόρων εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ ἐπιτραπῇ ἡ εἴσοδος ἐπὶ Τουρκικοῦ ἐδάφους ἀνθρώπων τῶσων ἐπικινδύνων καὶ 3) νὰ προσπαθήσῃ νὰ ἐπανακάμψουν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅσοι διήλθον τὰ σύνορα διακηρύσσουσα ὅτι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει θέλει τιμωρήσῃ τούτους αὐστηρότατα.

Αὐταὶ εἶναι αἱ ὑποδείξεις μιᾶς φιλικῆς Κυβερνήσεως. Ἐὰν εἰς πάντα ταῦτα ἄτινα διὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐπιτετραμμένου της ἡ Ὑ. Πύλη θὰ διαβιβάσῃ εὐνοικῶς θὰ παραστῇ ἀνάγκη ὅπως οὗτος ἐγκαταλείψῃ τὰς Ἀθήνας καὶ ἐπανακάμψῃ ἐνταῦθα μὲ τὸ προσωπικὸν τῆς Πρεσβείας, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει θὰ ἐγκατα-

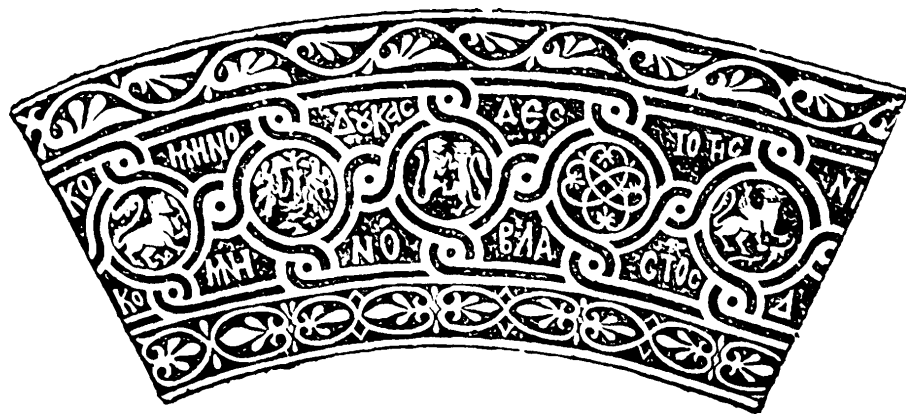
λείψη τὴν Κων/πολιν καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Πρεσβεία.

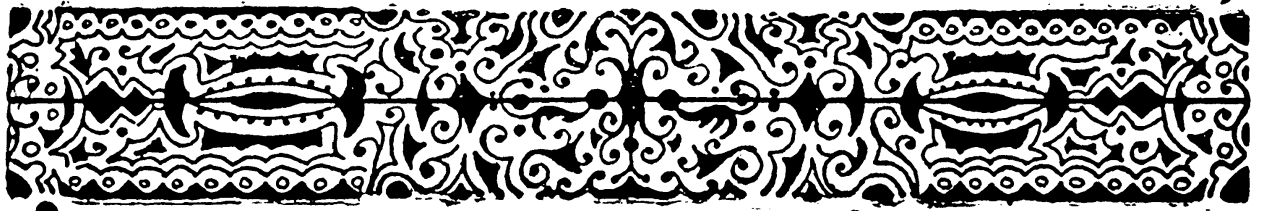
Ἡ σπουδαιότης τῶν γεγονότων δὲν ἐπιτρέπει τὴν διακοπὴν τῶν πολιτικῶν καὶ ἐμπορικῶν σχέσεων. Ἡ Ὑψ. Πύλη θεωρεῖ καθήκον τῆς νὰ καταστήσῃ ἐνημέρους τῶν γεγονότων τὰς Δυνάμεις, αἵτινες τυγχάνουν προστάται τῆς Ἑλλάδος, καὶ αἵτινες εὐρίσκονται εἰς φιλικὰς σχέσεις μὲ τὴν Τουρκίαν. Πεποιθὼς ὅτι ἡ φιλικότης τῆς Κυβερνήσεων Ὑμῶν ἀποδοκιμάσῃ τὴν ἀσύμφωνον στάσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅτι θὰ ἤθελεν ὑποδείξῃ τὰ κατάλληλα μέτρα, εἶμαι ἐπιφορτισμένος κατόπιν διαταγῆς τῆς Αὐτοῦ Μεγίστου τοῦ Σουλτάνου νὰ φέρω εἰς γνῶσιν τῆς Ὑμ. Ἐξοχότητος ταῦτα ὅπως καὶ εἰς τὸν συνάδελφον Ὑμῶν Πρεσβευτὴν τῆς Ἀγγλίας (Γαλλίας).

Δράττομαι τῆς εὐκαιρίας ὅπως διαβεβαιώσω τὴν Ὑμ. Ἐξοχότητα κλπ.

ΜΟΥΣΤΑΦΑ · ΜΠΕΗΣ

(Συνεχίζεται)

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΘ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
θεολόγου συντηχου

ΛΙΓΑ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ ΣΤΗ ΡΟΥΜΑΝΙΚΗ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ

Για τὸ θέμα αὐτὸ εἶχα γράψῃ λίγα στίς Παλιῆς Γιαννιώτικες Ἱστορίες μου στὴν παλιὰ Γιαννιώτικη γλῶσσα, πού δημοσιεύθηκαν στὴν ἐφημερίδα «Κραυγὴ» τοῦ νῦν δημάρχου Ἰωαννίνων κ. Γρηγ. Σακκᾶ, στὰ 1937.

Ἄτυχῶς ἔχει καεὶ τὸ τουρκικὸν μέγαρον τῆς Διοικήσεως Ἰωαννίνων τὸ Σαράϊ μαζί μὲ τὸ δικαστήριόν του τὸ Χουκιουμέτ, ὅπου ὑπῆρχαν πολλὰ στοιχεῖα γιὰ τὸ ζήτημα τῆς Ρουμανικῆς προπαγάνδας.

Ὁ ἀναδιφητὴς τῶν ἀρχείων τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν μπορεῖ νὰ βρῇ πολλὰ ἀκριβῆ καὶ ὠφέλιμα στοιχεῖα. Ὁ φίλος λόγιος κ. Εὐάγγελος Μπόγκας ἔγραψε μερικὰ ὡς ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν παιδικὴν του ἡλικία στὴ φίλη «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια» στὸ φύλλον τοῦ Φεβρουαρίου 1960.

Καὶ ζητεῖ ὅπως ἄλλοι Ἡπειρώτες πού ζοῦν ἀκόμα καὶ πού εἶχαν ἢ δὲν εἶχαν πάρει ἐνεργὸν μέρος στίς πατριωτικὲς αὐτὲς ἐκδηλώσεις νὰ ἐξιστορήσῃ ὁ καθένας ὅ,τι ξέρει.

Κι' ἐγώ, στὰ 1903, ἦμουνα παιδί 15 χρονῶν, μαθητὴς τῆς Ζωσιμαίας. Ἔχω μερικὲς ἀναμνήσεις μου καὶ ρώτησα καὶ μερικὸς γεροντοτέρους μου πού ἔδρασαν τότε ἢ κάτι ξέρουν κι' αὐτοί. Ἡ σημερινή μου προσφορὰ εἶναι ἀπλῶς λίγο συμπληρωματικὴ.

1. Θυμάμαι, διὸ ὄχι μόνον ἄλλοι Γιαννιώτες πήγαιναν στίς μεγαλοπρεπεῖς ἐπιδεικτικὲς ἐξετάσεις τοῦ Ρουμανικοῦ Γυμνασίου κοντὰ στὸ σπίτι τοῦ Τσακάλωφ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἀπὸ τὰ 1900 μητροπολίτης Ἰωαννίνων τὸ δεύτερον ὁ γέρο Σω-

φρόνιος πήγαινε, ὅπως ὁ ἴδιος τὸν εἶδα καὶ στὰ 1903, ὅταν ἦρθε ὁ πρῶτος Ρουμᾶνος Πρόξενος *Bodeano* καὶ ἔγιναν τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ρουμανικοῦ Προξενείου καὶ ἡ ὑψωση τῆς Ρουμανικῆς σημαίας, δὲν πήγε μὲν ὁ ἴδιος, ἀλλὰ ἔστειλε γιὰ τὸν Ἀγίασμόν τὸν ἱερέα τῆς ἐνορίας τοῦ Ἀρχιμανδρείου τὸν Παπα· Σταύρον Ἰωαννίδην. Ἐπίσης εἶχαν γίνει καὶ μερικὰ συνοικέσια Ἑλλήνων καὶ Ρουμανίζόντων Κουτσοβλάχων, ἰδίως καθηγητῶν.

2. Τὸ Ρουμανικὸν Προξενεῖον, ἐπειδὴ οἱ Χριστιανοὶ δὲν τοῦ προσέφεραν σπῖτι, ἐγκαταστάθηκε τὸ πρῶτον στὸ σπῖτι ἐνὸς Τούρκου στὴ σημερινὴ ὁδὸ Βηλαζᾶ, ὅπου σήμερα στεγάζεται τὸ Γ. Ἀστυνομικὸν Τμήμα.

3. Ὅτι οἱ Ρουμανίζοντες ἤθελαν μὲν νὰ φέρουν στὰ Γιάννινα καὶ Ρουμᾶνο μητροπολίτη, ἀλλὰ ἔφεραν μόνον ἱερέα ὁ οποίος σὲ λίγο ὑστερα ἀπὸ τίς ἐνοχλήσεις του ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας ἐφυγε ἀπὸ τὰ Γιάννινα.

4. Θυμάμαι διὸ ἐπὶ πρωθυπουργοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ Δημ. Ράλλη, διὸ εἶχαν διακοπὴ οἱ ἑλληνορουμανικὲς σχέσεις καὶ εἶχαν ἀρχίσει διωγμοὶ τῶν Ἑλλήνων στὴ Ρουμανία, ὅπως λ.χ. κατὰ τοῦ συμπατριώτου μας Σπύρου Σίμου πού ἐξέδιδε στὸ Βουκουρέστη τὴν ἐφημερίδα «Πατρίς» καὶ πού τὴν μετέφερε στὰς Ἀθήνας. Οἱ σχέσεις εἶχαν διακοπὴ, διότι ὁ Ρουμᾶνος πρέσβυς τῶν Ἀθηνῶν εἶχε ζητήσῃ αὐθαδῶς ἢ Ἑλλάς νὰ ἐπεμβῇ στὸ Ὄγκουμενικὸν Πατριαρχεῖον γιὰ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐγκατάστασιν Ρουμᾶνων ἐπισκόπων καὶ ἱερέων στὴν Μα-

κεδονία και την Ήπειρο, για τους βλαχόφωνους πληθυσμούς, όπως είχε γίνει και για τους βουλγαρίζοντας μετά το Βουλγαρικό σχίσμα του 1872.

5. Είναι αλήθεια, ότι η Ρουμανική προπαγάνδα είχε τις πλάτες της Τουρκίας, ή όποια ένεθάρρυνε τις ξένες προπογάνδες στην Εθρωπαϊκή Τουρκία για να τρώγων-

1.—Αυτού στα 1905 πέθανε η ώραία Σερραία σύζυγός του και τον επικήδειό της—πού θάφτηκε σε ξένη γη άλλ' όχι άλλοτριά—έξετάνησε ο γυμνασιάρχης Γ. Καλούδης. Ήμεεις οι τότε τελειόφοιτοι της Ζωσιμαίας κρατούσαμε τους στεφάνους και το φέρετρον, 'Ο Στουρνάρας είχε υποπρόξενο τον Ήπειρώτη από τὰ Σουδενά του Ζαγορίου Ν. Χαντέλην. Τότε μιὰ επιτροπή (ο έπειτα δικηγόρος Βασ. Πουτέσης, ο φιλόλογος Β. Δημάρατος και ο γράφων) τελειοφόιτων της Ζωσιμαίας έγχειρίσαμε στον Πρόξενον πάντε χρυσά είκοσόφραγκα ως δωρεά μας για την ένισχυση του Ταμείου του Έθνικού Στόλου μας. Και ο μόν Στουρνάρας μετά το θάνατο της συζύγου του ηθτοκτόνησε, ο δέ Ν. Χαντέλης μετά την άπελευθέρωση είχε προαχθή εις Πρόξενον στην Άττάλεια της Μ. Ασίας και στα 1917 μετά την διακοπή επί του Έλευθ. Βενιζέλου των έλληνοτουρκικών σχέσεων, γυρίζοντας στην Ελλάδα μαζί με τους άλλους Έλληνας στην Τουρκία διπλωματικούς αντιπροσώπους πνίγηκε από γερμανικό υποβρύχιον στο Άδριατικό πέλαγος, όποτε σώθηκε μόνον ο Π. Σκέφερης.

2.—Με έθνική λαχτήρα άτενίσαμε στις γιορτές να κυματίση στο προξενείο η Έλληνική σημαία.

Καταφύγιο τότε αλήθεια των Γιαννιωτών Χριστιανών ήσαν η Μητρόπολη και το Έλληνικό Προξενείο, αλλά επικίνδυνο για τους χαφιέδες. Άθηναϊκές έφημερίδες δέν έπετρέπετο τότε να πωλούνται στα Γιάννινα—έκτός σε μιὰ μικρή περίοδο βελτιώσεως των έλληνοτουρκικών σχέσεων, όποτε είχε ψαλή και δοξολογία στην έορτή του βασιλέως Γεωργίου του Α΄, εξ αίτιας των βουλγαρικών όργων στη Μακεδονία. όποτε τις έφημερίδες τις έλληνικές πωλούσαν στις κανίστρες ια δεκάρα τούρκικη τή μία, ίσια με μιὰ σημεριή δραχμή. Μαθηταί της Ζωσιμαίας, με προσοχή παίναμε στο Προξενείο και διαβάσαμε τις άθηναϊκές έφημερίδες (Καιροί, Έμπρός, Σκρίπ, Άήνηαι, Άκρόπολη κ.τ.λ.) και μαθαίναμε τὰ χάλια και τὰ δεινοπαθήματα των Έλλήνων στην Μακεδονία από τους Βουλγάρους και στην Ήπειρο από τους Άρβανιτοβλάχους, οι όποιοι και δολοφόνησαν το Μητροπολίτη Κορυτσός Φώτιο και τον Γρεβενών Αιμιλιανό.

Έκει στο Προξενείο Στουρνάρας και Χαντέλης γνώρισαν αρκετούς από μās, που ήθελαν να ξε σταίλουν διδασκάλους στα βλαχόφωνα χωριά, πως έμένα στην Βωβούσα.

3.—Ότι τάχα είχαν δειρει τον Πρόξενο, ότι είχαν ρίξη άκαθαρούς στο θυρεό του Ρουμανικού

ται οι Χριστιανοί μεταξύ τους και έτσι αυτοί να διαιρούν και να βασιλεύουν.

6. Άλλ' εύτυχώς, μετά το 1897 στα Γιάννινα, θαλής του Βιλαετιού ήτο ο Τάταρος Όσμάν Πασάς, που δέν έπεδοκίμαζε την πολιτική αυτή της διαιρέσεως των Έθνοτήτων της Τουρκίας, αλλά διέκειτο φιλικά προς την πλειοψηφούσα μερίδα των Έλλήνων.

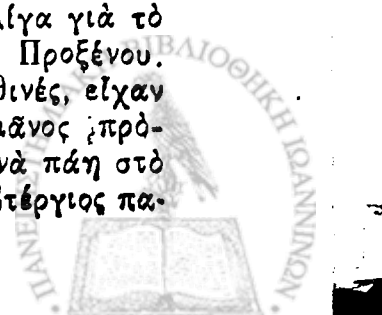
7. Επίσης και όργανα της Τουρκικής Χωροφυλακής ήσαν φιλικά προς τον Έλληνικό πληθυσμό, όπως οι αστυνόμοι Ζιάμπεης και Έλμάζμπεης. Είχε φύγει πιὰ από τὰ Γιάννινα ο χριστιανομάχος Κρητικός διευθυντής της Αστυνομίας, ο όποιος στα 1901 που είχε γίνει η διάρρηξη στο μπανμαρσιέ του Θεμιστοκλή Τσονίδη είχε τυραννίση και βάλη άδικα στις φυλακές πέντε σιδηρουργούς της πόλεώς μας, ότι τάχα αυτοί είχαν κάμει τή διάρρηξη. Και ο κακός αυτός δαίμονας ύστερα καταδικάστηκε σε φυλάκιση για τὰ τύραγνά του και τις άδικίες του και έφυγε από τὰ Γιάννινα.

8. Αυτοί οι δύο καλοί Ζιάμπεης και Έλμάζμπεης σύχναζαν στο βιβλιοπωλείον του Παναγ. Βαγενά, όπου πήγαιναν και οι εκπαιδευτικοί, οι όποιοι τους κίτατόπιζαν για το καλό των Έλλήνων. Στα χρόνια τὰ τελευταία της Τουρκοκρατίας τὰ μόν βιβλιοπωλεία ήσαν κέντρα συνεντεύξεως των καθηγητών και διδασκάλων, τὰ δέ φαρμακεία των Ιατρών.

9. Θυμάμαι τον πρόξενο της Ελλάδος το γέρο Μπέτσιο, που ασφαλώς δέν ήτο ο κατάλληλος για τον άγώνα κατά των προπαγανδών. Αυτός αντικαταστάθηκε με τον προσωπικώς άτυχο Στουρνάρα.(1)

10. Το Έλληνικό Προξενείο στεγαζότανε, όπου σήμερα το παράρτημα του Γαλλικού Ίνστιτούτου, στην όδό Κοραή, και τέλος στο σπίτι στην όδο Καραϊσκάκη αρ. 47, όπου μετά την άπελευθέρωση έγκαταστάθηκε ο στρατιωτικός διοικητής της Ήπειρου Παναγ. Δαγκλής.(2)

11. Και τώρα προσθέτω λίγα για το έπεισόδιο του πρώτου Ρουμάνου Προξένου. Πολλές διαδόσεις, όχι όλες αληθινές, είχαν τότε κυκλοφορήσει (3). Ο Ρουμάνος πρόξενος τραβούσε κατά το Μώλο να πάη στο Νησί, όποτε ο καθάσης του ο Στέργιος πα-

ραμέρισε ένα παιδάκι από το πεζοδρόμιο και άμέσως ύστερα λίγο παρακάτω τον ύφασματέμπορο, που έπιζη γηραιότατος, Προκόπιο Κορπούζη, και τον υπάλληλο του τραπεζιτικού γραφείου του Κων. Σπέγγιου και ύστερα δερματέμπορο Δημ. Νιάρο, οι όποιοι αντίσταθηκαν στον παραμερισμό, έλογομάχησαν και έγινε άρκετος θόρυβος.

Τότε πού άκούσθηκε ο θόρυβος και ο Πρόξενος έζητούσε κανέναν Τουρκον ζιανταρμά (=χωροφύλακα), μερικοί Γιαννιώτες έπαιζαν μπιλιάρδα στη λέσχη του Ν. Βαρδάκα. (4) 'Η λέσχη αυτή είχε την έξώθυρά της στην όδo Παπαφίλου 2 και τά μπαλκόνια της και την πρόσοψή της στη σημερινή λεωφόρο 'Ελευθερίου Βενιζέλου. Οι παίχτες τότε χτυπούσαν τις στέκες των μπιλιάρδων στο πάτωμα της λέσχης και έξω στο μπαλκόνι κι' άρχισαν νά γιουχαρίζουν τον Πρόξeno. 'Ητο έσπέρα της Κυριακής των 'Αγίων Πάντων.

12. Άλλες φορές πού περνούσε ο Πρόξενος από την άγορά οι μόν τσαρουχάδες χτυπούσαν δυνατά τους λoστάδες των πάνω στις όλοστρόγγυλες πέτρες, οι δέ κα-

Προξενίου μερικοί θερμάιμοι μέ'έπι κεφαλής το ράπτη Ν. Νταμκόλια, ο όποιος ήταν ένας ώραιος άνδρας, εύφύσoτατος και έλεγεν έξοπνότανα άστεία και ήταν γλεντζιές άχώριστος στις παρές και στα πανηγύρια. 'Οτι τάχα είχαν έξορσει, στο Μπεράτι: τους δύο πού έδειραν τον Πρόξeno, τον Κορπούζη και τον Μάρο, πού τους συμβούλεψε ο δικηγόρος Γ. Πολυχρονιάδης νά φύγουν στην 'Ελλάδα, και ότι τους έπιασαν 4 σουφάρδες στο χωριό το Πέραμα όπου 'αγλεντούσαν σ' ένα γάμο και χόρευαν τό «Γρίβα μ' σέ θέλ' ο βασιλιάς»...

4.—'Ο άδελφός Κώστας Βαρδάκας είχε άνοιξη έξοχικών καφενείων στη διασταύρωση των σημερινών άρτηριών 'Ηγουμένίτσας και Μετσόδου και είχε φτειάση κι' ένα κίόσκι, όπου ό' 'Οσμάν πασάς πολλές φορές είχε μαζί του και τή φίλη του τή Χαρίκλεια τήν Τουμπουρτέλλου.

Οι Χριστιανοί τότε πήγαιναν περίπατο στα έξοχικά καφενεία, όπως στο Μελιέτ μπαχτσιά, στο Πανταζή, στο Βαρδάκα και στο Σάρα.

5.—'Ο 'Οσμάν πασάς συνείθιζε όταν ήτο κάλος καιρός τό άπόγευμα νά φέρνει ένα γύρο στην άγορά και νά κάθεται σέ μερικά μαγαζιά και νά μαθαίνη αιτήματα και παράπονα των κατοίκων. Άλλά τον ένοχλούσε ο θόρυβος από τά μαγαζιά των καλαντζήδων. Γι' αυτό είχαν βάλει αυτό έναν σκοπό, ο όποιος όταν ο πασάς κατέβαινε, αυτοί διέκοπταν τά κτυπήματα από τά χαλκώματα.

λοντζήδες τά σφυριά των στις τεντζερέδες και τά καζάνια για νά δημιουργούν θόρυβα άποδοκιμοσίας (5).

13. Μετά τό έπεισόδιον ο Ρουμάνος πρόξενος διαμαρτυρήθηκε στον 'Οσμάν πασά και τότε είχαν συλληφθή μερικοί πού έπαιζαν στη λέσχη ή θορυβούσαν στα πεζοδρόμια, σχεδόν 13, δέν ξέρομε πόσοι ακριβώς. 'Εδικάστηκαν και έτιμωρήθηκαν όχι μέ διοικητική ποινή (άντλιεντέν), αλλά μέ δικαστική (Νταρεντέν) ύστερα από δίκη, διότι τέτοια έντολή έδωσεν ο πασάς, ο όποιος ίσως και νά ζήτησε και τή γνώμη της 'Υψηλής Πύλης στην Πόλη. Τήν ήμέρα της δίκης πληθος από Γιαννιώτες συνέρρευσε για νά τήν παρακολουθήση, αλλά δέν είχε έπιτραπή ή είσοδος.

Και οι κατηγορούμενοι καταδικάστηκαν σέ ποινές διάφορες' φυλακίσεις πού δέν υπερέβαιναν τό μήνα. Τότε φυλακίστηκαν οι μακαρίτες Παναγ. Κουτσιάκης, γραμματέας των 'Ελεών, ο Σγκριμπός, παρά τό θάρος της μεγαλοκοκκοκαλίας του, οι άδελφοί 'Ιωάν. και Στεφ. Καππας, έμποροϋπάλληλοι, ο σιγαροχαρτέμπορος Τάκης Κεράλας, ο σιγαροποιός Ν. Καλόγηρος, Ένας Νάσιος Ζαγαζίκης και ο Νιάρος και οι έπιζώντες Προκ. Κορπούζης, ο Ζαγορσίος από τό Τσερβάρι Χριστάκης Κουτσάκης, υπάλληλος της Ρεζί, Τάκης Καππας ξυλέμπορος, ο ώρολογοποιός 'Αθαν. Τσεκούρας.

'Εκάθισαν φυλακή στις προσωρινές φυλακές του Διοικητηρίου—όχι στα μπουντρούμια του Κάστρου—στα κελιά ή καούσια μπιριντζή, ίκιντζή, ούτσιντζή (=πρώτον, δεύτερον, τρίτον).

14. Μετά τήν άποφυλάκιση, ο 'Οσμάν πασάς ένα άπόγευμα μπήκε και στο έμπορικόν του Κορπούζη, ο όποιος φίλησε τό χέρι του πασά, ο όποιος του είπε «έ, καπετάνιος και σύ;» και όπως λέγει ο κ. Κορπούζης, του άπάντησε: «'Εμεις οι Ζαγορσίοι έχομε ένα μεσελέ (μιά παροιμία) δηλ. καπετάνιος Ζαγορσίος δέ γίνεται, γύφτο παπά δέν κάνομε, Λακκιώτης έμπορος δέ γίνεται» και ότι ο 'Οσμάν του είπε «πολλά ξέρ'ς, Ζαγορσίε».

15. 'Ο γηραιός ράπτης Λεωνίδα; Παγκράτιος μου προσέθεσε, ότι μιά άλλη έσπέρα, ο 'Οσμάν πασάς κάθισε στο Τραπεζιτι-

κόν Γραφείον τοῦ Κωστούλα Δόνου καὶ τοῦ Γούλα Γκάνιου (*). Ἀπέναντι ἦτο τὸ Τσαρ χάτικο τοῦ Ρακόπουλου, τοῦ πατέρα τοῦ σημερινοῦ Ιατροῦ, ὁ ὁποῖος μὲ τὸ μιστὰ χτυποῦσε τὰ πετσιὰ. Τὸν κάλεσε καὶ τὸν ρώτησε γιατί χτυποῦν τόσο δυνατὰ τοὺς μιστάδες κι' ἔλαβε τὴν ἀπάντησιν ὅτι τοὺς χτυποῦν γιὰ νὰ γίνουν τὰ πετσιὰ ἴσια καὶ πιὸ λεπτά, ὁπότε ἔ πασαῖ χαμογελώντας εἶπε «ὡστε δὲ χτυπάτε τοὺς μιστάδες γιὰ μπούγιο καὶ γιὰ γιούχα».

16. Μετὰ τὸ 1903 οἱ σχέσεις μὲ τοὺς Ρουμανίζοντας γινόνταν κάθε μέρα καὶ πιὸ ἐχθρικές.

*Ο θεολόγος Ιερέας καθηγητῆς μου τῶν θρησκευτικῶν Κων. Θωμαΐδης πῆγε στὴ Βωδοῦσα γιὰ ἐθνικοθρησκευτικὴ κατῆχησιν. Γιὰ τὴν ἀντιρουμανικὴ δράσιν του μετὰ τὴν ἀπαχώρησιν τοῦ Ὄσμαν πασαῖ φυλακίστηκε καὶ τέλος κατέφυγε στὰς Ἀθήνας.

6α.—Τράπεζες δὲν ὑπῆρχαν τότε, ἀλλὰ τραπεζικὴ ἐργασία ἔκαναν ἰδιῶτες τραπεζιτικοί, ὅπως οἱ Σπέγγος, Χαρισιάδης, Μικαριάδης, Δόνος, Γκάνιος, Ἀλιεύς, Γκωλέτογ.

6β.—Ὁ Κωστούλας Δόνος ἦτο καὶ μέλος τοῦ Νομαρχιακοῦ Συμβούλου (Ἰνταρὲ Μιτζελίς) καὶ γιὰ αὐτὸ στὶς ἐπίσημες τελετὰς φοροῦσος ἐπίσημη μαύρη στολή, ζώνη χρυσοποικιλιμένη καὶ σπάθη καὶ φυσικὰ καὶ κόκκινον φηλὸ φάσι φρεσκοσιδερωμένο στὴ μάκρνα.

Ρουμανοδιδάσκαλος σκοτώνεται ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας μέσα στὰ Γιάννινα, ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι του, ὅπως ἄλλοι καὶ ἄλλοι διδάσκαλοι. Οἱ Ρουμάνοι ὀπλαρχηγοὶ Σκουμπραῖοι ἢ Μποτασαῖοι, κατὰ τὸν Ἀλεξ. Λιβαδέα, σκοτώνονται στὴ λίμνη μας.

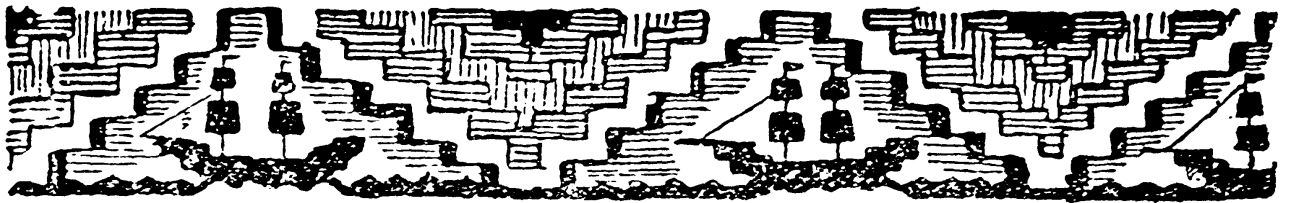
*Ἀλλὰ ἦλθεν ἡ ἡμέρα τῆς ἔλευθερίας τῆς Ἑπείρου καὶ τῆς βλαχοφώνης ἑλληνόφρονος Πίνδου στὰ 1912—13.

*Ἡ συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου στίς 26 Ἰουλίου 1913 ποὺ υπέγραψεν ὁ ἑλευθερωτῆς Ἑλευθ. Βενιζέλος ὀρίζει τὴν ὑπαρξιν ρουμανικῶν σχολείων στὴ Νέα Ἑλλάδα. Οἱ ρουμανίζοντες ἐξακολουθοῦν ἐχθροὶ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν προσωρινὴν κατοχὴ τῶν Ἰταλῶν στὰ 1917 καὶ στὴ μακρόχρονη 1941—43.

*Ὁ δικτάτωρ Θεόδ. Πάγκαλος εἰσάγει τὴν ἀτελεῖ ἐγγραφὴν δλωντῶν βλαχοφώνων στὰ ἑλληνικὰ Γυμνάσια, πιστεύοντας ὅτι εἶται θὰ ἀποσπάσῃ ἀρκετοὺς ἀπὸ τὸ ρουμανικά. Ἀλλὰ εἶχεν ἀπατηθῆ, διότι πολλοὶ ἐκμεταλλεuthήκανε τὰ μέτρα του καὶ ἔκλαν τὸν ρουμανίζοντα γιὰ τὴν ἀπαλλαγὴν.

Τέλος, ἡ πληγὴ αὐτὴ τῶν λίγων ρουμανίζόντων βλαχοφώνων θεραπεύθηκε μὲ τὸν δεῦτερον παγκόσμιον πόλεμον, ὁπότε οἱ νέες Ρουμανικὲς κυβερνήσεις ἔπαψαν πλέον νὰ ἐνδιαφέρωνται γιὰ τὰ ζητήματα τῶν Κουτσοβλάχων.

Ν. Κ. ΚΑΤΗΦΟΡΗ

ΛΕΥΚΑΔΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟ*

Όπως είναι γνωστό, ἀπ' τὴ Λευκάδα, στὴ διαδρομὴ τῆς ἱστορίας της, πέρασαν πολλοὶ κατακτητές: Οἱ Φράγγοι, οἱ Τοῦρκοι, οἱ Ἑνετοί, οἱ Γάλλοι, οἱ Ρωσοτουρκοὶ καὶ τελευταῖοι οἱ Ἄγγλοι.

Σημάδια τῶν ἐθνικῶν περιπετειῶν μείνανε—μέχρι καὶ τὶς μέρες μας—στὶς διάφορες ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς τοῦ νησιοῦ μας, ἀκόμη καὶ στὴ διαμόρφωση τοῦ «λευκαδίτικου δικαίου».

Γράφω γιὰ «Λευκαδίτικο δίκαιο» ἐννοῶντας τὴν «περὶ δικαίου ἀντίληψη» τοῦ λαοῦ μας στὰ διάφορα θέματα, πού τοποθετοῦνται μέσα στὸ ρυθμιστικὸ κύκλο τοῦ Δικαίου, εἴτε διοχετεύτηκε στὸ γραπτὸ δίκαιο (π.χ. στὰ «Προνόμια Ἀγίας Μαύρας» τῆς ἐνετοκρατίας, στοὺς νόμους τῆς Ἰονίου Πολιτείας κ.λ.π.) εἴτε ἀποκρυσταλλώθηκε σὲ ἐθιμικὸ δίκαιο, εἴτε ἔμεινε στὸ «προεθιμικὸ» στάδιο, ὅπου ἐκινήθηκε γιὰ νὰ ὀδηγηθῆ καὶ ὑπογορευθῆ (χωρὶς ὑποχρεωτικὴ δύναμη) τὶς συναλλακτικὲς σχέσεις, νὰ ρυθμίζη—συμβιβαστικὰ—τὶς διαφωνίες, νὰ ἐμπνέη τὴ συμπεριφορὰ τῶν *Boni Viri* συμπατριωτῶν μας κ.λ.π.

Αὐτό, λοιπόν, τὸ «λευκαδίτικο δίκαιο» εἶναι σύνθεσι ἀπὸ καθαρὰ ἑλληνικὸ δίκαιο, ρωμαϊκὸ δίκαιο, διάσπαρτες ἀντιδράσεις τῶν δικαίων τῶν δισδοχικῶν κατακτητῶν καὶ ἰδιόμορφες «λευκαδίτικες» ρυθμίσεις.

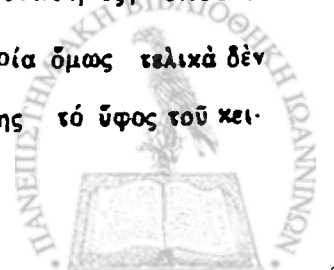
Ἡ διαπίστωσι τοῦ—κατὰ κύριο λόγο—ἑλληνικοῦ χαρακτῆρα τοῦ «λευκαδίτικου δικαίου» καὶ εὐλογη ἐθνικὴ περηφάνει μᾶς χαρίζει γιὰτὶ δίχνη τὴν ἀκατάβλητη δύναμι ἀνίστασης τοῦ ἑλληνισμοῦ στ' ἀτέλειωτα βᾶσανά του—καὶ ἄμεση πραχτικὴ ὠφέλεια παρουσιάζει. Γιατί, ἀνάμεσα στ' ἄλλα, εἶναι ὠφέλιμο νὰ γνωρίζωμε τοὺς κανόνες δικαίου πού παραδέχθηκε ἀμετάθετα ἡ ἐθνικὴ ἐμπειρία στοὺς μακροὺς αἰῶνες τῆς ἐθνικῆς ζωῆς, μέχρι τὴ σύγχρονη ἱστορικὴ μας ὥρα. Μποροῦμε τοὺς κανόνες αὐτοὺς νὰ τοὺς πέρανωμε γι' ἀφετηρία στὴ σύγχρονη νομοθετικὴ δραστηριότητα καὶ συμμορφώνοντάς τους πρὸς τὶς ἀνάγκες τῆς ἐπικαιρότητας νὰ εἴμαστε βέβαιοι, πὼς πετύχαμε «ὀρθὸν δίκαιον».

Βέβαια, ἡ ἀνεύρεση τοῦ ἐθνικοῦ μας δικαίου εἶναι ἐπαρκὴς κι' ἀποδοτικὴ μόνο, ὅταν γίνεται σὲ πανεθνικὴ κλίμακα. Ἀδίσταχτα ὅμως μποροῦμε νὰ ποῦμε, πὼς ἡ μελέτη τοῦ «λευκαδίτικου δικαίου», θὰ εἶναι ἐξυπηρετικὴ τοῦ εὐρύτερου σκοποῦ (τῆς διακρίβωσης τοῦ ἐθνικοῦ δικαίου) ὅσο λίγων τοπικῶν δικαίων. Γιατὶ στὴ Λευκάδα—καὶ μάλιστα στὸ Ἀρχειοφυλακεῖο της—σώζεται ἀμύθητος πλοῦτος «νομικῶν» ἐγγράφων κι' ἡ Ἔρευνα θᾶχη στὴ διάθεσί της ὑλικὸ ὀγκωδέστατο.

Παραθέτω μερικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ὑλικοῦ αὐτοῦ: Μέγιστος ἀριθμὸς ἐγγράφων. Ἀπίθανη ποικιλία ἐγγράφων (ἀπ' τὰ τυπωποιημένα ἐγγραφα τῶν ἀρχῶν, μέχρι τὰ «κοντράτα πριβάτα», ὅπου ἀπεικονίζονται οἱ πιὸ διαφοροετικὲς, μὰ καὶ σπάνιες, δικαιοπραξίες καὶ μέχρι τὰ «ληγατοχάρτια» καὶ τὶς διαθήκες, ὅπου οἱ

(*) Τὸ ἀρθρίδιο γράφηκε γιὰ τοπικὴ λευκαδίτικη ἐκδοσι, ἡ ὁποία ὅμως τελικὰ δὲν πραγματοποιήθηκε, λόγῳ τεχνικῶν δυσχερειῶν.

Ἡ σημείωσι εἶναι ἀπαραίτητη, γιὰ νὰ δικαιολογήσῃ ὁ ἀναγνώστης τὸ ὕφος τοῦ κειμένου.

άπλοϊκοί κι' ανυπόκριτοι δικαιοπρακτούντες έκδηλώνουν ατόφιες τὶς περὶ οἰκογενείας, κληρονομικῆς διαδοχῆς κ.λ.π ἀντιλήψεις τους). Χρονικὸ βάθος τῶν ἐγγράφων. Τὸ παλιότερο, πού πέτυχα ἐγώ, εἶναι ἓνα « χοντζέτι » τοῦ 1508, δηλαδή τεσσαρεσῆμισυ αἰώνων, « μεταγλωττισμένον ὀλίγον διαφορετικὰ ». Ἀσφαλῶς ὁμοῦ θὰ ὑπάρχουν κι' ἄλλα, πολὺ προγενέστερα.

Αὐτὸς ὁ ἀρχαιακὸς πλοῦτος μας ὀφείλεται σὲ διάφορους παράγοντες, π.χ. στὴν ἐνετικὴ μεθοδικὴ περὶ Κράτους ἀντίληψι, μὲ τὴν καλὴ ὀργάνωσι τῶν πολιτειακῶν ὑπηρεσιῶν (στὴ Μητρόπολι, ἀλλὰ καὶ στὰ κατακτημένα ἐδάφη). Στὴ συντήρησι καὶ προώθησι τῆς δημιουργημένης « κρατικῆς » παράδοσης ἀπ' τοὺς μεταγενέστερους, ἐπίσης προηγμένους, κατακτητῆς. Στὴν ὑψηλὴ στάθμη, ὅπου ἀπὸ αἰῶνες ὑψώθηκε ὁ ἑφτανησιώτικος (κι' ὀ λευκαδίτικος) πολιτισμὸς.

Μὲ πολλοὺς δισταγμοὺς θὰ μιλήσῃ τώρα ὁ ὑπογραφόμενος γιὰ ὠρισμένες παρατηρήσεις, πού τοῦ ἐπέτρεψε ἡ μελέτη μέρους (μικροῦ ἐλάχιστου) τοῦ ἀρχαιακοῦ, λευκαδίτικου Θησαυροῦ.

1.—Μὲ τὴν πρώτη ματιὰ διαπιστώνεται ἡ ἀπίστευτὴ ἐξάπλωσι τῆς χρησιμοποίησης τοῦ «ἐγγραφον τύπου», εἴτε ὡς « συστατικοῦ », εἴτε ὡς « ἀποδεικτικοῦ », τῆς δικαιοπραξίας. Κι' αὐτὸ εἶναι καθαρὰ ἑλληνικὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ Δικαίου.

2.—Τὸ «λευκαδίτικο δίκαιο» γνώριζε καὶ χρησιμοποιοῦσε στὶς καθημερινὲς συναλλαγὰς τὴν «ἀμεσο ἀντιπροσωπεία», πού εἶναι θεσμὸς —δημιούργημα τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου.

Π.χ. «... σήμερον ὁ κύρ Δημήτρης Βλάχος ἀπὸ ἐτοῦτο τὸ χωρίο, Ἐξάθειας, βουλῆς καὶ γνώμης, ἐκλέγει καὶ τζιράρει, μὲ τὴν δύναμιν τῆς παρούσης πριβάτης γραφῆς δι' ἐπίτροπόν του (ἀντιπρόσωπο, πληρεξούσιο) τὸν υἱὸν τὸν Ἀθανάση, δίδοντάς του ἀδειαν καὶ ἐλευθερίαν κ.λ.π.» (1750)

3.—Στὸν κύκλο τοῦ ἐνοχικοῦ δικαίου ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ διαπίστωσι τῆς «συμβάσεως μαθητείας».

Π.χ. «Ἐλευθερία—Ὁμοιότης. Ἁγία Μαύρα 18]βρίου 1799 ἔτος ρωμέικον χρόνος πρῶτος τῆς ἐλευθερίας Λευκάδος (=γαλλοκρατία). Ἐνεφανίστηκαν. . . ὁ συμπολίτης Μάρκος Δάλλας . . . καὶ ἡ συμβία του Ἐλένη καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἡ συμπολίτισσα γυνὴ Ἀκριβῆ. . . . Μὲ τὸ νὰ ἔχουν τὸ ἄνωθεν ἀνδρόγυνο μία θυγατέρα. . . καὶ θέλοντας νὰ κάμουν νὰ μάθῃ τὸν ἀργαλειὸ, διὰ τοῦτο . . . τὴν παρὰδίνουν τῆς αὐτῆς Ἀκριβῆς κ.λ.π. κ.λ.π.»

4.—Ἀπὸ τὶς «ἐκδηλώσεις» τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου ἰδιαίτερη σημασία ἔχει ἡ ἰσοτιμία, πού ἀναγνωρίζεται στὴ σύζυγο, μέσα στὴν οἰκογένεια, προκειμένου γιὰ ζητήματα σχετιζόμενα π.χ. μὲ τὸ γάμο τῶν τέκνων. Ἔτσι, στὰ «ληγατοχάρτια βλέπουμε ἀνεξάρτητὴ τὴν ἀντίληψι, πὼς τὸ γάμο τῆς θυγατέρας καὶ τὴν προικοδοτησί της τὴν ἀποφασίζουν ἀπὸ κοινοῦ (κι' ἰσότημα) οἱ δύο γονεῖς.

Π.χ. «. . . ἐγώ, Πολύδωρος Περδικάρης μὲ τὴν συμβία του, ὀνόματι Κερασά, παντρέβουνε τὴν πα(μ)φιλάτη τους θυ(γ)ατέρα ὀνόματι Ἀλέξω καὶ τῆς δίνου με ἄντρα νόμιμον καὶ εὐλογητικὸν τὸν κύ(ρ) Νικολὸ Λογοθέτη καὶ τῆς δίνουμε τὸ μέγα καὶ πλούσιον ἔλεος τοῦ πα(να)γάθου θεοῦ . (Ἐν) πρώτοις στρώματα—4— κ.λ.π. κ.λ.π.» 1705.—

Ἡ ἰσοτιμία αὐτὴ βρῖσκεται σὲ ἀπόλυτη συμφωνία μὲ τὶς (ἀρχαιο—κ.λ.π.) ἑλληνικὲς συναφεῖς ἀντιλήψεις.

5.—Καὶ «συνεσιῶτος τοῦ γάμου», ἡ προῖκα θεωρεῖται (κι' αὐτὸ εἶναι ἑλληνικὴ «ἀντίληψι») ἰδιοκτησία τῆς συζύγου.

Βέβαια, ὁ σύζυγος ἔχει μεγάλη ἐλευθερία «διαχειρίσεως» (ἀκόμη καὶ *jUS ALLIENANDI*) ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἐπικαρπία τοῦ προικώου, ἀλλὰ βαρύνεται μὲ τὴν ὑποχρέωσι «ἀποκαταστάσεως» τῆς συνόλης ἀξίας τῆς προικὸς, μεταβιβάζοντας π.χ. στὴ γυναῖκα του κτῆμα δικό του, ἰσότημο πρὸς τὸ δικό της, πού πούλησε. Κι' αἰ-

τία (CAUSA) τῆς μεταβιβάσεως αὐτῆς ἐμφανίζεται ἀκριβῶς αὐτὴ τοῦ ἡ ὑποχρέωσι.

Π.χ. «. . . ὁμολογῶ ἐγὼ. . . ἐπούλησα τὸ χωράφι μου τὸ ληγάτο μου στὸ «Καλάμι». . . τῆς γράφω τὸ χωράφι μου στοῦ «Κολομόδη» . . . νᾶναι κυρὰ—ιοικοκυρὰ, . . . κ.λ.π.» (1709).—

6.—Ὁ γάμος, ἀπὸ τῆ σύστασι μᾶχρι τῆ λύσι του (θετικὲς καὶ ἀρνητικὲς προϋποθέσεις γάμου, τέλεισι πανηγυρικῆ, ἀτυχήματα—ὅπως ἡ μοιχεία κ.λ.π.—διαζύγιο κ.λ.π. κ.λ.π.) ἀνήκει στὴν ἀρμοδιότητα τῶν ἱεροδικαστηρίων καὶ φαίνεται νὰ ρυθμίζεται κατὰ τὶς ἀντιλήψεις τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου τῆς τελευταίας περιόδου (Ἐξίβιλος κ.λ.π.). Κι' εἶναι γνωσιῆς οἱ βαθεῖες ἐπιδράσεις τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου στὸ βυζαντινὸ αὐτῆς τῆς ἐποχῆς.

Π.χ. «Ἐμεῖς, Γρηγόριος κ.λ.π. Γνωστοποιεῖται τοῖς πᾶσι, ὅτι ὁ. . . καὶ ἡ. . . θέλουν νὰ ἔλθουν εἰς γάμου κοινωνίαν. Προσκαλοῦμεν ὄλους, ὅσοι ἤξευον δεσμόν τινα, ἐμποδίζοντα τὸν ρηθέντα γάμον, κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἐκκλησίας κ.λ.π.» (1852).

«. . . Ὁ κάωθεν βεβαιωμένος ἐφημέριος . . . ἔχουν τὸ εὐρεπὲς. ὁ ἀνὴρ χρόνους 25, ἡ δὲ γυνὴ χρόνων 17. . . » (1860).

«. . . δὲν γνωρίζομεν, ὅπου νὰ εἶναι κανένα ἐμπόδιον ἐκκλησιαστικόν, . . . Ἀκόμα δίνομεν πρὸς εἶδησίαν σας, ὅτι ἡ μητέρα τῆς νύμφης ἐβάπτισεν τὴν ἀδελφὴν τοῦ γαμπροῦ καὶ ὁ ἀ' ἐξάδελφος τῆς νύμφης ἐπῆρε τὴν ἀδελφὴν τοῦ γαμπροῦ, ἀλλ' ὅμως ἦτο γεννημένος ὁ γαμπρός, ὅταν ἐβάπτισεν ἡ πεθερὰ τὴν ἀδελφὴν του κ.λ.π.» (1860).

«Ὁ πανιερώτατος . . . κύριος Ζαχαρίας. . . Θεσπίζει, ὅτι νὰ ἡμπορῆ νὰ λάβῃ τὴν ἄδειαν. . . » (1827).—

7.—Ἰδιορρυθμία τοῦ ἀρχαιοελληνικοῦ δικαίου ἦταν ἡ ἀνεξαρτησία τῶν παιδιῶν ἀπέναντι στοὺν πατέρα κι' ἡ οἰκονομικὴ τους αὐτοτέλεια. Παρόμοια ἀντίληψι βρισκόμεν καὶ στὸ «λευκαδίτικο δίκαιο».

Π.χ. «. . . ἐνεφανίσθησαν ἐν τῷ Καγγέλω μου οἱ κύριοι Σταμούλης Καββαδάς . . . ὁ Σπύρος Καββαδάς, γνήσιος υἱὸς του . . . Μὲ τὸ νὰ ἐφθασε ὁ υἱὸς του εἰς νόμιμον ἡλικίαν. . . ἔκαμε σκέψιν νὰ τὸν ἐμαντζιπάρῃ (=χειραφετήσῃ). Τῷ χωρίζει εἰς τὴν τοποθεσίαν «Κορικιά» σύδενδρον, ὁμοίως κ.λ.π. κ. λ. π. διὰ νὰ τὰ ἔχη . . . χαίρεται, ἐξουσιάζῃ κ.λ.π.» (1819).—

8.—Τέλος—στοὺν κύκλο τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου—γνωστὸς εἶναι κι' ὁ συγγενικὸς τῆς υἰοθεσίας, θεσμὸς τοῦ «ψυχοπεδίου».

Π.χ. «. . . ἐπειδὴ (τις) καὶ ἡ ἀνωθεν Ριόζα ἐθέλησε καὶ θέλει . . . διὰ ἔργον ἀγαθόν. . . νὰ πάρῃ τὴν ἀνήλικην Θεοδώρα. . . καὶ νὰ τὴν ἔχη κοντὰ της, εἰς τὸν ἴδιόν της οἶκον, ζωοτρέφῃ, ντύ(νῃ), ποδαῖνῃ καὶ ὅ,τι ἄλλο καλέσῃ ἡ χρεῖα κ.λ.π. κ.λ.π.» (1796).—

9.—Πάμπολλες εἶναι οἱ διαθήκες, οἱ θησαυρισμένες στὸ Ἀρχεοφυλακεῖο Λευκάδος. Ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τους μαρτυρεῖ, πὼς οἱ παλιότεροι λευκαδίτες, θεωρούσανε σοβαρότατη ὑποχρέωσι τους νὰ ρυθμίσουν «τὰ μετὰ Θάνατον».

Στις περισσότερες διαθήκες ὑπάρχουν διατάξεις γιὰ «ψυχικά». Κι' ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ἰδιαίτερα ἡ ἐξῆς διαπίστωσι: Πάντοτε στὴν ἀρχὴ τῶν διαθηκῶν, ὁ συμβολαιογράφος (ἴσως ἀπὸ νομοθετικὴ ἐπιταγὴ, ἴσως ἀπὸ ἐπαγγελματικὴ παράδοσι) καταχωρεῖ ἐρωτήσεις, ἀν ὁ διαθέτης πρόκειται ν' ἀφήσῃ γι' ἀγαθοεργούς, κοινωφελεῖς σκοποὺς. Πάμπολλες, λοιπὸν, φορὲς, ἐνῶ ἡ ἀπάντησι, ποὺ παίρνει, εἶναι ἀρνητικῆ, στὴν ἀνάπτυξι τῶν διατάξεων τῆς διαθήκης βλέπουμε καὶ «ψυχικά». Αὐτὸ δείχνει, πὼς χωρὶς νὰ ἐπηρεασθῇ ἢ νὰ προσέξῃ κἂν ὁ διαθέτης τὴν συμβολαιογραφικὴν ὑπόδειξι, γνωρίζει καὶ σέβεται τὸ θεσμὸ τῶν «ψυχικῶν», ἐθιμικὰ διατηρημένον ἀπ' τὸ βυζαντινὸ δίκαιο καὶ ἔσκινημένον ἀπ' τὸ ἀρχαιοελλη-

νικό.

Π.χ. «. . . Ἐν πρώτοις. . . ἐρωτήθη, ἂν ἔχη νὰ ἀφήσῃ ψυχικὰ εἰσ(ἐ) μο-
ναστήρια, εἰσ(ἐ) ὄρφανὰ καὶ ἀποκρισόμενος εἶπε οὐχί . . . , κ.λ.π. κ.λ.π. Εἶτα λέ-
γει, πὼς ἀφίνει μία ρίζα πλεξιδοληὰ εἰς τὴν ἁγία Παρασκευὴ καὶ τὸ ἀμπέλι τῶν
Καλομιραδῶνε εἰς τὴν ἁγία Μαρίνα, ἀκόμα ἄλλη μιὰ ἀσπροληὰ εἰς τὸν αὐτὸν
τόπον καὶ τὴν ἀφίνει τῶν τριῶν παπάδων, διὰ νὰ τοῦ κάνουν τὰ σαββατιάτικα
του. . . » (1755)

Ἐγραψα παραπάνω, πὼς σημειῶνω ἐδῶ τὶς παρατηρήσεις μου ἀπ' τὴ με-
λέτη τοῦ «λευκαδίτικου δικαίου» μὲ πολλοὺς δισταγμοὺς. Οἱ δισταγμοὶ ὀφείλονται
στὴν ἐπίγνωσι, πὼς γιὰ νὰ «διαπιστώσῃ» κανεὶς κανόνες ἢ τοῦλάχιστο «τάσεις»
δικαίου μέσα στὰ ἀποθησαυρισμένα ἔγγραφα, θὰ πρέπη ἢ μελέτη του νὰ ἐξανιλή-
σῃ μέγιστο ἀριθμὸ ἔγγράφων. Ἐπίσης, γιὰ νὰ ὀνομάσῃ τὸν διαπιστωμένο κανό-
να ἢ τὴν διακριβωμένη τάσι «κληρονομία ἑλληνικὴ», θὰ πρέπη νὰ παραθέσῃ σὲ
συγκριτικὴ μελέτη τὶς ρυθμίσεις, πού—στὸ ἴδιο θέμα—δίνουν ἀπ' τὸ ἓνα μέρος
τὸ ἑλληνικὸ δίκαιο, ἀπ' τὸ ἄλλο τὰ διάφορα κατοχικὰ (φράγγικο, ἐνετικὸ κ.λ.π.) δὶ-
καία. Κι' οἱ ἐργασίες αὐτὲς, κι' οἱ δυὸ, γίνανε ἀπὸ μέρος μου σὲ πολὺ μικρὴ
κλίμακα.

Ὡστόσο θάτανε σφάλμα, ἂν κάθε φορὰ, πού συμπτωματικὰ ἓνας θεσμὸς
εἶναι κοινὸς στὸ ἑλληνικὸ δίκαιο, σὲ κάποιον ἀπ' τὰ κατοχικὰ καὶ στὸ λευκαδίτικο,
καταλήγαμε, πὼς ἢ παρουσία του στὸ λευκαδίτικο δίκαιο ὀφείλεται σὲ ἐπίδρασι
τοῦ κατοχικοῦ (πού εἶναι μεταγενέστερο) κι' ὄχι τοῦ (παλιότερου) ἑλληνικοῦ. Προ-
σεκτικώτερη ἐρευνα θὰ μᾶς ἀποδείξῃ, σὶς περισσότερες ἀπὸ τὶς παρόμοιες περι-
πτώσεις, πὼς ἢ μεγάλη ἐξάπλωσι τοῦ θεσμοῦ στὴ λαϊκὴ συνείδησι, δὲ μπορεῖ νά-
χῃ ἄλλη ἐξήγησι, παρὰ τὴ συνέχεια τῆς ἐθνικῆς παράδοσης καὶ τὴν ἀποδοχὴ του
ἀπὸ μέρος τῆς λαϊκῆς συνείδησης, σὰν θεσμοῦ ἐθνικὰ δοκιμασμένου.

Τελειώνοντας, θάθελα νὰ σημειώσω, πὼς ἢ λευκαδίτικη συμμετοχὴ στὴν
ἀνάπτυξι τοῦ νεοελληνικοῦ δικαίου σιτάθηκε ἀξιόλογη, ὅπως γενικώτερα σπουδαία
διαπιστώνεται ἢ συμβουλὴ τοῦ Νησιοῦ μας στὰ νεοελληνικὰ ἐπιστημονικὰ καὶ «κα-
λά» γράμματα. Μπορεῖ στὴ νομικὴ ἐπιστήμη νὰ μὴν ἔχωμε μορφῆς ἰσχυροὺς μὲ-
τὰ π.χ. Σικελιανὸ, ἔχουμε ὅμως κι' ἐδῶ τοὺς Μεγάλους μας: Τὸν Νικόλαο Φλο-
γαῖτη καὶ τὸ γυιὸ του Θεόδωρο, τὸν Ἀνδρέα Βλαντιῆ, τὸν Ἰωάννη Βαλαωρίτη,
τὸν Ναπολέοντα Ζαμπέλιο, τὸν Ἰωάννη Ζαμπέλιο κι' ἄλλους πολλοὺς, πού δια-
κριθῆκανε σὰν θεωρητικοὶ ἢ σὰν ἐφαρμοστές τοῦ Δικαίου.

Ἄλλὰ κοὶ σὶς μέρος μας πολλοὶ λευκαδίτες διακονήσανε καὶ διακονοῦνε ἀ-
ποδοτικὰ τὴ Θέμιδα καὶ σεβαστὸς ἀριθμὸς τους ἀσχολήθηκε κι' ἀσχολεῖται μὲ τὸν
ἐμπλουτισμὸ τῆς νομικῆς φιλολογίας.

Θ' ἀναφέρω ἐδῶ—ἐνδεικτικὰ καὶ μὲ τὴ σειρά, πού μοῦ τοὺς προσφέρει
ἢ πρόχειρη μνήμη μου—τοὺς: Νικόλαο Κορφιάτη, Γεώργιο Ε. Καββαδά, τὸ μα-
καρίτη Γεώργιο Κατωπόδη, τὸ μακαρίτη Σπυρίδωνα Γκίνη, τὸν ἀείμνηστο Σπύ-
ρο Ι. Κατηφόρη, τὸν Καθηγητὴ τῆς Παντείου Ἰωάννη Γιωργάκη, τοὺς Δικηγό-
ρους Ἀλέξανδρο Λογοθέτη καὶ Νίκο Γ. Κατηφόρη, πού ἐπανελημμένα ἐμφανι-
στήκανε σὶὰ νομικὰ περιοδικὰ μὲ διάφορες μελέτες τους.

Κι' ἀκόμα μιὰ—χαρακτηριστικὴ τῆς ἐφτανησιώτικης νομοτροπίας μας—ἰδι-
ομορφία: Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ξεχωριστοὺς λευκαδίτες νομικοὺς μας μοιράσανε τὶς ἱ-
κανότητές τους ἀνάμεσα στὴν ἐπιστήμη τους καὶ τὰ καλὰ γράμματα. Παράδειγμα
ὁ Ἰ. Ζαμπέλιος, ὁ Ἰ. Βαλαωρίτης ὁ Ν. Γ. Κατηφόρης κ. ἄ.

τία (CAUSA) τῆς μεταβιβάσεως αὐτῆς ἐμφανίζεται ἀκριβῶς αὐτὴ τοῦ ἡ ὑποχρέωσι.

Π.χ. «... ὁμολογῶ ἐγὼ... ἐπούλησα τὸ χωράφι μου τὸ ληγάτο μου στὸ «Καλάμι»... τῆς γράφω τὸ χωράφι μου στοῦ «Κολομόδη»... νᾶναι κυρὰ—νοικοκυρὰ... κ.λ.π.» (1709).—

6.—Ὁ γάμος, ἀπὸ τῆ σύστασι μάχρι τῆ λύσι του (θετικὲς καὶ ἀρνητικὲς προϋποθέσεις γάμου, τέλεσις πανηγυρικὴ, ἀτυχήματα—ὅπως ἡ μοιχεία κ.λ.π.—διαζύγιο κ.λ.π. κ.λ.π.) ἀνήκει στὴν ἀρμοδιότητα τῶν ἱεροδικαστηρίων καὶ φαίνεται νὰ ρυθμίζεται κατὰ τὶς ἀντιλήψεις τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου τῆς τελευταίας περιόδου (Ἐξίβιλος κ.λ.π.). Κι' εἶναι γνωσιῆς οἱ βαθεῖες ἐπιδράσεις τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου στὸ βυζαντινὸ αὐτῆς τῆς ἐποχῆς.

Π.χ. «Ἐμεῖς, Γρηγόριος κ.λ.π. Γνωστοποιεῖται τοῖς πᾶσι, ὅτι ὁ... καὶ ἡ... θέλουν νὰ ἔλθουν εἰς γάμου κοινωνίαν. Προσκαλοῦμεν ὄλους, ὅσοι ἤξευον δεσμὸν τινα, ἐμποδίζοντα τὸν ρηθέντα γάμον, κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἐκκλησίας κ.λ.π.» (1852).

«... Ὁ κάτωθεν βεβαιωμένος ἐφημέριος... ἔχουν τὸ ἐπιπέδες ὁ ἀνὴρ χρόνους 25, ἡ δὲ γυνὴ χρόνων 17.» (1860).

«... δὲν γνωρίζομεν, ὅπου νὰ εἶναι κανένα ἐμπόδιον ἐκκλησιαστικόν... Ἀκόμα δίνομεν πρὸς εἰδησίαν σας, ὅτι ἡ μητέρα τῆς νύμφης ἐβάπτισε τὴν ἀδελφὴν τοῦ γαμπροῦ καὶ ὁ ἀ' ἐξάδελφος τῆς νύμφης ἐπῆρε τὴν ἀδελφὴν τοῦ γαμπροῦ, ἀλλ' ὅμως ἦτο γεννημένος ὁ γαμπρός, ὅταν ἐβάπτισεν ἡ πεθερὰ τὴν ἀδελφὴν του κ.λ.π.» (1860).

«Ὁ πανιερώτατος... κύριος Ζαχαρίας... Θεοπίζει, ὅτι νὰ ἡμπορῆ νὰ λάβῃ τὴν ἀδειαν...» (1827).—

7.—Ἰδιορρυθμία τοῦ ἀρχαιοελληνικοῦ δικαίου ἦταν ἡ ἀνεξαρτησία τῶν παιδιῶν ἀπέναντι στὸν πατέρα κι' ἡ οἰκονομικὴ τους αὐτοτέλεια. Παρόμοια ἀντίληψι βρισκόμε καὶ στὸ «λευκαδίτικο δίκαιο».

Π.χ. «... ἐνεφανίσθησαν ἐν τῷ Καγγέλω μου οἱ κύριοι Σταμούλης Καββαδάς... ὁ Σπύρος Καββαδάς, γνήσιος υἱὸς του... Μὲ τὸ νὰ ἐφθασε ὁ υἱὸς του εἰς νόμιμον ἡλικίαν... ἔκαμε σκέψιν νὰ τὸν ἐμαντζιπάρῃ (=χειραφετήσῃ). Τῷ χωρίζει εἰς τὴν τοποθεσίαν «Κορικιά» σύδενδρον, ὁμοίως κ.λ.π. κ. λ. π. διὰ νὰ τὰ ἔχη... χαίρεται, ἐξουσιάζη κ.λ.π.» (1819).—

8.—Τέλος—στὸν κύκλο τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου—γνωστὸς εἶναι κι' ὁ συγγενικὸς τῆς υἰοθεσίας, θεσμὸς τοῦ «ψυχοπεδίου».

Π.χ. «... ἐπειδὴ (τις) καὶ ἡ ἀνωθεν Ριόζα ἐθέλησε καὶ θέλει... διὰ ἔργον ἀγαθόν... νὰ πάρῃ τὴν ἀνήλικην Θεοδώρα... καὶ νὰ τὴν ἔχη κοντά της, εἰς τὸν ἴδιόν της οἶκον, ζωοθρέφῃ, ντύ(νῃ), ποδαῖνῃ καὶ ὅ,τι ἄλλο καλέση ἡ χρεῖα κ.λ.π. κ.λ.π.» (1796).—

9.—Πάμπολλες εἶναι οἱ διαθήκες, οἱ θησαυρισμένες στὸ Ἀρχεοφυλακεῖο Λευκάδος. Ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τους μαρτυρεῖ, πὼς οἱ παλιότεροι λευκαδίτες, θεωρούσανε σοβαρότατη ὑποχρέωσι τους νὰ ρυθμίσουν «τὰ μετὰ Θάνατον».

Στὶς περισσότερες διαθήκες ὑπάρχουν διατάξεις γιὰ «ψυχικά». Κι' ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ἰδιαιτέρα ἡ ἐξῆς διαπίστωσι: Πάντοτε στὴν ἀρχὴ τῶν διαθηκῶν, ὁ συμβολαιογράφος (ἴσως ἀπὸ νομοθετικὴ ἐπιταγὴ, ἴσως ἀπὸ ἐπαγγελματικὴ παράδοσι) καταχωρεῖ ἐρωτήσεις, ἀν' ὅ διαθέτης πρόκειται ν' ἀφήσῃ γι' ἀγαθοεργούς, κοινωφελεῖς σκοπούς. Πάμπολλες, λοιπὸν, φορές, ἐνῶ ἡ ἀπάντησι, ποὺ παίρνει, εἶναι ἀρνητικὴ, στὴν ἀνάπτυξι τῶν διατάξεων τῆς διαθήκης βλέπουμε καὶ «ψυχικά». Αὐτὸ δείχνει, πὼς χωρὶς νὰ ἐπηρεασθῇ ἢ νὰ προσέξῃ κἂν ὁ διαθέτης τὴ συμβολαιογραφικὴ ὑπόδειξι, γνωρίζει καὶ σέβεται τὸ θεσμὸ τῶν «ψυχικῶν», ἐθιμικὰ διατηρημένον ἀπ' τὸ βυζαντινὸ δίκαιο καὶ ξεκινημένον ἀπ' τὸ ἀρχαιοελλη-

νικό.

Π.χ. «. . . Ἐν πρώτοις. . . ἐρωτήθη, ἂν ἔχη νὰ ἀφήσῃ ψυχικὰ εἰς(ἐ) μοναστήρια, εἰς(ἐ) ὄρφανὰ καὶ ἀποκρισόμενος εἶπε οὐχὶ . . . , κ.λ.π. κ.λ.π. Εἶτα λέγει, πὼς ἀφίνει μία ρίζα πλεξιδολητὰ εἰς τὴν ἁγία Παρασκευὴ καὶ τὸ ἀμπέλι τῶν Καλομιραδῶνε εἰς τὴν ἁγία Μαρίνα, ἀκόμα ἄλλη μιὰ ἀσπρολητὰ εἰς τὸν αὐτὸν τόπον καὶ τὴν ἀφίνει τῶν τριῶν παπάδων, διὰ νὰ τοῦ κάνουν τὰ σαββατιάτικὰ του, . . . » (1755)

Ἐγραψα παραπάνω, πὼς σημειῶνω ἐδῶ τὶς παρατηρήσεις μου ἀπ' τὴ μελέτη τοῦ «λευκαδίτικου δικαίου» μὲ πολλοὺς δισταγμοὺς. Οἱ δισταγμοὶ ὀφείλονται στὴν ἐπίγνωσι, πὼς γιὰ νὰ «διαπιστώσῃ» κανεὶς κανόνες ἢ τοῦλάχιστο «τάσεις» δικαίου μέσα στὰ ἀποθησαυρισμένα ἔγγραφα, θὰ πρέπη ἢ μελέτη του νὰ ἐξανιλήσῃ μέγιστο ἀριθμὸ ἔγγράφων. Ἐπίσης, γιὰ νὰ ὀνομάσῃ τὸν διαπιστωμένο κανόνα ἢ τὴν διακριβωμένη τάσι «κληρονομία ἑλληνικὴ», θὰ πρέπη νὰ παραθέσῃ σὲ συγκριτικὴ μελέτη τὶς ρυθμίσεις, πού—στὸ ἴδιο θέμα—δίνουν ἀπ' τὸ ἓνα μέρος τὸ ἑλληνικὸ δίκαιο, ἀπ' τὸ ἄλλο τὰ διάφορα κατοχικὰ (φράγγικο, ἐνετικὸ κ.λ.π.) δίκαια. Κι' οἱ ἐργασίες αὐτὲς, κι' οἱ δυὸ, γίνανε ἀπὸ μέρος μου σὲ πολὺ μικρὴ κλίμακα.

Ὡστόσο θάτανε σφάλμα, ἂν κάθε φορὰ, πού συμπτωματικὰ ἓνας θεσμὸς εἶναι κοινὸς στὸ ἑλληνικὸ δίκαιο, σὲ κάποιον ἀπ' τὰ κατοχικὰ καὶ στὸ λευκαδίτικο, καταλήγαμε, πὼς ἢ παρουσία του στὸ λευκαδίτικο δίκαιο ὀφείλεται σὲ ἐπίδρασι τοῦ κατοχικοῦ (πού εἶναι μεταγενέστερο) κι' ὄχι τοῦ (παλιότερου) ἑλληνικοῦ. Προσεκτικώτερη ἔρευνα θὰ μᾶς ἀποδείξῃ, σὶς περισσότερες ἀπὸ τὶς παρόμοιες περιπτώσεις, πὼς ἢ μεγάλη ἐξάπλωσι τοῦ θεσμοῦ στὴ λαϊκὴ συνείδησι, δὲ μπορεῖ νὰ ἄλλῃ ἐξήγησι, παρὰ τὴ συνέχεια τῆς ἐθνικῆς παράδοσης καὶ τὴν ἀποδοχὴ του ἀπὸ μέρος τῆς λαϊκῆς συνείδησης, σὰν θεσμοῦ ἐθνικὰ δοκιμασμένου.

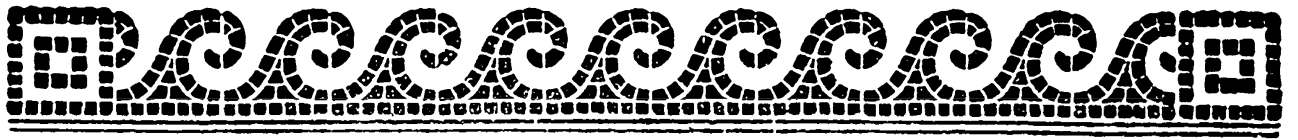
Τελειώνοντας, θάθελα νὰ σημειώσω, πὼς ἢ λευκαδίτικη συμμετοχὴ στὴν ἀνάπτυξι τοῦ νεοελληνικοῦ δικαίου σιὰθήκε ἀξιόλογη, ὅπως γενικώτερα σπουδαία διαπιστώνεται ἢ συμβουλή τοῦ Νησιοῦ μας στὰ νεοελληνικὰ ἐπιστημονικὰ καὶ «καλὰ» γράμματα. Μπορεῖ στὴ νομικὴ ἐπιστήμη νὰ μὴν ἔχωμε μορφὲς ἰσχυροὺς μὲ ἓνα π.χ. Σικελιανὸ, ἔχουμε ὅμως κι' ἐδῶ τοὺς Μεγάλους μας: Τὸν Νικόλαο Φλογαῖτη καὶ τὸ γυιὸ του Θεόδωρο, τὸν Ἀνδρέα Βλαντιῆ, τὸν Ἰωάννη Βαλαωρίτη, τὸν Ναπολέοντα Ζαμπέλιο, τὸν Ἰωάννη Ζαμπέλιο κι' ἄλλους πολλοὺς, πού διακριθῆκανε σὰν θεωρητικοὶ ἢ σὰν ἐφαρμοστές τοῦ Δικαίου.

Ἀλλὰ κοὶ σὶς μέρες μας πολλοὶ λευκαδίτες διακονήσανε καὶ διακονοῦνε ἀποδοτικὰ τὴ Θέμιδα καὶ σεβαστὸς ἀριθμὸς τους ἀσχολήθηκε κι' ἀσχολεῖται μὲ τὸν ἐμπλουτισμὸ τῆς νομικῆς φιλολογίας.

Θ' ἀναφέρω ἐδῶ—ἐνδεικτικὰ καὶ μὲ τὴ σειρά, πού μοῦ τοὺς προσφέρει ἢ πρόχειρη μνήμη μου—τοὺς: Νικόλαο Κορφιάτη, Γεώργιο Ε. Καββαδά, τὸ μακαρίτη Γεώργιο Κατωπόδη, τὸ μακαρίτη Σπυρίδωνα Γκίνη, τὸν αἰμίμηστο Σπύρο Ι. Κατηφόρη, τὸν Καθηγητὴ τῆς Παντείου Ἰωάννη Γιωργάκη, τοὺς Δικηγόρους Ἀλέξανδρο Λογοθέτη καὶ Νίκο Γ. Κατηφόρη, πού ἐπανειλημμένα ἐμφανιστήκανε σὶα νομικὰ περιοδικὰ μὲ διάφορες μελέτες τους.

Κι' ἀκόμα μιὰ—χαρακτηριστικὴ τῆς ἑφτανησιώτικης νοοτροπίας μας—ἰδιομορφία: Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ξεχωριστοὺς λευκαδίτες νομικοὺς μας μοιράσανε τὶς ἱκανότητές τους ἀνάμεσα στὴν ἐπιστήμη τους καὶ τὰ καλὰ γράμματα. Παράδειγμα ὁ Ἰ. Ζαμπέλιος, ὁ Ἰ. Βαλαωρίτης ὁ Ν. Γ. Κατηφόρης κ. ἄ.

ΣΤΑΥΡΟΥ ΙΩΣ. ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ

ΑΙ ΣΛΑΥΙΚΑΙ ΔΙΕΙΣΔΥΣΕΙΣ ΕΝ ΑΓΙΩ, ΟΡΕΙ*

Καίτοι τὸ ζήτημα τοῦ Σχίσματος ὡς πρὸς τοὺς Βουλγάρους μοναχοὺς τοῦ Ἁγίου Ὄρους φαίνεται λήξαν, ἐν τούτοις εἶναι καὶ σήμερον λίαν ἐπίκαιρον, διότι οἱ ἐν τῇ Μονῇ Ζωγράφου ἐγκαταβιοῦντες μοναχοί, οἱ προερχόμενοι ἐκ Βουλγαρίας, εἶναι ἄνευ ἀντιρρήσεως τινὸς σχισματικοί. Πῶς εἶναι δυνατόν, οὗτοι ἐρχόμενοι εἰς Ἅγιον Ὄρος, νὰ πείσωσιν ἡμᾶς, ὅτι ἔπαυσαν ἔχοντες ὡς ἀρχηγὸν τῆς Ἐκκλησίας τῶν τὸν Βούλγαρον Ἐξαρχον; Μέχρι τοῦδε οὐδὲν ἐμπόδιον προεβλήθη εἰς τὴν προσέλευσιν σχισματικῶν Βουλγάρων μοναχῶν πρὸς μεγίστην βλάβην τῆς Ἀγιορειτικῆς μοναχικῆς ὑποθέσεως καὶ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων. (*)

Ἡ πολιτεία δύναται ἀλλὰ καὶ ὀφείλει ἐφαρμόζουσα τὰς ἰσχυρὰς διατάξεις (*), νὰ παρεμποδίσῃ τὴν πλαισίωσιν τῆς Μονῆς τῆς Ζωγράφου διὰ μοναχῶν προερχομένων ἐκ τῆς Σχισματικῆς Βουλγαρίας, τοιοῦτοτρόπως δὲ θὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν παρουσιαζομένην ἀταξίαν, διότι ἡ *μεγίστη ἀρετὴ τοῦ Μοναχοῦ εἶναι ἡ ὑποταγή, καὶ συνεπῶς ἐκδήλωσις ἀπειθαρχίας παρα μοναχῶν πρὸς τὸν ἀνώτατον πνευματικὸν αὐτῶν ἡγέτην εἶναι καθόλου ἀπαράδεκτος.*

15. Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

Ὡς ἀνωτέρω λεπτομερῶς ἀνεπτύξαμεν ἀπὸ τοῦ I. ἴσως αἰῶνος, εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ἐγκατεβίωσαν Βούλγαροι μοναχοί, οἵτινες διὰ μέσου τῶν αἰώνων διέτηρησαν τὴν γλῶσσαν τῶν καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς φυλῆς τῶν, πλην ὅμως κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα ἡ Βουλγαρικὴ φυλὴ δὲν ἀπετέλει Ἐθνικὴν ἐνότητα καὶ τὰ διάφορα μῆλη αὐτῆς ἐτέλουν ὑπὸ ξένην κυριαρχίαν. *Ὑποταχθέντες οἱ Βούλγαροι εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν εἶχον σχεδὸν ἀφανισθεὶ ὡς φυλὴ (*).*

Ἀφορμὴν πρὸς ἀφύπνισιν τοῦ Βουλγαρικοῦ Ἔθνους ἔδωκεν ἡ γεννηθεῖσα παρὰ τῇ Ρωσικῇ διπλωματίᾳ πεποιθήσις, ὅτι ἡ Βουλγαρία δημιουργηθησομένη εἰς κράτος ἐλεύθερον, θέλει μελλοντικῶς ἐξυπηρετήσῃ τοὺς κατακτιτικούς τῶν σκοπούς. (4) Διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τῶν αὐτοῦ, πρῶτον ὑποκινητὴν καὶ τυφλὸν τῶν ὄργανον ἐχρησιμοποίησαν τὸν ἐξ Ἁγίου Ὄρους *Μοναχὸν Παῖσιον*. Οὗτος ὠμίλει Ἑλληνικά, μιξοβουλγαρικά καὶ ὀλίγα Ρωσικά διότι ἐπὶ μακρὸν διέτριβεν ἐν Μόσχᾳ, ὅτε καὶ τοῦ ἐγεννήθη ὁ πόθος τῆς ἀναζωογονήσεως τοῦ Βουλγαρικοῦ

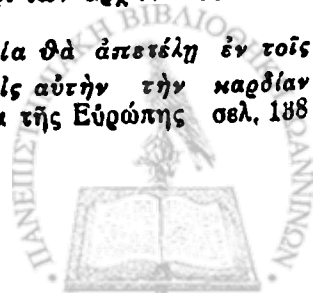
(*) *Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 151.*

1. Ὁρθῶς ὁ Κ τ εν ᾱ ς ἐνθ. ἀνωτ. διερωτᾶται «Οἱ κατερχόμενοι ἐκ Βουλγαρίας καὶ κοινοβιάζοντες ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ζωγράφου δὲν εἶναι σχισματικοί; Τίς ποτὲ ἐξεχνίασε τοῦτο;».

2. Βλ. Ἄρθρ. 5 § 2 τοῦ Κ. Χ. ἀπαγορεύοντος τὴν εἰσοδὸν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἑτεροδόξων καὶ σχισματικῶν.

3. Βλ. Χρ. Ν ᾱ λ τ σ α: Τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα σελ. 45 σημ. 2 ὅπου παραθέτει πηγὰς ἀποδεικνυούσας τὴν ἀνυπαρξίαν τοῦ Βουλγαρικοῦ Ἔθνους μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 10 αἰῶνος. Γ. Κ α τ σ α ρ ἑ ᾱ σελ. 83.

4. «Οἱ Ρῶσοι ἦσαν πεπεισμένοι, ὅτι ἡ μέλλουσα Βουλγαρία θὰ ἀπειλήσῃ ἐν τοῖς πράγμασι ἀπλήν προέκτασιν τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Τσάρων εἰς αὐτὴν τὴν καρδίαν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου» Λ ᾱ σ κ α ρ η: Διπλωματικὴ Ἱστορία τῆς Εὐρώπης σελ. 188 Χρ. Ν ᾱ λ τ σ α: Συνθήκη Ἁγίου Στεφάνου σελ. 9.

Ἔθνους καὶ τῆς ἐξυπηρετήσεως τῆς Πανοσλαβιστικῆς ἰδέας. Μετὰ μακρὰν ἐργασίαν ἐκδίδει τὸ ἔτος 1762 τὸ μοναδικὸν του βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἱστορία Σλοβενοβουλγαρικῆ τοῦ λαοῦ τῶν Βουλγάρων, τῶν Τσάρων καὶ τῶν Ἀγίων*».⁽¹⁾ Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο προσπαθεῖ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι οἱ Βούλγαροι εἶναι Σλαῦοι καὶ μεγάλος λαός, πλὴν στηριζόμενος ἐλάχιστα εἰς ἱστορικὰς πηγὰς, περισσότερον δὲ εἰς σκοπίμως διασκευασθείσας πληροφορίας, εἶναι ἐντελῶς ἀναξιόπιστος καὶ κακοήθης. Παραπονεῖται ἐν αὐτῷ, ὅτι ὁ Βούλγαρος ἀγνοεῖ, ὅτι ἀνήκει εἰς τὸ ἐνδοξότατον Σλαβικὸν φύλλον, ὅτι ἐγκατέλειπε τὴν γλῶσσαν του, θρηνεῖ διὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Βουλγαρικοῦ Ἔθνους καὶ λέγει, ὅτι ἐπέστη ὁ καιρὸς ἵνα ὁ Βουλγαρικὸς λαὸς ἀνανύψῃ καὶ διεκδικήσῃ τὰ Ἐθνικά του δίκαια.

Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐξεδόθη Ρωσικαῖς δαπάναις, κατ' ἐπανάληψιν, πρὸς ἐξυπηρετήσιν τῶν προπαγανδιστικῶν τῶν σκοπῶν⁽²⁾.

Οὕτω βλέπομεν, ὅτι αἱ πρῶται προσπάθειαι ἀναζωπυρώσεως τοῦ Βουλγαρικοῦ φρονήματος, ἐπήγασαν ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τοῦτο δὲ ἔχει σημασίαν διὰ τὴν σημερινὴν πρὸς τοὺς Βουλγάρους πολιτικὴν⁽³⁾.

¹ Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι τὸ πρῶτον βῆμα τοῦ Βουλγαρικοῦ λαοῦ

1. Βλ. Μ π ρ ἄ μ ο υ σελ. 15—16, καὶ Ν ἄ λ τ σ α ι: Τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα σελ. 47 καὶ Ν. Κ α ζ ἄ ζ η: Τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα σελ. 14.

2. «...Ὁ σκοπὸς τοῦ βιβλίου ἦτο νὰ ἀφυπνίσῃ τὸ Ἐθνικὸν αἶσθημα τοῦ ὄχι μόνον τότε, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ μίαν ἑκατονταετίαν καὶ πλέον βραδύτερον, τελούντος ἐν Ἐθνικῷ ληθάργῳ λαοῦ, τοῦ εὐρισκομένου μεταξύ Αἴμου καὶ Δουνάβωος τὸν ὅποιον λαὸν ἡ Ρωσικὴ διπλωματία ἤθελε νὰ χρησιμοποιήσῃ ὡς ὄργανόν της διὰ πολιτικούς σκοποὺς καὶ νὰ καλλισργήσῃ τὸ μῖσος αὐτοῦ κατὰ τῶν Ἑλλήνων». Χ ρ. Ν ἄ λ τ σ α ς: Τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα σελ. 47.

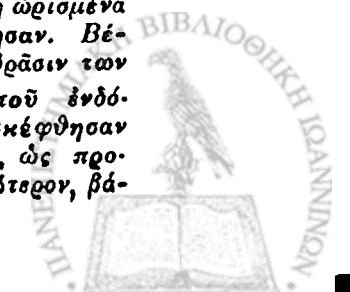
3. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι ὁ Μοναχὸς Παΐσιος ἐμόνασεν εἰς τὴν Σερβικὴν Μονήν τοῦ Χελανδαρίου καὶ οὐχὶ εἰς τὴν τοῦ Ζωγράφου.

Δὲν θὰ ὑπερβάλωμεν ἐὰν εἴπωμεν, ὅτι ὁ Μοναχὸς Παΐσιος τυγχάνει ἀγνωστος εἰς τοὺς σημερινούς μοναχοὺς τῆς Μονῆς τοῦ Ζωγράφου, εὐρισκόμενοι ἡμέραν τινά, ἐν τῇ αἰθούσῃ ὑποδοχῆς τῆς ὡς εἴρηται Μονῆς, ἠρωτήσαμεν μοναχόν, ἐκ τῶν ἰθυνόντων μάλιστα αὐτῆς, περὶ τοῦ παρισταμένου ἐν τινὶ πίνακι προσώπου, κατάπληκτοι δὲ ἐλάβωμεν τὴν ἀπάντησιν ὅτι εἶναι κάποιος Παΐσιος ποῦ ἦταγε στὸ Χελανδάρη», Εἰς ἐπιμονὴν μας δὲ πρὸς παροχὴν πληροφοριῶν περὶ τοῦ προσώπου τούτου ἀπήντησεν, ὅτι οὐδὲν ἕτερον γνωρίζει. Χάριν περιεργίας ἠρωτήσαμεν καὶ ἑτέρους μοναχοὺς τῆς Μονῆς, πλὴν οὐδεὶς ἐγνώριζε τὴν ἱστορίαν τοῦ θεωρουμένου ὡς Ἐθνεγέρτου μοναχοῦ Παΐσιου.

1. Βλ. εἰς Μ ε τ α ξ ἄ κ η ν εἰδήσεις περὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ Στρατοῦ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει εἰς σελ. 28, 37, 122, 170. Ὁμοίως ἐν σελ. 170 φωτογραφίαν τοῦ ζωγράφου τοῦ Βουλγαρικοῦ Στρατιωτικοῦ Τμήματος Ἑλληνικοῦ ἀποσπάσματος.

Περὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Βουλγαρικοῦ ἀποσπάσματος ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, δὲν ἠδυνήθημεν νὰ συλλέξωμεν, ἐκ γραπτῶν πηγῶν ἱκανὰς πρὸς διαφώτισιν πληροφορίας. Τούτου ἕνεκα κατεφύγαμεν εἰς ἐπιζῶντας μοναχοὺς, ἐκ τῶν λαβόντων μέρος εἰς τὴν συγκρότησιν τοῦ ἀποσπάσματος. Οὕτω παρακληθεὶς ὁ σεβαστὸς καὶ φίλτατος Ἱερομόναχος Στέφανος Κελλιώτης ὁ γνωστὸς καὶ ἀπὸ τὸ ἐκδοθὲν ἐν ἔτει 1928 Λεύκωμα τοῦ Ἁγίου Ὄρους, εὐγενῶς δι' ἐπιστολῆς του παρέχει ἡμῖν, τὰς ὑπὸ τῆς μνήμης του διασωθείσας πληροφορίας, ὡς ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως γνωρίζει, ὡς λαβῶν πρωτεύοντα ρόλον εἰς τὴν συγκρότησιν τοῦ ἀποσπάσματος καὶ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Βουλγάρων στρατιωτῶν.

Ἐκπληροῦντες ὑπόσχεσιν, παραθέτομεν αὐτούσιον τὸ σχετικὸν τμήμα τῆς ἀπὸ 21—7—1957 ἀποσταλείσης ἡμῖν ἐπιστολῆς του. «...ὅπως ἱστορικῶς εἶναι ἀποδεδειγμένον, οἱ Βούλγαροι πάντοτε ἐφάνησαν κακόπιστοι εἰς τὰς συμφωνίας των καὶ πάντοτε μὲ ὑπεροβούλιαν ἐνήργουν οὗτοι, προτάσσοντες τὸ συμφέρον ἀπὸ τὴν τιμὴν. Οὕτω μετὰ τὴν συντριβὴν τοῦ Τουρκικοῦ Στρατοῦ εἰς δλόκληρον τὴν Μακεδονίαν καὶ τὰς Νήσους τοῦ Αἰγαίου, ἠθέλησαν νὰ ἀποφειληθοῦν καὶ νὰ καταλάβουν μὲ τὸ πρόσχημα τοῦ Συμμάχου ὅσα ἐδάφη θὰ ἠδύναντο περισσότερα καὶ τὰ ὅποια θὰ ἐκρατοῦσαν ἀσφαλῶς διὰ λογαριασμόντων. Εἶναι γνωστὸν πῶς εἰσῆλθον εἰς Θεσσαλονίκην καὶ πῶς ἠναγκάσθη ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς καὶ ἡ Κυβέρνησις νὰ τοὺς παραχωρήσῃ ὠρισμένα τμήματα εἰς Θεσσαλονίκην ὡς φιλοξενουμένους συμμάχους καὶ πῶς κατόπιν ἐξεδιώχθησαν. Βέβαιον ὄντες ὅτι θὰ ἐπετύγχανον τὰ σατανικά των σχέδια, ἠθέλησαν νὰ ἐπεκτείνουν τὴν δρᾶσιν των καὶ εἰς τὴν χερσονήσον τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἐπειδὴ ὁμως εἶχε καταληφθῆ αὕτη ὑπὸ τοῦ ἐνδόξου Ἑλληνικοῦ Στόλου, ἡ δὲ Διοίκησις εἶχε περιέλθῃ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς Ἀρχάς, ἐσκέφθησαν δι' ἃ ἦτο εὐκολον εἰς αὐτοὺς νὰ ἔλθουν εἰς Ἁγιον Ὄρος μὲ τὸ πρόσχημα συμμάχου, ὡς προσκυνηταὶ δῆθεν, πράγματι ὁμως ὡς πρόσκοποι τῆς καταλήψεως τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἀργότερον, βά-

πρὸς εἰσοδὸν του εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν πεπολιτισμένων Ἐθνῶν καὶ τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ ἐν γένει ἀνάπτυξιν, ὤθησεν ὁ κεκρυμμένος ἐν Ἁγίῳ Ὄρει καὶ ὑπὸ τοῦ Μοναχοῦ Παΐσιου χρησιμοποιοῦντος χριστιανικὸς σπινθήρ. Αὕτη εἶναι ἡ μοῖρα (!) ἴσως τῶν βαρβάρων λαῶν. Ἀφοῦ διὰ τοῦ χριστιανισμοῦ γίνονται γνωστοὶ εἰς τὴν πολιτισμένην ἀνθρωπότητα, ἀργότερον γίνονται οἱ μεγαλύτεροι διώκται του. Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν οἱ Βούλγαροι, οἱ Σέρβοι ἐν μέρει καὶ οἱ πάτρωνες ἀμφοτέρων Ρῶσοι.

16. Ο ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΟΝΗΝ ΖΩΓΡΑΦΟΥ

Μέχρι τοῦ ἔτους 1912 οἱ δὲν ἄξιον λόγου γεγονὸς ἔλαβε χώραν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μεταξὺ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν λοιπῶν μοναχῶν. Τὰ διεθνή γεγονότα τοῦ 19^{ου} αἰῶνος, ἡ κατάληψις τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος ὑπὸ τῶν Ρῶσων

οἱ τοῦ προδιαγεγραμμένου ὑπ' αὐτῶν αἵμου σχεδίου, νὰ ἐπιτεθοῦν ἐν καιρῷ τῆς συμμάχου των Ἑλλάδος.

Ἐξεκίνησεν οὖν ἐκ Θεσσαλονίκης δύναμις περὶ τοὺς πενήκοντα Στρατιώτας μὲ δλα τὰ στελέχη Ἀξιωματικῶν, μὲ πλήρη ὅπλισμον καὶ ἐφθάσαν διὰ ξηρᾶς ἀπὸ Θεσσαλονίκης εἰς Ἁγίον Νικόλαον Χαλκιδικῆς καὶ ἐκεῖθεν δι' ἀτμακάτων εἰς τὸν Ταρσανᾶν τῆς μονῆς Ζωγράφου, ὅπου οἱ Μοναχοὶ τοῦ Ζωγράφου Βουλγαρόφωνες ἐκ Μακεδονίας τοὺς ὑπεδέχθησαν μετὰ χαρᾶς, ἐκεῖθεν δὲ πάλιν Βουλγαρικὰ Πατριωτικὰ ἄσματα εἰσῆλθον εἰς τὴν Μοῆν καὶ ἐκεῖ παρέμειναν σχεδιάζοντες μετὰ τῶν προῖσταμένων τῆς Μονῆς τὰ τῆς καταλήψεως δλοκλήρου τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν ἡγουμένων καὶ προῖσταμένων ἀπάντων τῶν Ἑλληνικῶν Μονῶν. Εἰς τὴν Μοῆν παρέμειναν περίπου ἕνα μῆνα, ἐπισκέφθησαν τὰς Καρνάς καὶ παρέμειναν 3 ἡμέρας εἰς τὸ ἀντιπροσωπεῖον τῆς Μονῆς, ὅπου παραμένει σήμερον ἡ Ἑλλ. Βασ. Χωρὴ καὶ κατόπιν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Μοῆν Ζωγράφου ἀναμένοντες τὸ σύνθημα τῆς ἐπιθέσεως καὶ τὴν κατάληψιν τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἐἰς τὸ Ἁγίον Ὄρος μετὰ τὴν κατάληψιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Στόλου μας ἐγκατεστάθη δύναμις Στρατοῦ ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Καρέκλην, καταμεριζομένη εἰς δλας τὰς Μονάς, ὡς καὶ μικρὰ δύναμις Χωρῶν ὑπὸ τὴν Διείκησιν τοῦ Ἀνθ]ρχου Βερογοιαννοπούλου εἰς Καρνάς.

Τόσον ἡ μικρὰ δύναμις τοῦ Στρατοῦ, ὑπὸ τὸν ἐφ Λοχαγὸν Τσολάκην, ὅστις ἀντικατέστησεν ἐν τῷ μεταξὺ τὴν πρώτην δσον καὶ τῆς Χωρῶν παρηκολούθουν τὰς ὑπόπτους κινήσεις τῶν Βουλγάρων ἐν τῇ Μοῇ Ζωγράφου καὶ ἀνέμενον τὰς ἐνεργείας αὐτῶν νὰ ἐκδηλωθοῦν Μόλις ἐξεδηλώθησαν αἱ προθέσεις καὶ ἤρχισαν αἱ συγκρούσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ μετὰ τοῦ Βουλγαρικοῦ εἰς Θεσσαλονίκην, ἐλήφθησαν μέτρα παρὰ τῶν ἡμετέρων περὶ τοῦ πῶς θὰ ἠδύνατο αἱ ἀσθενεῖς δυνάμεις τοῦ Στρατοῦ μας καὶ τῆς Χωρῶν νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴν ὀργανωμένην καὶ ἐξωπλισμένην δύναμιν τοῦ Βουλγαρικοῦ αὐτοῦ Στρατοῦ. Ὁ Ἀνθ]ρχος Βερογοιαννόπουλος τότε ἐκάλεσεν ὠρισμένους Γέροντας Κελλιῶτας, μετὰξὺ τούτων καὶ ὁ ὑποφαινόμενος, συνενούσης σιωπηρῶς καὶ τῆς Ἱερᾶς Κοινοῦτος καὶ συνεσκεφθη μετ' αὐτῶν, πῶς καὶ κατὰ τίνα τρόπον θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐγκλωβῶσιν τοὺς ἐν τῇ Μ. Ζωγράφου Βουλγάρους Στρατιώτας καὶ νὰ αἰχμαλωτίσῃ αὐτούς. Προηῶν οἱ Κελλιῶται, οἵτινες πάντοτε εἰς τοὺς Ἐθνικοὺς ἀγῶνας ἐφάνησαν περισσότερον θερμοὶ πατριῶται ἀπὸ τοὺς Μοναστηριακοὺς, λόγῳ τῆς συνθέσεως καὶ κάπως ἐλευθέρως αὐτῶν κινήσεως καὶ ζωῆς τῶν Κελλιῶν ἐναντι τῆς αὐστηρᾶς παρακολουθήσεως ὑπὸ τῶν Μοναστηριακῶν Ἀρχῶν, τῶν ἀδελφῶν τῶν Μονῶν, ἐδέχθησαν νὰ ὀργανωθοῦν καὶ νὰ σχηματίσουν Ἱερὸν Λόχον, τιθέμενοι ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀνθ]ρχου Βερογοιαννοπούλου. Ἐξωπλίσθησαν λοιπὸν περὶ τοὺς ὀγδοήκοντα Μοναχοί, μὲ Γκράδες καὶ Μάλιγγες καὶ τὰ ὅποια κατεῖχον ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Σταυρὸν καὶ μὲ τὸ -Μάχου ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος- παρουσιάσθησαν λέγω οἱ ἀνωτάτω ὀγδοήκοντα Μοναχοὶ μὲ τὰς μακρὰς των γεντάδας καὶ τὸν πλήρη ὅπλισμον των, ἐνώπιον τοῦ Ἀνθ]ρχου καὶ ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς του

Αἱ συγκρούσεις μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ Βουλγαρικοῦ Στρατοῦ, ἐξηκολούθουν εἰς Θεσσαλονίκην. Τὴν 15 Ἰουνίου [1913] ἐὰν δὲν με ἀπατᾷ ἡ μνήμη ἐξεκίνησεν ὁ Ἱερὸς Λόχος ἐκ Καρνῶν μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Ἀνθ]ρχον Βερογοιαννόπουλον, καὶ τῶν ὀλίγων Χωρῶν διὰ τὴν Μοῆν Ζωγράφου, ὅπου ἐφθάσαν ἐξωθεν αὐτῆς καὶ ἐστρατοπέδευσαν, ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως εἶχον σταλῆ Μοναχοὶ τινὲς γνωρίζοντες ἐπακριβῶς τὴν τοποθεσίαν τῆς Μονῆς καὶ ἰδίως τὴν ὑδροεὶν αὐτῆς διὰ νὰ καταστρέψουν τὰς πηγὰς καὶ ν' ἀναγκάσουν τοὺς ἐνδον αὐτῆς Μοναχοὺς εἰς παράδοσιν.

Τὴν πρωτὰν ἐπιτροπὴ ἀποτελουμένη ἀπὸ τὸν Ἀνθ]ρχον καὶ τοὺς Γέροντας Θεοδοσίον Ἀγλας Ἀννης, Ἀβέρκιον Κομβολογᾶν καὶ τὸν ὑποφαινόμενον, παρουσιάσθησαν εἰς τὴν ἐμπροσθεν τῆς Μονῆς σιδηρᾶν θύραν, ἡ ὅποια ἦτο ἀμπαρομένη καὶ ἡ ὅποια ἦτο ἀδύνατον νὰ παραβιασθῇ καὶ ἐζήτησε νὰ συναντηθῇ μετὰ τὸν Βούλγαρον Ἀξιωματικὸν καὶ νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ τὴν παράδοσιν αὐτοῦ καὶ τοῦ στρατοῦ. Ἡ ἀπάντησις τοῦ Ἀξιωματικοῦ ὡς ἦτο φυσικὸν ἦτο ἀρνητικὴ, διότι οἱ Βούλγαροι εἶχον πεποιθήσιν, ὅτι θὰ ἐκέρδιζον τὸν πόλεμον καὶ ἀνέμενον εἰδήσεις ἐκ

οί ἀπελευθερωτικοί τῆς Ἑλλάδος πόλεμοι, ἄφισαν ἐντελῶς ἀμετόχους τοὺς ἐν Ἀγίῳ Ὄρει Βουλγάρους μοναχοὺς. Μετὰ τὸν Παΐσιον ὅμως καὶ τὴν δημιουργίαν τοῦ Βουλγαρικοῦ κράτους, προπαγανδισθέντες καὶ οὗτοι καταλλήλως, ἤρχισαν ἐκδηλοῦντες ἐπιθυμίαν ἐξυπηρετήσεως τῶν Βουλγαρικῶν σκοπῶν. Μὴ δοθείσης εὐκαιρίας ὅμως μέχρι τοῦ ἔτους 1912 οὐδὲν ἔπραξαν. Τότε ὅμως τὸ Ἅγιον Ὄρος ἀπληθερώθη τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ οἱ Βούλγαροι, σύμμαχοι ὑμῶν ὄντες, ἐζήτησαν νὰ τοὺς ἐπιτραπῇ ἢ μετάβασις εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ζωγράφου Βουλγαρικοῦ στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος *«Ἔνα προσκυνήση καὶ ἀναπαυθῆῃ»*. Οἱ Ἕλληνες πιστεύσαντες εἰς τὸ εἰλικρινὲς τῆς προτάσεως τῶν κατ' ἀνάγκην συμμάχων Βουλγάρων, οὐδεμίαν ἔφερον ἀντίρρησην. Οὕτω τὸ Βουλγαρικὸν ἀπόσπασμα δυνάμεως πενήτηκοντα περίπου ἀνδρῶν μετὰ τῶν ἀξιωματικῶν των καὶ ἐν πλήρει ἐξοπλήσει ἔφθασεν εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ζωγράφου, περὶ τὸ τέλος τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου 1912, ὅπου καὶ κατέλυσεν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας. Τὸ ἀπόσπασμα ὑπεδέχθησαν εἰς τὸν Ἀρσανᾶν τῆς Μονῆς οἱ Βούλγαροι μοναχοὶ τῆς Μονῆς Ζωγράφου, οἵτινες ψάλλοντες πατριωτικά (Βουλγαρικά) ἄσματα ὠδήγησαν αὐτοὺς εἰς τὴν Μονὴν των. Εἰς τὴν Μονὴν παρέμεινεν ἐπὶ μῆνα περίπου, κατόπιν δὲ ἀνῆλθεν εἰς Καρυάς, ἀπ' ὅπου μετὰ τριήμερον παραμονὴν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μονὴν του. Μέχρι τότε οὐδεμίαν ὑποπτον ἐκδήλωσιν ἔσχε.

Μετὰ πάροδον μηνῶν, ἦτοι τὴν νύκτα τῆς 29ης πρὸς τὴν 30ὴν Ἰουνίου, οἱ Βουλγαρικαὶ δυνάμεις, μιμούμεναι τὸ παράδειγμα τοῦ προγόνου των Κρούμου, ἐπετέθησαν αἰφνιδιαστικῶς κατὰ τῶν τέως συμμάχων των Ἑλλήνων καὶ Σέρβων. Οὕτως ἤρχισεν ὁ Β. Βαλκανικὸς πόλεμος, τὴν ἔναρξιν τοῦ ὁποίου μὲ ἀγωνίαν ἀνέμενεν ὁ ἐν Ἀγίῳ Ὄρει Βουλγαρικὸς Στρατός. Ἡ εἶδησις τῆς κηρύξεως τοῦ νέου πολέμου, θὰ παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἐκπληρώσεως τῆς ἀποστολῆς των, τῆς καταλήψεως δηλαδὴ τοῦ Ἁγίου Ὄρους.

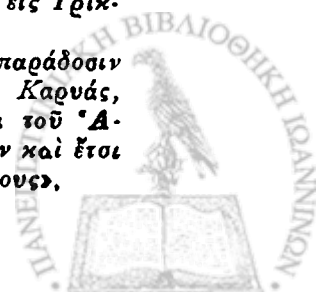
Ἐν Ἀγίῳ Ὄρει τότε ὑπῆρχε μικρὰ δύναμις Στρατοῦ, κατανεμημένη εἰς ἀπάσας τὰς Μονάς, συνολικῆς δυνάμεως ὅμως μεγαλυτέρας τῆς τοῦ Βουλγαρικοῦ ἀποσπάσματος καὶ δυνάμεις τῆς Χωροφυλακῆς, εὐρισκομένη εἰς Καρυάς.

Ἄμα τῇ ἐνάρξει τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου ὁ Διοικητὴς τῆς Ἀστυνομικῆς δυνάμεως Ἀξιωματικὸς τῆς Χωροφυλακῆς, συγκροτήσας ἀπόσπασμα ἐκ τῶν ἀνδρῶν του καὶ ἐκ πατριωτῶν μοναχῶν, οἵτινες ἐρρώμενοι τῶν περιστάσεων προσεφέρθησαν νὰ θυσιασθῶσι διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀγῶνος, δραστηρίως δὲ καὶ ταχέως κινηθεὶς περιεκύκλωσε τὴν Μονὴν τοῦ Ζωγράφου, πρὶν εἶ ἢ εἶδησις τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν περιέλθῃ εἰς γνῶσιν τῶν Βουλγάρων. Συγχρόνως αἱ δυνάμεις τοῦ στρατοῦ κατέλαβον ἐπικαίρους θέσεις εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς

Θεσσαλονίκης διὰ νὰ ἐνεργήσουν καὶ αὐτοὶ καταλλήλως εἰς Ἅγιον Ὄρος, συμφώνως μὲ τὰ σχέδια τὰ ὁποῖα εἶχον καταστρώσει εἰς τὴν Μονὴν μετὰ τῶν Βουλγάρων Μοναχῶν, πὼς καὶ κατὰ τινὰ τρόπον θὰ κατελάμβανον τὰς ὑπολοίπους Μονάς.

Ἡ κατάστασις παρέμεινεν ἐπὶ τριήμερον οὕτω. Πολιορκιμένοι οἱ Βούλγαροι ἐν τῇ Μονῇ στερηθέντες τοῦ ὕδατος τοῦ ἐξώθεν τῆς Μονῆς καὶ χρησιμοποιοῦντες ἐλάχιστον ὄπερ ὑπῆρχεν ἐντὸς τῆς Μονῆς ἐκ πηγαδίων. Πυροβολισμοὶ ἀντηλλάσσοντο μετὰ τὸ Βουλγαρικὸν Στρατοῦ καὶ Ἰερολοχιτῶν ἄνευ ἀποτελέσματος, ἐν τῇ μετὰ τὴν ἔφθασε καὶ ἡ μικρὰ δύναμις τοῦ Στρατοῦ ἣτις παρέμεινεν εἰς τὸν Ἀρσανᾶν τῆς Μονῆς φυλάσσουσα τὴν ἔλευσιν τυχόν καὶ ἄλλον Βουλγαρικοῦ Στρατοῦ εἰς τὴν Μονήν. Μόλις ἐφθασε ἡ εἶδησις διὰ τὴν παρεδόθη ὀλόκληρος ἡ δύναμις τοῦ Βουλγαρικοῦ Στρατοῦ εἰς Θεσσαλονίκην καὶ οἱ Βούλγαροι ἐκδιώκονται ἀπὸ τὰ Μακεδονικὰ ἐδάφη ἐδέχθησαν νὰ συνθηκολογήσουν καὶ οἱ Βούλγαροι τοῦ Ζωγράφου, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ μὴν παραδοθοῦν εἰς τοὺς Ἰερολοχίτας ἀλλὰ εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Στρατὸν, ὄπερ καὶ ἐγένετο. Οἱ Βούλγαροι ὀδηγηθέντες εἰς τὸν Ἀρσανᾶν τῆς Μονῆς παρελήφθησαν ὑπὸ Ἑλληνικοῦ Ἀντιτορπιλικοῦ καὶ μετεφέρθησαν εἰς Τρίκερι.

Οἱ Ἰερολοχίται, μετὰ τὴν αὐτῶν καὶ ὁ ὑποφαινόμενος ἐδέχθησαν μετὰ χαρᾶς τὴν παράδοσιν τοῦ Βουλγαρικοῦ ἀποσπάσματος καὶ ἀνεχωρήσαμεν πάντες ἐκ τῆς Μονῆς Ζωγράφου εἰς Καρυάς, ἄδοντες τὰ Ἐθνικά μας Θόρυρα, δοξάζοντες τὸν Πανάγαθον Θεὸν καὶ τὴν προστάτιδα τοῦ Ἁγίου Ὄρους, Ὑπεραγίαν Θεοτόκον, ὅτι ἐλυτρώσατο ἡμᾶς ἀπὸ τὴν Βουλγαρικὴν ἐπιδρομὴν καὶ ἔτσι ἀγαπητὴ Στάθη ἐκλείσασιν καὶ τὰ τελευταῖα σχέδια τῶν Βουλγάρων περὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους.

Χερσονήσου, πρὸς ἀπόκρουσιν τυχὸν ἀποπείρας ἀποβάσεως·

Ἄφοῦ ἀπέκοψαν τὴν ὑδρευσιν τῆς Μονῆς, ἐπιτροπὴ ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ Ἀνθ]ρχου *Βεργουγιαννοπούλου*, Διοικητοῦ τῆς δυνάμεως Χωροφυλακῆς καὶ τῶν μοναχῶν ἐκ τοῦ ἀποσπάσματος, μετέβη εἰς τὴν θύραν τῆς Μονῆς καὶ ἐκάλεσε τοὺς ἐγκλείστους πρὸς παράδοσιν. Ὁ ἐπικεφαλῆς τοῦ Βουλγαρικοῦ τμήματος ἀναμένων ἐνισχύσεις καὶ πιστεύων εἰς τὴν τελικὴν νίκην τῶν Βουλγάρων ἤρῃθη, ὡς ἦτο φυσικόν, νὰ δεχθῆ ἰκανήποτε Ἑλληνικὴν πρότασιν. Μετὰ τριήμερον ὁμως πολιορκίαν, στερηθέντες οἱ Βούλγαροι τοῦ ποσίμου ὕδατος, ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσωσιν ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς παραδόσεώς των εἰς τὸν τακτικὸν στρατὸν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν Χωροφυλακὴν καὶ τὸ μικτὸν ἐκ μοναχῶν ἀπόσπασμα αὐτῆς. Πράγματι παραδοθέντες εἰς τὸν Ἑλληνικὸν τακτικὸν στρατὸν ὠδηγήθησαν εἰς τὴν πλησιέστεραν ἀκτὴν (Ἄρσανᾶν Μονῆς Ζωγράφου), ἀπ' ὅπου παραληφθέντες ὑπὸ Ἑλληνικοῦ ἀντιτροπικικοῦ μετεφέρθησαν εἰς Τρίκερι Βόλου. Οὕτως ἀδόξως ἔληξεν ἡ ἀποστολὴ τῶν Βουλγάρων στρατιωτῶν ἐν Ἄγιφ Ὄρει καὶ ἡ καταστροφὴ τῶν Βουλγαρικῶν ὀνείρων.

Τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἐκ τῆς Μονῆς τοῦ Ζωγράφου οὐδεμία συνώδευσεν ἀντεκδίκησις.

17. ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΑΠΟ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1913 ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα χαρακτηρίζεται διὰ τὴν ἐπιδειχθεῖσαν ἀδράγειαν ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων μοναχῶν καίτοι κατ' ἐπανάληψιν εἰς τὸν διεθνή στίβον, ἐγεννήθη ζήτημα ἀνεξυρτητοποιήσεως τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Ἡ μόνη ἐπιλήψιμος δύναται τις εἰπεῖν ἐνέργεια αὐτῶν, ὑπῆρξεν ἡ ὑποβολὴ προτάσεως πρὸς τὴν Ρωσσίαν, ὅπως δοθῆ τὸ Ἅγιον Ὄρος εἰς τὴν Ρουμανίαν, ὡς ἀντάλλαγμα τῶν ἐπὶ τῶν ἐδαφῶν αὐτῆς εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Σιλιστρίας Ρουμανικῶν ἀξιώσεων. (1)

Ἡ σιᾶσις αὕτη τῆς Βουλγαρίας κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, ἀσφαλῶς ἦτο ἀπόρροια τῶν γεγονότων τοῦ Ἰουνίου 1913, οἷς ἠιμαλωτίσθη εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ζωγράφου τὸ Βουλγαρικὸν ἀπόσπασμα, ὁ φόβος δὲ μελλοντικῶν ἀντεκδικήσεων συνεῖχεν αὐτοὺς ἀπὸ πάσης ἀνθελληνικῆς ἐνεργείας,

Οὕτω κατὰ τὸ διάστημα τοῦ πολέμου, μετὰ τοῦτον καὶ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀπαλλοτριώσεως τῶν μοναστηριακῶν γαιῶν πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν ἀκτημόνων προσφύγων, οὐδεμίαν ἔσχον ἐκδήλωσιν. Ἀσφαλῶς οὗτοι δὲν μετεβλήθησαν εἰς νομιμόφρονας, ἀλλὰ καρεδόκουν. Καὶ πράγματι ἡ εὐκαιρία ἦν ἐξήτουν, δὲν ἠρῃσε δι' αὐτούς. Ἡ εὐκαιρία αὕτη ἐφάνη πρὸς στιγμὴν παρουσιασθεῖσα κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀξονικῆς κατοχῆς.

18. Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΞΟΝΙΚΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ

Μετὰ τοῦ Γερμανικοῦ στρατοῦ ὡς γνωστόν, εἰσῆλθον εἰς τὸ Μακεδονικὸν ἔδαφος καὶ τμήματα τοῦ Βουλγαρικοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος τότε ἐμάχτο παρὰ τὸ πλευρόν του, μὲ ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ Βουλγαρικοῦ πόθου, οἷς συνίστατο εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας καὶ τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Πελάγους. *Κούφια ὄνειρα καὶ φροῦδε ἐλπίδες, ἃς ἡ ἀρρωστημένη φαντασία τῶν Βουλγάρων ἐδημιούργησεν ἐφαίνοντο ἐκπληρωθέντα.* Ἴσως οἱ Βούλγαροι δὲν ἐγνώριζον, ὅτι τὸ ἐπὶ σαθρὸν βάσεων ἀνεγειρόμενον οἰκοδόμημά των, πέπρωται συντόμως νὰ κρημνισθῆ.

Ἐνθουσιασθέντες ἐξάφνης ἐκ τῆς Ἀξονικῆς νίκης οἱ Βούλγαροι τῆς Μο-

1. Τοῦτο ἀναφέρει ὁ Μεταξάκης σελ. 31, παρ' οὐδεμιᾶς δὲ ἐτέρας πηγῆς ἐπιβεβαιούται.

νῆς τοῦ Ζωγράφου, ἔσπευσαν νὰ καλέσωσι τμήμα τοῦ Βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἐν Ἀγίῳ Ὄρει πρὸς φιλικὴν δῆθεν ἐπίσκεψιν, ἀλλὰ μὲ μοναδικὸν καὶ κρύφιον σκοπὸν, ἵνα προσδώσωσι τὴν ἔννοιαν τῆς καταλήψεως καὶ τῆς Βουλγαρικῆς πλέον κυριαρχίας ἐπὶ τῆς χερσονήσου τοῦ Ἀθῶ. Ἡ Βουλγαρικὴ Κυβέρνησις ἣτις διακαῶς ἐπεθύμει τὴν κατάληψιν τοῦ Ἀγίου Ὄρους καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῶν θελήσεών της ἐπὶ τῶν λοιπῶν μοναχῶν, ἅμα δὲ ἐπειδὴ ἡ κατάληψις αὕτη θὰ παρεῖχεν αὐτῇ τὴν δυνατότητα δημιουργίας πολεμικῶν βάσεων, ἔσπευσε νὰ διατάξῃ τὴν ἀποστολὴν ἐκεῖσε ὀλοκλήρου τάγματος τοῦ Βουλγαρικοῦ στρατοῦ, ὅπερ ἐπιβίβασθὲν αὐτοκινήτων κατηυθύνοντο πρὸς Ἱερισσόν, ὅπου ἀντιπροσωπία Βουλγάρων μοναχῶν ἀνέμενεν αὐτὸ πρὸς ὑποδοχὴν.

Ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ζωγράφου ἅμα τῇ λήψει τῆς εἰδήσεως τῆς ἀποστολῆς τοῦ Βουλγαρικοῦ Στρατοῦ, ἤρχισε πυρετώδης προετοιμασία. Διετάχθη ὑπὸ τῶν προϊσταμένων τῆς Μονῆς γενικὴ καθαριότης καὶ ὁ γενικὸς σηματοστολισμὸς, τόσον τῆς Μονῆς ὅσον τῆς ἀγούσης πρὸς τὸν Ἀρσαναῖν τῆς Μονῆς ὁδοῦ. (1)

Οὕτως ὅμως τὴν Ἱερὰν Κοινότητα ἠρώτησαν, οὐδὲ τὰς λοιπὰς Μονὰς, ἵνα ἀφ' ἑνὸς μὲν παρέξωσι τὴν ἔγκρισίν των, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀποστείλωσι καὶ αὐταὶ ἀντιπροσώπους διὰ τὴν ὑποδοχὴν. Σκοτεινοὶ εἰς πᾶσαν τὴν ἐνέργειαν οἱ Βούλγαροι, σκοτεινῶς ἐφέρθησαν καὶ ἐν προκειμένῳ. Ἀλλὰ ὑπελόγιζον μόνον εἰς τὴν ἰδικήν των θέλησιν καὶ ἠγνόουν, ὅτι καὶ οὗτοι ἦσαν ἀθύρματα ἑτέρου αὐθέντου.

Πρὶν εἰσεῖν ἀφιχθῆν εἰς Ἱερισσὸν τὸ Βουλγαρικὸν στρατιωτικὸν τμήμα, κατέφθασε κατελείγουσα διαταγὴ, προερχομένη ἐκ τοῦ Στρατηγείου τῶν ἐν Ἑλλάδι Γερμανικῶν στρατευμάτων, ἣτις Ὑψηλῇ Ἐπιταγῇ τοῦ Ἀδόλφου Χίτλερ ἀπηγόρευε τὴν εἴσοδον ἐν Ἀγίῳ Ὄρει παντὸς Βουλγάρου στρατιώτου, ὡς καὶ Γερμανοῦ ἀνευ εἰδικῆς ἀδείας, Ἡ εἶδησις αὕτη, πεσοῦσα ὡς κεραυνὸς ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ζωγράφου, παρέλυσεν πᾶσαν αὐτῶν ἐνέργειαν, κατέστρεψε τὰ φαντοχτερά των ὄνειρα καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι πᾶσα αὐτῶν ἐνέργεια πηγάζει ἀπὸ τὴν αὐθαίρετον θέλησιν τοῦ Γερμανοῦ αὐθέντου των. Βλακωδῶς ποιοῦντες οἱ Βούλγαροι μοναχοὶ, προσεκάλεσαν τὸ Βουλγαρικὸν στρατιωτικὸν τμήμα, καίτοι ἐγνώριζον, ὅτι οἱ Ἀγιορεῖται μοναχοὶ διὰ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος ὑπέβαλον ὑπόμνημα πρὸς τὸν Γερμανὸν Δικτάτορα, δι' οὗ ἐζήτησαν τὴν προσωπικὴν του ἐπέμβασιν πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ καὶ προστασίαν τῶν θησαυρῶν του, ὅπερ ὑπόμνημα καὶ ὁ Βούλγαρος ἀντιπρόσωπος ὑπέγραψε. (2)

Ἀποτέλεσμα τῆς διαταγῆς αὐτῆς ἦτο τὸ Βουλγαρικὸν τμήμα νὰ παραμείνῃ εἰς Ἱερισσὸν ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα, ἀναμένον τὴν λῆψιν διαταγῆς εἰσόδου ἐν Ἀγίῳ Ὄρει—ἣτις οὐδέποτε ἐξεδόθη—καὶ ἐρωτοτροποῦν μὲ τὰ Ἅγια τοῦ Ὄρους χώματα, ἅτινα δὲν κατῴρθωσαν νὰ μολύνῃ.

Οἱ Βούλγαροι μοναχοὶ ἀπελπισθέντες ἐπανῆλθον εἰς τὰ ἴδια. (3) Δὲν ἔπαυσαν ὅμως ἐνεργοῦντες διὰ τὴν ἐπικρατίσιν των ἐπὶ τοῦ λοιποῦ μοναχικοῦ στοιχείου. Οὕτω μοναχοὶ τῆς Μονῆς Ζωγράφου, παρασύραντες καὶ ἑτέρους Σλαυοφώνους μοναχοὺς ἐξεφράζοντο διαρκῶς ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος καὶ κατὰ τρόπον ἀνάξιον τοῦ Ἑλλήνου πολίτου. (4)

1. Καθ' ὅλον τὸ μήκος τῆς ὁδοῦ ταύτης ὅπερ εἶναι πλέον τῶν τριῶν Χιλιομέτρων εἶχον ἀναπεταχθῆ χιλιάδες Βουλγαρικῶν σημαιῶν, γεγονός μαρτυροῦν τὴν ἀπὸ πολλοῦ χρόνου γενομένην προετοιμασίαν διὰ τὴν ὑποδοχὴν τῶν ὁμοφύλων των στρατιωτῶν.

2. Τὸ ἱστορικὸν τοῦ ὑποβληθέντος ὑπομνήματος καὶ τῆς ἐκδοθείσης Γερμανικῆς διαταγῆς, ὡς καὶ τὰ σχετικὰ κείμενα, βλ. κατ. § 72.

3. Ἀξίως σημειώσεως εἶναι καὶ ὁ ἀδόξος μαρρασμός(!!!) πολλῶν χιλιάδων ἀνθέων, διῶν εἶχεν ἐπικαλυφθῆ τὸ κατάστρωμα τῆς ὁδοῦ, ἵνα ἐπ' αὐτῶν ἀνέτως βῆδίσωσιν οἱ ἐνδοξοὶ ἀπόγονοι τοῦ Κρούμου.

4. Εἰρήσθω, ὅτι οἱ Βούλγαροι μοναχοὶ τῆς Μονῆς Ζωγράφου ἦσαν καὶ εἶναι Ἑλληνικῆς ὑπηκοότητος, προσέτι, δὲ ὅτι οἱ πλείστοι τούτων κατήγοντο ἐκ τῶν χωρῶν τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας.

Οὕτω ὑπέβαλλον ὑπομνήματα πρὸς τὰς Γερμανικὰς στρατιωτικὰς ἀρχὰς διὰ τῶν ὁποίων ἐξήτουν νὰ ἀπομακρυνθῇ ἡ Ἑλληνικὴ Ἀστυνομία ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ Βουλγαρικὴ τοιαύτη. *Ἐξέσχισαν δημοσίᾳ τὴν Ἑλληνικὴν Σημαίαν, κατέδιδον καταδιωκομένους Ἕλληνας καὶ συμμάχους στρατιώτας εἰς τὰς ἀρχὰς κατοχῆς, μετέβαινον ἐκτὸς τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ ἤρχοντο εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν Βουλγαρικῶν ἀρχῶν, καὶ γενικῶς ἐνήργουν κατὰ τρόπον μαρτυροῦντα τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν πρὸς κυριαρχίαν τῆς Βουλγαρίας ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ γενικῶς τοῦ Μακεδονικοῦ χώρου.*

Ἡ περίοδος ὅμως τῆς ἐπαράτου κατοχῆς μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἔληξε καὶ οἱ Βούλγαροι μοναχοὶ χωρὶς προστάτην πλέον ἐστράφησαν πρὸς τοὺς ἀδελφούς των (!!!) Ἕλληνας καὶ ἐξήτουν τὴν παροχὴν συγγνώμης. Καὶ, δυστυχῶς, ἡ μεγαλοψυχία ἣτις διακρίνει τὴν φυλὴν μας, δὲν ἐπέτρεψε τὴν ἐνέργειαν, ἀντεκδικήσεων καίτοι αὕτη θὰ ἦτο ἡ πλέον ἐνδεδειγμένη λύσις. Γεγονὸς εἶναι, ὅτι οὐδεὶς τῶν Βουλγάρων μοναχῶν ἐθίγη κατ' ἐλάχιστον. Βεβαίως δὲν ἦτο δυνατόν οἱ πταίσαντες Βούλγαροι νὰ μὴ δώσωσι λόγον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν δικαιοσύνην, ἣτις ἀνεξάρτητος οὕσα τῶν συναισθηματισμῶν τῶν Ἀγιορειτῶν, ἐχώρησεν εἰς τὸ ἔργον τῆς. Οὕτω διὰ τῶν ὑπ' ἀριθμ. 394 ἀπὸ 26—9—47 ἀποφάσεως τοῦ εἰδικοῦ Δικαστηρίου Δοσιλόγων Θεσσαλονίκης κατεδικάσθη ὁ Μοναχὸς Πανάρετος κ. κ. (κατὰ κόσμον) Τζούρωφ Πέτρος καταγόμενος ἐκ Βασιλειάδος Καστορίας εἰς -φυλάκισιν ἑνὸς ἔτους καὶ διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 168 ἀπὸ 27—9—47 ἀποφάσεως τοῦ ἰδίου Δικαστηρίου εἰς φυλάκισιν 12 ἐτῶν ὁ Μοναχὸς Καισάριος κ. κ. Γιάνεφ Κωνσταντῖνος καταγόμενος ἐκ Μάξαντζα Γευγελῆς, ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι δι' ἐτέρων ἀποφάσεων τοῦ αὐτοῦ Δικαστηρίου. (1)

19. Η ΜΕΤΑ ΤΟΝ Β. ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν χωρῶν τοῦ Ἄξονος, οἱ Βούλγαροι μοναχοὶ μὴ ἔχοντες πλέον ἠθικὸν ἢ ὑλικὸν ἔρεισμα, οὐδὲ ὅπως ἐξεδηλώθησαν, φοβούμενοι ἀσφαλῶς τὰς συνεπειὰς τῶν πράξεων των κατὰ τὸ διάστημα τῆς κατοχῆς. Ἀκόμη καὶ μέχρι σήμερον οὐδεμίαν ἀφορμὴν ἐ-

1. Παραθέτομεν ἐνταῦθα ἀπόσπασμα τῆς ὑπ' ἀριθ. 394]47 ἀποφάσεως τοῦ εἰδικοῦ Δικαστηρίου τῆς 6]1954 Σ.Π. Θεσσαλονίκης πρὸς ἐπίρρωσιν τῶν ἀναφερθέντων. «...Διὰ ταῦτα Κηρύσσει ἐνόχους μὲν τοὺς 1) Μοναχὸν Βασιλείον κ.κ. Βαεβορόντ Κριβοσέϊν 2) Μον. Πρωτογένην κ.κ. Πέτρον Ὀφσίνικωφ 3) Μον. Βενιαμίν κ.κ. Βίκτωρα Γρηγόροβιτς. 4) Ἀρχιμαν. Βλαδίμηρον κ.κ. Βασ. Μπατοιβάρωφ 5) Μον. Πανάρετον κ.κ. Πέτρον Τσοῦρωφ καὶ 6) Μον. Πάμφιλον κ.κ. Πέτρον Ἰβάν. τοῦ ὅτι ὑπὸ κοινῆς συμφέροντος κινούμενοι συναπεφάσισαν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐπομένων ἀξιοποιῶν πράξεων καὶ ἔνεκα τούτου συνομολογήσαντες πρὸς ἀλλήλους ἀμοιβαίαν συνδρομὴν ἐν Ἁγ. Ὁρει κατὰ τὴν διάρκειαν ἐν Ἑλλάδι τῆς ξένης κατοχῆς καίτοι μὴ ὑποπέσαντες εἰς ἀδίκημα φέρον ἅπαντα τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀρθ. 1. τῆς 6]15 Συν)κῆς πράξεως, συνειργάσθησαν ἐν τούτοις μετὰ τοῦ ἐχθροῦ κατὰ τρόπον ἀνάξιον Ἑλλῆνος Πολίτου, θίγοντα τὴν ἔθνικὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ διευκόλυνον τὸ ἔργον τῆς κατοχῆς, ἥτοι ἐξεφράζοντο ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος καὶ ὑπὲρ τῆς Βουλγαρίας ὑποβαλλόντες καὶ ὑπομνήματα πρὸς τὰς ἐνταῦθα Γερμανικὰς στρατιωτικὰς ἀρχὰς, δι' οὗ ἐξήτουν ὅπως ἀπομακρυνθῇ ἡ Ἑλληνικὴ Ἀστυνομία ἐκ τοῦ Ἁγ. Ὁρους καὶ ἐγκατασταθῇ ἐκεῖ Βουλγαρικὴ τοιαύτη, διευκολύνοντες κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν προσπάθειαν τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἑλλάδος Βουλγάρων πρὸς ἀπόσπασιν τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας ἐξ αὐτῆς καὶ προσάρτησιν ταύτης εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἐκ τούτων μάλιστα οἱ Βλαδίμηρος καὶ Πανάρετος Ρωσικῆς καταγωγῆς τυγχάνοντες ἀμφότεροι καὶ ἐκ μίσους πρὸς τὴν Ἑλλάδα, μολονδὶ φιλοξενουνται ἐν αὐτῇ ἐμπνεόμενοι. ἐξέσχισαν τὴν Ἑλληνικὴν Σημαίαν, ἐν συνεργασίᾳ δὲ μετὰ τῶν δύο ἐτέρων Ρώσων ἐπίσης Μοναχῶν Βασιλείου καὶ Βενιαμίν, μετέφερον τρόφιμα ἐκ Βουλγαρίας αἵνα διενέμοντο ἀναμεταξύ των, ἵνα κλονίσωσι τὸ ἠθικὸν τῶν λοιπῶν ἐν Ἁγίῳ Ὁρει Μοναχῶν.... Καταδικάζει αὐτοὺς 1) Μοναχὸν Βασιλείον εἰς τὴν ποινὴν τῆς φυλακίσεως 2 ἐτῶν, τοὺς δὲ λοιποὺς 2) Μοναχὸν Πρωτογένην 3) Μοναχὸν Βενιαμίν, 4) Ἀρχιμανδριτὴν Βλαδίμηρον καὶ 5) Μοναχὸν Πανάρετον εἰς τὴν ποινὴν φυλακίσεως ἑνὸς ἔτους ἕκαστον... στερεῖ τοὺς καταδικασθέντας τῶν πολιτικῶν των δικαιωμάτων ἰσοβίως....».

δωσαν εις τας Ἑλληνικὰς ἀρχὰς πρὸς ἐπέμβασίν των. Τοῦτο βεβαίως δὲν μαρτυρεῖ ὅτι ἀπέβαλον τὸν μύχιον πόθον των καὶ ὅτι μελλοντικῶς δὲν προτίθενται, εὐκαιρί-
ας δοθησομένης, νὰ στραφῶσι καὶ πάλιν κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου.

Εἰς τὴν σημερινὴν ἀδράνειαν ἴσως τοὺς ὀδηγῆ καὶ τὸ σημερινὸν ἐν Βουλ-
γρία Κομμουνιστικὸν καθεστῶς, τὸ ὁποῖον ἔπαυσε νὰ ἐπιδεικνύη ἐνδιαφέρον διὰ
τοὺς ἐν Ἄγιῳ Ὄρει Βουλγάρους μοναχοὺς, ἂν καὶ δυιόμεθα νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι
τοῦτο δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀληθές. (¹)

Καίτοι οἱ Ἄγιορεῖται Βούλγαροι παντελῶς ἀδρανοῦσιν, ὁμοῖδεῦναι των
εἰς τὰς χώρας τοῦ Παραπετάσματος εὐρισκόμενοι, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν προβαί-
νουσιν εἰς δημοσιεύσεις, ἀποσκοποῦσας εἰς τὴν ὑποκίνησιν τοῦ ἐνδιαφέροντος τό-
σον τῆς Βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἀναπτέρωσιν τοῦ ἠθικοῦ τῶν
Βουλγάρων μοναχῶν.

Ὡς πρώτην μεταπολεμικὴν ἐκδήλωσιν βλέπομεν ἄρθρον ὑπὸ τῶν τίτλων «Ἡ
χιλιετηρὶς τοῦ Ἄθω» δημοσιευθὲν εἰς τὴν ἐν Ἰνδιανουπόλει ἐκδιδομένην
ἐφημερίδα ΜΑΚΕΔΟΝΣΚΑ ΤΡΙΜΠΟΥΝΑ τῆς 23—11—1950, τὸ ὁποῖον
διακρίνεται διὰ τὴν παραποίησην τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας καὶ τὴν ἀναίδειαν τοῦ
συγγραψαντος αὐτό. (²)

Ἐτερον ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ πρόβλημα τοῦ Ἄγιου Ὄρους»
ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ Ρουμανικὸν περιοδικὸν Ὁρθοδοξία (φύλ.2|1953, Φίριος—
Μάρτιος) (³) τὸ ὁποῖον ὑπεραμύνεται τῶν Βουλγαρικῶν δικαιωμάτων ἐπὶ τῶν Ἄ-
γιορετικῶν ἔδαφῶν. Τὸ δημοσίευμα τοῦτο ἀναφέρεται εἰς Βουλγαρικὰ Ἐκκλησια-
στικὰ περιοδικά, ὅπου πολλάκις γίνεται λόγος περὶ τῆς σημασίας τοῦ Ἄγιου Ὄ-
ρους «Τοῦ κοινοῦ τούτου Κέντρου τοῦ Ὁρθοδόξου Μοναχισμοῦ δι' ὅλους
τοὺς Ὁρθοδόξους». Ἰδιαιτέρως τονίζεται, ὅτι ἡ Μονὴ τοῦ Ζωγράφου ἀπετέλε-
σεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τῶν Βουλγάρων θρησκευτικὸν καὶ πνευ-
ματικὸν κέντρον τοῦ Βουλγαρισμοῦ. (⁴) Ἐν συνεχείᾳ ἀναφέρει, ὅτι ἐπὶ χίλια ἔτη

1. Ἐσχάτως ἐκ τῆς κομμουνιστικῆς Βουλγαρίας ἀπεστάλησαν τρόφιμα καὶ εἶδη ἱματι-
σμοῦ πρὸς τὴν Μονὴν τοῦ Ζωγράφου, αὕτη δὲ διατηρεῖ εἰσέτι μοναχοὺς εἰς τὰ ἐν τῇ Βουλ-
γαρίᾳ ὑπάρχοντα μετόχιά της.

2. Χάριν τῆς ἱστορίας παραθέτομεν ὁλόκληρον τὸ κείμενον τοῦ ἄρθρου τούτου ἐν με-
ταφάσει: «Αἱ Ἀθηναῖκαί ἐφημερίδες ἀναφέρουν ὅτι θὰ ἐορτασθῆ προσεχῶς ἡ Χιλιετηρὶς
ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῶν πρώτων Μοναστηρίων εἰς τὸ Ἄγ. Ὄρος. Αἱ ἐορταὶ θὰ διαρκέ-
σουν ἐπὶ ἐν ὁλόκληρον ἔτος. Εἰς τὸ Ἄγ. Ὄρος (Ἄθω) εὐρίσκεται τὸ Βουλγαρικὸν ἱστο-
ρικὸν Μοναστήριον τοῦ Ζωγράφου ἰδρυθὲν κατὰ τὸ ἔτος 893 ὑπὸ τῶν τριῶν Βουλγά-
ρων Μοναχῶν ἀδελφῶν Μωϋσέως, Ἀαρῶν καὶ Ἰωάννου ἐκ τῆς πόλεως τῆς Ἀρχίδος.
Προστάτης τῆς ἱερᾶς Μονῆς εἶναι ὁ Ἄγιος Γεώργιος, διότι κατὰ τὴν παράδοσιν, ἡ φν-
σιογνωμία του ἐνεφανίσθη ἀφ' ἐαυτοῦ της (Ἐξωγραφίσθη) ἐπὶ μιᾶς λευκῆς καὶ καθα-
θαρᾶς σανίδος καὶ οὕτω ὁ Θεὸς ὑπέδειξε ποῖον ὄνομα θὰ δοθῆ εἰς τὸ Μοναστήριον.

Εἰς τὸ Ζωγράφειον διέμενον ἀνεκαθεν Βούλγαροι μοναχοί. Εἰς αὐτὸ ἔγραψεν ὁ
Παῖσιος τὴν ἐμπνευστικὴν ἱστορίαν του, ἡ ὁποία ἀφύπνισε τὸν Βουλγαρικὸν λαὸν ἀπὸ
τὴν προαιώνιον διπλὴν δουλείαν του. Εἰς τὴν Μονὴν ὑπάρχουν πολλὰ ἀρχαῖα Βουλγαρι-
κὰ συγγράμματα. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος τὸ Μοναστήριον ἐνίσχυσε χρημα-
τικῶς τὸ Βουλγαρικὸν Σχολεῖον τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἐφωδίασε μὲ ἐκκλησιαστικὰ βι-
βλία καὶ ἱερὰ σκευὴν πολλὰς Βουλγαρικὰς Ἐκκλησίας τῆς Μακεδονίας.

Τώρα ἡ Μονὴ ἐξέπεσεν. Οἱ Βούλγαροι μοναχοὶ ἐξεδιώχθησαν (Σ.Σ. οὐδεὶς μέχρι
σήμερον ἐξεδιώχθη) καὶ ἐὰν ὑπάρχη κανενας γέρον (Σ.Σ. Καταφαγῆς ἢ κακοήθεια τοῦ
ἀρθρογράφου διότι οἱ πλείστοι τῶν μοναχῶν εἶναι νεαροὶ εἰς τὴν ἡλικίαν) εἶναι ζήτη-
μα ἐὰν ἀντεπεξέρχεται εἰς τὴν πτωχείαν καὶ τὴν δυστυχίαν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Βουλγαρι-
κὴν παιδείαν τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν γραφὴν, οὔτε λόγος δὲν γίνεται περὶ αὐτῶν. Δὲν
εἶναι δύσκολον νὰ ἀνυληφθῆ τις τὶ ἐορτὰς θὰ κάμουν οἱ Ἕλληνες. Δὲν εἶναι καθόλου
παράδοξον ἐὰν κατὰ τὰς τελετὰς, ἀναφέρουν οἱ Ἕλληνες τὸν πατέρα Παῖσιον ὡς Βουλ-
γαρόφρονον Ἕλληνα ὁ ὁποῖος εἶχε παραπλανηθῆ. Γεγονὸς εἶναι ὅτι οἱ μεγαλομανεῖς
τῶν Ἀθηνῶν ἀπώλεσαν πρὸ πολλοῦ τὸ μέτρον τῆς ἐντροπῆς».

3. BISERICA ORTHODOXA ROMANA ANUL. LXXI.

4. Τὴν ὁμιλοῦσαν περὶ πνευματικοῦ κέντρου τοῦ Βουλγαρισμοῦ παράγραφον ἀντιπα-
ρερχόμεθα ἀνευ σχολίων.

εις την Μονήν τοῦ Ζωγράφου μετέβαινον Βούλγαροι προσκυνηταὶ διὰ τὰ ἀντιλήσουν δύναμιν καὶ πολεμήσουν γενναίως τοὺς Τούρκους καὶ Ἕλληνας κατακτητὰς... Αὐτοὶ καὶ ἄλλοι γνωστοὶ καὶ ἄγνωστοὶ Βούλγαροι Ἀγιορίζονται εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι συνεχῶς ἐσάλπιζον τὸν λυτρωμὸν τοῦ Βουλγαρικοῦ λαοῦ ἀπὸ τὴν πολυαίωνον Τουρκικὴν καὶ Ἑλληνικὴν δουλείαν.⁽¹⁾

Δυστυχῶς ἐξ ὅσον γνωρίζομεν οὐδεμία διάψευσις τῶν ἀνωτέρω ἱστορικῶν ἀνακριθειῶν ἐγένετο ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων ἀρμοδίων.⁽²⁾

Τελευταῖον περὶ Ἁγίου Ὁρους δημοσίευμα, ἀποτελεῖ μελέτη τοῦ καθηγητοῦ Στεφάνου Τσάνκωφ ἣτις ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν Ἐπετηρίδα τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας τῆς Σόφιας «Ἁγιος Κλήμης Ἀχρίδος», ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ Ἁγιος Ὁρος—Ἀθῶς καὶ ἡ παροῦσα θέσις του».⁽³⁾ Ἡ πραγματεία αὕτη διαιρεῖται εἰς τέσσαρα μέρη. Τὸ πρῶτον μέρος ὁμιλεῖ περὶ τῆς καθ' ὅλου σημασίας τοῦ Ἁγίου Ὁρους δι' ὅλοκληρον τὸν Χριστιανικὸν κόσμον. Τὸ δεύτερον μέρος πραγματεύεται τὴν σημασίαν τοῦ Ἁγίου Ὁρους διὰ τὸν Ὀρθόδοξον κόσμον. Τὸ τρίτον ἀφιερῶνται εἰς τὴν παρατηρηθεῖσαν κατὰ τελευταῖα ἔτη παρακμὴν αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ τελευταῖον μέρος ἐρευνᾷ τὴν δυνατότητα τῆς ἀναγεννήσεως τῆς μοναχικῆς ζωῆς ἐν Ἁγίῳ Ὁρει.⁽⁴⁾

Ἐξ ὅσον δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν ἕτερα δρᾶσις τῶν Βουλγάρων μοναχῶν ἐν Ἁγίῳ Ὁρει καὶ τῶν ἐκτὸς τοῦ Ἁγίου Ὁρους φίλων τον δὲν ἐσημειώθη. Τοῦτο ὁμῶς δὲν μαρτυρεῖ ὅτι δὲν θὰ σημειωθῆ καὶ εἰς τὸ μέλλον.

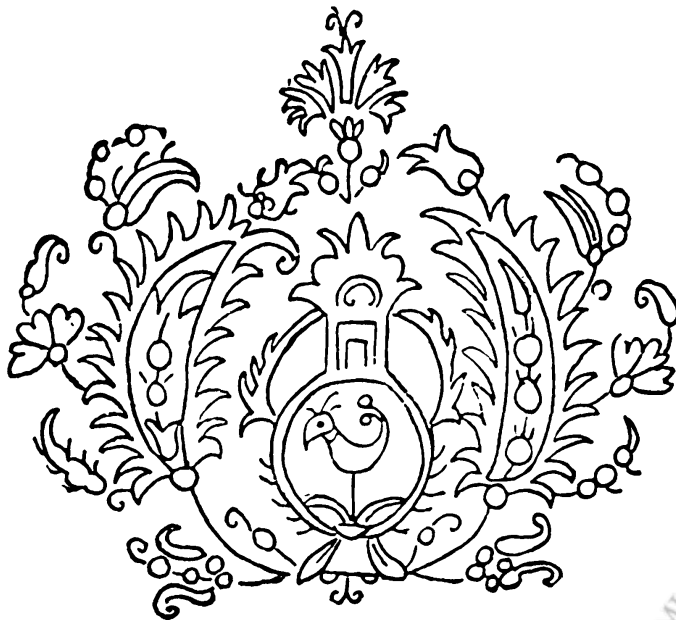
(Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι)

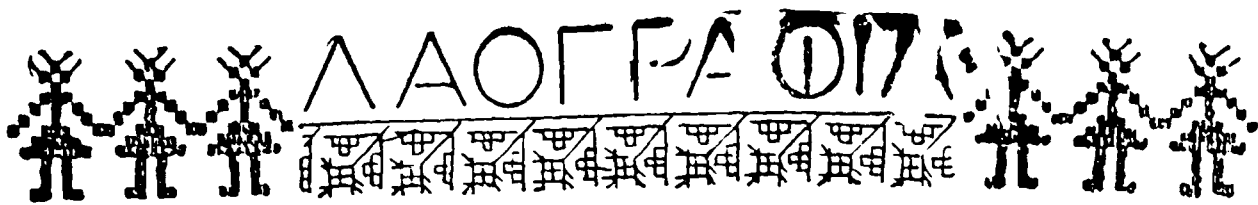
1. Λίαν κακοήθης καὶ καθόλου γνώστης τῆς ἱστορίας παρουσιάζεται ὁ ἀρθρογράφος ὁμιλῶν περὶ Ἑλληνικῆς δουλείας καὶ Βουλγαρικοῦ λυτρωμοῦ ἐκ μέρους τῶν Ἀγιορευτῶν.

2. Ἀπάντησις εἰς τὸ δημοσίευμα τοῦτο ἐδημοσιεύθη μόνον εἰς τὸ περιοδικὸν Παναττικὸν τοῦ Πατριαρχείου τῆς Ἀλεξανδρείας (ἀριθ. φύλ. 10 τῆς 1-4-1954 σελ. 166—ὑπὸ τὸν τίτλον «Παγκόσμιος Ἐκκλησιαστικὴ κίνησις. Ἡ Ρουμανικὴ Ἐκκλησία καὶ τὸ Ἁγιον Ὁρος».

3. Τόμος Γ'. ἔτος 1953—1954.

4. Βλ. Ἐκκλησία. ἈΔ. τῆς 1-2-1957 σελ. 37—38.

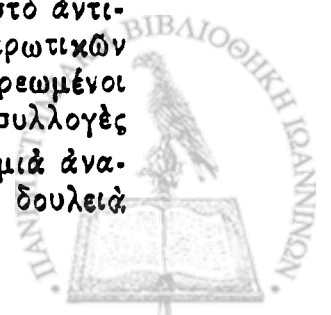

ΣΤ. ΜΠΕΤΤΗ δημ]λου

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Σε παλαιότερη εργασία μου, που εμφανίστηκε από τις στήλες της «Η.Ε.», είχα επισημάνει, σε γενικές βέβαια γραμμές, τα κυριώτερα αίτια που συντελούν στην προοδευτική έκλειψη του Δημοτικού μας Τραγουδιού, εν τέλει δὲ τῆς ἴδιας αὐτῆς ἐργασίας μου διατύπωνά τὴν εὐχὴ γιὰ μιὰ τελευταία γενικὴ ἐξόρμηση περισσῆς του, χωρὶς ἢ ἐκκλήσῃ μου ἐκείνη νὰ βρῆ ὡς τὴν ὥρα σοβαρὴ ἀνταπόκριση. Καθὼς διαπίστῳσα στὴ μακρόχρονη ἐνεργητικὴ ἀναστροφή μου μὲ τὸ λαὸ τῆς ὑπαίθρου ἀπὸ τῆ μιὰ μεριά καὶ τὸν ἔλεγχον τοῦ στίς διάφορες συλλογές ἀποθησαυρισμένου σχετικῶ ὕλικῶ, ἕνα πλῆθος ἐκλεχτῶ Ἡπειρωτικῶ Τραγούδια μένου ἀκόμα ἀκατάγραφα ἢ βασικὰ παραλλαγμένα, μὲ συνέπεια εὐλογη, νὰ συγχέωνται μεταξὺ τους, νὰ ξεθωριάζου καὶ νὰ χάνωνται μὲ τὸν καιρὸ ἕνα - ἕνα, καθὼς οἱ φυσικοὶ φορεῖς τους ἐγκαταλείπου αὐτὸν τὸν μάταιον κόσμον. Αὐτοὶ οἱ παλαιότεροι πού στὴ γερῆ μνήμη τους ἐμπιστεύτηκε ἡ Παράδοση τὰ τραγούδια τοῦ λαοῦ καὶ τὰ διαφύλαξαν μὲ ἰδιαίτερη ἀγάπη σὰν κύριο στοιχεῖο τῆς ζωῆς τους θερμαίνοντάς τα μὲ τῆς καρδιάς τους τοὺς χτύπους, οἱ ἴδιοι μὲ θαθεῖά τους λύπη παρατηροῦν, νὰ μὴν ἔχουν σήμερα τ' ἀκριβὰ τους τραγούδια ἀπήχηση, ὅση θᾶπρεπε στὶς ψυχές τῶν νεώτερων. Ἐξάλρεση ἐπαινετὴ, στὴν ἀδικαιολόγητην ἀδιαφορία γιὰ περισυλλογὴ τῶν ἀδέσποτων αὐτῶν προτόντων τῆς λαϊκῆς ψυχῆς ἀπὸ τὶς φυσικὲς πηγές τους, ἀποτελεῖ τελευταία τὸ μαθητικὸ περιοδικὸ τοῦ Πρωγωνίου, ὅπου σὲ κάθε τεύχος του καταχωρεῖται ἕνας ἀριθμὸς ἀπὸ τέτοια ἄγνωστα στοὺς πολλοὺς τραγούδια, πού τὰ παιδιὰ τοῦ Δημ. Σχολεῖοῦ ἀνθολογοῦν ἀπὸ τὰ χωριά τους. Ἡ προσπάθεια ὁμως αὐτὴ, παρὰ τὴν εὐκρινῆ τῆς πρόθεσης, στερεῖται ἀξίας ἐπιστημονικῆς ἐπειδὴ οἱ μικροὶ συλλέχτες ἀπὸ τὴν ἡλικία τους δὲν ἔχουν τὶς ἀπαιτούμενες σχετικὲς ἰκανότητες καὶ γνώσεις γιὰ ἔργο τόσης σπουδαιότητος. Μποροῦν δηλ. τὰ παιδιὰ κατὰλληλα ὀδηγούμενα—μιλοῦμε ἀπὸ προσωπικὲς μας πάνω στὸ ζήτημα ἐμπειρίες—νὰ ἐπισημάνουν παρόμοιο λαογραφικὸ ὕλικό, ὅχι ὁμως καὶ νὰ τὸ συλλέξουν σωστά, ἂν ὁ μεγαλύτερός τους κάπως εἰδικὸς δὲν βάλῃ ἐκεῖ τὸ χέρι του. Μιὰ τέτοια ἐργασία ἀπὸ μόνον τὰ παιδιὰ εἶναι φανερό πὼς δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ, γιὰτὶ κοντὰ στὶς ἄλλες κοινές δεξιότητες πού ἀπαιτεῖ—γνωρίσματα χαρακτηριστικὰ καθε καλλιεργημένου ἀνθρώπου πού πονεῖ τὰ λαϊκὰ αὐτὰ πνευματικὰ δημιουργήματα—τῆς χρειάζεται καὶ κάποια διαίσθηση λεπτὴ γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν τυχόν χασμάτων καὶ ἐπανορθώσιμον ἀκροτηριασμῶν τῶν κειμένων, ὅπου αὐτὰ παρατηροῦνται.

Μὲ τὸν τρόπο αὐτό, περιβάλλεται καὶ ἡ ἐργασία μὲ τὸ ἀπαιτούμενον κύρος καὶ τὴ σοβαρότητα, καθὼς καὶ τὸν ἀνάλογο σεβασμό, πού ταιριάζει, στὸ ἀντικείμενό της. Ὅσο γιὰ τὴν τελευταία ἐκδοθεῖσα ὀγκώδη συλλογὴ Ἡπειρωτικῶν τραγουδιῶν, παρὰ τὴν ὡς ἕνα σημεῖο θετικὴ προφορά της, εἴμαστε ἔξυποχρεωμένοι νὰ παρατηρήσουμε, ὅτι αὐτὴ ἔγινε περισσότερο μὲ βάση τὶς ὑπάρχουσες συλλογές (Ζεμπέλιου, Χασιώτη, Ἀραβαντινοῦ, Φωριέλ, Πολίτη κ. ἄ.), χωρὶς καμμιά ἀναδρομὴ καὶ ἐπαφὴ πρὸς τὶς φυσικὲς πηγές τοῦ Τραγουδιοῦ—καθαρὴ δηλ. δουλειὰ

γραφείου—ἢ ἄλλη ἀπὸ πρῶτο χέρι συλλεχτικὴ ἐργασία καὶ ἐρευνα, πού ξεπερνοῦσε ἴσως τίς δυνάμεις τοῦ ἐκδότου, κι ἀκόμα χωρὶς καθόλου ἐλεγχο τῆς κατὰ περιοχὴ καταγωγῆς τοῦ κάθε τραγουδιοῦ. Ἔτσι, μὲ σκοπὸ τὴ συμπλήρωση ἐνὸς φανερὰ ὑπερβολικοῦ ἀριθμοῦ, στεγάζτηκαν ἀβασάνιστα Τραγούδια Ρουμελιώτικα, Θεσσαλικά, Μακεδονικά ὑπὸ τὸν γενικὸ τίτλο Ἡπειρώτικα τραγούδια, πού δὲν εἶναι.

Στὴν προσπάθειά μας βέβαια τῆς ὑπεύθυνης συλλογῆς τῶν Ἡπειρ. Τραγουδιῶν, θὰ θέλαμε νὰ ὑπογραμμίσουμε καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμα, στὸ ὅποιο δὲ δόθηκε ὡς τώρα ἡ δέουσα προσοχὴ καὶ σημασία. Τὸ λαϊκὸ τραγούδι δὲν μπορεῖ νὰ νοηθῆ χωρὶς τὴ μουσικὴ του. Τὸ νὰ ἐπιχειροῦμε νὰ διατηρήσουμε τὰ λόγια του μονάχα, ὅπως ἐγίνονταν κατὰ κανόνα στὸ παρελθὸν ἀπὸ δικούς μας καὶ ξένους, εἶναι ἐργασία μονόπλευρη. Ἡ μουσικὴ εἶναι στοιχεῖο ἀναπόσπαστο τοῦ Δημ. Τραγουδιοῦ, γεννήθηκε ταυτόχρονα μ' αὐτό, καὶ συνέβαλε βασικά στὴ διατήρησή του. Μὲ τὴν ἐκφραστικὴ τῆς δύναμη ἀναπληρῶνει τίς στιχουργικὲς καὶ ἐννοιολογικὲς πολλὲς φορὲς ἀτέλειές του, ὀλοκληρώνοντάς το σὰν ἔργο τέχνης. Χωρὶς αὐτὴ δηλ. σὰν ἀπλὸ στιχοῦργημα τὸ Δημ. Τραγούδι συχνὰ δὲν ἀξίζει πολλὰ πράγματα. Ἡ μουσικὴ εἶναι ἐκείνη, ἀνάλογη πάντα μὲ τὸ περιεχόμενο, πού θὰ ἐλαφρύνῃ, θὰ κἀνῃ ἀνάερο, τὸ βαρὺ στίχο καὶ θὰ τὸν καταστήσῃ ἱκανὸ ν' ἀγγίξῃ τὴν ψυχὴ. Τέτοιες προσπάθειες ὀλοκληρωμένης συλλογῆς Δημ. Τραγουδιῶν, σημειώνονται τελευταῖα σὲ διάφορα σημεῖα τῆς χώρας, ὅπου διακριμένοι μελετητὲς τοῦ ἀποτυπώνουν αὐτούσια καὶ ὑπὸ τίς εὐνοϊκώτερες δυνατὲς συνθήκες μὲ εἰδικὰ μηχανήματα τὰ τραγούδια, χαρίζοντάς τους μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ μιὰν ἀδιατάραχτη ἀθανασία.

Κάτι τέτοιο θὰπρεπε νὰ ἐπιχειρηθῆ καὶ μὲ τὰ Ἡπειρ. Τραγούδια, πού δίκαια χαρακτηρίζονται σὰν τὰ ὠραιότερα αὐτοῦ τοῦ εἴδους. Προσοχὴ ὁμως. Τὸ Δημ. Τραγούδι ἔχει τὸ ὕφος του, τὴν ξέχωρή του φυσιογνωμία. Ὅποιος κι ὅποιος δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ἀποδώσῃ, οὔτε κι εὐκόλα μπορεῖ νὰ διδαχθῆ. Ὁ μόνος κατάλληλος γιὰ τὴν προκείμενη ἐργασία εἶναι ὁ πλάστης τοῦ ὁ λαός. αὐτὸς πού τὸ ζῆ καὶ τοῦ εἶναι βαθύτατα οἰκεῖος. Κάποιος ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἀνώνυμους καλοὺς ἐρμηνευτὲς του, θὰ κληθῆ νὰ τὸ ἀποτυπώσῃ, κι ἂν εἶναι μπορετὸ, μέσα στὸ δικό του φυσικὸ περιβάλλον. Μόνον ἀπ' αὐτὸν τὸ τραγούδι θ' ἀκουστῆ ἔτσι γνήσιο, ἀληθινὸ χωρὶς νεωτερισμοὺς καὶ φκιασιδία περιττά, πού σὲ καμμιά περίπτωσι δὲν ἐπιδέχεται. Ἐχω ὑπ' ὄψιν μου, πρᾶγμα πού σὲ πολλῶν τὴν ἀντίληψιν θὰ ἔχει ὑποπέσει, κάτι ἀπίθανες τραγουδίστριες, πού ἐπιχειροῦν καὶ πιστεύουν πὼς τὸ κατορθώνουν μὲ διαπεραστικὲς κραυγὲς καὶ λαρυγγισμοὺς σπαραξικάρδιους νὰ ἐρμηνέψουν κλέφτικα τραγούδια, μὲ ἀποτέλεσμα μοναδικὸ τὴ γελοιοποίησιν τῶν τραγουδιῶν αὐτῶν.

Χειρότερη καὶ πιὸ ἀνίερη βεβήλωσή τους ἀπ' αὐτὴ ποτὲς ὡς τώρα δὲ ἐπιχειρήθηκε. Ὅσο μπορεῖ ἄνδρας ν' ἀποδώσῃ μοιρολόγι, πού ταιριάζει ἀπὸ τὴ φύσιν του περισσότερο στὴ γυναικεῖα ἰδιοσυγκρασία μὲ τὸ συναισθηματικὸ πληθωρισμὸ, ἄλλο τόσο γυναικεῖα εἶναι κατάλληλη νὰ τραγουδήσῃ κλέφτικο τραγούδι. Ἀλλὰ τί νὰ πῶ καὶ γιὰ κάτι νεοφώτιστους τραγουδιστὲς Δημ. Τραγουδιῶν, πού χωρὶς ὑπερβολὴ σκοτώνουν ὅ,τι τραγουδοῦν μὲ τὴν ἀθεράπευτη ἐπιτήδευση τῆς φωνῆς καὶ κείνες τίς ἀστοχες προσθαφαιρέσεις λόγων μὲ τὴν κούφια ἐπιδίωξιν νὰ κολακέψουν τοὺς ἀκροτὲς ἢ τοὺς ἐαυτοὺς τους. Τέτοιες σκόπιμες νοθεῖες, πέρα γιὰ πέρα ἀπαράδεχτες, ὅχι μόνον δὲν ὠφελοῦν τίποτε τὸ Τραγούδι, μὰ τὸ ἀπογυμνώνουν βάνουσα ἀπὸ τὴ φύσιν του, τοῦ στεροῦν τὴν ψυχὴ του τὴν ἴδια.

Ἐπανερχόμενοι στὸν τρόπο συλλογῆς τῶν Δημ. Τραγουδιῶν, τονίζουμε πὼς ὁ συλλέκτης πρέπει νὰ πλησιάζει ὁ ἴδιος τοὺς φυσικοὺς φορεῖς τους καὶ ξεχωριστὰ τοὺς γεροντότερους, στὴ μνήμη τῶν ὁποίων αὐτὰ διατηροῦνται καθαρώτερα καὶ μάλιστα σὲ κάποιο ἀπὸ κείνα τὰ αὐθόρμητα ζεσπάσματα τῆς καρδιάς τους, ὅπου θὰ δυνηθῆ ἀκούοντας μαζί καὶ τὴ μουσικὴ, ἔτσι ἀπλῆ καὶ πρωτόγονη καθὼς εἶναι νὰ

συνλλάβη συνολικά, σφαιρικά θά έλεγα, τὸ τραγούδι καὶ νοιώση ἀκέραια τὴν ἀπ' αὐτὸ αἰσθητικὴ συγκίνηση. Καλὰ θά εἶναι τὸ ἴδιο τραγούδι νὰ τ' ἀκούση ἀπὸ δύο καὶ τρεῖς κατόχους τοῦ κι ὕστερα ἀπὸ σύγκριση ἀπλῆ τῶν τυχόν παραλλήλων νὰ υἱοθετήση τὴν ἀρτιώτερη. Ἔργασια ἐπίπονη βέβαια, ἀλλὰ χρῆσιμὴ μὲ ἐπιστημοσύνη κι ἀναντίρρητα ἀποδοτικὴ.

Ἄς μὴ ξεχνᾶμε πὼς κι ὁ πολὺς Φωριέλ, παρ' ἔτι ὁ ἴδιος ποτὲ δὲν πάτησε στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ καταρτίσῃ τὴν κλασσικὴ συλλογὴ τοῦ ποῦ μεταφράστηκε τελευταία στὴ γλῶσσα μας μὲ εἰσαγωγὴ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Ν. Βέη, τὸν ἴδιο περίπου δρόμο ἀκολούθησε μὲ τὴ στενὴ πάντα καὶ ἐνθουσιώδη συνεργασία σοφῶν Ἑλλήνων τοῦ Παρισιοῦ ἀπὸ τὸν μεγάλο Κοραῆ ὡς τὸν Κερκυραῖο Μουστοξύδη καὶ τὸν Μακεδόνα Πίγκολο. Γιὰ νὰ σχηματίσῃ δὲ ὁ σοφὸς Γάλλος καὶ θερμὸς φιλέλληνας ἐλοκληρωμένη εἰκόνα γιὰ τὸ κάθε Ἑπειρ. Τραγούδι, ποῦ σκόπευε νὰ περιλάβῃ στὴ συλλογὴ του, ἔβανε τὸ Ζαγορίσιο Χριστόδουλο Κλωνάρη νὰ τοῦ τὸ τραγουδεῖ μπροστὰ του.

Τὰ τραγούδια ποῦ ἀμέσως πιὸ κάτω ἀκολουθοῦν, δοσμένα μὲ κάποιες ἱστορικὲς καὶ αἰσθητικὲς γιὰ περισσότερὴ κατανόηση παρατηρήσεις, ἀποτελοῦν μικρὴ ἐπιλογή ἀπὸ τὴν πλούσια συγκομιδὴ ζωντανῶν τραγουδιῶν τοῦ λαοῦ ποῦ πραγματοποιήσα τελευταία ἐρευνώντας διακριτικὰ καὶ μ' ἐπιμονὴ τίς παλιῆς καὶ νεώτερες μνήμες τοῦ χωριοῦ.

Ἴσως μερικὰ ἀπ' αὐτὰ νάχουν καταγραφῆ ἀποκείμενα στίς διάφορες συλλογὲς Ἑπειρωτικῶν ἢ Ἑλληνικῶν Δημ. Τραγουδιῶν. Ἀλλὰ σὰν παραλαγές τους θά μᾶς δοθῆ ἢ εὐκαιρία νὰ τὰ χαροῦμε ἄλλη μιὰ φορὰ, καθὼς ἀναβλύζουν ἔτσι σπαρταριστὰ, ἀχνίζοντα ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ. Ἀκόμα καὶ κάποια σύγκριση τῶν παραλλαγῶν τῆς ζωντανῆς καὶ τῆς παλιότερης, θά μᾶς ἐπιτρέψῃ νὰ ἐκτιμήσουμε τὴ δύναμη τῆς στοματικῆς παράδοσης τοῦ λαοῦ νὰ συγκρατῆ τὰ τραγούδια τοῦ καὶ τὴ σὸ μεταξὺ διάστημα διαβρωτικὴ πάνω τους ἐνέργεια τοῦ χρόνου. Βασικὸ κίνητρο στὴν προσπάθειά μου αὐτὴ στάθηκε ἢ πίστη μου πὼς τὸ Δημ. Τραγούδι μὲ τίς σπάνιες ἀρετὲς, τὴν ἀπέριττη κι ἰσχυρὴ δομὴ καὶ τὴ σφριγηλὴ, τὴ χυμώδη, τὴν πάντα ἀκατάλυτη ἀπὸ τὸ χρόνο ἰδιοσυγκρασία, θά πρέπη ν' ἀποτελέσει σὸ ἐξῆς στοιχεῖο θεμελιακὸ πατριωτικῆς καὶ γενικώτερα αἰσθητικῆς μας ἀγωγῆς, ἢ οἰκειότητα δὲ μ' αὐτὸ, θά μᾶς φέρῃ κοντότερα στίς πνευματικὲς ρίζες τῆς φυλῆς καὶ θά μᾶς βοηθήσῃ νὰ αἰσθανθοῦμε ἀκοπώτερα καὶ πιὸ δυνατὴ τὴ δημιουργικὴ τῆς συνέχεια ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες.

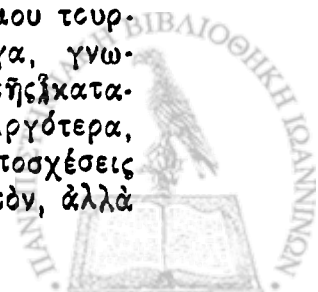
Ἀλλὰ καὶ γιατί ἢ «Ἑστία», ὄργανο περισσότερο ἐρευνας καὶ μελέτης τῆς ἱστορίας καὶ λαογραφίας τοῦ τόπου μας, θά πρέπει ν' ἀποθησαυρίσῃ μὲ τὸν καιρὸ στίς σελίδες τῆς ὄλα τοῦ τὰ τραγούδια.

II

1) Ἡ μάνα τοῦ Μακρῆ

Τὸ τραγούδι ποῦ ἀκολουθεῖ εἶναι τραγούδι τῆς νεώτερης, τῆς μετεπαναστατικῆς κλεφτουριάς, ποῦ ἔδρασε κυρίως στίς τουρκοκρατούμενες περιοχές, ἀναφέρεται δὲ στὸν ἀπὸ τὰ χωριά τῶν Γρεθηνῶν κλέφτη Μακρῆ, ἀνδρα σκληρό, πρωτοπαλὴ λήκαρο τοῦ θρυλικοῦ ἀρχιλισητῆ Νταβέλη.

Ὁ Μακρῆς αὐτὸς πῆρε ἐνεργὸ μέρος στὴν ἐξόντωση τοῦ πολυἀριθμοῦ τουρκικοῦ καταδιωκτικοῦ ἀποσπάσματος ὑπὸ τὸν Ἀρβανίτη Φέζο Ντερβέναγα, γνωστὸν ἀπὸ τὸ ἐπίσης πολὺ ὁμορφο ὁμώνυμο τραγούδι γέννημα αὐτῆς τοῦ τῆς ἑκκαταστροφῆς, ποῦ ἔλαβε χώρα στὸ Ζαγόρι ἐδῶ κι ὀγδόντα περίπου χρόνια. Ἀργότερα, μὲ τὴ δυνάμηση τῆς συμμορίας Νταβέλη, ὁ Μακρῆς δελεασθεὶς ἀπὸ τίς ὑποσχέσεις τοῦ Ἀλάι - Πασιά βαλῆ τῶν Γιαννίνων, παραδόθηκε θεληματικὰ σ' αὐτὸν, ἀλλὰ

ρίχτηκε δεμένος χεροπόδαρα μ' ἐξήντα δκάδες μπράγκες στις σκοτεινές φυλακές του κάστρου, όπου και πέθανε φαρμακωμένος. Τις πολλές λαχτάρες πούχαν πάθει παληότερα απ' αὐτόν οἱ Τούρκοι ὁ πονηρὸς βαλῆς δὲν τις ξέχασε καὶ ἀντίς γιὰ κουσιάδα, πὸ ὑπόσχονταν νὰ στείλῃ τὸ Μακρῆ, τὸν ἐξαπέστειλε στὸν ἄλλο κόσμο. Γι' αὐτὸ καὶ τὸν κλαίει τὴν ἡ μαύρη μάννα του, πὸ τὸν εἶχε καὶ μοναχογιὸ, καταρώμενη τὸν ἀπιστο πασιὰ. Τὴν ἱστορία γιὰ τὸ Μακρῆ καὶ τὸ τραγούδι του, κα μωμένο πάνω στὸ γνωστὸ μοτίβο τῶν τραγουδιῶν τῆς λεβεντιάς, χρωστάω στὸν χωριανὸ γέροντα Κώστα Κατσάνο, 100 χρονῶν.

*“Ὅλες οἱ μάννες τῶν κλεφτῶν ὄλες παρηγοριῶνται
κι ἡ μαύρ' ἡ μάννα τοῦ Μακρῆ παρηγοριά δὲν ἔχει.
Μέρα καὶ νύχτα χλίβεται, μέρα καὶ νύχτα κλαίει
τὸ μαναχὸ τῆς τὸ ὑγιό...”*

*Ἐσάπηκε σιτὴ φυλακῆ στὸν ἄλυσσο δεμένος.
Τ' ἀνάθμα νᾶχ' Ἀλαί - Πασιάς καὶ τὸ βαρὺ πολὸ
πὸ ὀδοστείλε Μακρῆ μ' χαρτὶ νερθῆς νὰ προσκυνήσης,
νὰ βγῆς κουσιάδα σιὰ βουνὰ καὶ σ' ὄλα τὰ Ζαγόρια,
νὰ φέρῃς κλέφτες ζωντανούς καὶ κλέφτικα κεφάλια.*

2) Τοῦ Φέξο Ντερβέναγα

Στενὴ σχέση μετὰ τὸ προηγούμενο καὶ σίγουρα σύγχρονό του, ἔχει καθὼς ἀνέφερα ἤδη καὶ τὸ ἐπόμενο τραγούδι τοῦ Ἀρβανίτη Ντερβέναγα Φέξο, πὸ κλέφτης ὁ ἴδιος προϋτέρα καὶ γιὰ νὰ ἐξιλεωθῆ ἀπὸ τὴν Τούρκικη διοίκηση τῶν Γιαννίνων, ζήτησε νὰ τεθῆ ἐπικεφαλῆς ἀποσπάσματος γιὰ καταδίωξη τῶν κλεφτῶν τῆς περιοχῆς, με ἀποτέλεσμα, κατὰ τὸν ἴδιο πάντα γέροντα, νὰ πέσῃ σὲ ἐνέδρα τους καὶ νὰ σφαχτῆ κατόπι κατὰ τὸν ἀγριότερο τρόπο αὐτὸς καὶ τὰ παλληκάρια του ἀπὸ τοὺς τελευταίους καὶ ξεχωριστὰ ἀπὸ τὸ γνωστὸ Μακρῆ, πούηταν ἀναγνωρισμένος μπόγιας τους. Ὁ ποιητὴς σὲ τόνο συμβουλευτικὸ καὶ ἐλαφρὰ ἐπιτιμητικὸ ἀπευθύνεται στὸν κακότυχο Φέξο, σιτὴ σιὰ του θὰ λέγαμε, καὶ τὸν ἐπικρίνει γιὰ τὴν ἀπερίσκεπτη ἀπόφασή του νὰ κυνηγήσῃ τοὺς κλέφτες σιὰ βουνὰ, ἀντὶ νὰ χουζουρεύει κατὰ τὴ συνήθειά του σιτὴν Ἄρτα ἢ σιὰ Γιάννινα. Τὸ τραγούδι εἶναι γυναικεῖος χορὸς συμπαθέστατος με ἐξαισία μουσική, πότε ἀναργῆ καὶ πότε ζωντανή, τὸ παραθέτω δὲ ἀκέρηο ἐπειδὴ συχνὰ ἀκούω τὰ λόγια του νὰ κακοπαθαίνουν ἀνυπόφορα στὸ στόμα ἀνίδεων τραγουδιστῶν, πὸ ἔτσι ἀνεξέλεγκτοι καὶ ἀπαράσκευοι φθάνουν καὶ ὡς τὸ ραδιόφωνο.

*Δὲ σ' ἄρεσαν τὰ Γιάννινα (μωρὲ Ντερβέ - Φέξο Ντερβέναγα)
δὲ σ' ἄρεσεν ἡ Ἄρτα*

*μόν' πῆρες δίπλα (Φέξο μ') τὰ βουνὰ, δίπλα τὰ κορφοβούνια
καὶ στὸ Τσιρνέση κόνεψες σιὰ βλάχικα κονάκια.*

*Καὶ τσιλεγκάδες φώναξες καὶ τοὺς τζομπαναρέους
νὰ φέρουν κλέφτες ζωντανούς καὶ καπιτναρέους.*

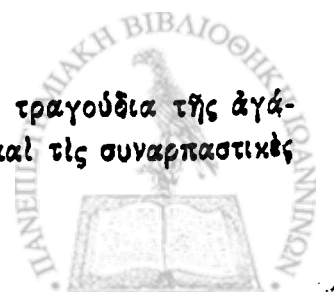
Μὴν εἶναι γίδια στὸ μαντρί καὶ πρόβατα σιτὴ στρούγγα;

Οἱ κλέφτες ἔχουν ἄρματα ἔχουν λαμπρὰ ντουφέκια.

Τὶ χάλευες τὶ γύρευες...

3) Σιαφύλι μου κρουστάλλινο

Τὸ τραγούδι πὸ ἀκολουθεῖ, ἀπὸ τὰ ωραιότερα λαϊκὰ τραγούδια τῆς ἀγάπης, διακρινόμενο γιὰ τὸν πλούσιο, τὸν πηγαῖο λυρισμὸ του καὶ τὶς συναρπαστικὲς

εἰκόνες του, ἀναφέρεται σὲ ποθοπλανταγμένο ἐραστή, ποὺ γυροφέρνει ἀπραχτος τὰ παραθύρια μιᾶς παντρεμένης καὶ τὰ θερμοπαρακαλεῖ νὰ τοῦ τὴν παρουσιάσουν. Μ' αὐτὰ τὸν ἀποδιώχνουν ἄσπλαχνα διαλαλῶντας τὴ φρονημάδα τῆς κυρᾶς τους.

Τὸ τραγούδι ποὺ συναντάω γιὰ πρώτη φορά καὶ ποὺ ἐντυπωσιάζει γιὰ τὸ ἀνώτερο κάλλος του, χορεύεται ἀπὸ γυναῖκες σὲ κάποιον ἀπὸ κείνα τὰ ἀμιγῆ, τὰ ἰδιαίτερα, τὰ σεμνά τους ξεφαντώματα, π' ἄλλο νὰ τὰ γλέπη καὶ νὰ τὰ χαίρεται κανένας κι ἄλλο νὰ τὰ μολογᾷει

Σταφύλι μου κρουστάλλινο ποὺ δὲν πονᾷς γιὰ μένα
κι ἐγὼ κρατῶ τὰ διάβατα ὅσο νὰ σ' ἀνταμώσω.

Βάνω τὸν ἥλιο στὰ βουνὰ καὶ τὸ φεγγάρι^ο στοὺς κάμπους
καὶ τὸ βορρῆ τὸ δροσερὸ βάνω στὰ παραθύρια.

— Παραθυράκια μ' ἀργυρᾶ κι ἀργυροκαπνισμένα
γιὰ πέστε τῆς κυρούλας σας νὰ βγῆ στὸ παραθύρι.

— Δὲν ἔχει ἄδεια ἡ κυρὰ νὰ βγῆ στὸ παραθύρι
φκειάνει φαί τ' ἀφέντη μας γιόμα νὰ γιοματίση
καὶ σιρῶνει καὶ τὰ σιρώματα νὰ τὸν ἀποκοιμήση.

4) Μὲ τούτ' τὴν ἀσημόκουπα

Τὸ παρακάτω τραγούδι ποὺ τραγουδιέται σὲ τραπέζι μετὰ τὸ φαγητό, ἀπὸ ἄνδρες καὶ γυναῖκες μαζί, εἶναι δηλ. τραγούδι τοῦ τραπεζιοῦ, ἀναφέρεται στὴ νεανικὴ ζωὴ τοῦ ποιητῆ τοῦ τῆ γεμέτη καημοῦς καὶ πίκρες, ὅπου μικρὸς κι ὀρφανὸς μπῆκε στὴ δούλεψη κυρᾶς Βουλγάρας, ποὺ φαίνεται κάποιον κρυφὸ αἰσθημα νὰ τὴν συνέδεσε μ' αὐτόν, ἀφοῦ παρὰ τὴν ἐπίμονη ἐπιθυμία του νὰ γυρίση στὸ σπίτι καὶ στὴ μάνα του νὰ παντρευτῆ, αὐτὴ τὸν κρατᾷ κοντὰ τῆς προτείνοντάς του νὰ πάρη μιὰ ἀπὸ τίς πολλὰς ὁμορφες δούλες τῆς.

Ἀπὸ τὰ πονεμένα τραγούδια τῆς ξενιτειᾶς τοῦ λαοῦ μας καὶ τοῦτο, δείχνει πόσο σκληρόκαρδη κι ἀπλησίαστη στοὺς δούλους ἔταν ἡ Βουλγάρικη ἀρχόντισσα ποὺ ξένη πρὸς τὸν πόνο τῆς καρδιάς τοῦ ὑποταχτικοῦ τῆς, προσπαθεῖ παρὰ τὴ θέλησή του νὰ τὸν κρατήσῃ στὴν ὑπηρεσία τῆς.

Πρόκειται καθὼς πιστεύω γιὰ τραγούδι Δυτικομακεδονικὸ μᾶλλον, ἀπ' ὅπου μεταφέρθηκε πληρότερα στὴν Ἠπειρο. Μιὰ ἄλλη παραλλαγή του ποὺ ἔχω ὑπ' ὄψιν μου ἀρχίζει ἀπὸ τὸν τέταρτον στίχον μὲ τὰ λόγια «Μικρὸς Γιωργῆς ὀρφάνεψε» καὶ προχωρεῖ ὅλο σὲ τρίτον πρόσωπον.

Μὲ τούτ' τὴν ἀσημόκουπα θέλω νὰ πιῶ πεντέξι
κι ἂν δὲ μεθύσω κόρη μου, κέρνα μ' ὅσο νὰ φέξει,
ὅσο νὰ σκάσ' αὐγερινὸς νὰ πάει ἢ πούλια γιόμα.

Κι' ἐγὼ μικρὸς ὀρφάνεψα πὸ μάνα πὸ πατέρα
καὶ πῆγα καὶ ρογιάστηκα σὲ μιὰ κυρὰ Βουλγάρικη.

Δώδεκα χρόνους ἔκανα στὰ μάτια δὲν τὴν εἶδα.

Καὶ μιὰ γιορτὴ μιὰ Κυριακὴ μιὰ πασχαλιὰ μεγάλη
τὴν εἶδα ποὺ στολλίζονταν στὴν ἐκκλησιὰ νὰ πάη.

Πῆγα καὶ τὴν καρτέρησα στὸ πατινὸ σκαλιδί.

— Κυρὰ δόσμου τὴ ρόγα μου δόσμου τὴ δούλεψή μου,
τί μοῦστειλ' ἢ μανούλα μου νὰ πάω νὰ μὲ παντρέψῃ.

— Παιδί μ' κι' ἂν θέλεις παντρεῖά ἐγὼ θὰ σὲ παντρέψω,
δώδεκα σκλάβες ἔχω γὼ τὴν ποιά σ' ἀρέσει πάρε,
θέλεις τὴν ἄσπρη τὴν κόκκινη θέλεις τὴ μαυρομάτα
θέλεις τὴν παραγαλανὴ πῶχει φλουρέν' ἀρμάτα.

5) Τῆς Κώσταινας

Τὸ τραγούδι ποὺ παραθέτω, ἀπὸ τὰ ὠραιότερα ποὺ ἀντάμωσα, ἀναφέρεται στὴ σατανικὴ χωρὶς ἄλλο συνεργεῖα πεθερᾶς κι ἀντραδέρφης μὲ σκοπὸ τὴν προσβολὴ τῆς τιμῆς τῆς νύφης τους, ποὺ ὁ ἄνδρας τῆς ὁ Κώστας ἔλειπε μᾶλλον σὲ ταξίδι. Τὸ τραγούδι καθὼς παρατήρησα περιέλαβε καὶ ὁ Φωριέλ στὴ συλλογὴ του (σελ. 222) ἔχτεινόμενο σὲ ὀκτὼ μόνο στίχους καὶ χωρὶς τὸ πρόσωπο τῆς ἀντραδέρφης, ποὺ βοηθάει τὴν πεθερὰ στὴν ἐκτέλεση τοῦ ἀνόσιου σχεδίου τῆς.

Προλογίζοντάς το ὁ λαμπρὸς φιλόλογος, ὑπογραμμίζει τὴν πρωτοτυπία του στὸν τρόπο τῆς ἔκφρασης καὶ ἐκτέλεσης ἰδιαίτερα καθὼς δὲ λέγει δίστασε ἀρχικὰ νὰ τὸ καταχωρήσῃ ἐπειδὴ τὸ θέμα του εἰσέρχεται σὲ πολλὰ λεπτομέρειες. Εἶναι πραγματικὰ σπάνιο τὸ φαινόμενο καὶ προκαλεῖ τὸν ἀποτροπιασμὸ πρὸς τὶς δύο γυναῖκες ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ ποὺ γίνονταν ὄργανα θεληματικὰ τοῦ Τούρκου ἀρχοντα νὰ καταχτήσῃ τὴ νύφη τους καὶ συμπάθειας βαθύτατης ἀπὸ τὴν ἄλλη πρὸς τὴ δύστυχη ἐκείνη Ἑλληνίδα ποὺ ἀγωνίζεται μέσῃ σ' ἓνα τόσο ἐχθρικό καὶ βρώμικο περιβάλλον νὰ διαφυλάξῃ τὴν ἀκριβὴ τιμὴ τῆς. Λυποῦμαι ποὺ δὲν μπορῶ νὰ δώσω μαζί μὲ τοὺς στίχους καὶ τὴν ἀπλὴ, τὴν ποιητικὴ μουσικὴ τοῦ ἁμορφοῦ αὐτοῦ τραγουδιοῦ, ποὺ μ' ἄφατην εὐχαρίστηση καὶ συγκινημένη σιωπὴ ἄκουσα ἀπὸ μιὰ γριούλα τοῦ χωριοῦ. Καὶ πᾶν' ἀπ' ὄλα ἐκεῖνο τὸ «ματάκια μ' ματάκια» ποῦλεγε καὶ ματάλεγε ὄλο καημὸ καὶ πάθος στὸ ξεψύχισμα τοῦ κάθε στίχου, πῶς νὰ τὸ πῶ; Μὰ θάνατι δύσκολο πολὺ νὰ νοιώσῃ τὰ τραγούδια τοῦ λαοῦ σ' ὄλο τὸ βάθος τους ἐκείνος, ποὺ δὲν τᾶκουσε ἀδόξενα ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ μεγάλου ποιητῆ τους.

Δὲ φταῖς ἐσὺ μούρ' Κώσταινα δὲ φταῖς ἐσὺ καημένη
(ματάκια μ' ματάκια).

Μόν' φταίει ἡ σκύλα ἡ πεθερὰ κι Εὔα ἡ ἀντραδέρφη
ποὺ σούειπαν λούσου κι ἄλλαξε καὶ βάλε τὰ καλά σου
καὶ σῦρε στρῶσε στὸ νοντὰ σὶς πέρα τὶς κρεββάτες.

Ἄσε τὶς πόρτες ἀνοιχτὲς τέντα τὰ παραθύρια
γιατὶ θὰ νᾶρθῃ ὁ Κώστας σου θὰ νᾶρθῃ κι ὁ καλὸς σου.

Κι αὐτὴ ἡ μαύρη πίστεψε κι ἡ μαύρ' αὐτὴ πιστεύει.

Ἰοια μὲ τὰ μεσάνυχτα δὺὸ ὥρες τὸ μεσονύχτι
τὸ χέρι πάει κι ἄπλωσε τὸ χέρι τῆς ἄπλώνει
πιάνει ἀστήθια μ' ἄρματα στήθια μὲ τὰ φουσέκια.

—Μὲ γειὰ Κωστά μου τᾶρματα μὲ γειὰ καὶ τὰ φουσέκια.

—Δὲν εἶμαι ἐγὼ ὁ Κώστας σου δὲν εἶμαι κι ὁ καλὸς σου.

Ἐγὼ ν' εἶμαι ὁ Σιούμπασης ὁ Σιούμπασης τῆς χώρας!...

Ψιλή φωνίτσα ἔβγαλε ὄσην κι ἂν δὲν μποροῦσε.

—Ἀκοῦστε χῶρες καὶ χωριὰ χῶρες καὶ μοναστήρια
τ' ἔκαν' ἡ σκύλα ἡ πεθερὰ κι Εὔα ἡ ἀντραδέρφη.

6) Τὸ παρακάτω τραγούδι εἶναι τραγούδι μᾶλλον τοπικὸ βελτιστινὸ μὲ περιορισμένη, καθὼς διαπίστωσα, διάδοση, ἀναφέρεται δὲ σὲ κάποιον παλληκαρὰ ἀδιόρθωτο Τσάμο ἢ Τσαμαετὸ ὀνόματι π' ἀνεπάντεχα τὸ βρῆκε ἀπὸ τὸ παιδί μιᾶς χήρας στὴ διάρκεια τοῦ πανηγυριοῦ τ' Αἰ - Κωσταντίνου. Καθὼς διασώζει ἡ παράδοση, στὸ παρακλήσῃ αὐτὸ τῆς Βελτιστάς καὶ κάτω ἀπὸ τὶς βαθύσκιωτες βελανιδιές του ἐγένονταν παληότερα τὴν ἡμέρα τῆς γιορτῆς του μεγάλο πανηγύρι, μὰ τὸ κατάργησε ὄλωσδιόλου ὁ Δεσπότης γιατί δὲν πέρναγε χρονιὰ χωρὶς νὰ δαρθοῦν ἢ σκοτωθοῦν οἱ πανηγυριῶτες. Τὸ τραγούδι ἰδιαίτερα στὸ σημεῖο τῆς περιγραφῆς τῆς πάλης θυμίζει κάποια τραγούδια τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου, ὠρισμένοι δὲ στίχοι του,

δπως δ 9 και 10, συνερτζονται σε υφος και παραστατικότητα παρόμοιους μεγάλων ποιητών.

Πανηγυράκι γένονταν στον "Αγιο Κωσταντίνo
 με τετρακόσιους άρχοντες με χίλιους συμπεθέρους,
 κι ο νηός δπου τόν γιόρταζε κι ο νηός πού πανηγύριζε
 δλόενα τούς ανάγκαζε κι δλο τούς αναγκάζει.

- Φάτε και πιέτε βρε παιδιά χαρήτε να χαρούμε
 γιατί έρχεται κι ο Τσαμαειός και μās χαλάει τó γλέντι.
 Το λόγο δέν άπόσωσε τó λόγο δέν άπούειπε
 για και ο Τσιάμος πώρχονταν στους κάμπους καβαλάρης.
 Μαύρα κρατεί μαύρα φορεϊ μαύρο και τάλoγó του
 μαύρα κλαριά έκράταγε ίοκιο του κεφαλιού του.
- «Καλήμερά σας βρε παιδιά» κανένas δέν του κραίνει.
 Κι ένα παιδί της χήρας γυιός αυτò τ' αντιλογήθηκε.
- Τι έχεις ώρε Τσιάμο μου και μās χαλās τó γλέντι;
 "Αν θέλεις Τσιάμο μ' πόλεμο αν θέλεις να πιασοτουμε
 έβγα να πολεμήσουμε στα μαρμαρένια άλώνια.
 "Αντ' άκαναν και πιάστηκαν οαν τάξια τα λιοντάρια
 γλέπουν τον Τσιάμο πώπεσε στη μέσ' άπό τ' άλώνι.
- Τέχεις καημένε Τσιάμο μου και σκούζεις και βρικόζεις;
- Τι νάχω ο μαύρος τι ναχώ πού σκούζω και βρικόζω
 ο γυιός της χήρας μέφαγε στη μέσ' άπό τ' άλώνι.

7) Το τραγούδι πού σε συνέχεια καταγράφω, είναι μιá διατηρούμενη παραλλαγή της γνωστής παραλογής (έτσι ώνόμασε ο άείμνηστος Πολίτης τá έπικωλυρικά με δραματική ύψη Δημ. τραγούδια) του νεκρού άδελφου, πολú σύντομη σε σχέση με την ήδη καταγραμμένη, με κάποιες μάλιστα βασικές διαφορές στην άναπτυξη και πλοκή του δλου θέματος πού διαπιστώνει κανείς με άπλη μόνο σύγκριση των δύο κειμένων. Συγκεκριμένα στην κλασσική, άς την πώ, μορφή του Τραγουδιού πού βρίσκεται στη συλλογή του Πολίτη, τó όνομα της άδελφής είναι "Αρετή, δέν γίνεται σ' αυτò λόγος για νυφάδες, ο νεκραναστημένος Κωσταντής βρίσκει την άδελφή του, πού στολίζονταν δξω στο φεγγαράκι, στο γύρισμά του τα πουλιά, πολλά πουλιά άκαθόριστου είδους, κελαηδοσαν τα παράξενα λόγια τους καθισμένα στα δέντρα, στο τέλος δέ ύπάρχει η δραματική σκηνή της αναγνώρισης μητρός και θυγατέρας, πράγματα, πού δέν παρατηρούνται σε τούτο δώ η άποδίδονται κατ' άλλο τρόπο.

Τó τραγούδι γενικά κοινότατο στις Έλληνικές χώρες είναι διαδομένο σ' δλο τó βαλκανικό χώρο, καθώς δέ άπέδειξε με ειδική έργασία του (1885) ο ίδιος Πολίτης, τó πρότυπο ήταν γνήσιο Έλληνικό κι άπό δώ διαδόθηκε στους γειτονικούς λαούς, γνώμη, πού παραδέχθηκε κι ο βούλγαρος Καθηγητής Σισμάνωφ. "Έχω όπ' δψι μου τή σερβική παραλλαγή του τραγουδιού, έπιγραφόμενη αντίστοιχα «του Γιobάνη και της Γελίτσας» και τή βουλγαρική ύπό τόν τίτλο «Του Δημητάρ και της Βέκια», δπου παραβάλλοντάς τες με την πιδ κάτω δημοσιευόμενη συνάντησα πολλές όμοιότητες και μάλιστα στα σημεϊα, πού αυτή διαφέρει με την αυθεντική έλληνική, η παράθεσή τους δέ αναγόμενη στη σφαίρα μιās λεπτομερειακής συγκριτικής άνάλυσης δλων των παραλλαγών αυτών, θα πήγαινε πολú σε μάκρος.

Μάννα με τούς έννιά σου γυιούς και τις έννιά νυφάδες
 πώχεις την Εύδω μοναχή μοναχοθυγατέρα.

- Προξενητάδες ἤρθανε ἀπ' τὰ μακρὰ τὰ ξένα.
 ὅλοι μανά μ' ἀπόκοβαν κι ὁ Κώστας ἀναγκάζει.
- Θέλω νὰ πάω νᾶρχομαι πέντε φορές τὸ χρόνο
 —Θὰ πάω μάνα μ' νᾶρχομαι πὸ τρεῖς φορές τὸ χρόνο
 θὰ πάνω μιά τὴν Ἄνοιξη καὶ μιά τὸ καλοκαίρι
 καὶ μιά τὸ μεσογείμωνο τὶς ἀποκρηῆς τ'ς μεγάλες.
 Ἦρθε καιρὸς κι ἀπέθαναν οἱ γυιοὶ μὲ τὶς νυφάδες
 κι ἀπόμνε ἡ Εὐδῶ μοναχὴ στὰ μακρὰ τὰ ξένα.
- Ὅλοι νᾶχουν τἀνάθεμα κι ὁ Κώστας τὸ ψολοῖ
 πὸν μῶδῶκαν τὴν Εὐδῶ μου στὰ μακρὰ τὰ ξένα.
 Κι' ὁ Κώστας ἀναστήθηκε πίσω πὸ τᾶγιο - Δῆμα
 καὶ τὸ σταυρὸ του ἔκανε καὶ τὸ σταυρὸ του κάνει.
- Νὰ βρῶ τὴν Εὐδῶ μ' στὸ χορὸ μπροστὰ γιὰ νὰ τὸν σέρνει.
 Ὅπως ἐπαρακάλεσε ἔτσι πάει καὶ τὴν ἡῦρε.
- Καλὴ μερὰ σου Εὐδῶ μου. Καλῶς τὸν Κώστα ποῦρθε.
 —Ἄϊ μας Εὐδῶ μ' στὸ σπίτι μας στὴ δόλια τὴ μαννούλα.
 Στὸ δρόμο ὅπου πῆγαιναν στὴ στράτα πὸν πηγαίνουν
 πουλάκι πάησε κι ἔκατσε στὰ κάπουλα ταλόγου.
 Δὲν κελαηδοῦσε σὰν πουλὶ μηδὲ σὰν χελιδόνι
 μόν' κελαηδοῦσε κι ἔλεγε ἀνθρώπινη κουβέντα
 πῶς περπατοῦν οἱ ζωντιανοὶ μὲ τοὺς ἀποθαμένους.
- Κώστα μ' τί λέει τὸ πουλὶ τί μολογáει ταηδόνι;
 —Ἄς πὰ νὰ λέει τὸ πουλὶ κι ἄς μολογáει τᾶηδόνι
 —Δὲ πᾶς Εὐδῶ μ' στὸ σπίτι μας στὴ δόλια τὴ μαννούλα;
 κι ἐγὼ ἄφ'κα τὸ μαντῆλι μου πίσω ἀπ' τ' ἄγιο - Δῆμα.

8) Τὸ ἐπόμενο τραγούδι εἶναι τραγούδι τοῦ χοροῦ χορευόμενον στὰ δυὸ μόνο ἀπὸ γυναῖκες, κι ἀναφέρεται στὸ κυνήγημα κόρης σκλαβοπούλας ἀπὸ Τουρκόπουλο, πού τὴν ἔκανε δική του μὲ τὴ βοήθεια τ' Ἀγιώργη, πρᾶγμα πού δικαιολογεῖ τὸ σὰν ἐπίλογό του πικρὸ της παράπονο. Ὁ ποιητὴς παρουσιάζει τὸν Ἅγιο ξεγελασμένο ἀπὸ τὸ σταυρὸ καὶ τὰ τᾶματα τοῦ Τούρκου πρὸς αὐτόν, ὥστε νὰ βοηθήσῃ στὴν ἐνωσὴ του μὲ τὴ Ρωμηοπούλα, χωρὶς νὰ φαίνεται, ἂν τελικὰ ὁ Τούρκος ἀσπάσθηκε καὶ τὴν πίστη της. Τὸ τραγούδι εἶναι πλατεῖα διαδομένο συναντώμενο ὑπὸ ποικίλες παραλλαγὰς σ' ἔλη σχεδὸν τὴν Ἠπειρο, πρᾶγμα πού μαρτυρεῖ τὴ δημοτικότητά του.

- Νυχτιάηταν πού χορεύαμαν νυχτιάηταν ποιὸς μᾶς εἶδε.
 Μᾶς εἶδε τᾶστρι τοῦρανοῦ καὶ τὸ λαμπρὸ φεγγάρι
 μᾶς εἶδε τὸ Τουρκόπουλο πού κυνηγáει τὴν κόρη
 καὶ στὸν Ἀγιώργη πέρασε καὶ τὸ σταυρὸ της κάνει.
- Βόηθα μ' Ἀγιώργη βόηθα με ἀπ' τῶν ὀχιρῶν τὰ χέρια.
 Κι Ἀγιώργης πέτραν ἄνοιξε καὶ μπῆκ' ἡ κόρη μέσα.
 Κι' ὁ Τούρκος σὰν ἀπέρασε καὶ τὸ σταυρὸ του κάνει.
- Βόηθα μ' Ἀγιώργη βόηθα με τὴν κόρη νὰ τσακώσω.
 Σοῦ φέρνω λίτρα μάλαμα καὶ δυὸ λιτρὲς ἀσῆμι.
 Κι Ἀγιώργης πέτραν ἄνοιξε καὶ μπῆκ' ὁ Τούρκος μέσα.
 Ἀπ' τὰ μαλλιὰ τὴν ἄρπαξε στὰ γόνατα τὴ βάνει.
 Ψιλὴ φωνίτσα ἔβαλε ψιλὴ φωνίτσα βάνει.
 Γι' ἀκοῦστε χῶρες καὶ χωριὰ κλησιὰς καὶ μοναστήρια
 πού δῆκ' Ἀγιώργης ἄπιστος καὶ μέδωκε στοὺς Τούρκους.

9) Τὰ μνήματα

Τὸ παρακάτω τραγούδι εἶναι μοιρολόγι κλέφτικο, τὸ συνηθέστερα σ' ἀντρί-
κιο γλέντι ἀκουόμενον, ὅταν βέβαια τὸ ἀπαιτήσουν οἱ περιστάσεις. Παρ' ὅ,τι τὸ εἶ-
δος αὐτὸ τὸν λαϊκῶν τραγουδιῶν, σὰν αὐτοσχεδιασμοὶ τῆς στιγμῆς ἐπικηδεῖοι μὲ
κίνητρο τὸ βαθὺ πόνο, δύσκολα ἀπομνημονεύονται καὶ διατηροῦνται, γι' αὐτὸ κι
ἐλάχιστα δείγματά τους ἔχουμε ἀκρωτηριασμένα κατὰ κανόνα, ἐν τούτοις στὴν
περίπτωσι τούτη πρόκειται γιὰ προῖδν ἰσχυρῆς ἔμπνευσης, δημιουργικῆς φαντασίας
καὶ τῆς πιὸ ἀρτίας μορφῆς. Ἀνέκαθεν τὸ πάτημα μνήματος, ἔστω καὶ ἀθέλητο,
θεωροῦνταν ἀπὸ τὸ λαὸ ἀμαρτία κι ἀσέβεια πρὸς τὸ νεκρὸ ποῦ αὐτὸ κλειοῦσε, γι'
αὐτὸ κι ἡ διαμαρτυρία τοῦ νεκροῦ παλληκαριοῦ τοῦ θαμμένου στ' ἀπόμερο ρημο-
κλησι, ποῦ δείχνεται μακρόθυμο μὲν πρὸς τὸ νεαρὸ ἀσεβήσαντα, ἴσως λόγῳ τῆς
ἡλικίας τοῦ τελευταίου, σκληρὸ δὲ πρὸς τὸν τυχὸν ἡλικιωμένο. Παραλλαγή τοῦ τρα-
γουδιοῦ ἀρτιώτερη περιέλαβε στὸ τέλος τῆς συλλογῆς του κι ὁ Φωριέλ, ποῦ τὸ χα-
ρακτηρίζει σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα καὶ τὰ πιὸ πρωτότυπα τραγούδια, γιὰ τὴν ψυ-
χικὴ διάθεση ποῦ τὸ ἐνέπνευσε, τὴν ὑπόθεση καὶ τὸ λεκτικὸ του. Ὁ σκοπὸς του
μονότονος καὶ θρηνώδης, καθὼς ταιριάζει στὸ κείμενό του, δημιουργεῖ μιὰν πραγμα-
τικὰ συγκινητικὴν ἀτμόσφαιρα στὸν κύκλο ποῦ τραγουδιέται.

Σαββάτο ἦταν ποῦ πίναμαν τὴν Κυριακὴ ὅλη μέρα
κι ὁ καπετάνος μῆστειλε κρασί νὰ πὰ νὰ φέρω.
Τὸ δρόμο δὲν τὸν ἤξερα τὸ δρόμο δὲν τὸν ξέρω
τὸ μονοπάτι μῆδγαλε σὲ μιὰ ρημοκλησοῦλα.
Ἐκεῖ ταν ὄλο μνήματα θαμμένα παλληκάρια
κι ἓνα μνημά ταν ξέχωμα κι ξέχωρα πὸ τὰλλα
δὲν τοῦεῖδα καὶ τὸ πάτησα ψηλὰ μέσ' τὸ κεφάλι.
Κι ἀκούω τὸ μνημα ποῦ βογγᾶ καὶ βαρυναστενάζει.
— Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποῦ μὲ πατεῖ ψηλὰ μέσ' τὸ κεφάλι;
Ἄν εἶναι νηὸς νὰ χαιρεται καὶ νηὸς ἄς τραγουδάει
κι εἶν' κανὰς μισόκαιρος τὸ δρόμο του νὰ κάρη!...

10) Τὶ μὲ κοιτᾷ ἀνύπαντρες

Τὸ τραγούδι ποῦ ἀκολουθεῖ, εἶναι τραγούδι τῆς ἀγάπης κι ἀγάπης συζυγι-
κῆς μάλιστα, νηοπαντρεμένου δημ. πρὸς τὴν ὁμορφὴ γυναῖκα του. Ἡ ἀγάπη του
φτάνει ὡς τὴ ζήλεια καὶ καταπλήσσει ἡ ἐπίμονη προσπάθεια τοῦ ποιητῆ, ἐκφρα-
ζόμενη σὲ πλήθος ποιητικὰ εὐρήματα, νὰ διατηρήσῃ κοντὰ του τὴ γυναῖκα του,
ὄντας ἀκόμῃ καὶ φαντάρος, πρᾶγμα ἀδύνατο. Τὸ τραγούδι φαίνεται νεώτερο σὲ ἡ-
λικία, καθὼς μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ εἰκάσουμε οἱ σ' αὐτὸ ἀναφερόμενες λέξεις «φαντά-
ρος» καὶ «στρατὸ», ἔννοιες, ποῦ πολὺ ὄψιμα πολιτογραφήθηκαν στὸ ἑλληνικὸ λεξι-
λόγιο καὶ ξεχωριστὰ στὸ ἡπειρωτικὸ. Εἶναι ἀπὸ τὰ τραγούδια ποῦ χορεύονται στὸ
γνωστὸ τσάμικο ρυθμὸ συνηθέστερα ἀπὸ ἄνδρες.

Τὶ μὲ κοιτᾷ ἀνύπαντρες π' ἐγώεμαι παντρεμένος
τὸ Μάη ἀρραβωνιάστικα καὶ τὸ θερτὴ τὴν πῆρα
καὶ τὸ δεκαπενταύγουστο μὲ πῆραν γιὰ φαντάρο.
Τὶ νὰ τὴ κάνω τούτ' τη νηὰ τούτη [τὴ μαυρομμάτα;
Νὰ τήνε πάρω στὸ στρατὸ φοβοῦμ' ἀπὸ τὰ χιόνια.
Μὴν εἶναι μῆλο κόκκινο στὸν κόρφο νὰ τὴ θάλω;
Εἶναι γυναῖκ' ὀλάκερη κι ὁ κόρφος δὲν τὴν παίρνει.

Θά τήνε δώσ' σέ χρυσικό νά τήν φλουροκαπνίση.
Νά μ' φκειάκ' ένα χρυσό σταυρό φλουρένιο δαχτυλίδι
τὸ δαχτυλίδι νά φορῶ σταυρὸ νά προσκυνάω.

11) Πραματευτής ιδιάβαινε...

Τὸ ἐπόμενο τραγούδι, ἀκουσμένο ἀπὸ δυὸ γνωστές του σὲ δυὸ ἑλαφρά ἀνόμοιες παραλλαγές, τὴν ἀρτιώτερη ἀπὸ τὶς ὅποιες παραθέτω, ἀναφέρεται σὲ ἀναγνώριση δύο ἀδερφῶν ἐνὸς πραματευτῆ κι ἐνὸς κλέφτη, ὑπὸ τὶς πιδ δραματικὲς συνθήκες, ὅταν δηλ. ὁ ἀγνωστος πραματευτῆς πέφτει κάτω μαχαιρωμένος ἀπὸ τὸν ἀδερφό του τὸν κλέφτη. Τὸ γεγονός πὺ τραγουδάει ὁ λαϊκὸς ποιητῆς δὲν φαίνεται ἀπίθανο, ἀν λάβουμε ἐπ' ὄψη, πὺς ἡ μαύρη σκλαβιά στὰ πιδ σκοτεινά της χρόνια ἀνάγκαζε τοὺς ραγιάδες, ὅσων τὴν καρδιά ἐθέρμαινε ἢ πρὸς τὴν ἐλευθερία ἀγάπη, νά παίρνουν τὰ μάτια τους τρεπόμενοι εἴτε πρὸς τὸ βουνὸ εἴτε πρὸς τὴν ξενιτειά, τὸπους ἀπ' τοὺς ὁποίους σπάνια ἢ ποτὲ δὲ συναντιῶνταν. Τὸ δι τὸ ἐπεισόδιο λαβαίνει χώρα μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα στὸν κάμπο τῆς Βουλγαρίας, ἀπ' ὅπου καθὼς εἶναι γνωστὸ διέρχονταν τὰ πρὸς τὴ Βλαχιά πυκνὰ καρβάνια τῶν πραματευτῶν καὶ ταξιδεμένων, σὲ τὸπο δηλ. ἀγνωστο, ἐπιτείνει τὴν τραγικότητά του, μαρτυράει δὲ πὺς θύματα τῶν κλεφτῶν τὸν καιρὸ ἐκεῖνο δὲν ἦταν μοναχὰ οἱ Τούρκοι. Τὸ δι ἀκόμα τὸ τραγούδι αὐτὸ περιέλαβε κι ὁ Φωριέλ στὴ συλλογή του ἀρκετὰ παραλλαγμένο καὶ σὲ κρητικὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα, ἀποδείχνει τὴν παλαιότητα του ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά καὶ τὴν πλατεία του διάδοση ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Πραματευτῆς ιδιάβαινε στῆς βουλγαριᾶς τὸν κάμπο
σέρνει μουλάρια σὰν πουλιὰ καὶ μούλες σὰν τ' ἀηδόνια
κι ἡ μούλ' ἢ χρυσοκάπουλη σέρνει τὸ νηὸ καβάλλω.

Κι ὁ νηὸς ἀποκοιμήθηκε στὴ σελλωμένη μούλα
κι ἐκεῖνη παρασιτάτησε κι ἀπ' ἄλλο δρόμο πάει.

Κι ὁ νηὸς ὅταν ἐξύπνησε βαρειά κατάρρα λέει,
Χαρά σὲ τοῦτα τὰ βουνὰ σ' τοῦτ' τὰ κορφοβούνια
ἐδῶ ταν κλέφτες μιὰ φορὰ ἐδῶ ταν χαραμίδες.

Τὸ λόγο δὲν ἀπόσωσε τὸν λόγο δὲν ἀπούειπε
βῆκαν οἱ κλέφτες πὸ μπροστὰ κι οἱ χαραμίδες πίσω
ἄλλοι τοῦ κόβουν τὶς τριχιές κι ἄλλοι τὸν ξεφορτώνουν.

— Γιά μὴν τὰ ξεφορτώνεται τὰ ἔρημα μουλάρια
ἀπόστασε τὸ στήθος μου φορτώντας ξεφορτώντας.

— Ἀκόμα κραινεῖς ἄμοιρε ἀκόμα κραινεῖς δοῦλε;
Μιὰ μαχαιριά τοῦ δώκανε κι ὁ νέος πέφτει κάτω.

— Ἀφῆστε με, μωρὲ παιδιὰ, λίγο γιὰ νὰ μιλήσω.

Εἶχα κι ἐγὼ ἐν' ἀδερφὸ στοὺς κλέφτες καπετάνο

— Δεῖξε σημάδια τοῦ κορμιοῦ κι εἶσι νὰ σὲ πιστέψω.

— Εἶχεν ἑλῆὰ στὸ μάγουλο ἑλῆὰ στὴν ἀμασκάλη
καὶ στὸ μικρὸ τὸ δάχτυλο εἶχε τὸν ἀρραβῶνα....

Στὴν ἀγκαλιά τὸν ἄρπαξε καὶ στὸ γιατρὸ τὸν πάνει.

— Γιατρέ μ' πὺν γιάτρευες πολλοὺς σφαγμένους καὶ κομμένους
γιάτρευε τ' ἀδέρφι μου κι ἄλλ' ἀδερφὸ δὲν ἔχω.

— Ἐγὼ ἐγιάτρευσα πολλοὺς σφαγμένους καὶ κομμένους
μὲ αὐτὴ ναι ἀδερφομαχαιριά καὶ γιατρεία δὲ ἔχει.

12) Τοῦ Ζαρόπουλου

Τὰ παρακάτω τραγούδι, καθαρά διηγηματικῆς μορφῆς, ποῦ ἀναφέρεται σὲ νέον ποῦ παίρνει τὴν ὁμορφὴ γυναίκα ἄλλου κατὰ τρόπο ἀσυνήθιστο καὶ γι' αὐτὸ ἐντυπωσιακό, διακρίνεται γιὰ τὴν εἰλικρίνεια, τὸ γοργὸ ξεδίπλωμα τῆς ὑπόθεσης καὶ τὴν περίσσια ζωνρότητα καὶ χάρη του. Δὲν στάθηκε δυνατὸ νὰ ἐξακριδώσω κάτι σχετικὰ μὲ τὰ κύρια πρόσωπα τοῦ τραγουδιοῦ, τὴν ἱστορία τους δηλ. καὶ τὴν καταγωγὴ τους, καθὼς καὶ τὸ μέρος ποῦ αὐτὸ ἀρχικὰ στιχουργήθηκε.

Τ' ἀκούσ' (μωρὲ τ' ἀκούσ') ἐπ' ὄχ' ὁ Γιαννακὸς
τὴν ὁμορφὴ γυναίκα.

Τᾶκουσε ἡ πόλη κι ἔτρεξε ἡ ἀνατολὴ κι ἀλλάζει.

Τᾶκουσε τὸ Ζαρόπουλο καὶ πάει νὰ τήνε πάρη.

Στὸ δρόμο ὅπου πήγαινε στὴ στράτα ποῦ πηγαίνει
τὸν θεὸ ἐπαρακάλαγε τὸν θεὸ παρακαλοῦσε.

—Κυργιέ μ' νὰ βρῶ τὸ Γιαννακὸ στὸ στρωμα νὰ κοιμᾶται.

Ξεσκούφωτον ξεζώνωτον δίχως σπαθὶ στὴ μέση.

Καθὼς ἐπαρακάλεσε ἔτσι πάει καὶ τὸν ἡῦρε.

—Καλήμερὰ σου Γιαννακὲ

—Καλῶς το τὸ Ζαρόπλο.

—Κάτσε νὰ φᾶς κάτσε νὰ πιῆς κάτσε νὰ τραγουδήσης.

—'Εγὼ δὲν ἤρθα γιὰ φαῖ γιὰ πιὶ καὶ γιὰ τραγούδι
ἤρθα γιὰ τὴ γυναίκα σου ἤρθα γιὰ τὴν καλή σου.

—Νάτην μωρὲ Ζαρόπουλο καὶ προκοπὴ μὴν κάνης.

'Απ' ἄλλη στράτα νὰ διαβῆς κι ἀπὲ νὰ τ'ν ἀγκαλιάσεις.

Κι αὐτὸ ἀπ' τὸ γινάτι του στὴν πόρτα τὴ φιλοῦσε.

13) *Αλφα βῆτα...

*Απὸ τὰ πολλὰ τραγούδια τῆς ἀγάπης καὶ τὸ ἐπόμενο, δὲν διακρίνεται βέβαια γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ συνοχὴ του, ἐκφράζει ὁμοίως κατὰ τρόπο ἰδιόρρυθμο, μὲ στίχους δηλ. ποῦ ἀρχίζουν ἀπὸ τὰ γράμματα τῆς ἀλφαβήτας στὴ σειρά, τὸ πλῆθος τῶν τερπνῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν σκέψεων, ποῦ προκαλεῖ ἡ εἰκόνα τῆς ἀγαπημένης στὸν τραγουδιστὴ. Τραβοῦσε, εἰν' ἀλήθεια, σὲ μᾶκρος ἀκόμα, ὅσο νὰ συμπληρωθοῦν δίστιχα ἰσάριθμα πρὸς τὰ γράμματα τῆς ἀλφαβήτας, μὰ ὁ μπάρμπα - Χρῆστος ποῦ μοῦ τῷειπε, δὲν τὰ θυμόνταν. Εἶχε νὰ τὸ τραγουδήσῃ ἀπὸ τὰ νειάτα του, ἀπὸ τότες δηλ. ποῦ γυρόφερνε τὴν καημένη τὴ βάρδα του καὶ στὸ μετὰξὺ τοῦ τὸ κουλούβωσε ἢ λησμονιά. "Ἄς σημειωθῆ σ' αὐτὸ ἡ θαυμαστὴ καλλιλογία καθὼς καὶ τὸ τροχαϊκὸ μέτρο τῶν στίχων του μὲ τὴν ἐπιτυχημένη ζευγαρωτὴ ὁμοιοκαταληξία, γνωρίσματα τὰ τελευταῖα ἀραιὰ συναντώμενα στὴ λαϊκὴ ποίηση.

*Αλφα βῆτα καὶ μιὰ γιῶτα
ποῦν' τὰ νάξια ποῦχες πρῶτα;

Βῆτα βέβαια σοῦ λέω
μὴ μὲ τυραγνᾶς καὶ κλαίω.

Γάμα γράφω ἓνα γράμμα
γιὰ νὰ κοιμηθοῦμ' ἀντάμα.

Δέλτα δὲν στὸν φανερώνω
τῆς καρδούλας μου τὸν πόνο.

*Εψηλό μου κυπαρίσσι

Ποιὸς τὴν κάνει τέτοια κρίση;
 Ζήτα ζώνομαι τὰ φίδια
 γιὰ τὰ δυὸ σου μαῦρα φρούδια.
 Θῆτα θέλω νὰ σὲ πάρω
 καὶ στεφάνι νὰ σοῦ βάλω.
 Γιώτα γένομαι γιοφίρι
 ν' ἀτερνάει τὸ τζοβαῖρι.
 Κάπα κάλλι μου γραμμένο
 καὶ στὸν κόσμον ξακουσμένο.
 Λάμπδα λάμπ' τὸ προσωπό σου
 τὰ στηθάκια κι ὁ λαιμός σου
 Μὴ μὴλὸ κρατᾶς στὸ χέρι
 μὲ χτυπᾶς μὲ τὸ μαχαίρι.
 Νὶ νυχτώνει ξημερώνει.
 καὶ ὁ νοῦς μου δὲ λαρώνει.
 Ξὶ ξανθὰ 'ναι τὰ μαλλιά σου
 καὶ γλυκὸ τὸ φίλημά σου.
 'Ομικρον μικρὴσαι ἀκόμα
 ὁμορφο πὸ ἔχεις στόμα.
 Πὶ πολὺ σὲ ἀγαποῦσα
 ποιὲ δὲ σ' ἀλησιμονοῦσα.
 Ρὸ ρωτιάω τ' ὄνομά σου
 πῶς τὴ λέν τὴν ἀφηνιά σου.....

14) Τῆς Δουλούδως

Τὸ παρακάτω πολὺ ὁμορφο τραγούδι ποῦναι τραγούδι τῶν μυλωνάδων καὶ φανερώνει γενικώτερα τὸ χαρακτήρα του, πὸ δὲ διστάζουν νὰ ριχτοῦν συχνὰ στὶς ζηλερὲς πελάτισσές τους, ὅταν μάλιστα αὐτὲς πηγαίνουν ἐκεῖ ἀσυνόδευτες, χωρὶς συντροφιά, προβάλλει ἕναν ἀγέρωχο κι ἄτρομο τύπου χριστιανῆς γυναίκος, πὸ ἔξιδανικεύεται περισσότερο μὲ τὴ θαρραλέα ἀπάντησή της στοῦ Τούρκου μυλωνᾶ τὴν πρόταση. Ὁ σκοπὸς του, ἔτσι συγκαθιστὸς καὶ περήφανος σὰν τὴν ἡρωίδα του μὲ τὸ προκλητικὸ ὄνομα εἶναι πολὺ συμπαθῆς.

- Ποῦ πᾶς Λουλούδω μοναχὴ τώρα τὸ βράδυ - βράδυ;
- Πάω στὸ μύλο γιάλεσμα στὸ μύλο γιὰ ν' ἄλέσω.
- Μὴν πᾶς Λουλούδω μοναχὴ τώρα τὸ βράδυ - βράδυ
γιατ' ἔχουν Τούρκο μυλωνὰ κι ἀράπη πασπαλιάρη
παίρνουν τὸ ξαῖ φίλημα καὶ τὴν πασπάλη μάτια
κι αὐτὸ τὸ παραπάσπαλο τὸ παίρνουν μαῦρα φρούδια.
Κι αὐτὴ ἡ μαυρὴ δὲν ἄκουσε, σηκώνεται καὶ πάει.
- Καλήμερά σου μυλωνά.
—Καλῶς τ' Λουλούδου πούρθε.
- Ρίξε Λουλούδω μ' κι ἄλεσε καὶ ξαῖ δὲν σοῦ παίρνω
καὶ σῦρε στῶσε στὸ νοντὰ στὴν πέρα τὴν κρεβάτα
παίρνω τὸ ξαῖ φίλημα καὶ τὴν πασπάλη μάτια.
- Πάρε Τουρκέ μ' τὸ ξαῖ σου πάρε καὶ τὴν πασπάλη.
Κάλλιο νὰ ἰδῶ τὸ γαῖμα μου στὴ γῆς νὰ κοκκινίσῃ
παρὰ νὰ ἰδῶ τὰ μάτια μου Τούρκος νὰ τὰ φιλήσῃ!...

15) Τοῦ Χριστόδουλου

Τὸ ἔξοχο τοῦτο τραγούδι, ποῦ γιὰ πρώτη φερά ἀκούσα ἀπὸ μιὰ γριούλα τοῦ χωριοῦ, ἀναφέρεται σὲ νέον Χριστιανὸ ὀνόματι Χριστόδουλο, π' ἐκεῖ κάτω στήν Παληοπάτρα, ἀγάπησε κόρην οὐβριοπούλα κι ἀνταγαπήθηκε εἰλικρινὰ ἀπ' αὐτήν, ἀφοῦ ἢ ἴδια τὸν ὀρμηγεύει, πὼς νὰ ἐνεργήσῃ γιὰ τὴν ἀπαγωγή της. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη ἢ προσπάθεια τοῦ Χρ. ἀποτυχαίνει ἐξ αἰτίας του, ἐκείνη δὲν τὸν ἀφήνει στῶν ὀχτρῶν τὰ χέρια, ἀλλὰ τοῦ κάνει καρδιὰ καὶ τοῦ ὑπόσχεται νὰ τὸν σώσῃ ὑπολογίζοντας στὰ πολλά της χρήματα κὶ στήν παροιμιώδη ἰσχύνα τῶν ὀμοφύλων της σ' αὐτά. Παρόμοια περιστατικὰ σὰν τοῦτο τοῦ τραγουδιοῦ, ποῦ διακρίνεται γιὰ τὴν ἀπλότητα καὶ τὴ χάρη του, καὶ μάλιστα μὲ εὐτυχῆ ἐκβασή, δὲν ἦταν σπάνια μεταξὺ Ἑβραίων καὶ Ρωμηῶν κατὰ τὴ μακρόχρονη εἰρηνικὴ συμβίωσή τους, παρὰ τὸ ἰσχυρὸ τεῖχος ποῦ ὀρθῶσε ἀνάμεσά τους ἢ θρησκεία. Τὸ τραγούδι εἶναι ἀπὸ τὰ λίγα παλιακὰ ἡπειρώτικα τραγούδια κι ὁ ἦχος του ζωντανὸς καὶ χαρούμενος. Ἐκεῖνο τὸ «περήφανε», ποῦ ἐπαναλαμβάνεται στὸ τέλος πάντα τοῦ δευτέρου ἡμιστίχου, ἔχει ἐδῶ τὴν ἐννοια τοῦ «ἀλαφρὲ, ἀμυαλε» ὅπως στήν ἀλήθεια ἦταν καὶ φάνηκε ὁ Χριστόδουλος.

Τὸ μάθιταν τὴ γίνηκε σ' αὐτὴν τὴν παληοπάτρα (Χριστόδουλε)
 Σ' αὐτὴν τὴν παληοπάτρα (περήφανε)

Χριστόδουλος ἀγάπησε κόρη Οὐβριοπούλα.

—Χριστόδουλε κι ἂν μ' ἀγαπᾶς καὶ θέλεις νὰ μὲ πάρης

κίνα καὶ ἔλα μιὰ βραδυὰ ἕνα Σαββάτο βράδν

Ποῦχν' οἱ Οὐβραῖοι τὴ γιορτὴ ἔχουν τὸ συναγῶϊ.

Χριστόδουλος παράκουσε καὶ πάει δευτέρω βράδν.

Κι οἱ Οὐβραῖοι τὸν κατάλαβαν καὶ πᾶν νὰ τὸν κρεμάσουν.

Χίλιοι τὸν πᾶν ἀπὸ μπροστὰ καὶ δυὸ χιλιάδες πίσω.

Κι ἢ κόρη τὸν ἀγνάντεψε ἀπὸ τὸ παραθύρι.

—Χριστόδουλε μὴ σκιαῖzesαι καὶ μὴ παραφοβᾶσαι

ἔχω τὰ γρόσια στήν ποδιά καὶ τὰ φλουριά στήν τσέπη

κι ἂν δὲ μὲ φτάσουν καὶ αὐτὰ πουλῶ καὶ τὰ σκλαρίκια!...

16) Τῆς καπετάνισσας

Τὸ τραγούδι ποῦ ἀκλουθεῖ, ἀπὸ κεῖνα τῆς ἀθάνατης κλεφτουριάς, δὲν ἀναφέρεται σὲ πολέμους κι αἷματα, ὅπως τὰ περισσότερα τοῦ κύκλου αὐτοῦ τραγούδια, ἀλλὰ στήν πολὺ χωρὶς ἀμφιβολία ὀμορφὴ τὴ χαϊδεμένη τοῦ καπετάνιου γυναῖκα, ποῦ ξυπνάει μὲ μοσχόμυριστα λουλούδια μαζεμένα κατὰ παράκλησή του στὸ θουνὸ ἀπὸ τὰ παλληκάρια του, ἀποπνέει δὲ ὀλο λεπτὴν εὐγένεια καὶ σπάνια στοὺς σκληροτράχηλους τούτους ἀνδρες τρυφερότητα. Εἶναι γνωστὸ γιὰ τοὺς περισσότερους καπετάνιους ἀρματωλοὺς ἢ κλέφτει, πὼς εἶχαν ὀμορφες γυναῖκες προερχόμενες ἀπὸ τὰ καλύτερα ὀβία τῆς περιοχῆς τους καὶ αὐτὲς ἀπολάβαιναν ὀχι μόνω τῆς δικῆς τους ἀγάπης ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀνυπόκριτου σεβασμοῦ τῶν παλληκαριῶν τους ποῦ συναγωνίζονταν συχνὰ μεταξὺ τους σὲ πράξεις μεσαιωνικοῦ θάλεγα ἰποτισμοῦ, σὰν τὴν παρακάτω ἀναφερόμενη, ποῦ διακρίνεται ὀκόμα γιὰ τὴν ὀχι λίγη φαντασία, λεπτότητα καὶ χάρι.

Κοιμᾶτ' ἢ καπετάνισσα σιμὰ στὸν καπετάνω
 κοιμᾶται καὶ ὀνειρεύεται κι ὀ καπετάνιος σκέβεται.

Νὰ τὴν ξυπνήσῃ μὲ νερὸ φοβᾶται μὴν κρουῶσῃ
 νὰ τὴν ξυπνήσῃ μὲ κρασὶ φοβᾶται μὴ μεθύσῃ.

- Θὰ πάρη δίπλα τὰ βουνὰ δίπλα τὸ κορφοβούνια
 νὰ πὰ νὰ μάση μάνουσα νὰ ρθῆ νὰ τὴν ξυπνήση.
 Καὶ βῆκ' ἀπάνω στὰ βουνὸ στὸ κόκκινο λιθάρι
 ποῦν' τὰ μανούσια τὰ πολλὰ τὰ κλέφτικα λημέρια
 καὶ κεῖ σιουρίζει κλέφτικα νὰ ρθοῦν τὰ παλληκάρια.
 Ἦρθαν τὰ παλληκάρια του καὶ τὸν καλορωτᾶνε:
 — Γεῖά σου μπρὲ καπετάνιε μας γιατί βαρεῖα σφυρίζεις;
 — Ζητῶ μιὰ χάρη μπρὲ παιδιὰ καὶ σὺ μπρὲ ψυχογιέ μου
 μανούσια γιὰ νὰ μάσετε νὰ πᾶμε στὴν κυρά μου,
 τὴν ἔρμη καπετάνισσα π' ὕπνο βαρὺ κοιμᾶται.
 Καὶ τῷμασαν καὶ κίνησαν καὶ πᾶν νὰ τὴν ξυπνήσουν.
 κι ὄ,τ' ἔκαναν καὶ ζύγωσαν σιμὰ στὴν καπετάνισσα
 βαρεῖα μυρδιὰ τὴ βᾶρεσε καὶ ξύπνησεν ἐκείνη
 — Τὸ εἶναι καπετάνε μου κι ἦρθαν τὰ παλληκάρια;
 — Ἦρθαν νὰ φᾶν, ἦρθαν νὰ πιοῦν, ἦρθαν νὰ τραγουδήσουν.

17) Σαράντα κλέφτες εἴμασταν

Τὸ τραγούδι ποὺ ἀκολουθεῖ, ἀπὸ τὰ πιὸ ὁμορφα ποὺ ἀνθισαν στὴν περίοδο τῶν νεώτερων ἡρωϊκῶν χρόνων τῆς ἱστορίας μας, περιεχόμενο ὑπὸ διάφορες παραλλαγές στις περισσότερες συλλογές παρόμοιων τραγουδιῶν, πρᾶγμα ποὺ μαρτυρεῖ τὴν πλατεῖα διάδοση καὶ δημοτικότητά του, διακρίνεται γιὰ τὴν ἀπλότητα, τὴ δύναμη τῆς φαντασίας καὶ τὴν ἀνώτερη ποιότητά του ξεχωριστὰ στὸ σημεῖο, ποὺ ὁ καπετάνιος καὶ πεθαμένος νοιώθει τὴν ἀνάγκη τῆς συντροφιάς τῶν συμπολεμιστῶν του καὶ τῶν γύρω περήφανων βευνῶν, ἐνῶ ὁ ἀνοιξιᾶτικος ἥλιος θὰ τὸν ζεσταίνει μὲ τις ἀχτίδες του καὶ τὰ γνώριμά του πουλιὰ θὰ τοῦ φέρουν τὰ χαμπέρια. Τὸ παραθέτω μόνο γιὰ τοὺς λίγους πολὺ ὁμορφους στίχους του, ποὺ δὲν περιέχονται σὲ καμμιά ἀπὸ τις γνωστές μου καταγραμμένες παραλλαγές του.

- Σαράντα κλέφτες εἴμασταν σαράντα δυὸ νομάτοι.
 Ὅλοι ὀρχόν' ἔκαναμε στ' Ἀγιὰ καὶ στὸ Βαγγέλιο.
 Ποιὸς ν' ἀρρωστήσ' ἀπὸ τ' ἐμᾶς νὰ τὸν τηράξ' οἱ ἄλλοι.
 Ἦρθε κατρός κι ἀρρώστησε ὁ πρωτοκαπετάνος.
 Τὸ ἔσουραν τὸν ἔσουραν ἐξῆντα δυὸ μεροῦλες
 πάησαν καὶ τὸν ἀπόθεκαν μεσ' ἓνα κουτσουλάκι.
 — Παιδιά μου μὴ μ' ἀφήνετε στὸν ἔρημο τὸν τόπο
 ἐδῶ ναι λύκοι καὶ μὲ τρῶν ἀρκούδια καὶ μὲ σκίζουν.
 Γιὰ πάριτε με καὶ σύριτε με σὲ κείνη τὴ ραχούλα
 πῶχ' ἀνταρούλα στὴν κορφὴ καὶ καταχνιὰ στὸν πάτο,
 πῶχαν οἱ ἐλέφτες μάζωξη ἔχουν καὶ τὰ λημέρια.
 Φκιάστε καὶ τὸ κιβούρι μου ἴσια μὲ τὸ κορμί μου
 οὔτε ψηλὸ οὔτε πλατὺ οὔτε πολὺ μεγάλο
 κι ἀπὸ τὴ δέξια τὴ μεριὰ ἀφήστε παραθύρι,
 νὰ μπαίν' ὁ γήλιος τοῦ Μαγιοῦ τ' Αὐγουστου τὸ φεγγάρι
 νὰ μπαينوβγαίνουν τὰ πουλιὰ νὰ φέρουν τὰ χαμπέρια
 ἀπὸ τὴ μαύρη μάνα μου κι ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς μου
 νὰ φέρουν πάχνη σιὰ φτερά καὶ τὴ δροσιά σιὰ νύχια
 νὰ παίρω καὶ νὰ νίβωμαι νὰ σιάζω τὰ μαλλιά μου.

18) Τοῦ Θύμιου Κοντούλη καὶ τοῦ Μίχου

Τὰ δυὸ παρακάτω τραγούδια, πού χρωστάω στὸν ἴδιον ἐκεῖνο ἑκατοχρονί-
τη γέροντα, ἀναφέρονται σὲ κλέφτες τῆς μετεπαναστατικῆς μάλλον περιόδου, πού
ἔδρασαν στὴν περιοχὴ τῆς Πίνδου καὶ τῶν Θεσσαλικῶν βουνῶν, διακρίνονται δὲ
γιὰ τὴν πρωτοτυπία, τὴν πληρότητα καὶ αὐστηρὴ συνοχὴ τους τὸ καθένα. Ὁ ἥρω-
ας τοῦ πρώτου, πού φαίνεται κοινὸς ληστής περισσότερο παρὰ κλέφτης μὲ τὴν πα-
ληὰ σημασία τοῦ ὀνόματος, κατάγονταν, καθὼς πληροφορήθηκα, ἀπὸ τὰ χωριά τῆς
Δ. Μακεδονίας καὶ φυλακισθεὶς ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὶς φυλακὲς τῆς Λάρισας, κα-
τόρθωσε νὰ δραπετεύσῃ ἀπ' αὐτές, ἀφοῦ πῆρε μαζί του καὶ τοὺς ἄλλους φυλακι-
σμένους, πού σίγουρα εἶχαν ὀλοὶ τὴν τύχη του. Στὸ δεύτερο, ἐκεῖνο πού ἀξίζει
νὰ ὑπογραμμίσουμε εἶναι τὸ μαῦρο χαμπέρι: πού φέρνει τὸ πουλί στὸ φοβερὸ ἐπί-
σης κλέφτη Μίχο ἀπὸ τὴν ἴδια περιοχὴ γιὰ τὴν ἐπικείμενη δολοφονία, του, στοι-
χεῖο πού συναντοῦμε ταχτικὰ στὴ λαϊκὴ ποίηση καὶ ὑπὸ παρόμοιες συνθῆκες.
Εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι τὰ τραγούδια αὐτὰ γιὰ πρώτη φορὰ καταγράφονται.

α) Τοῦ Θύμιου Κοντούλη

Ὅσα κακὰ κι ἂν ἔκανες (Θύμιο Κοντούλη μου)

συμπαθισμένα νῦναι

κι ἓνα κακὸν ἀπόκανες συμπάθισμα δὲν ἔχει
πού χάλασες τὶς φυλακὲς τῆς Λάρισας τὰ μουντρούμια
καὶ σκλάβωσες τὴν κλεφτουριά ἐξῆντα δυὸ νομάτους.
Κλαῖναι μανάδες γιὰ παιδιὰ γυναῖκες γιὰ τοὺς ἄντρες
καὶ πῆρες δίπλα τὰ βουνὰ δίπλα τὰ κοφροβούνια
ράχη σὲ ράχη περπατεῖς λιθάρι τὸ λιθάρι
πάησες καὶ ἀναποκούμπησες σ' ἑνὸς παπᾶ τὸ σπίτι.

- Παπὰ ρακὶ παπὰ κρασί νὰ πιοῦν τὰ παλληκάρια.
- Ἐγὼ κρασί ἐγὼ ρακὶ νὰ πιοῦν τὰ παλληκάρια.
- Παπὰ ψωμί παπὰ φαί νὰ φᾶν τὰ παλληκάρια.
- Ἐγὼ ψωμί ἐγὼ φαί νὰ φᾶν τὰ παλληκάρια.
- Παπὰ - Παπὰ τὴν κόρη σου τὴ θέλ' ὁ καπετάνος!..
- Ἡ κόρη πάει σὲ μοναστήρ' καλόγερνα νὰ γένη.
- Γιὰ πιάστε τον τὸν τραγογένη καὶ βγάλτε του τὰ γένια.
Ἐπάησε καὶ τὴν ἤφερε σὰν πέρδικα γραμμένη.

β) Τοῦ Μίχου

Ὁ Μίχος ν' ἐροβόλαγε ἀπὸ ψηλὸ τσιουμπάρι
μὲ τὸ ντουφέκι στὸ πλευρὸ μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι.
Τὸ δρόμο ὅπου πάγαινε τὸ δρόμο πού παγαίνει
πουλάκι πάει κι ἔκατσε στοῦ Μίχου τὸ κεφάλι.
Δὲν ἔλαλοῦσε σὰν πουλί σὰν ὅλα τὰ πουλάκια
μον' ἔλαλοῦσε κι ἔλεγε ἀνθρωπινὴ κουβέντα.

- Πέρα το Μίχο μ' πέρα το τοῦτο τὸ μονοπάτι.
Ἄλλη φορὰ μὴ τὸ διαβῆς νὰ μὴ μεταπεράσης.
Ἐπὲς προπὲς ἀπέρασα
κι ἄκουσα τὸ μουσιαβερέ ἀκοῦσα καὶ κουβέντα:
«Τὸ Μίχο νὰ σκοτώσουμε τὸν φοβερὸ τὸν κλέφτη
πού χάλασε τρία χωριά τρία κεφαλοχώρια
τὴ Μπράζιανη, τὴν Πράμαντα κι αὐτὴ τὴ Σαμαρίνα».

19) Ποιός είδεν ήλιο ποβραδύς...

Τὸ ἐπόμενον τραγούδι, ἀπὸ τὰ παλιὰ τραγούδια τῆς λεβεντιάς, κι' αὐτὸ φανερά ταλαιπωρημένο ἀπὸ τὸ χρόνο γιατί εἶδα στὴ συλλογὴ Λάσσωβ παραλλαγὴ τοῦ πληρέστερου ὑπὸ τὸν τίτλο «Ἡ Διαμάνιω», ἀναφέρεται στὴν τυχαία ἀποκάλυψη τοῦ φύλου κόρης ἀνύπαντρης πού χρόνια ἐξοῦσε ἀντάμα μὲ τοὺς κλέφτες.

Ἡ περίπτωση σπάνια βέβαια, ἔχει ὅμως καὶ φανταστικὴ, ἐπειδὴ πλῆθος ἱστορικὰ παραδείγματα ἔχουμε γυναικῶν πού πολέμησαν σὺν τοὺς ἄνδρες, ξενίζει διαίτερα γιὰ τὴν ἀξιοθαύμαστη ἐπιμονή τῆς κόρης ν' ἀποκρύπτει τὴ θηλυκότητά της, πράγμα πού τῆς ἐπέτρεπε νὰ ζῆ μεταξὺ τῶν κλεφτῶν καὶ ν' ἀγωνίζεται στὸ πλευρὸ τους, ἐκδηλώνοντας κατὰ τρόπο ἔντονο κι' ἀσυνήθιστο σὲ γυναῖκα τὸν πατριωτισμὸ τῆς. Τὸ τραγούδι δὲν φαίνεται νὰναι καθαρὰ ἡπειρωτικὸ, συναντῶμενο, καὶ σ' ἄλλες περιοχὰς τῆς χώρας ὑπὸ ποικίλες παραλλαγές, διακρίνεται δὲ γιὰ τίς ἐξοχές, τίς συναρπαστικὰς εἰκόνες τοῦ καὶ τὸ ποιητικὸ τοῦ ὕψους. Ἐκεῖ πού λέει «κορμί της» ἄς διαβαστῆ «βυζι της». Ἔτσι ἤθελε νὰ μοῦ τὸ πῆ κι' ἡ καψο - βάλω, πού τῶξερε, μὰ μ' ἀντράπηκε...

Ποιός είδεν ήλιο ποβραδύς κι' ἀστρὶ τὸ μεσημέρι
ποιός εἶδε κόρ' ἀνύπαντρη ἀντάμα μὲ τοὺς κλέφτες.
Δώδεκα χρόνους ἔκανε ἀντάμα μὲ τοὺς κλέφτες
καὶ μιὰ γιορτὴ μιὰ Κυριακὴ μιὰ Πασκαλιὰ μεγάλη
βῆκαν νὰ παίξουν τὸ σπαθὶ νὰ ρίξουν τὸ λιθάρι.
Κι' ἡ κόρ' ἀπὸ τὸ βρόντο τῆς κι' ἀπὸ τὴ λεβεντιά τῆς
τῆς λύθηκε τὸ θηλίκι τῆς καὶ φάνκε τὸ κορμί της.....
Ἔνας τὸ λέει μάλαμα κι' ἄλλος τὸ λέει ἀσήμι
κι' ἓνα μικρὸ κλεφτόπουλο λέει εἶν' τὸ κορμί της...

20) Τρεῖς λυγερὲς τρεῖς ἔμορφες

Τὸ παρακάτω τραγούδι μορφῆς ἀφηγηματικῆς, πού ἀκουσα ἀπὸ γυναῖκα τοῦ χωριοῦ, ἀναφέρεται σὲ ἔμορφες Ἄρτινὲς πού πῆγαν μοναχὲς νὰ πλύνουν στὸ ποτάμι κι' ἀρπάχτηκαν ἀπὸ περαστικὸς ἀρβανιτάδες. Μποροῦμε νὰ χαροῦμε σ' αὐτὸ τὴν ζωντανία, τὴ χάρη καὶ τὴν περίσσια ἀνεση στὸ ξεδίπλωμά του. Ἡ ἀναντίρρητη ἄρτια ἐμφάνισή του μοῦ φάνηκε στὴν ἀρχὴ ὑποπτη καὶ δύστασα νὰ τὸ καταχωρήσω, νομίζοντας πὼς προέρχεται ἀπὸ κάποιον διάβασμα, πού δὲν εἶχα ὑπ' ὄψιν μου, μὰ γλήγορα βεβαιώθηκα γιὰ τὸ ἀντίθετο. Τὸ τελευταῖο τοῦ δίστιχο τὸ συναντᾷ κανεὶς ἀτόφιο καὶ σ' ἄλλης παρόμοιας ὑπόθεσης τραγούδια, πράγμα συνήθισμένο στὴ λαϊκὴ μας ποίηση.

Ἡ ἴδια γυναικούλα μούειπε πὼς τὸ τραγούδι χορεύεται ἀπ' ἄνδρες καὶ γυναῖκες, μὰ ἐγὼ, γιὰ νὰ λέω τὴν ἀλήθεια, δὲν τᾶκουσα

Τρεῖς λυγερὲς τρεῖς ἔμορφες καὶ τρεῖς καλὲς υφάδες
ἐκίνησαν καὶ πῆγαιναν στῆς Ἄρτας τὸ ποτάμι,
γιὰ νὰ λευκάνουν τὰ πανιά νὰ πλύνουν τὰ βαμπάνια.
Στὸν δρόμον ὅπου πῆγαιναν στὸν δρόμον ὅπου πάνε
ἢ μιὰ στὴν ἄλλην ἔλεγε ἢ μιὰ στὴν ἄλλην λέει.

—Ποῦ πᾶμε στρίγλες μοναχὲς χωρὶς ἄντρα κοντά μας;
Μὴ λάχει κλέφτες καὶ διαβοῦν Τοῦρκοι κι' ἄν ἀπεράσουν.
Τὸ λόγο δὲν ἀπόσωσαν τὸ λόγο δὲν ἀπούειπαν
βῆκαν οἱ Τοῦρκοι πὸ μπροστὰ οἱ χαραμίδες πίσω.

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΕΡΡΙΚΟΥ ΜΕΝΤΡΑΣ

Κοινωνιολόγου της ΟΥΝΕΣΚΟ *

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΙΣ ΤΡΙΩΝ ΠΕΔΙΝΩΝ & ΤΡΙΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΚΟΙΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡ. ΚΟΝΙΤΣΗΣ

*Όταν έρωτήσαμε τους αγρότας περί τῶν μέτρων, ἅτινα, κατὰ τὴν γνώμην των, ἔδει νὰ ληφθοῦν διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς γεωργίας, ἐλάβομεν ποικίλας ἀπαντήσεις, ἅτινας δυνάμεθα νὰ ταξινομήσωμεν ὡς ἀκολούθως.

Πίναξ 17. «Τί ὀφείλομεν νὰ πράξωμεν διὰ νὰ βελτιώσωμεν τὴν γεωργίαν Ἐρωτήσεις 1

Τύπος ἀπαντήσεων	Πεδιάδες		Ὅρεινά		Σύνολον	
	Ἀριθ.	%	Ἀριθ.	%	Ἀριθ.	%
Δὲν ὀφίσταται λύσις: Ἐργοστάσια— δάση — ἐξωγεωργικαὶ ἐργασίαι.						
Δὲν γίνεται τίποτε—ἄνευ γνώμης	34	15	85	31	119	24
Προταθεῖσαι λύσεις:						
Ἐγγεῖοι καὶ μεταφορικαὶ βελτιώσεις	37	17	96	35	113	27
Λιπάσματα—δένδρα—νέαι καλλιέργειαι—κτηνοτροφία κ.λ.π.	85	38	65	23	150	30
Γεωργικὰ μηχανήματα	47	21	14	5	61	12
Διάφορα	20	9	16	6	36	7
Σύνολον	223	100	276	100	499(*)	100

*Ὁ πίναξ οὗτος εἶναι λίαν διαφωτιστικός. Ὁ ὄρεινός πληθυσμὸς εἶναι πε-

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 236.

(**) Τὸ σύνολον τῶν ἀπαντήσεων ὑπερβαίνει τοὺς ἐρωτηθέντας, δεδομένου ὅτι ἐνιοὶ ἐξ αὐτῶν ἀπήντων περισσοτέρας φορές.

- Βασίλω μάσε τὰ πανιά, Γιωργίτσα στρούμπλισέ τα καὶ σὺ μούρ' Λένη τοῦ Παπᾶ στή σέλλα καβαλικά νὰ πᾶμε στήν Ἀρβανιτιὰ καὶ στ' Ἀρβανιτοχώρι Νὰ κάνης Τούρκα πεθερὰ καὶ Τούρκα συννυφάδα!...
- Κάλλια νὰ ἰδῶ τὸ γαῖμα μου στή γῆς νὰ κοκκινίση παρὰ νὰ ἰδῶ τὰ μάτια μου Τοῦρκος νὰ τὰ φιλήση.

ρισσότερον απαισιόδοξος από τον πεδινόν τοιοῦτον ἐπὶ τῶν δυνατοτήτων τῆς γεωργικῆς βελτιώσεως. Εἰς τὰ πεδινὰ χωρία ἡ γεωργία εἶναι πλουσιώτερα (Μάζι) καὶ οἱ γεωργοὶ ἔχουν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἐπαρκεῖ ἡ καλὴ καλλιέργεια καὶ ἡ χρῆσις λιπασμάτων διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς γεωργίας. Ἐχουν ἐπίσης μεγίστην ἐμπιστοσύνην εἰς τὰς δυνατότητάς των καὶ δὲν ἐπιδιώκουν ἐξωτερικὰς ἐπεμβάσεις ἢ βελτιώσεις, αἵτινας δὲν δύνανται νὰ πραγματοποιήσουν οἱ ἴδιοι. Εἶναι ἀληθῶς ἀξιοσημείωτον τὸ αἶσθημα τῆς θελήσεως καὶ μαθήσεως τρόπου καλλιτέρας καλλιέργειας διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν σημερινῶν των συνθηκῶν. Τὸ γεγονός εἶναι ἴδιον μιᾶς τελείως διαφορευτικῆς νοοτροπίας ἀπὸ τὴν ἐκ παραδόσεως χωρικὴν τοιαύτην, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκειται δεσμώτης τῶν φυσικῶν συνθηκῶν ἄνευ οὐδεμιᾶς διεξόδου. Ἀντιθέτως οἱ ἀγρόται οὗτοι εἶναι πεπεισμένοι διὰ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν προσπαθειῶν των ἐπὶ τῆς μεταλλαγῆς τῶν παρουσῶν συνθηκῶν. Ἡ ἀποψις αὕτη δὲ ὑποθέτει διαχύτους καὶ παραλόγους ἀντιθέσεις ἐναντι τῆς μεταβολῆς καὶ τῆς προόδου ἀντιθέτως, εἶναι λίαν εὐνοϊκὴ καὶ ἂν ἡ πρόοδος εἶναι περισσότερο βραδεῖα ἀπ' ὅσον θὰ ἐπεθύμει τις, δὲν πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν τὴν αἰτίαν εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν νοοτροπίαν, ἀλλὰ ἀλλοῦ. Διότι οἱ ἀγρόται οὗτοι διέπονται ἐλάχιστα ἀπὸ τοιαύτην καθυστερημένην «ρουτινικὴν» νοοτροπίαν.

Ἀντιθέτως εἰς τὰ ὄρεινά χωρία, δὲν ὑφίσταται ἐνδιαφέρον διὰ τὴν γεωργίαν. Καίτοι δὲν ἀντιτίθενται εἰς τὴν πρόοδον, ἐν τούτοις, ἔχουν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι αἱ συνθήκαι δὲν δύνανται νὰ βελτιωθῶν διὰ τῆς ἀγροικῆς προόδου. Ἀπαιτοῦν πρὸ παντὸς ὁδοῦς καὶ ἐγγειοβελτιωτικὰ ἔργα, ἥτοι βελτιώσεις τῆς καθημερινῆς των ζωῆς καὶ οὐχὶ τῆς γεωργίας. Εἰς ἄλλας περιπτώσεις ἀπλούστερα ἐπικυροῦν ὅτι δὲν δύνανται νὰ πράξουν τίποτε: τὰ δύο τρίτα τῶν ἀπαντήσεων δὲν προβλέπουν τὴν λύσιν τῶν προβλημάτων των διὰ τῆς γεωργικῆς βελτιώσεως.

Συνολικῶς, εἰς τὰ ἕξ (6) χωρία μας, τὸ ἥμισυ τῶν ἐρωτηθέντων ἐπὶ τῆς γεωργίας δὲν ἀπεκρίθησαν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου. Τὸ ἐντυπωσιακόν τοιοῦτον ἀποτέλεσμα δεικνύει πόσον ὀλίγον ἡ γεωργία ἀπασχολεῖ τὴν σκέψιν τῶν γεωργῶν καὶ δὴ εἰς τὴν καθημερινὴν των ζωὴν. Θὰ ἠδύνατο ἀντιθέτως νὰ πραγματοποιηθῆ στενὴ συνάρτησις μεταξὺ τοῦ ποσοστοῦ τοῦ ἐκ τῆς γεωργίας τοῦ εἰσοδήματος ἐκάστου χωρίου καὶ τῶν ἀφορουσῶν τὴν γεωργίαν ἀπαντήσεων. Συνεπῶς, προκύπτει ὅτι οἱ ἀγρόται ἐνδιαφέρονται μόνον διὰ τὴν ἀπόδοσιν τῆς γεωργίας καὶ οὐχὶ διὰ τὴν ἀπασχόλησιν τὴν ὁποίαν δύναται νὰ ἀπορροφήσῃ. Ἡ διάκρισις αὕτη εἶναι σημαντικὴ, διότι οἱ Ἕλληνες ἀγρόται, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Γάλλους χωρικοὺς, σκεπτονται ὡς γεωργοπωληταὶ καὶ οὐχὶ ὡς γεωργοεργάται. Εἶναι ἐπίσης ἀξιοσημείωτον ὅτι τὸ πρόβλημα οὐδέποτε ἀντιμετωπίσθη ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς γενικῆς πολιτικῆς: ἐλάχιστοι εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐπεζήτησαν τὴν βοήθειαν τοῦ Κράτους ἢ τὴν ὀργάνωσιν τῆς διοχετεύσεως τῶν προϊόντων των. Ἡ κατάστασις τοὺς φαίνεται τόσο ἀπελπιστικὴ, ὥστε, κατὰ τὴν γνώμην των, νὰ μὴ δύναται νὰ βελτιωθῆ οὐδὲν διὰ τῆς κρατικῆς παρεμβάσεως, ἡ μόνη δὲ πραγματικὴ λύσις εὐρίσκειται ἐκτὸς τῆς γεωργίας καὶ ἐντὸς τῶν βιομηχανικῶν καὶ βιοτεχνικῶν ἀπασχολήσεων.

Αὕτη ἡ θεμελιώδης τάσις των δὲν παρεμποδίζει ἐν τούτοις τὴν εἰσαγωγὴν νεωτερισμῶν τῆς καλλιέργειας των. Ὅλοι οἱ ἐρωτηθέντες, μετὰ τινὰς ἐξαιρέσεις, νῆργησαν προσφάτως μεταμορφώσεις καὶ κατὰ μέσον ὄρον δύο ἕκαστος.

Εἰς τὰ πλουσιώτερα πεδινὰ χωρία παρατηροῦνται κατὰ μέσον ὄρον τέσσερες βελτιώσεις κατ' ἄτομον, ἐνῶ ἀντιθέτως εἰς τὴν Πυρσόγιαννην ἐν ἄτομον τρία δὲν ἠδυνήθη νὰ συμβάλῃ εἰς τὰς προσφάτους βελτιώσεις. Αἱ ἐπιτευχθεῖσαι βελτιώσεις εἰς τὴν περιοχὴν περιορίσθησαν εἰς τὴν ὑπὸ τῶν 75°, τῶν ἐρωτηθέντων καλλιέργειαν καρποφόρων δένδρων καὶ εἰς τὴν ὑπὸ τῶν 50°, τῶν ἐρωτηθέντων καλλιέργειαν μηδικῆς. Τὰ καρποφόρα δένδρα (ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 1/2 εἶναι μηλέα) προτιμῶνται ἕξ ἴσου εἰς τὰ ὄρεινά, καθὼς καὶ εἰς τὰς πεδιάδας. Ἀντιθέτως

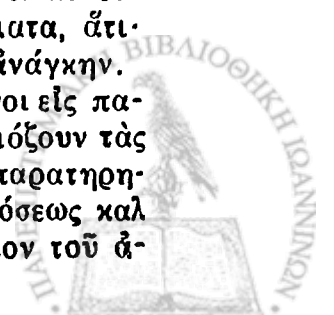
μηδική επεκτείνεται ταχύτερα εις τὰς πεδιάδας παρὰ ἀλλαχοῦ, λόγω τῶν διαθεσίμων μεγαλύτερων ἐκεῖ ἐκτάσεων: κάτω τῶν δύο στρεμμάτων εις τὰ ὄρεινά χωρία καὶ 2—5 στρέμματα εις τὰ πεδινά. Αἱ πλέον διαδεδομένοι ἕτεροι βελτιώσεις ἐκδηλοῦνται εις τὴν ἐγκατάστασιν σταύλων (16,5%, τῶν ἐρωτηθέντων), ἀγορὰς ζώων (14%) καὶ χρησιμοποίησιν νέων σπόρων (40%). Τὸ ὑψηλὸν τοῦτο ποσοστὸν, δὲν εἶναι τόσον σημαντικόν, ἐφ' ὅσον ἡ ἀλλαγὴ τῶν σπόρων εἶναι ἐποχιακὴ ἀνάγκη καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίζωμεν μετ' ἀκριβείας τὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς πρόκειται περὶ εἰσαγωγῆς ἐπιλεγέντων σπόρων. Ἔτεροι βελτιώσεις: (ψεκαστῆρες κ.λ.π.) ἀναφέρονται πολὺ σπανίως.

Ἐζητήσαμεν νὰ μάθωμεν διατὶ οἱ καλλιεργηταὶ οὗτοι εἶχον τὴν ἰδέαν νὰ προβοῦν εις βελτιώσεις καὶ διατὶ τὰς ἔπραξαν. Ἀλλὰ διὰ τὸ περίπλοκον τοῦτο θέμα ἔπρεπε νὰ ἐπιχειρήσωμεν ἰδιαιτέραν ἐρευναν, ἐπομένως ἠναγκάσθημεν νὰ περιορισθῶμεν εις τὴν ἐρώτησιν μήπως εἶδον τὴν βελτίωσιν παρὰ γείτονος τινὸς ἢ μήπως τοὺς ὠμίλησε κανεὶς. Τὸ ἥμισυ τῶν ἐρωτηθέντων ἀπήντησαν ὅτι συνεβουλεύθησαν κάποιον, ἐνῶ τὰ 14% ἀπήντησαν ὅτι εἶδον τὰς βελτιώσεις τῶν γειτόνων. Ἄλλως τε οἱ διάφοροι μηχανικοὶ γεωπόνοι εἶναι πολὺ γνωστοὶ (τὰ 70% τῶν ἐρωτηθέντων τοὺς ἐγνώριζον) καὶ ὁλος ὁ κόσμος εις τὰ πεδινὰ γνωρίζει τὸν κ. Δριγκόπουλον καὶ ἔχει συνομιλήσει τοῦλάχιστον ἅπαξ μετ' αὐτοῦ. Σημειωτέον ὅτι λίγαι γυναῖκες γνωρίζουν ἓνα μηχανικὸν γεωπόνον. Ἡ σημασία ἢ ὁποία ἀποδίδεται εις τοὺς λόγους καὶ τὰς συζητήσεις, ἀποδεικνύει ὅτι οἱ καλλιεργηταὶ τῆς Ἡπείρου ἔχουν μίαν νοοτροπίαν πολὺ διάφορον τῆς τῶν «ἐκ παραδόσεως χωρικῶν» καὶ ὅτι διὰ τὴν ἐξεύρεσιν νέων τεχνικῶν μεθόδων, προτιμοῦν γενικὰ τὴν ἀθόρουβον παρακολούθησιν τοῦ γείτονος μὲ τὴν διαλογικὴν συζήτησιν.

Ἡ ἕκτη καὶ ἑβδόμη ἐρώτησις ἀνεφέροντο εις τὰ σχέδια βελτιώσεως τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν οἰκιῶν. Αὗται ἀπεκάλυψαν ἀξιοπροσέκτους διαφορὰς ἀναλόγως τῶν χωρίων καὶ τοῦ ὕψους τῆς ὑφισταμένης εις ταύτας ἀνέσεως. Εἰς φοῦρνος καὶ ἐν φορνέλλον, ἦσαν αἱ μόναι πραγματοποιηθεῖσαι ἢ ἐπιθυμηταὶ βελτιώσεις εις τὰς περισσοτέρας τῶν περιπτώσεων, εὐθύς ἀμέσως δὲ τὸ ἀποχωρητήριον. Τὰ ἐπιπλα, ἢ ραπτομηχανὴ καὶ ὀλιγώτερον συχνὰ ἓνα ραδιόφωνον ἀποτελοῦν ἀντικείμενα, ἀτινα θεωροῦνται ἀπαραίτητα διὰ μίαν εὐπορον οἰκίαν. Εἰς τὰς ἐρωτήσεις ταύτας ἐλάβομεν πολλὰς ἀπαντήσεις καὶ σχεδὸν ὅλοι συμφωνοῦν ἐπὶ τῆς ἀνάγκης ὑπάρξεως εις τὰς οἰκίας ὅλων ὅσων ἔχομεν ἀναφέρει. Ἡ πραγματοποίησις τῶν ἐπιθυμιῶν τούτων, συχνότατα ἀπασχολεῖ τούτους περισσότερο ἀπὸ τὰ ἀφορῶντα τὰς γεωργικὰς βελτιώσεις. Ἀποδεικνύεται οὕτω ἡ σημασία, ἣτις ἀποδίδεται ὑπὸ τῶν χωρικῶν εις τὴν οἰκίαν.

Εἰς τὴν Πυρσόγιαννην, ὅπου κατὰ μέσον ὄρον ὑπάρχουν σχεδὸν δύο οἰκίαι καὶ καλαὶ οἰκίαι κατὰ οἰκογένειαν, τὸ πλεῖστον τῶν ἐρωτηθέντων ἀπήντησαν ὅτι ἤθελον νὰ μεγαλώσουν τὴν οἰκίαν των ἢ νὰ κτίσουν μίαν νέαν. Ἡ ἐλπίς πρὸς τὰ κτίσματα ἐξηγεῖται εὐκόλως, δεδομένου ὅτι πρόκειται περὶ κτιστῶν. Φαίνεται ἐν τούτοις ὅτι τοῦτο ἔχει μίαν βαθυτέραν σημασίαν, ἣτις ἀπεικονίζει τὸ βάθος τοῦ ἠπειρωτικοῦ πολιτισμοῦ (καὶ ἴσως καὶ τοῦ μεσογειακοῦ). Μία ἐρευνα ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου θὰ εἶναι λίαν ἐνδιαφέρουσα διὰ τὴν ἀνάπτυξιν ἐνὸς οἰκονομικοῦ προγράμματος, διότι θὰ ὑπῆρχε φόβος αἱ ἐπενδύσεις νὰ ἀλλάξουν κατεύθυνσιν κατευθυνόμεναι θεληματικῶς ἀπὸ τὰς ἀποδοτικὰς δραστηριότητος εις τὰ κτίσματα, ἀτινα ἐπὶ τοῦ παρόντος, εις τὰ ὄρεινά χωρία, δὲν ἀποτελοῦν πρωταρχικὴν ἀνάγκην.

Οἱ καλλιεργηταὶ οὗτοι, παρ' ὅλον ὅτι εἶναι ἐλάχιστα προσδεδεμένοι εις παραδόσεις, ἐν τούτοις, κατὰ τὴν γνώμην τῶν γεωπόνων, πρακτικῶς ἐφαρμόζουν τὰς ἐκ παραδόσεως μεθόδους καλλιεργείας. Ἀκόμη καὶ ὁ μὴ εἰδικευμένος παρατηρητὴς ἐκπλήσσεται, παρατηρῶν νὰ ἐφαρμόζονται σήμερον παλαιὰ ἐκ παραδόσεως καλλιεργητικὰ συστήματα ἀξιολύπητα, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τὸ καύσιμον τοῦ ἀ-

χύρου.

Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ἐρωτηματολογίου δίδει μίαν εἰκόνα τῆς νοστροπίας τῶν καλλιεργητῶν τελείως ἀντίθετον ἐκείνης τὴν ὁποίαν ἡ ἄμεσος παρατήρησις τῆς καλλιεργείας θὰ ἄφηνε νὰ ἐννοηθῇ. Αὐτὴ ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ λόγων καὶ ἔργων, ἥδη ἀναφερθεῖσα ἀνωτέρω, ἐμφανίζεται καθαρά. Ἠλπίζετο ὅτι ἡ πέμπτη ἐρώτησις θὰ ἐπέτρεπε ἐν μέρει τὴν ἐξήγησιν τῆς ἀντιθέσεως ταύτης καθορίζουσα τὴν πλέον διαδεδομένην εἰκόνα τοῦ καλοῦ καλλιεργητοῦ.

Αἱ ἀπαντήσεις τῶν ὄρεινῶν χωρίων ἀνεμόνοντο· κυριολεκτικῶς δὲν ὑπάρχει γεωργία, δὲν ἔχουν λοιπὸν ἰδέαν τοῦ τί ἐστὶ νὰ εἶναι ἓνας καλὸς γεωργός. Ἀντιθέτως εἰς τὰ πεδινὰ μόνον τὰ 17% δὲν ἠθέλησαν νὰ ἀπαντήσουν εἰς τὴν ἐρώτησιν ὅπως τοὺς ἐτέθη αὕτη καὶ ὅλοι σχεδὸν ὑπεξέφυγαν ταύτην βεβαιώνοντες ὅτι οἱ καλλιεργηταὶ τοῦ χωρίου εἶναι ὅλοι ὅμοιοι καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχουν καλοὶ καλλιεργηταί. Ἡ ἀπάντησις αὕτη σημαίνει ὅτι δὲν θέλουν νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ἐπαγγελματικὴν ἀνωτερότητα τοῦ τάδε ἢ τοῦ δεῖνα γείτονος, ἀφοῦ εἰς τὴν πραγματικότητα ὑπάρχουν εἰς ἕκαστον χωρίον πολλοὶ γεωργοὶ καλλίτεροι τῶν ἄλλων. Πιθανὸν νὰ σημαίη ἐπίσης, ὅτι ἡ γεωργία δὲν τοὺς ἐνδιαφέρει καὶ ἐπομένως αἱ διαφοραὶ νὰ μὴ θεωροῦνται ἄξιοι τῆς προσοχῆς των.

Πίναξ 18. Ἐρώτησις 5. «Γνωρίζεται ἓνα καλὸν καλλιεργητὴν; —Γιατὶ τὸν θεωρεῖται καλὸν καλλιεργητὴν;»

Ἀπαντήσεις	Πεδινὰ		Ὄρεινὰ		Σύνολον	
	Ἀριθ.	%	Ἀριθ.	%	Ἀριθ.	%
1. Δὲν ὑπάρχουν καλλιεργηταὶ εἰς τὸ χωρίον. Δὲν ὑπάρχουν καλοὶ καλλιεργηταὶ εἰς τὸ χωρίον Εἶναι ὅλοι ὅμοιοι εἰς τὸ χωρίον	21	17	87	63	108	40
2. Ἔχει τὰ μέσα, ἔχει χρήματα, ἢ οἰκογένειά του εἶναι ὀλιγομελής.	38	31	14	11	52	20
3. Εἶναι προοδευτικὸς καλλιεργητὴς, ἐργάζεται μεθοδικά	52	41	12	9	64	25
4. Εἶναι ἓνας καλὸς ἐργάτης	10	8	6	4	16	6
5. Διάφοροι καὶ ἄνευ ἀπαντήσεως	4	3	18	13	22	9
Σύνολον	125	100	137	100	262	100

Αἱ ἄλλαι ἀπαντήσεις ἐπιβεβαιοῦν σαφῶς, ὅτι τὰ ἐρωτηθέντα ἄτομα δίδον περισσότεραν σημασίαν εἰς τὰς προσωπικὰς ιδιότητες τῶν ἀτόμων (50%), τῶν ἀπατήσεων) παρὰ εἰς τὰ μέσα τὰ ὁποῖα διαθέτουν (30%), τῶν ἀπαντήσεων).

Ἐν τούτοις μερικαὶ ἀπαντήσεις ἐκφράζουν σαφέστατα τὰ αἰσθήματα τῆς μειονότητος ταύτης. «Ἐκεῖνος ὅστις ἔχει τὰ ἀναγκαῖα μέσα εἶναι πάντοτε καλὸς καλλιεργητὴς»· μερικοὶ ἀπήνησαν ὅτι δύναται τις νὰ εἶναι καλὸς καλλιεργητὴς, ὅτι ἔχει ἐξωγεωργικὰ εἰσοδήματα, ἐπιβεβαιοῦντες διὰ τούτου ὅτι ἡ καλὴ καλλιέργεια ἀποτελεῖ πολυτέλειαν, τὴν ὁποίαν μόνον οἱ διαθέτοντες ἐξωγεωργικὰ εἰσοδήματα

δύνανται νὰ ἐξασφαλίσουν. Δυστυχῶς αἱ σχετικαὶ μὲ τὰς ἀτομικὰς ἰδιότητας ἀπαντήσεις δὲν εἶναι ἀρκετὰ ἐπεξηγηματικαὶ καὶ ἀρκοῦνται εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν περιπτώσεων νὰ βεβαιοῦν ὅτι: «εἶναι ἓνας προοδευτικὸς καλλιεργητῆς» ἢ «ἐργάζεται μεθοδικῶς». Μία ἀξιόλογος μερὶς τῶν ἀπαντήσεων ὑπαινίσσεται τὴν ἐργατικότητα τοῦ αἰόμου: «Εἶναι πολὺ ἐργατικὸς καὶ σχολαστικὸς εἰς τὴν ἐργασίαν του».

Μερικαὶ μόνον ἐξαιρέσεις δίδουν λεπτομερέστερα τὴν εἰκόνα τοῦ καλοῦ καλλιεργητοῦ: «Ἀκολουθεῖ τὰς συγχρόνους μεθόδους—γνωρίζει καλῶς νὰ χρησιμοποῖη τὰ χρήματά του—χρησιμοποιεῖ λιπάσματα—προβαίνει εἰς πειραματισμοὺς—εἶναι νέος».

Ἐὰν αἱ ἀπαντήσεις αὗται ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀντανακλῶσαι τὴν εἰκόνα καὶ ἐκείνων οἵτινες δὲν ἐξεφράσθησαν σαφῶς, θὰ συνεπερένετο ὅτι ἡ εἰκὼν αὕτη εἶναι ἀξιολόγως πλήρης καὶ ἰσορροπημένη. Αὕτη κάμνει ἀκόμη καὶ νύξιν τῶν οἰκονομικῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἐπιχειρηματίου περὶ τῶν ὁποίων σπανίως γίνεται σκέψις (εἰς τὰς γαλλικὰς ἐρεῦνας οὐδέποτε). Ἡ ἐρώτησις αὕτη, πράγματι, ἐρμηνεύεται γενικῶς ὡς ἔχουσα σέβιν μὲ τὸν ἐργάτην καὶ τὸν τεχνικόν, ἀλλὰ οὐχὶ μὲ τὸν προϊστάμενον τῆς ἐπιχειρήσεως, τὸν πωλητὴν καὶ τὸν λογιστὴν.

Ἐν τούτοις ἡ νοοτροπία αὕτη δὲν ἀντιπροσωπεύει τὴν ὁλότητα εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν λογιστικὴν, ἀφοῦ τὰ ¹/₃ τῶν ἐρωτηθέντων ἀτόμων ἀπήντησαν ὅτι δὲν κρατοῦν λογαριασμοὺς. Πάντως τὰ ³¹/₁₀₀ τῶν οἰκογενειῶν κρατοῦν πράγματι λογαριασμοὺς, τὸ ποσοστὸν δὲ τοῦτο φαίνεται σχετικῶς ὑψηλὸν διὰ ἀγροτικὰς οἰκογενεῖας μετρίας μορφώσεως.

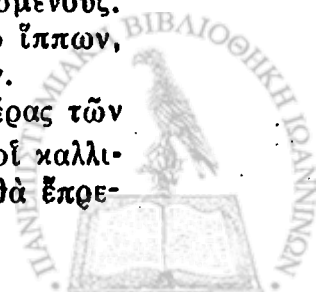
Μία ἄλλη ἔνδειξις τῆς οἰκονομικῆς συνειδήσεως μᾶς δίδεται ἀπὸ τὰς ἀπαντήσεις εἰς τὴν ὀγδόην ἐρώτησιν.

Πίναξ 19. Ἐρωτήσεις 8. Πόσα στρέμματα πρέπει νὰ ἔχη τις διὰ νὰ δύναται νὰ ζῆ ἀνετα ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τὴν γεωργίαν;

Ἀριθμὸς ἔκταριων	Πεδινὰ	Ὄρεινὰ	Σύνολον
Κάτω τοῦ 1	1	15	16
ἀπο 1 ἕως 2	8	43	51
» 2 » 4	40	23	63
» 4 » 6	47	13	61
Πλέον τῶν 6	6	—	6

Εἰς τὰ ὄρεινὰ δὲν ἐζήτουν γενικῶς παρὰ δύο ἔκταρια, δηλαδὴ σχεδὸν πλεον τοῦ διπλασίου τῶν ὄσων ἔχουν σήμερον. Εἰς τὰ πεδινὰ, αἱ συνηθέστεραι ἀπαντήσεις ἦσαν 3 ἔκταρια καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον 5. Ὀφείλομεν ἐπίσης νὰ τονίσωμεν ὅτι οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι ἀντιστοιχοῦν συνήθως πρὸς τὸ διπλάσιον τῶν ἤδη κατεχομένων ὑπὸ τῶν ἐρωτηθέντων. Ἐπίσης διὰ τὰ ζῶα δὲν εἶναι πολὺ ἀπαιτητικοί: ζητοῦνται μερικαὶ αἴγες καὶ ὀλίγα πρόβατα ἐπὶ πλέον πεντήκοντα πρόβατα εἶναι, ὡς φαίνεται, τὸ ἀνώτατον ὄριον μὴ δυνάμενον νὰ ὑπερβληθῇ ἐκτὸς δι' ὠρισμένους. Εἰς τὰ πεδινὰ θὰ ἐπιθυμεῖτο ἡ ἀπόκτησις μιᾶς ἢ δύο ἀγελάδων καὶ δύο ἵππων, ἐνῶ εἰς τὰ ὄρεινὰ εἰς ἡμίονος θὰ ἱκανοποιεῖ τοὺς περισσοτέρους ἐξ αὐτῶν.

Ἀπασαὶ αἱ ἀπαντήσεις αὗται ἀποδεικνύουν ὅτι, εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν περιπτώσεων, δὲν ἀντεμετώπισαν τὸ πρόβλημα τοῦτο. Ἐπὶ τοῦ παρόντος οἱ καλλιεργηταὶ τῶν χωρίων τούτων δὲν ἔχουν σαφῆ καὶ λογικὴν εἰκόνα τοῦ πῶς θὰ ἐπε-

πε να είναι μία αγροτική εκμετάλλευσις διὰ να τοὺς ἐπιτρέπη νὰ ζοῦν ἀνέτως.

Ἡ ἐπομένη ἐρώτησις ἀφοροῦσε εἰς τὸ τί θὰ ἠγόραζον πρῶτον ἐὰν εἶχον χρήματα. Κατὰ μέσον ὄρον ἀπῆντησαν ὅτι κατ' ἀρχὴν θὰ ἠγόραζον γῆν καὶ ἐν συνεχείᾳ ζῶα, ἀγροτικά ἐργαλεῖα, ἐπιπλα, καὶ ἓνα ραδιόφωνον. Ἐνδύματα καὶ οἰκιακά σκευῆ ἠκολούθουν. Εἰς τὰ χωρία ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα αἱ συνθῆκαι στεγάζουσιν δὲν ἦσαν ἱκανοποιητικαί, ἢ οἰκοδομὴ καὶ ἢ ἐπισκευὴ τῶν οἰκιῶν ἤρχοντο πολὺ συχνὰ εἰς πρώτην μοῖραν. Αἱ ἀπαντήσεις αὗται ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ ἐπιθυμία των νὰ μεγαλώσουν καὶ νὰ αὐξήσουν τὸ ζῶϊκόν των κεφάλαιον εἶναι μεγάλη καὶ πολὺ λογικῶς τὰ θέτουν εἰς τὴν πρώτην σειρὰν πρὸ τῶν δαπανῶν ἐξασφαλίσεως ἀνέτου διαβιώσεως. Ἐδῶ ὑπάρχει κάποια ἀντίθεσις πρὸς ὅσα ἀνωτέρω ἐγράφησαν σχετικῶς μὲ τὴν «κλίσιν πρὸς τὴν πέτραν». Ἡ ἀντίθεσις αὕτη δύναται νὰ ἐξηγηθῆ ἐν μέρει ἀπὸ τὴν διάταξιν τῶν ἐρωτήσεων εἰς τὸ ἐρωτηματολόγιον, τοῦ ὁποῖου αἱ προηγηθεῖσαι ἐρωτήσεις καθωδήγουν τὰ ἐρωτηθέντα πρόσωπα νὰ ἀπαντήσουν μὲ αὐτὸ τὸ πνεῦμα. Ἐν τούτοις ἡ ἀντίθεσις αὕτη φαίνεται ὑφισταμένη εἰς τὴν νοοτροπίαν τῶν ἀνθρώπων: ὅταν σκέπτονται περὶ χρημάτων καὶ οἰκονομικῶν ὑπολογισμῶν ἐπιθυμοῦν γαίας, ὅταν σκέπτονται περὶ καθημερινῆς ζωῆς καὶ γοήτρου ἐπιθυμοῦν μίαν οἰκίαν ὠραιότεραν καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ προβλέψη ποία τῶν ἐπιθυμιῶν θὰ ὑπερισχύσῃ ὅταν χρειασθῆ νὰ λάβῃ μίαν ὀριστικὴν ἀπόφασιν.

Βεβαίωτα θὰ ἐπιθύμει νὰ αὐξήσῃ κατὰ τὸ δυνατόν τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα διαθέτει σήμερον, ἀκόμη καὶ νὰ τὰ διπλασιάσῃ· ἀλλὰ τοῦτο θὰ ἀπετέλει ἀπλῶς ἓνα τρόπον νὰ γίνῃ πλουσιώτερος (ἢ ὀλιγώτερον πτωχός), νὰ δυνηθῆ νὰ γίνῃ σπουδαῖος (ἢ ὁ σπουδαιότερος) εἰς τὸ χωρίον ἀπ' ὅ,τι εἶναι σήμερον. Δὲν σκέπτεται νὰ μεταβάλλῃ τὴν σύστασιν τῆς ἐκμεταλλεύσεως διὰ νὰ δυνηθῆ τὸ χωρίον νὰ ἐφαρμόσῃ μίαν γεωργικὴν δραστηριότητα ἀνάλογον πρὸς τὰς νέας συνθήκας. Πάντες θὰ ἠθέλον νὰ δοκιμάσουν «νὰ βελτιώσουν τὴν θέσιν των», ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει συνείδησις τῆς συλλογικῆς ὑφῆς τῶν τεχνικο-οικονομικῶν προβλημάτων τῆς περιοχῆς. Αἱ ἀπαντήσεις εἰς τὴν πρώτην ἐρώτησιν ἀπεκάλυπτον σαφῶς τὴν στάσιν των, τὰ δὲ τελευταῖα συμπεράσματα εἶναι ἰδιαιτέρως ἐνδεικτικά. Ἐξ ἄλλου ἔκ τινων συλλεγισμῶν γνωμῶν ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς διατροφῆς, ἀποκαλύπτεται ἡ αὐτὴ στάσις ἐπιθυμοῦν δηλαδὴ νὰ διπλασιάσουν τὴν ὑπάρχουσαν μερίδα.

Μερικοὶ μόνον ἀντελήφθησαν τὸ πραγματικὸν πρόβλημα, λέγοντες: «Ἐχομε δύο ἐκτάρια, ἐὰν ἀποκτήσω τέταρτον τέκνον, τί θὰ πράξῃ ἕκαστον τῶν τέκνων μου μὲ ἡμισυ ἐκτάριον; Πρέπει νὰ κατασκευασθοῦν ἐργοστάσια, διὰ νὰ εὐρίσκουσι ἐργασίαν». Ἡ ἀκόμη: «Πρέπει νὰ ἀναχωρήσῃ τὸ ἡμισυ τῶν οἰκογενειῶν τοῦ χωρίου, ὁπότε θὰ ἔχωμεν ἀρκετὴν γῆν διὰ νὰ δημιουργήσωμεν μίαν ἀποδοτικὴν καλλιέργειαν». Δι' ἄλλων λόγων, ἡ ἔλλειψις γῆς (καὶ ἡ συμπλήρωσις τοῦ ζῶϊκου κεφαλαίου) σαφῶς καθωρίσθη, ἀλλὰ ἐλάχιστοι εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν των τὸ ὑπὸ τῆς γεωργίας τῆς χώρας τιθέμενον συλλογικὸν πρόβλημα ἢ ἂν λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν των νομίζουσιν ὅτι ἡ λύσις του ἐναπόκειται ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς ἐξωγεωργικὰς δραστηριότητας. Δὲν ἔχουν τὴν γνώμην ὅτι διὰ τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ τῆς γεωργίας, περὶ τοῦ ὁποῖου διετέθησαν εὐμενῶς ἄλλωστε, θὰ ἠδύνατο μεταβληθῆ ἡ κατάστασις των. Ἡ νοοτροπία αὕτη ἔχει σοβαρὰς συνεπείας. Αὐτὰρ πᾶσαν λογικὴν, ἀποτρέπει τοὺς ἐνδιαφερομένους νὰ προβοῦν εἰς ἐπενδύσεις καὶ εἰς τὸν ἐκσυγχρονισμόν τῆς γεωργίας, ἢ ὁποῖα θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ κατ' αὐτὸν τρόπον ἀποδοτικῆ, καὶ κατευθύνει ὅλα τὰ σχέδια καὶ τὰς προετοιμασίας διὰ τὸ μέλλον τόσον αὐτῶν, ὅσον καὶ τῶν τέκνων των πρὸς τοὺς ἐξωγεωργικοὺς τομεῖς. Ἴσως αὐτοῦ νὰ ἐγκρατῆ ἡ ἐξήγησις τῆς ἀναφερθείσης ἀνωτέρω ἀντιθέσεως μετὰ ξὺ μιᾶς μεγάλης ψυχολογικῆς τάσεως πρὸς πρόοδον καὶ τῆς ἐλάχιστα πραγματοποιημένης τοιαύτης. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι ἐξηγήσεις, οἰκονομικῆς φύσεως, ἀλλὰ ἡ ἀνωτέρω δὲν πρέπει νὰ ὑποτιμηθῆ καὶ θὰ ἴδωμεν ὅλην τὴν σπουδαιότητα τῆς

ἀναθεωρήσεως τῶν ἀνιλήψεων αὐτῶν, εἰς ὅτι ἀφορᾷ τὴν γεωργίαν ἀπὸ γενικῆς ἀπίψεως, τὰς ἐν γένει ἀνιλήψεις διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν κοινωνίαν καὶ ἐν ὀλίγοις τὴν ἐνόρασιν τοῦ κόσμου.

Ἀντιλήψεις περὶ τοῦ ἔξω κόσμου καὶ τοῦ μέλλοντος

Εἰς τὴν Ἡπειρον δυσκόλως φθάνει ὁ ἔξω κόσμος, ἀλλὰ συγχρόνως οὗτος εἶναι καταπληκτικὰ πλησίον, εἶναι κατὰ κάποιον τρόπον παρὼν εἰς τὴν ζωὴν τῶν χωρίων. Ἡ ἀντιφατικὴ αὕτη ἀλήθεια καταπλήσσει τὸν ξένον παρατηρητὴν. Δὲν ὑπάρχουν σιδηρόδρομοι, μία μόνον ἀσφαλτοστρωμένη ὁδὸς συνδέει τὰ Ἰωάννινα μὲ τὸν ὑπόλοιπον κόσμον, εἰς τὰ περισσότερα τῶν χωρίων δὲν δυνάμεθα νὰ φθάσωμεν παρὰ πεζῇ ἢ μὲ ὑποζύγια. Μὲ ἄλλα λόγια ἔχει κανεὶς τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἔφθασεν εἰς τὴν ἄκρην τοῦ κόσμου, εἰσερχόμενος εἰς τὸ τάδε ἢ δεῖνα ὄρεινόν χωρίον.

Εἶναι ἐκπληκτικὸν γὰ εὐρίσκονται εἰς τὸ χωρίον ἐφημερίδες, ἄνθρωποι οἱ ὅποιοι ἐπανῆλθον ἐκ τῆς Νέας Ὑόρκης ἢ τοῦ Σίνδεϋ, ἄλλοι οἱ ὅποιοι ἐπέρασαν ὅλην τὴν ζωὴν εἰς τὸ Βουκουρέστιον ἢ τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ τέλος ἄλλοι οἱ ὅποιοι ἐτοιμάζονται νὰ ἀναχωρήσουν εἰς τὸ Βέλγιον ἢ τὴν Ἀργεντινὴν. Αἱ συζητήσεις δὲ περιστρέφονται ἀμέσως εἰς τὰ διεθνή πολιτικὰ προβλήματα. Ἐξεθέσαμεν ἄνωτέρω, ὅτι, οἰκονομικῶς, ἡ περιοχὴ αὕτη ζῇ ἔξ ἰδίων, ἐνῶ συγχρόνως ἐξαρτᾶται ἐπ' εὐθείας ἐξ ὠρισμένου ἀριθμοῦ μεγάλων πόλεων. Ἡ κοινωνικὴ κατάστασις εἶναι ἀνάλογος : ἡ ζωὴ τοῦ χωρίου εἶναι αὐτόνομος καὶ εὐχάριστος, ἀλλὰ καὶ ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν πλέον ἀπομακρυσμένων χωρῶν. Ὁ ἔξω κόσμος εὐρίσκεται μακρὰν καὶ δυσκόλως φθάνεται παρὰ τὴν πείραν καὶ τὰς καθημερινὰς ἀνησυχίας τῶν Ἡπειρωτῶν. Ἡ ἐκπληκτικὴ αὕτη ἀμφιταλάντευσις ἐξηγεῖ ὅλας τὰς ἀναφερθεῖσας ἀντιλήψεις περὶ τοῦ ἔξω κόσμου καὶ τοῦ μέλλοντος.

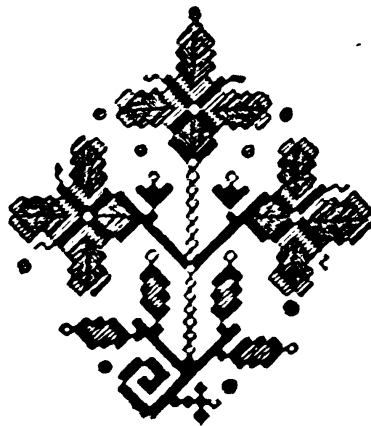
Διὰ τὰ παιδιά, τὰ ὅποια οὐδέποτε ἐγκατέλειψαν τὸ χωρίον τῶν καὶ τὰ ὅποια ἀκούουν νὰ γίγεται συζήτησις διὰ τὸν ἔξω κόσμον ἢ ἀμφιταλάντευσις αὕτη εἶναι ἰδιαιτέρως αἰσθητῆ. Παρασύρονται πολλάκις εἰς τὸν σχηματισμὸν μιᾶς φανταστικῆς εἰκόνας καὶ σχεδὸν πάντοτε τρέφουν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐκπατριθοῦν. Τὰ ὄρη καλύπτουν τὸν ὀρίζοντα, ὁ κόσμος ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευρὰν τῶν ὄρων τὰ ὅποια τοὺς φαίνονται ὡς εἶδος παραπετάσματος ἀπομονωτικοῦ, τὸ ἑποῖον πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ διασχίσουν. Ἐν παιδίον πέντε ἐτῶν ἐξέφραζε θαυμάσια τὸ ὄνειρό του καὶ τὸ τῶν συνομιλήκων του: «ἐπιθυμῶ νὰ ἔχω ἓνα λεωροφεῖον διὰ νὰ ἀνέλθω εἰς τὰ ὄρη καὶ πρέπει νὰ εἶναι πολὺ μέγαλον διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ περιλάβῃ ὅλον τὸν κόσμον, ὡς καὶ τὰ μικρὰ παιδιά». Διὰ νὰ διαπιστώσωμε καλλίτερα πῶς φαντάζονται τὰ παιδιά τῶν χωρίων μας τὸν ἔξω κόσμον, τοὺς ἐζητήσαμε νὰ συντάξουν μίαν ἐκθεσιν ἐπὶ τοῦ ἀκολούθου θέματος: «Πῶς φαντάζομαι τὴν ζωὴν μοι». Ὁ αὐτοβιογραφικὸς οὗτος τρόπος διατυπώσεως τῶν προσδοκιῶν τοῦ μέλλοντος, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς γενικὴ διατύπωσις, ἀλλ' ὡς ποιοτικὴ ἀνάλυσις, ἀποδεικνύουσα σαφῶς τὴν ὑπάρχουσαν γενικῶς μεγάλην διαφορὰν μεταξὺ τῶν παιδίων τῆς πεδιάδος καὶ τῶν ὄρων.

Ἡ ἀνάλυσις τῶν 41 ἐκθέσεων τῶν παιδίων τῶν πεδινῶν χωρίων (22 θηλέων καὶ 19 ἀρρένων) προκαλεῖ μίαν σκοτεινὴν καὶ ἀπαισιόδοξον ἐντύπωσιν. Οὐδὲν

παιδίον, πράγματι, εξέφρασε σχέδια και ὀρθὰς μελλοντικὰς ἐπιδιώξεις, λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν τὰς διαφορὰς ἀπόψεις τῆς ζωῆς. Ὁ τρόπος δὲνὰ νὰ κερδίσουν τὴν ζωὴν τῶν ἦτο τὸ μόνον θέμα μὲ τὸ ὁποῖον ἠσχολήθησαν. Τὸ ἀναπτυχθὲν ὑπὸ τῶν παιδίων θέμα δὲν ἦτο ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον τοὺς ἐζητήθη, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ «πῶς θὰ κερδίσω τὴν ζωὴν μου αὐριον». Ἄρα ζωὴ εἶναι ἀποκλειστικῶς ἡ «ἐξασφάλις τοῦ ἐπιουσίου» καὶ τὸ θεωρούμενον μέλλον δὲν ὑπερβαίνει τὴν αὐριον. Ὁ γάμος, ἡ ψυχαγωγία, ἡ οἰκογενειακὴ ζωὴ, τὰ παιδιὰ, ἡ σιρατιωτικὴ θητεία, τὸ γῆρας, ὁ θάνατος κ.λ.π. δὲν ἀνεφέρθησαν. Μόνον μία μικρὰ κόρη εἰς τὴν Μελισσόπετραν ἔγραψεν ὅτι θέλει νὰ ἀποκτήσῃ οἰκογένειαν, τέκνα, νὰ τὰ μορφώσῃ καὶ νὰ τὰ καταστήσῃ χρήσιμα διὰ τὴν κοινωνίαν. Ἡ πατριωτικὴ καὶ θρησκευτικὴ ἰδεολογία δὲν μνημονεύονται παρὰ μόνον ὑπὸ τεσσάρων παιδίων. Τὸ ἐν δὲνὰ νὰ ζητήσῃ τὴν μὴ ἐπίνοδον τῶν ἐχθρῶν καὶ ὑπὸ τούτων καταστροφὴν τοῦ χωρίου του, τὰ ἄλλα διότι σκέπτονται νὰ γίνουιν ἱερεῖς. Ἔχομεν τὴν γνώμην ὅτι ἡ ζωὴ διὰ τὰ παιδιὰ αὐτὰ δὲν εἶναι αὐτὴ αὐτὴ ἡ διαβίωσις, ἀλλὰ ἡ ἐπιβίωσις. Δὲν «ἔζησαν» τὴν ζωὴν, ἀλλὰ ὀφείλουν νὰ τὴν «κερδίσουν». Ὁ περιορισμὸς οὗτος, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὁ ἀκρωτηριασμὸς οὗτος τῆς ζωῆς, ἔχει κάτι τὸ δραματικὸν διὰ παιδιὰ τῆς ἡλικίας ταύτης.

(Συνχίζεται)

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΠΕΤΡΟΥ Σ. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗ

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΓΕΝΕΑ *

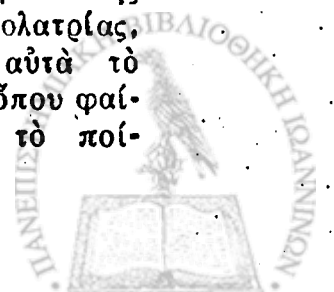
Ἡ Ζωὴ Καρέλλη, προχώρησε ὡς ἓνα σημεῖο πάνω στοὺς δρόμους τοῦ Γ. Σαραντάρη. Δὲν ἔμεινε ὅμως πολὺ στὴν περιοχὴ τῆς ὑπαρξιακῆς ἀγωνίας· ἀναζήτησε δικό της δρόμο. Καὶ ὅταν πέρασε ἀπὸ τὴ χώρα τοῦ T.S. Eliot δὲν ἔμεινε ἐκεῖ, ὅπως ἄλλοι.

Ἐγραψε πρῶτα δύο συλλογές, «Ἡ ἐποχὴ τοῦ θανάτου» καὶ «Ἡ φαντασία τοῦ χρόνου» ζητώντας νὰ χαράξει τὴ συγκεκριμένη πνευματικὴ σημασία τῶν ἀφηρημένων αὐτῶν χώρων καὶ αὐτῆς τῆς ἢ προσπάθεια τὴ χαρακτηρίζει, μ' ὅλες τὶς λοξοδρομίες, ἀπὸ τώρα ὡς τὸ τέλος· νὰ μετατάξει δηλαδὴ τὸ νοητικὰ ἀφηρημένο στὸ πνευματικὰ συγκεκριμένο. Γιατὶ δὲν ἀποβλέπει πάντοτε στὴ δημιουργία «εἰκόνων», πού θ' ἀνασαιίνουν τὸ πρᾶγμα· σὲ σπάνιες περιπτώσεις μόνον χαράζει εἰκόνες κάπως πλαστικές, γιὰ νὰ ἐναποθέσει τὸ ἀφηρημένο θέμα τῆς. Προχωρεῖ προπάντων μὲ στίγματα ἐννοιῶν: τὴν ποίησίν τῆς χαρακτηρίζει σιαθερὰ ὁ ἐγκεφαλισμὸς, μ' ὅλες τὶς ἐξαιρέσεις, ὅπου φτάνει νὰ ἀπλώσει μιὰ ἐξαίρετη ψυχικὴ ὑγρότητα. Ποίηση μοναδικὰ ἀναλυτικὴ, πού ξεκαθαρίζει τὸ θέμα τῆς ὡς τὴ στιγμή, πού θὰ φτάσει νὰ ἀποκτήσει τὴ λάμψη, πού τοῦ ἀνήκει. Λάμψη πνευματικὴ καὶ ὄχι ὠραίας ἐπιφάνειας. Γιατὶ ἡ ποίηση αὐτὴ στὶς μεγάλες γραμμὲς τῆς μιλάει γιὰ πράγματα καὶ οὐσίες· πράγματα ἀσύλληπτα, πού τὰ ἔχει αἰχμαλωτίσει. Ἡ Καρέλλη δὲν ἤρθε γιὰ τὶς πεταλοῦδες τοῦ Λόγου. Τὸ ὕφος τῆς, ἀρκετὰ ξηρὸ στὴ γυμνότητά του, ἔχει ἀπομακρύνει κáθε πρόθεση κάλλους, ἔχει τὴ δική του ἀσκητικὴ ὁμορφιά, τὴν ὁμορφιά τοῦ ἴδιου τοῦ πράγματος. Ἀφήνεται συχνὰ ὡς τὴ δυσμορφία μὲ τὶς κουραστικὲς συνηχίσεις, τὴν ἔλλειψη ἐπιθέτου, τὸν ξύλινο κρουστὸ ρυθμὸ.

Στὴν πιὸ ἐκτεταμένη ποιητικὴ συλλογὴ τῆς «Τῆς μοναξιάς καὶ τῆς ἔπαρσης»—τὴν καλύτερη ἀπ' ὅσες ἔχει ὡς τώρα παρουσιάσει—περνáει ἀπὸ τὶς ὑπαρξιστικὲς ἰδέες γιὰ τὸ μοναχικὸ καὶ ἐληρμένο άτομο, ὅμως σπάει αὐτὲς τὶς πλάκες καὶ ζητáει τὴν ἐλευθερία τῆς μέσα στὴν κοινὴ ζωὴ. Καὶ αὐτὴ πάλι ὄχι γιὰ νὰ ζήσει, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὴν ἐκφράσει. Γιατὶ πραγματικὰ στὸ ἔργο τῆς ἕως σήμερα, δὲν ἔχει ἐκφράσει, παρὰ τὸν ἑαυτὸ τῆς, τὸν ἑαυτὸ τῆς σὰ συνείδηση, ὄχι τὴ συμμετοχὴ τῆς, ὄχι τὴν ἀτελευθέρωσή τῆς, μέσα στὴν ἀνθρώπινη κοινωνία.

Ἡ Καρέλλη ζῆ πολλές καὶ διαφορετικὲς στιγμὲς. Χαρακτηρίζεται ἀπὸ μιὰ ἐγγενῆ πολλαπλότητα ἀναζητήσεων, πού δὲν ἔχει σχέση μὲ τὴν ἀλγία θεμάτων στὸ κενὸ, ἄλλων ποιητῶν. Ἀπὸ τὴν ἐρωτικὴ ὥρα τῆς προβάλλουν στιγμὲς προραφαηλικοῦ πουριτανικοῦ ἐρωτισμοῦ, μιὰ πνοὴ ἀγνόητας· φοβία ἀγωνίας γιὰ τὴν ἀγνόητα τῆς ψυχῆς φτάνουν σὲ μᾶς ἀπὸ δυὸ ξεχωριστὰ ποιήματά τῆς «Σὲ μιὰ κόρη» καὶ «Λαίδη Γκοντίβα». Εἶναι οἱ εὐτυχέστερες στιγμὲς τοῦ ποιητικοῦ τῆς βίου. Περνάει ἀκόμα ὥρες τῆς καβαφικῆς δραματικότητας, στιγμὲς φυσιολατρίας, περιοχὲς θρησκευτικὲς ἢ φιλοσοφικὲς, ἀλλ' ἀπὸ τὰ δημιουργήματά τῆς αὐτὰ τὸ πιὸ σημαντικὸ εἶναι τὸ ποίημα «Ὅλοι φέρουν σημάδια στὸ μέτωπο», ὅπου φαίνεται ἡ δυνατὴ ὑλικὴ μεταγραφὴ μιᾶς τρομερῆς καὶ βαθειᾶς ἰδέας. Μὲ τὸ ποί-

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους σελ. 249 καὶ τέλος.

ημα όμως «Οί εξηγήσεις πλησιάζουν» μεταβαίνει στο χώρο του δευτέρου προσωπικού της χαράγματος, για πρώτη φορά, όταν επιζητεί και πειθαίρει να παραστήσει το νοητικό ύπαρξο σὲ μιὰ ζωντανή ἄν και ἄοριστη παρουσίατου.

Ἡ κατοπινὴ ποιητικὴ συλλογὴ τῆς «Χαλκογραφίες και εἰκονίσματα» εἶναι ἀκριβῶς αὐτή, ὅπου παίρνει ἔκταση και πλοῦτο ἡ προσωπική τῆς αὐτὴ μαγικὴ δύναμη νὰ κάνει νὰ περπατοῦν, ν' ἀναπνέουν και πρὸ πάντων νὰ γίνονται ἀγαπητὲς ἢ τρομερὲς κάποιες ἀφηρημένες ὑποστάσεις, ὅπως οἱ ἀφηρημένες ἔνοιες ἢ ἄλλες ἀσύλληπτες πραγματικότητες, πὸν γι' αὐτὴ «ὑπάρχουν». Ὑπάρχουν, γιατί τῆς χαρίζουν τὴ χαρὰ, τὸν κίνδυνο, τὴν ἀπόγνωση, τὴν κάνουν νὰ ζῆ. Κανείς ἄλλος νεοέλληνας ποιητῆς δὲ μπῆκε σ' αὐτοὺς τοὺς ὑποθετικοὺς χώρους και νὰ τοὺς κάνει ζωντανούς, ὅπως ἡ Καρέλλη μὲ τὴν ἰδιότυπη φαντασία πὸν μπορεῖ νὰ δημιουργεῖ «μέθεξη» (*Einfühlung*) στίς πῖο ἄπιαστες περιοχὲς. Ἀλλὰ πάντοτε ἡ ξηρότητα τοῦ ὕφους βλάπτει.

Ἡ Καρέλλη ἐξέδωκε ἀκόμα τρεῖς ποιητικὲς συλλογές, χωρὶς νὰ ἐπισημαίνεται ἐκεῖ μιὰ βαθύτερη ἀνανέωση, μόνο μιὰ ἀπόπειρα ἀλλαγῆς κλίματος.

Στίς «Ἀντιθέσεις» εἰσάγει στὴν ποίησή τῆς κάπως «λογικὴ» διάκριση ἐτεροτήτων και πέφτει στὴν ξηρότητα, ἐνῶ στὴν τελευταία ποιητικὴ συλλογὴ τῆς «Ὁ καθρέφτης τοῦ μεσονυκτίου» ἡ ἐνδοσκοπία (πὸν μέσα στὸ ὑποσυνείδητο ἀνακαλύπτει τὴν ἐνοχί) και ἡ συνείδηση (πὸν δείχνει, πῶς ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ νὰ ἐποικοδομήσει ἕναν ἄλλο ἑαυτό του, χαρούμενο και ἀξιο νὰ ζήσει), εἴλκυσαν πάλι τὴν ποιήτρια πρὸς τὴν παλιὰ τῆς ἐσωτερικὴ βίωση τῶν πραγμάτων, πραγματοποιημένη αὐτὴ τὴ φορά μὲς' ἀπὸ ἕναν φωτεινὸ ἀτομικὸ μῦθο, πὸν τὸν ἐπηξε ἡ ἴδια ἡ ψυχὴ. Μὲ τὸ σύνολο τοῦ ποιήματος αὐτοῦ ἡ ποιήτρια παραμερίζει κάθε ἀπασιόδοξη κραυγὴ ἢ θρήνο, ἐξαιρεῖ τὴν ὄξια τῆς χαρᾶς και βρίσκει, ὅτι ὁ θρήνος εἶναι μόνο γιὰ κείνους, πὸν πεθαίνουν και νεοὶ δὲ πρόφτασαν νὰ γευτοῦν τὸν ἐξαισιο καρπὸ τῆς ζωῆς. Τὸ ποίημα «Ὁ καθρέφτης τοῦ μεσονυκτίου», εἶναι ἡ δολκλήρωση σπασμωδικῶν σπινθήρων πάνω στὴν ἀνάγκη τῆς ψυχῆς τῆς ποιήτριας νὰ γευθεῖ τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς σπινθήρων, πὸν ἄρχισαν ν' ἀναδίνουνται ἀπὸ μὲς' ἀπὸ τὰ «Παραμύθια τοῦ κήπου».

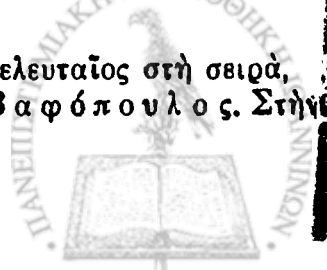
Ἡ ποιήτρια αὐτὴ τραντάζεται ἀπὸ βαθιὰ ἐρωτήματα: ἀφοῦ στάθηκε μπροστὰ στὴν περιοχὴ τοῦ θανάτου, ἀφοῦ μελέτησε τὴν ὕπαρξη και εἶδε τὸν ἄνθρωπο μοναχικὸ και χωρὶς ἐλπίδα ριχμένο στὴ ζωὴ, τώρα ἀναζητεῖ τὴ λύτρωση στὴν ἐπιστροφή τῆς πρὸς τὴ γήινη αἰσθησιακὴ χαρὰ. Κινεῖται ἀνάμεσα στὰ δυσυμπεράσματα: ἡ ζωὴ περιέχει τὸ θάνατο, ἡ ζωὴ δίνει χαρὰ. Εἶναι τρομερὸν ριπτάζεται ἡ συνείδηση τοῦ ἀνθρώπου ἀνάμεσα σ' αὐτὲς τὶς δύο ἀγεφύρωτες ἀτιφάσεις.

Ἡ Καρέλλη γράφει σὰν νὰ βρίσκει σὲ ἀλλεπάλληλα κύματα ἀναζητήσεων. Ἀλλοτε ἐρευνᾷ βίαια τι εἶναι ἡ ζωὴ, τὸ ὑποσυνείδητο, ὁ θάνατος, ὁ χρονος. Ἀλλοτε βρίσκει ἀνάπαυση σ' ἕνα ἀχόρταγο αἰσθησιακὸ ρίγος. Οἱ κυματισμοὶ τῆς ποίησής τῆς ἀντικαθρεφτίζονται τὸ ἴδιο τῆς ἐσωτερικὸ ἀνικανοποίητο ἀλλὰ δυὸ εἶναι οἱ πόλοι τῆς κυρίως: ἡ ζωτικὴ τῆς ἀνήσυχη πνευματικὴτητα και αἰσθησιακὸ ρίγος, πὸν τὴ δονοῦν.

Τελευταία, ἔγραψε ἕνα θεατρικὸ ἔργο «Ὁ διάβολος και ἡ 7η ἐντολή», πὸν μὲς' ἀπὸ κύματα δραματικῆς και πνευματικῆς ἀγωνίας θέλει νὰ μείνει πὸν ἦτρα.

Στὸ ἔργο αὐτὸ ξεχειλίζει πάλι ἡ σεξουαλικὴ ὄσφρηση, κάτω ἀπὸ τὴν ποία ἀναζητεῖται ἡ βαθύτερη φύση τῆς γυναίκας και σαλεύει σύγχρονα τό πρὸς πικώτερο βίωμα τῆς ποιήτριας.

Μετὰ τὸν Μηνᾶ Δημάκη και τὴ Ζωὴ Καρέλλη, τελευταῖος στὴ σειρά, ὅμως κοὶ στὴν παρουσία ποιότητος ἐμφανίζεται ὁ Γ. Θ. Βαφόπουλος. Στὴν

χή του ποιητικού του σταδίου τριγύριζε στο ρομαντικό ιδεαλισμό, και στον συμβολισμό. Δέ θ' αναφέρουμε αναλυτικά τὰ ανάλογα ποιητικά του δημιουργήματα, γιατί δὲν ἐνδιαφέρουν τὸν παρόντα χῶρο, μὲν πού ὁ Βαφόπουλος παρουσιάζεται ἐνιαῖος σὰν ποιητῆς, σὰν ἕνας καλλιτεχνικός μετουσιωτῆς πραγμάτων σὲ ὅποιοδήποτε στάδιο καὶ ἂν φαίνεται νὰ παλαίει. Μὲ τὸ «Δάπεδο» εἶχε πραγματοποιήσει ἕνα ἄλμα. Σημαντικὸ ἄλμα στὸν ἀντικειμενικὸ χῶρο. Ἐπρόσφερε ποιήματα, ἀποτελέσματα μεγάλων σφυροκοπημάτων, πού τυράνησαν τὰ μηνίγγια του καὶ ἔκαμαν νὰ προβάλλουν μῦθοι «πεπληρωμένοι» ἀπὸ οὐσία. Μετὰ τὸν *Whitman*, μετὰ τὸν Καβάφη, τὰ ποιήματα τοῦ «Δαπέδου» εἶναι βινιέτες, βινιέτες πυκνὲς ἀπὸ ἕνα αἴσθημα δραματικὸ, ἀπ' ὅπου ἀναπηδᾷ ἡ βιοθεωρία του. Δραματικὸ, ὄχι μὲ ἔξωτερικὰ ἐννοημένες συγκρούσεις· βιοθεωρητικὸ, χωρὶς ἀναλυτικὴ ἐννοιολογική. Ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι ὑπερβατική, ἐγκλεισμένη ἀπὸ μέσα σ' ἕνα «μῦθο» καὶ διαμορφωμένη ἀπὸ ἕνα πνεῦμα ἀτσάλινης εἰρωνείας. Γιατὶ τὸν κόσμον αὐτὸν, τὸ μῦθο αὐτὸν, τὴ ζωὴ αὐτὴ τὴν ἔφταιξε τὸ ἴδιο τὸ «πνεῦμα», δηλ. ἡ μεταμορφωτικὴ καλλιτεχνικὴ εἰρωνεία, πού βλέπει τὸν κόσμον ὅπως θέλει ἢ καὶ ὅπως δὲ θὰ ἤθελε.

Ἡ ποιητὴς ὑποβάλλει ἀποσπάσματα βαθειῶν ἐσωτερικῶν διεργασιῶν: Μάταια ἐπιζητοῦμε νὰ ἐννοήσουμε διηρημένη τὴν ὑπαρξὴ· αὐτὴ εἶναι ἀπόλυτη, ἐνιαία (Δάπεδο).

Μάταια θὰ κρούει κανεὶς τὶς θύρας τοῦ Ἄγνωστου καὶ θ' ἀνοίγει πρόθυμα ἕνας ὑπηρέτης, ἢ νόση· ὅ, τι ἀξίζει εἶναι ἢ ἀπόλυτη ζωὴ, ὅπου δὲν ὑπάρχουν οὔτε θύρες νὰ κρούονται οὔτε ὑπηρέτες ν' ἀνοίγουν («Θύρες»). Μὲ τὰ «Πορτραῖτα» ἔχουμε τὴν αἴσθησιν, ὅτι μάταιο εἶναι νὰ μετροῦμε χρονικὰ καὶ τοπικὰ τὴν ὑπαρξὴ. — αὐτὸ, πού πέρασε μ' αὐτὸ, πού θὰ περάσει δὲν ἔχουν διαφορὰ· ὅλα περνοῦν. Στὸ ποίημα «Ποταμὸς» ὁ ποιητὴς ἀνατοποθετεῖται στὸ τελευταῖο σύνορον ἀνάμεσα στὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατον. Ὅμως αὐτὸ πού εἶναι ζωὴ, δὲν μπορεῖ νὰ χωρισθεῖ ἀπ' ὅ, τι δὲν εἶναι περὶ ζωῆς: μέσα στὴν ψυχὴ, στὴ μνήμη, στοὺς πόθους τοῦ Ἄνθρωπου ζῆ συχνὰ πιὸ ἐντονα αὐτὸ, πού εἶναι πεθαμένο· ὅλο τὸ νεκρὸ κάτι, τὸ θησαυρισμένο κάτι, πού ἔχουμε μέσα μας, εἶναι μιὰ δύναμη, μιὰ ὁρμὴ γιὰ δημιουργίαν. Στὰ ποιήματα «Ὁ Καθρέπτης» καὶ τὸ «Πηγάδι» δίνεται ἡ ἐντύπωσις, ὅτι ἀδύνατον εἶναι νὰ ξεχωρίσουμε τὸ εἶδωλον, πού πλάσαμε, ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μας. Τέλος, τὸ ποίημα «Ἡ πολιτεία» βλέπουμε πόσο τὸ σύνολον δὲν εἶναι δυνατό νὰ χωρισθεῖ ἀπὸ τὸ ἄτομον, ἀφοῦ τὸ συνειδητὸ ἄτομον πού γρηγορεῖ, ἐνῶ σὰν σύνολον ἡ Πολιτεία κοιμᾶται, δ' ἔν εἶναι ἄλλο, παρὰ ἡ Πολιτεία στὴν τελευταία ἑξατομικεύουσα ἀνάλυσιν.

Οἱ ἐμπειρίες αὐτὲς ἀναδίνονται μὲς ἀπὸ μιὰ πλασματικὴ μυθοποιία μεγάλης στερεότητος. Εἶναι ἐμπειρίες πρωταρχικὲς, ὄχι ρευστὲς, ὄχι γενετικὲς καὶ μεταβατικὲς. Ὀλόκληρες, ἔτοιμες, ἔμμονες, πυρετώδεις, μανταλώνονται μέσα στὸ μῦθο. Καὶ εἶναι σὰ νὰ περπατοῦν καὶ νὰ κινοῦνται βίαια. Σὲ πολλὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς ὑπάρχει ἕνα παράξενον δούλεμα τῆς πραγματικότητος, πού εἶναι «μυθικὴ». Προκύπτει ἔτσι τὸ αἴσθημα τῆς ρομαντικῆς εἰρωνείας, δηλ. τοῦ ἐλεύθερου πνευματικοῦ παιχνιδιοῦ, πού βρίσκει νόημα καὶ μέσα σὲ μιὰ «στημένη» πραγματικότητα. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ μυθικὸ χιοῦμορ καὶ ἀπὸ τὶς γκριμάτσες του, προκύπτει ἡ Ἀλήθεια, πὼς μιὰ μεγάλη ἐνότητα, παρ' ὅλες τὶς ποικιλίες τῆς, ὑπάρχει στὸ βάθος μας.

Τελευταῖα, ὁ Βαφόπουλος μᾶς παρουσίασε τὴ συλλογὴ «Ἡ μεγάλη νύχτα καὶ τὸ παράθυρον».

Τώρα, ξαναβρίσκει τὸν χιουμορστικὸν ἑαυτὸν του, ὅπως στὰ ποιήματα «Τὸ προσωπεῖον», «ὁ σάκος», «ὁ σκατζόχοιρος» (ὅπου μὲ μιὰ μικρὴ εἰρωνείαν «ξυρῖζει» ἢ ἀνατρέπει χαϊδεύοντας), ὅπως στὸ ποίημα «Ὁ νεκρὸς ἔφηβος» (ὅπου στὴν αἰ

σθηση του μεσογειακού ήλιου, που αναδίνεται από την ποίηση άλλων ποιητών, αντιπαρατίθεται ή καυστική αίσθηση του πόνου και της φθοράς στη ζωή) ή στο ποίημα «Ζυγαριά» (όπου στη νωχελική αίσθηση του Αίγαίου ρίχνεται μπροστά και αναπάντεχα ένα μικρό αντικείμενο νοσοκομείου).

Πέρα από την ειρωνίζουσα διάθεση ο Βαφόπουλος συνεχίζει το στοχαστικό έαυτό του του «Δαπέδου». Αλλά ο στοχασμός του, όπως πρωτίτερα έτσι και τώρα, παραμένει συμβολικός, όπως δείχνουν οι τίτλοι των περισσότερων ποιητικών φανερωμάτων του: «Ο χρόνος και το ψάρι», «Ο χρόνος και το ξύλο» «Η πολυκατοικία». Ξεφεύγει από το συμβολικά εκφραζόμενο στοχασμό μόνο με τα ποιήματα «Η νύχτα» και η «Μόνωση», στιγμές καθαρής περισυλλογής, όπου όμως δείχνει, ότι ακούει και άλλες σύγχρονες φωνές, ακούει τον αντίλαλο της σύγχρονης ζωής (απηχήσεις ποιητικές, που εξακολουθεί να προκαλεί ή απαισιόδοξη φιλοσοφία του *J. P. Sartre*).

Στον ειρωνιστικό και συμβολικά στοχαστικό χώρο της συλλογής προσαρτώνται, τέλος, δυο «χρονικά», όπως τα ονομάζει ο ίδιος, ή αλλιώς δυο μπάλαντες χωρίς τις παλιές τεχνικές προϋποθέσεις, προβολές ανάλογες προς τη «Λαίδη Γκοντίβα» της Ζ. Καρέλλη. Η πρώτη απ' αυτές ακτινοβολεί ένα εξαγόραστο ήθικό κάλλος· η δεύτερη, διαχύνει μιὰ δυνατή μυρουδιά παρακμής και αποπνέει μελαγχολία. Είναι και αυτές από τα ουσιαδέστερα δείγματα της προσωπικότητας του ποιητή, που παραμένει άλλοτε ένα πνεύμα ειρωνικό, άλλοτε ένας στοχαστής· συμβολικός, αλλά πρό πάντων ένας εξαιρετος καλλιτέχνης μέσ' από την ασύγκριτη «αίσθηση του περιτιού», την αποφυγή περισσολογίας, από την οποία προκύπτει μιὰ ένταση του στίχου και μιὰ καλλιτεχνική πυκνότητα, που πάει να γίνει «κλασική».

Σε καμιά περίπτωση δεν έχουμε μπροστά μας τον έναν ποιητή «ουσίας» με την έννοια ότι η προβαλλόμενη ουσία είναι ο κύριος φορέας της ποιητικής αξίας και όπου η προβαλλόμενη «ουσία», θα διαχύνονταν στις ίνες του ποιήματος. Ο στοχασμός του, δηλ. η πνευματική κατάθεση του Βαφόπουλου στο ποίημα, είναι θετική και φωτεινή και ο αντίλαλος, ή φωταύγεια της ποιητικής όμορφιάς του, μεγάλη.

Και καθώς ο ποιητικός του λόγος δείχνει αναγεωμένος, ο Βαφόπουλος φανερώνει τώρα μιὰ προσωπική προσοικείωση του μοντέρνου σ' ένα χώρο όμως όπου καμιά στιγμή δεν απώλεσε την πρωταρχική ψυχή του. Ας διευκρινισθεί, εκτός, ότι ο ποιητής μας δεν πέρασε ούτε μιὰ στιγμή από τον «υπερρεαλισμό»· ώστε να γνωρίσει την ποίηση σαν δέσμες εικόνων, μόνο προσήγγισε προσωπικά και ξέμακρο το «μετασυμβολισμό», με τον οποίο η καλλιτεχνική ψυχή του ήρθε σε μεγαλύτερη οικειότητα και έπαφή, αλλά ποτέ σε ουσιαστική ταύτιση. Η ισχυρή ποιητική προσωπικότητά του, άλλωστε, αλλά και η όχι άρκετη τόλμη του να πομακρυνθεί πέρα από τα μάκρη και τα βάθη του έαυτού του, τον έκρατησε στην χρυσή σεμνότητα της ολοκληρωτικά σχεδόν προσωπικής δημιουργίας.

Από τα προσωπικά του βάθη μάς έδωσε, ως σήμερα, το προσωπείο του *humor* (πνευματικά έννοημένη ειρωνεία), ένα πνεύμα στοχαστικό και ζωηρό, που όμως άντλημένο από κουραστικά βάθη, που ζαλίζουν και συσκοτίζουν τελικά το πνεύμα,—και την αξιοσύνη της τέχνης του.

Έδωκα μιὰ εικόνα, που θα την ήθελα ακριβή, της δραστηριότητας της τελευταίας ποιητικής γενεάς.

Το να σταματήσω ωστόσο στην άπλη σύνοψη των έντυπώσεων, και αναμνηστικών κρίσεων μου δε μου φαίνεται, ότι θα ήταν άρκετο, χωρίς το φυσικό ένοιο γινόμενο ενός επιγενοῦς ερωτήματος, που θα το διατυπώσω έτσι: «Ποιά σημασία μπορεί να έχει η εικόνα της πορείας αυτής μέσα στην δλη συνέχεια του Νεοέλλη»

νικού πνεύματος»;

Είναι μιὰ ἀνάγκη νὰ παραδεχθοῦμε γενικὰ τὴ Μεσογειακὴ φυλετικὴ οἰκοδόμησή μας: τὴν ἀρχέγονη καὶ φυσικὴ ροπὴ τοῦ πνεύματός μας νὰ ἐκφρασθεῖ σὲ καθαρὲς νότες καὶ σὲ καθαρὰ σχήματα. Ἄλλὰ τὴν ἴδια στιγμή θὰ διαπιστώσουμε, ὅτι αὐτὴ ἢ τέτοια ἀνθρωπολογικὰ ἐννοημένη μεσογειακὴ παρουσία μας τείνει νὰ ξεπερασθεῖ, γιατί τὸ Ἔθνος μας βαδίζει πρὸς εὐρύτερους ὀρίζοντες κοινωνικούς, πνευματικούς, καλλιτεχνικούς. Μένοντας ἀμύγεις μεσογειακοὶ θὰ κινδυνεύαμε νὰ μείνουμε καθυστερημένοι καὶ ὑποανάπτυκτοι μπροστὰ στὸ φανερὸ καὶ ἐνδεικτικὸ προβάδισμα τῶν λαῶν τῆς Δύσης ἀπὸ τὴν Ἀναγέννηση καὶ δῶθε. Ἡδὴ ὁ Σολωμὸς δείχνει ἐμποτισμένος ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴν *parola melodiosa*, τὸν Ἰταλικὸ ποιητικὸ πατριωτισμὸ, τὸν Ἰταλικὸ ἰδεαλισμὸ καὶ τὴν πνευματικὴ καὶ «ἠθικὴ» ἐκμετάλλευση τῶν θεμάτων καὶ ὁ Κ. Παλαμᾶς γράφοντας τὸ «Δωδεκάλογο», τὴ «Φοινικιά», τὸν «Ἀσκραῖο», τὶς «Ἀλυσίδες», τὴν «Ἡλιογέννητη», πάει νὰ δώσει στὴν ποίησή του ἓνα εὐρωπαϊκὸ ριγος: ζητώντας νὰ ξεπεράσει τὸν Μεσογειακὸ ποιητὴ, σκέφτεται καὶ ἀγωνιᾷ γιὰ κάτι τὸ μουσικώτερο, ἀφοῦ ἡ «σαφήνεια» δὲν εἶναι πειὰ γι' αὐτὸν ἢ σωστὴ ποιητικὴ ἀναπνοή. Καὶ βλέπουμε, πῶς ὁ Παλαμᾶς ὀριζε τὸ Δυτικὸ «μουσικὸ» πνεῦμα, σὰν «ἀόριστα καὶ ἀνήσυχα ἰδεολογικὸ καὶ ἀπέραντο».

Ἀνάλογη «δυτικὴ» ποιητικὴ ἀτμόσφαιρα θέλει ν' ἀναπνέει σήμερα ἐξολοκλήρου ἢ σύγχρονη ποίηση. Παραμερίζοντας τὴν καθαρότητα καὶ μπαίνοντας στὴ μουσικὴ ἀορισιά· παραμερίζοντας τὶς λαμπρὲς ἐπιφάνειες χάριν τῶν βαθειῶν διαισθήσεων. Ἔτσι εἴτε τὸ θέλουμε εἴτε τὸ ἀρνούμαστε ἀπὸ πείσμα, ἢ πράξη μας ἢ ποιητικὴ διαπνέεται ἤδη ἀπὸ τὸ Δυτικὸ πνεῦμα, ὅπως καὶ ὅλος ὁ πνευματικὸς μας βίος.

Δὲν προδίδουμε τὴν Παράδοση, δὲν ἀρνούμαστε τὶς μεσογειακὲς φυλετικὲς ιδιότητες τοῦ ἑαυτοῦ μας, διαπιστώνουμε μόνον τὴν ἀλλαγὴ πνευματικοῦ προσανατολισμοῦ ἐγκαταλείποντας, τὴ σαφήνεια καὶ καθαρότητα τῶν σχημάτων—ἐνδείξεις διανοητικῆς—χάριν μιᾶς πνευματικότητος Δυτικῆς, ἢ ὁποῖα ἀναζητεῖ τὸ ἀόριστο, τὸ ἀσύλληπτο, τὸ ἀβέβαιο. Διαβάζουμε ἓνα ποίημα ξένο καὶ τὸ ἐννοῦμε πειὰ σὰν Ἕλληνας, φυλετικὰ ἔστω μεσογειακοὶ. Διαβάζουμε ἓνα ποίημα σύγχρονο ἑλληνικὸ καὶ τὸ ἐννοῦμε μέσα σὲ μιὰ γενικὴ Δυτικὴ κατανόηση. Εἶναι αὐτὸ προδοσία ἢ εὐρυνση τοῦ ὀρίζοντα; Τὰ θέματα θὰ εἶναι πάντοτε μὲ ἑλληνικὲς ρίζες, ὅπως καὶ τὰ θέματα τοῦ Παλαμᾶ εἶχαν ἀφορμὲς ἑλληνικῆς. Ἄλλὰ ἡ ἀτμόσφαιρα, στὴν ὁποία θὰ τὰ ἐννοήσουμε, θὰ τὰ ἀναπνεύσουμε βαθύτερα, θὰ εἶναι πειὰ πολὺ ὀλίγο μεσογειακὴ.

Ὡστόσο μερικοὶ ἀναμεταξύ μας ταλαντεύονται ἀνάμεσα σ' ἓνα διχασμένο ἔγχο: θέλουν νὰ μὴ ἀπαρνηθοῦν τὸν Μεσογειακὸ ἀνθρώπο καὶ σύγχρονα ἐπιδιώκουν, μέχρι φόρτου καὶ μέχρι σκοτοδίνης μάλιστα— βασιλικώτεροι τοῦ βασιλέως—τὴν πνευματικότητα. Καὶ πηγαίνοντας νὰ δείξουν μιὰ Δυτικὴ οὐσιαστικότητα, κατὰ λάθος πλάθουν «εἰδῶλα» δηλ. «τέρατα» ὀργανωμένης φιλοσοφικῆς σκέψης, διότι δὲν ἐνόησαν, δὲν ἐστάθησαν ἱκανοὶ νὰ ἐννοήσουν τὸ πρωταρχικὸ καὶ στοιχειῶδες τοῦτο: ὅτι πνευματικότητα εἶναι μόνον ἡ σκέψη πρὶν ἀπὸ κάθε ὀργανωμένη παρουσία της.

Ἄλλὰ πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ εἶναι ἓνας ποιητὴς οὐσιαστικὸς, ὅταν σκέφτεται μὲ διαμορφωμένες ἰδέες; Ἔνα εἶναι τὸ συμπέρασμα, ὅτι «οὐ παντὸς πλεῖν εἰς Κόρινθον». Καὶ Κόρινθος εἶναι ἡ ζωντανή, αὐθόρμητη σκέψη πάνω στὸν ἴδιο της παλμό. Ἄν δὲν τὸ ἐννοήσουν αὐτὸ ὅσοι ὄψιμοι «μοντερνίζοντες», θὰ πάνε νὰ κάνουν «πνευματικὴ» ποίηση καὶ στὴ θέση τους θὰ ξεπροβάλλει μιὰ διανοητικὴ ποίηση· καὶ διανοητικὴ θὰ εἶναι σχηματοποίησή της, ὅσο καὶ ἀνφαίνε-

ται χλιομοιρασμένη και παλμώδης στη μικρή φράση. Κακαρίζοντας για να γενήσουν ένα Δυτικό αυγό, στο τέλος γεννούν ένα Μεσογειακό τερατάκι...

ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

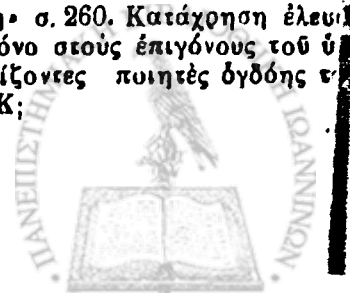
Σταθήκαμε στο πεζοδρόμιό μας και παρακολουθήσαμε μια ωραία παρέλαση, από ύποσχετικά πρόσωπα, σύγχρονες προσωπικότητες, τῆς ποίησής μας. Αυτό, πού είδαμε σήμερα όμως δεν πρόκειται να το ξαναδοῦμε ποτέ: τὸ θέαμα ἦταν κινητό, μεταβατικό: ὅ,τι πέρασε ἀπὸ μπροστά μας μέσα σιὰ πέντε τελευταία χρόνια. Αὔριο τί θὰ γίνει; ποιὸς τὸ ξαίρει; ἢ μᾶλλον τὸ ξαίρουμε καλά: μερικοὶ ποιητῆς, ἀπ' αὐτοῦς, πού μετεῖχαν σιὴν παρέλαση, κουρασμένοι θὰ ἀποσυρθοῦν, ἄλλοι θὰ προχωρήσουν μὲ βῆμα σημειωτὸ και τέλος, ὀλίγοι θὰ συνεχίσουν τὴν πορεία τους, πού αἰσθάνονται, ὅτι δὲν ἔφθασαν ἀκόμα στὸ τέρας.

Τι μᾶς ἔδωκαν οἱ «πορευόμενοι ὁδόν»; τίς δυνατότητές του ὁ καθένας, πού σὲ μερικοὺς ἔχουν ἐξαντληθῆ κι ὅλας, σὲ ἄλλους ἴσως μόλις ἄρχισαν νὰ σημαίνονται. Δὲ μπορούμε νὰ ξαίρουμε ὡστόσο σὲ ποιὸ σημεῖο τοῦ ἑαυτοῦ του βρίσκεται ὁ καθένας και ἄς μὴν τοιμάζουμε τιμητικὰ ἄρθρα— σημειώματα σὰν νὰ τελείωσαν ὅλα. Ἡ κριτικὴ φρονιμάδα φρεβᾶται τοὺς πρόωρους ὕμνους, γιατί ξαίρει, ὅτι: «ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται».

Ἡ γενικὴ μας ἐντύπωση ἀπὸ τὸ ποιητικὸ πέρασμα, πού παρακολουθήσαμε εἶναι ὅτι 1) ἡ σύγχρονη γενεὰ δὲν ἔχει νὰ σημειώσει, παρὰ λίγα ποιητικὰ πνεύματα πρωτότυπα, πού ξεκίνησαν ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους και τὴν ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὴν ἐποχὴ τους, 2) δὲν ἔχει νὰ δείξει μιὰ ξαφνικὴ και βιθιὰ, πού προηγεῖται ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς και προγεύεται τὸ μέλλον, προσωπικότητα 3) δὲν ἔχει ἀκόμη ὀλοκληρώσει τὴν πορεία τῆς, ὥστε νὰ ἐπιτρέπεται ὑπερβολικὴ ἔξαρση τῆς προσφορᾶς τῆς ἢ μιὰ ἐκ τῶν προτέρων καταδικαστικὴ κρίση 4) ἔχει ἐπιδείξει πολλὰ ἀναστήματα μέσου ποιητικοῦ ὕψους. Ὅπως ἡ Γαλλία δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξει μεγαλοφυΐες τοῦ ἀναστήματος τοῦ *Shakespeare*, τοῦ *Dante* και τοῦ *Dostojevsky*, ἀλλὰ παρουσίασε στὸ κόσμο συχνὰ ποιητικὲς «πλειάδες» ἀπὸ ἀστέρια, πού λάμπουν ὡστόσο αἰώνια στὸ στερέωμα τῆς ποίησης— ἔτσι τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, βέβαια— και σήμερα ἡ Ἑλλάδι, ἂν δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσει τελειωμένα ταλέντα, ὅμως προβάλλει στὸ στερέωμα μιὰ πλειάδα ποιητῶν πολὺ ὑποσχετικῶν, γιὰ τοὺς ὁποῖους μόνον μιὰ κριτικὴ φυλαγυρία ἢ μυωπία ἀρνεῖται νὰ τοὺς ἀναγνωρίσει, σὰν ποιητῆς πού τιμοῦν τὸν τόπο μας, ἐναντι ἄλλων ποιητῶν παλαιότερων, λαμπρῶν «ἐπιφανειακῶν», γιὰ τοὺς ὁποῖους ἐλέχθη, ὅτι ἡ μορφή και ἡ λάμψη τους ἐξαφανίζει κάθε οὐσία.

Μὲ φέρνει σὲ μεγάλη ἐκπληξη μιὰ ἄποψη τοῦ κ. Καραντώνη, κατὰ τὰ ἄλλα πολῦτιμου σημασιολογικοῦ κριτικοῦ, πάνω σιὴν οὐσιώδη λεπτομέρεια: ὅτι ἡ σημερινὴ ποιητικὴ γενεὰ παρουσιάζει μιὰ «κρίση», ὅταν δὲν πρόκειται σήμερα παρὰ γιὰ μιὰ ἐκλεκτὴ καρποφορία. Ὁ ἴδιος διακρίνει σιὴ σύγχρονη ποιητικὴ γενεὰ μιὰ «κατάχρηση ἐλευθερίας»⁽¹⁾ μιὰ ἀδράνεια τῆς ἀνάγκης γιὰ σύνθεση, μιὰ τυποποίηση τῆς ἐκφραστικῆς, τὴ σχεδὸν βιομηχανικὴ παραγωγή σχημάτων δίχως περιεχόμενο».⁽²⁾ Μὲ τέτοιες κριτικὲς ἐκφυροσκοροτήσεις μένουν πάνω στὸ δέντρο τῆς

1.—Α. Καραντώνη: «Εἰσαγωγή σιὴ νεώτερη ποίηση» σ. 260. Κατάχρηση ἐλευθερίας, παρουσίασε μόνον ὁ μικροῦτης ἱεραρχισμὸς: σήμερα μόνον σιὸς ἐπιγόνους τοῦ ὑπερραλισμοῦ μπορεῖ νὰ ἀπ.δοθεῖ αὐτὸ τὸ ψεγίδι και σὲ μοντερνίζοντες ποιητῆς οὐδόσης τῆς ξεως' ἀλλὰ ἀπ' αὐτοῦς ἀντλεῖ τὰ Κικερώνεια κριτηρία του ὁ κ. Κ;
2.—έ.α. σ. 260.

νεώτερης ποίησης μόνον οί «πρώτοι διδάξαντες», ό Γ. Σεφέρης, ό 'Οδ. 'Ελύτης και μερικοί έκλεκτοί, άσσοι τής υπερρεαλιστικής ανεύθυνης κενολογίας. 'Αλλά και άν έπρεπε οί δύο πρώτοι να μείνουν τελικά στο χλωρό κλαδί τής νεώτερης ποίησης, τί λόγο έχουν να σκαρφαλώσουν εκεί επίσης τα παράξενα και ξωτικά πουλιά του υπερρεαλισμού; Και πώς θα δεχθούμε αυτές τις αντινομίες και την πιο παράξενη άκόμα, ότι για να καθίσουν καλά στο κλαρί οί πρώτοι και οί δεύτεροι έπρεπε να μειωθεί τόσο τό άνάστημα τής προσφοράς των ποιητών τής σύγχρονης ούσιαστικής γενεάς, ώστε ούτε καν ένας απ'αυτούς σαν *échantillon Sans valeur* να κατονομασθει;

'Αλλά πότε υπήρχε στη νεώτερη ποίηση, πού ως τα τελευταία την έμάστιζε ό υπερρεαλισμός και τα υπολείμματα διαφόρων *fantaisismes*, από πότε υπήρχε τόση πειθαρχημένη έλευθερία, όση σήμερα στην «ούσιαστική» φάση της και πότε ή ποίηση τής παραδοσιακής και τής υμνούμενης υπερρεαλιστικής κενολογίας είχε τόσο «περιεχόμενο», όσο σήμερα ή «ούσιαστική»;

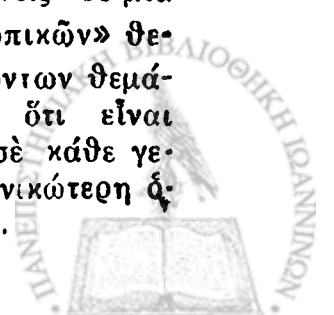
'Ο ίδιος κριτικός στην παράτολμη «Είσαγωγή» του άκόμα παρατήρησε, ότι στην ποίηση των συγχρόνων υπάρχει «άμεριμνησία για την όργανική σύλληψη τής μορφής», όταν ποιητικώτερη, όχι λογική, όχι σχηματική, αλλά «διαμορφωτική» και «μαγική» αντίληψη τής μορφής ποτέ έως τώρα δεν παρατηρήθηκε, παρά όπως στην ποίηση των έκλεκτων τής σύγχρονης γενεάς.

Και θα ρωτούσα επίσης να μάθω, τι έννοει ό κ. Κ. με τή φράση «άδράγεια» τής ανάγκης για σύνθεση; Τι πρέπει να έννοήσουμε λέγοντας «σύνθεση»; Οί ποιητές μας, λοιπόν: ό συνθετικός Γ. Βαφόπουλος, ό κεντρομόλος Μ. Δημάκης, ό πυκνός Α. Δικταίος, ή δυναμική Ζ. Καρέλλη, ό Γ. Κότσιρας, με τον θανάσιμα συνθεμένο σαν μουσική «Σίσυφό του», ό Ποεδικός Σινόπουλος, ό άραχνούφαντος στη Βαλερική του ποιητική οικοδομή Γ. Βαρβιτσιώτης, όλοι αυτοί και άλλοι ίσως άκόμα παρουσιάζουν παθολογική άπουσία «ανάγκης για σύνθεση»!

Και τί είναι αυτές οί «προφητείες», πού ακολουθούν τον μισονεϊσμό του κριτικού τής «Είσαγωγής»; «Οί σημερινοί νέοι», γράφει «έκτός από κάποιες εξαιρέσεις πού δε δείχνουν όμως, πώς θα έξελιχθούν σε μονάδες... δεν έχουν προσωπικότητα. ... Μέσα σ'αυτή τους την «άταξική κοινωνία» δε φαίνεται να υπάρχει ή δυνατότητα για μιá νέα «επανάσταση»... Και άν τώρα πρέπει να περιμένουμε κάτι από την ποίηση δε θάναί ή επανάσταση, αλλά ή «ανάσταση»!

"Ετσι ό κριτικός Α. Καρατώνης καταδικάζει σε θάνατο με άμεση έκτέλεση όλη τή σύγχρονη, τή σημερινή ειδικώτερα, ποιητική γενεά: Και μόνο μιá «ανάσταση» θα τή σώσει! Είναι σαν ν' άκούμε τα πύρινα λόγια του παλαιού *Balthasar*: «*Mané, thecel, Phares*»! Μά έμεις στεκόμαστε ήρεμοι, χαϊρόμαστε τή σύγχρονη ποιητική άνθοφορία στο σύνολό της και περιμένουμε τους άμοιαστους σε ούσία καρπούς.

'Αλλά απ'άλλου άκόμα έρχεται μιá άλλη φωνή, πού άρνεϊται στους νέους τήν προσωπική φωνή, τήν πρωποτυπία. 'Αλλά τί έννοει λέγοντας πρωτοτυπία; τό ν' ανοίγει ένας ποιητής νέους δρόμους δεν είναι εύκολο προνόμιο ούτε στην εύρωπαϊκή περιοχή. Τό να είναι όμως πρωτότυπος σαν προσωπική ποιητική θέση, τό να έχει τήν προσωπική του αναγνωριστική σφραγίδα μέσα στην κοινότητα τής σύγχρονης άτμόσφαιρας, αυτό, νομίζω, ότι δε μπορεί να τό άρνηθει κανείς σε μιá πλειάδα τουλάχιστο σύγχρονων ποιητών μας. 'Η ποικιλία των «προσωπικών» θεμάτων μέσ' από έναν γενικώτερο κύκλο όμοίων έποχιακών ενδιαφερόντων θεμάτων ρεαλιστικών μεταφυσικών ή ποιητικώτερα πνευματικών, νομίζω, ότι είναι προφανής για κάθε καλόπιστο και έξυπνο αναγνώστη. 'Αλλωστε και σε κάθε γενεά ποιητική παρατηρεϊται μιá τέτοια ποικιλία θεμάτων μέσα στη γενικώτερη άμοιομορφία ενδιαφερόντων, πού είναι ενδιαφέροντα έποχιακά.

Τὰ θέματα «ὁ ποιητὴς μελετᾷ τὴν ὕπαρξιν», «ὁ ποιητὴς μελετᾷ τὴν πορεία τοῦ ἀνθρώπου» π.χ., πηγάζουν ἀπὸ τὴν ὄλη κατεύθυνση τοῦ φιλοσοφικοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς, εἶναι ἀνταύγειες τῆς ἐποχῆς πάνω στὸν ποιητικὸ στοχασμὸ. Καὶ τὸ κεντρικὸ μοτίβο «ἡ ὕπαρξιν εἶναι σφραγισμένη γιὰ τὸ θάνατο» καὶ ἡ αἴσθησις τῆς «φθορᾶς», πού σημαδεύουν τὴ γενικὴ κατεύθυνση τῆς σύγχρονης ἀστικῆς σκέψης—, ξεχωριστὰ διαμορφώνει τὶς βαθύτερες ποιητικὲς ἀφετηρίες τοῦ καιροῦ μας, πού τὸν χαρακτηρίζει τὸ «ἄγχος» καὶ ἡ «ἀηδία».

Ἀντίθετα πάλι, ἐπικρατοῦν τὰ γενικὰ ρεύματα τῆς αἰσιοδοξίας, τῆς ἀναζήτησης τῆς χαρᾶς, εἰρήνης καὶ ἀγάπης. Ἀνάμεσα σὲ τὶς δύο αὐτὲς γενικὲς κοτευθύνσεις— σὶὸ στανροδρόμους περιδινεῖται ἡ σύγχρονη ποίηση. Ἐνα μόνον μορῶν νὰ καταθέσω σὰν μαρτυρία, ὅτι μέσ' ἀπ' αὐτὴ τὴ γενικὴ, τὴν ὁμαδικὴ καὶ τὴν ἀνικειμενικὴ παρουσίαση ἐνδιαφερόντων κινεῖται ζωτικὰ ἡ σύγχρονη ποίηση (ὄχι σὲ ἀργόσχολες ὄνειροπολήσεις) καὶ μέσ' ἀπ' αὐτὸν τὸν ἀντιφατικὸν στίβον προέχει, προβάλλει, μὲ τὸν ἀτομικὸν τῆς μῦθο, ἡ σύγχρονη ζωντανὴ ποιητικὴ προσωπικότητα.

Ἄν ἡ προβολὴ αὐτὴ ἐξετασθεῖ σὰν αἰσθητικὸ ἀποτέλεσμα, τότε θὰ βρεθοῦμε σὲ ἄλλες θάλασσες, ὅπου κάθε καρὰβι ὀδεύει ἀτομικὰ καὶ ὄχι ὁμαδικὰ καὶ ἔχει συνεπῶς ἀτομικοὺς κινδύνους καὶ ἀτομικὴ εὐθύνη.

Εἰδικὰ θὰ ἐπισημάνουμε τὴν μορφή τῆς ὁμοιομορφίας, σὸ σκέλος τῆς πού ἀφιστᾷ τὰ ἐκφραστικὰ μέσα. Ἄς προσέξει ὁ ἐπικριτὴς, ὅτι ποτέ, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ, πού ἔχουμε προσωπικὴ ποίηση στὴν Ἑλλάδα (1820) ἕως σήμερον δὲν ὑπῆρχε ὀλιγώτερη ὁμοιομορφία αὐτοῦ τοῦ εἴδους. Ἄς ἐνθυμηθοῦμε τοὺς δανεισμοὺς τοῦ Σολωμοῦ. Καὶ ὅσο προχωροῦμε παλαιότερα ὡς τὴν ἐποχὴ τοῦ κλέφτικου τραγουδιοῦ, θὰ βρεθοῦμε στὴν ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσουμε, τὸ λέω ὑπεύθυνα, ὅτι ἡ ὁμοιομορφία τῶν φραστικῶν μέσων, ὁ συμφυρμὸς τους καὶ ὁ δανεισμὸς ὑπῆρξε αὐτὸ τοῦτο: ὁ γενεϊήσιος κανόνας τῆς ἐκφραστικῆς παρουσίας τοῦ κλέφτικου τραγουδιοῦ! Ὅμως ἀναγνωρίζουμε στὰ κλέφτικα τραγούδια αὐθορμησία καὶ δροσιά καὶ ζωτικὸν τόνο, σὲ ἐντυπωτικώτερον βυθμὸ, παρὰ σὲ ἄλλα προγενέστερα. Τὶ σημαίνει αὐτό; σημαίνει, νομίζω, ὅτι ἡ ὁμοιομορφία τόσο τῶν θεματικῶν μοτίβων, ὅσο καὶ ὁ συμφυρμὸς τῶν ἐκφραστικῶν μοτίβων στὰ δημοτικὰ τραγούδια δὲν ἐλαττώνει καθόλου τὸ αἰσθητικὸ ἀποτέλεσμα γνησιότητος, δύναμης, φρεσκάδας! Ἄλλὰ τότε πῶς, ἀφοῦ ἡ ὁμοιομορφία θεμάτων καὶ ἐκφραστικῶν τρόπων σὸ δημοτικὸν τραγούδι δὲ λογαριάζεται σὰν παράγων, πού μειώνει τὴν ἀξία τῶν τραγουδιῶν καὶ τῆς παραδοσιακῆς ποιήσεως, θὰ ποῦμε μὲ συνέπεια, ὅτι ἡ ὁμοιομορφία εἶναι παράγων, πού μειώνει τὴν ἀξία τῶν προϊόντων τῆς νεώτερης ποιήσεως; Ὁχι! Εἶναι δυνατόν ἕνα ποίημα νὰ ὑπενθυμίζει ἕνα ἄλλο σὰν θέμα (περίπτωση ἐποχιακὴ νόμιμη) ἢ στὰ ἐκφραστικὰ του μέσα (περίπτωση ἐποχιακὴ νόμιμη) (1) καὶ ὁμως νὰ μὴν προκύπτει τελικὰ αἰσθητικὸ ἀποτέλεσμα ἀνάξιο λόγου. Γιατί; διότι τὸ αἰσθητικὸ ἀποτέλεσμα εἶναι προϊόν ἄλλων παραγόντων, ὄχι τοῦ ἀθροιστικοῦ παραγόντος τῶν συμπτώσεων θεμάτων ἢ ἐκφράσεων: εἶναι προϊόν τοῦ μὴ ἀναγώγιμου παραγόντος τῆς προσωπικῆς συνθετικῆς ἰκανότητος καὶ τῆς ἰκανότητος γιὰ πρωτότυπες πνευματικὲς θέσεις. Εἶναι προϊόν τῆς προσωπικῆς καὶ ἰδιαίτερης καλλιτεχνικῆς ἰκανότητος, πού θὰ εἶναι μαζί καὶ ἰκανότητα γιὰ πνευματικὴ προσωπικὴ, ποιητικὴ ὄραση (2).

Τὶ ἐνδιαφέρουν, λοιπόν, σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσιν τὰ «ὕλικά» τῶν θεμάτων καὶ τῶν ἐκφραστικῶν τρόπων, ὥστε ἡ ὁμοιομορφία τους (ἡ μοιραία γιὰ τὸ καθ' ἐποχιακὸ βλέμμα ὁμοιομορφία) νὰ ἀποτελεῖ τὸν κανόνα γιὰ μιὰ αἰσθητικὴ καταδ

1.—Δὲ μιλοῦμε γιὰ τὴν ἀνέντιμη περίπτωσιν λογοκλοπῆς.

2.—Πάνω σὸ ἴδιο θέμα, πολὺ ἐνδιαφέρον ἀρθρο μὲ τὸν τίτλον «Οἱ κοινοὶ τύποι καὶ ἡ πρωτοτυπία» ἔγραψε ὁ ποιητὴς Μ. Δημάκης σὸ περιοδ. «Ἐκλογή» (1 Ἰανουαρίου 1960).

κη: Ἐγραψα καὶ ἄλλοτε, τὸ ἐπαναλαμβάνω καὶ σήμερα, ὅτι τέτοιες «κριτικὲς» ἀντιλήψεις καὶ θέσεις ἀποτελοῦν τὸ λεγόμενο «σόφισμα ἑτεροζητήσεως», κατὰ τὸ ὁποῖο βγάζουμε συμπεράσματα κρίσεως ἀπὸ παράγοντες καὶ συντελεστοὺς λογικὰ ξένους.

Ἄλλ' ὥς ἀφήσουμε τὶς ἐντυπωσιογραφίαι, *Cose e non parole*. Ἄς ξαναδοῦμε σὲ μιὰ ριπὴ ὀφθαλμοῦ τὴν πραγματοποιημένη πορεία. Ἡ σύγχρονη γενεὰ δὲν εἶναι ἀποθαρρυντικὴ, μᾶς δίνει χουσὲς ἐλπίδες, μᾶς ἐμπνέει ἐμπιστοσύνη, μᾶς φέρνει πολὺ αἰσιόδοξα μηνύματα. Καὶ δὲ βρίσκεται στὴν ἀρχή, βρίσκεται στὴν πορεία τῆς πρὸς τὴν ἄνοδο. Ἐχουν ἤδη μάλιστα ἐπισημανθῆ μερικοὶ ἐκλεκτοὶ σύγχρονοι. Πλησιάζει ἡ ὥρα τῆς μεστότητας.

Ἦδη, μέσ' ἀπὸ τὶς ξένες ἀνταύγειες, ἀρχίζει νὰ διαφαίνεται μιὰ αὐτόνομη, αὐτόχθονη καὶ αὐθόρμητη δημιουργία. Ἄν ὁ πρύτανις τῶν νεωτέρων ποιητῶν μας Γ. Σέφερης ὑπενθυμίζει ἀκόμη ξένους ἥλιους, ἔχει ὅμως νὰ παρουσιάσει καὶ τὸ δικό του πρόσωπο. Καὶ πιὸ αὐθεντικὰ ἀκόμη, εἶναι προσωπικοὶ καὶ ἀπαρρήλιστοι μερικοὶ ποιητὲς τῆς ἐντελῶς σύγχρονης γενεᾶς. Αὐτοὶ φωτίζουν τὸν ποιητικὸ δρόμο τῆς χώρας μας μέ φῶς ἱκανοποιητικὸ στὴ νεότητά του, δικό τους φῶς, ὅσο ἀδύνατο καὶ ἂν εἶναι αὐτὸ ἀκόμη γιὰ μεγάλες συγκρίσεις.

ΑΠ' ΑΦΟΡΜΗ

Ἄπὸ τὰ πρόσωπα, στὰ πράγματα ἀπὸ τὰ ἔργα
τοῦ Λόγου, στὶς ιδέες.

Δὲ βρίσκω ἄλλη εὐκαιρία, παρὰ τὴ σημερινή, κοντὰ στὴ διαπραγμάτευσή μου τῆ μεταβατικῆ γιὰ τὰ σύγχρονα ποιητικὰ πρόσωπα, πού προέχουν στὴν ἐντύπωσή μου καὶ γιὰ τὸ ἔως σήμερα συντελεσμένο ἔργο τους, νὰ συναρτήσω μιὰ συζήτηση, πού ἀφορᾷ τὶς ιδέες, ιδέες πού ἀνήκουν στὸν ποιητικὸ χῶρο καὶ ἔχουν παραμορφωθῆ εἴτε ἀπὸ ἄγνοια, εἴτε ἀπὸ ἔλλειψη τῆς ἀπαραίτητης προετοιμασίας, μόλη τὴν καλὴ θέληση διαφόρων συζητητῶν.

Ἄλλὰ προτοῦ προχωρήσω στὸ ἀνοιγμα τῆς συζήτησης, θὰ θελήσω νὰ ὑπενθυμίσω πρῶτα, ὅτι δὲ θὰ ὀνόμαζαν ποτὲ «δοκίμιο» τὴν ἀπλὴ σημερινὴ συζήτηση, γιὰτὶ δοκίμιο κατὰ τὴ γνώμη μου, εἶναι ἡ ἐλεύθερη πνευματικὴ, κατὰ τὸ βᾶθος, συζήτηση ἑνὸς θέματος σ' ἕναν χῶρο ἀρκειῆς ἄπλας, ὥστε ὑπάρχει ὁλος ὁ καιρὸς νὰ καρποφορήσει ἡ πρέπουσα πειστικότητα. Μερικὰ ἄρθρα συζητητικὰ (*causerie*), πού ἀναφέρονται κυρίως στὴν ἀσκήση πολεμικῆς ἢ στὴν ἀνάδειξη προσώπων, παραμένουν «ἄρθρα», μόλη τὴ βιαστικὴ διάθεση νὰ τὰ προβιάσει κανεὶς σὲ «δοκίμιο».

Ἡ συζήτηση, λοιπόν, γιὰ τὴν «καθαρὴ ποίηση» σὲ διαστολὴ μὲ τὴν «καθαρότητα» στὸν ποιητικὸ λόγο. Ἡ «καθαρὴ ποίηση» δὲν εἶναι ἀπλῶς ἕνας ὄρος, πού ἀπόκτησε ἕνα ὀρισμένο περιεχόμενο κατὰ τὰ νεώτερα χρόνια, ἀλλὰ καὶ μιὰ ἰδιαίτερη τεχνικὴ, δηλ. ἕνας ξεχωριστὸς καλλιτεχνικὸς τρόπος μέσα στὴν περιοχὴ τῆς νεώτερης ποίησης. Εἶναι ἕνα ἄκρο ἐπιγέννημα τοῦ συμβολισμοῦ, τεχνολογίας ποιητικῆς, πού καὶ αὐτὴ, ὅπως καὶ ἡ καθαρὴ ποίηση ἔχουν ἤδη ξεπερασθῆ ἀπὸ ἄλλες ἀντιλήψεις, ὑποσχόμενες περισσότερη συμμετοχὴ τῆς ζωῆς καὶ περισσότερη οὐσιαστικότητα.

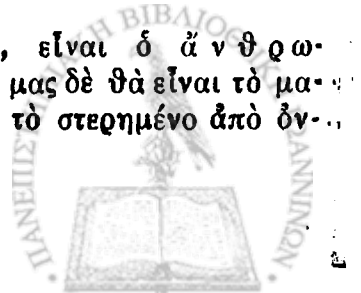
Στὴν «καθαρὴ ποίηση» ὅ,τι πρωτεύει εἶναι «ἡ ἔκφραση τοῦ ἀνέκφραστου». Δὲ θὰ παραμερισθοῦν ὀλότελα τὰ στοιχεῖα, πού ὀνομάζουμε στοχασμοὺς ἢ συγχι-

νήσεις, αλλά θα αφήσει ο ποιητής να πρωτεύσει αυτή ή πρωταρχική απαίτηση, να εκφρασθεί το άρρητο. Αυτό το άρρητο δεν χρειάζεται πλήρη ποιητική «διαμόρφωση» για να προκύψει: μπορεί να αναδυθεί μέσ' από λίγους μόνο στίχους ή και από έναν. Είν' ένα ποιητικό αποτέλεσμα, που κάποτε μπορεί, όχι σπάνια, να ανακαλυφθεί στις φλέβες ενός άλλου ποιητικού μεταλλείου, όπως π.χ. ανάμεσα σε στίχους μιᾶς τραγωδίας του *Racine* ή σε ποιητικούς χώρους του δικού μας Σολωμού. Αυτή όμως θα είναι μιὰ δλότελα συμπτωματική παρουσία και δὲ θα ἔχει σχέση με τὴ συνάρτηση καὶ τὴν δλοκλήρωση ἐκείνη πὸν ὀνομάζουμε «καθαρὴ ποίηση», ὅπως συμβαίνει π.χ. στὸ «Θαλασσινὸ κοιμητῆρι» τοῦ *P. Valéry*. Τὸ μυστικὸ εἶναι, ὅτι στὴν περίπτωση τὴ συμπτωματικὴ, μέσα στοὺς αἰῶνες, βλέπουμε νὰ προβάλλουν στίχοι ἀγνῆς ποίησης, στίχοι μιᾶς μεγάλης ποιητικῆς καθαρότητας, ἀλλὰ ἔτσι δὲ θὰ ἔχουμε φτάσει ἀκόμα στὸ ἰδιαιτερο, τὸ περιγραμμένο νησί, πὸν ὀνομάζουμε «καθαρὴ ποίηση». Στὴν τελευταία αὐτὴ περίπτωση τὸ ἄ ρ ρ η τ ο εἶναι πρωταρχικὰ ἓνα μουσικὸ ἀποτέλεσμα ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὸν πλοῦτο τῆς οὐσίας τοῦ συνόλου: μᾶς κυριεύει, μᾶς αἰχμαλωτίζει, μᾶς σιαματᾶ, πῶς; βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὴ λογικὴ πληρότητα τοῦ νοήματος, τὴν προβολὴ ἑνὸς στοχασμοῦ καθ' ἑαυτόν. Καὶ πέρ' ἀπὸ τὴν εὐγένεια τῶν συναισθημάτων, τὴν ἐντυπωτικὴτητα τῶν περιγραφῶν, τὸ διδασκισμὸ, τὴ ρητορικὴ ροή, τὴ σκηνοθετημένη δραματικὴτητα, τὴν ἔλξη μιᾶς ἀφήγησης. Τὸ ἄ ρ ρ η τ ο εἶναι αὐτό, πὸν μένει μετὰ τὴν παραμέριση τῶν μονάδων αὐτῶν, ἡ μ ο υ σ ι κ ῆ οὐσία πὸν πρόβυλλε ἀπὸ τὸν εἰδικὸ καθαρὸ παλμὸ ἑνὸς συνόλου.

Εἶναι λοιπὸν ἡ «καθαρὴ ποίηση» πρωταρχικὰ ἓνας χῶρος ἰδιαιτερός, ὅπου ἀντηχεῖ γοητευτικὰ καὶ ἐντυπωτικὰ μιὰ *musique verbale*. Ἀλλὰ μόνον αὐτὸ ἀρκεῖ γιὰ τὴν ἀκραία ἀπαίτηση τοῦ «καθαροῦ» χῶρου, δηλ. γιὰ τὴν «ἐκφραση τοῦ ἀνεκφραστοῦ»; γιὰ τὴν ἐπίτευξη τῆς «ἀγίας καὶ ἀγνῆς» ἐκείνης θερμοκρασίας, ὅπως τὴν ἔλεγε ὁ *Keats*; Τὸ «ἄρρητο» εἶναι ἓνας χῶρος, πέρ' ἀπ' τὸν «μουσικὸ». Ἀρρητο στὴν περίπτωση αὐτὴ εἶναι τὸ ἄ π ὄ λ υ τ ο: ἡ ὑποβολὴ μιᾶς ζωῆς πέρ' ἀπὸ τὴν κοινὴ, τὴ σχετικὴ. Ὁ χῶρος ὅπου ὅλες οἱ ἀντιθέσεις ἔχουν ἀρθῆ, ὅπου βασιλεύει ἡ ἀρμονία καὶ ἡ συμμετρία ὄχι πειὰ σὰν ἔννοιες τεχνικῆς τῆς ποίησης, ἀλλὰ στὴν Οἰκουμενικὴ ζωὴ. Εἶναι ὁ χῶρος τοῦ Μακροκόσμου, ἔξω ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ τοῦ Μικροκόσμου, ὅπου ζῆ ὁ ἄνθρωπος τῶν αἰσθήσεων, τῆς συλλοῆς, τῶν ἐντυπώσεων, τῶν πράξεων καὶ ὅπου μιὰ ἱκανότητα παραμένει ἀθικτὴ, αὐτὴ πὸν φέρνει σὲ ἐπαφὴ τὸν ἄνθρωπο μετὰ τὸ Ἄρρητο, τὸ Ἀπόλυτο, ἡ «μυστικὴ» συγκίνηση μπροστὰ στὸ Ὅλο.

Βρισκόμαστε πάντα μετὰ τὴν «καθαρὴ ποίηση» σ' αὐτὸ τὸ χῶρο τῆς Μεγάλης ἀρμονίας, σὲ ὅ,τι ὑπερβαίνει τὴ μεταβατικὴ καὶ τὴ στιγμιαία αἴσθηση τῆς ζωῆς. Σὴ μερὰ ὅμως δὲν πιστεύουμε πειὰ στὴν ἀποκαλυπτικὴ τῶν Ὁλῶν, τοῦ Ἀπόλυτου, δύναμη τῆς «καθαρῆς ποίησης». Ἡ «καθαρὴ ποίηση» εἶναι ἓνας μυστικισμὸς, πὸν ἀποδίδει στὸ λόγο δυνάμεις ἀποκαλυπτικῆς ἑνὸς Ἀπόλυτου, πὸν ἂν δὲν εἶναι ὁ Θεὸς καὶ ἀφοῦ δὲν εἶναι ὁ Θεός, εἶναι τὸ Ἴτιποτε. Στὸ βᾶθος, εἶναι μιὰ μουσικὴ ἠχολαλία. Λεῖπει ἀπ' αὐτὴ ἡ ἀνθρωπινότητα, εὐρισκόμαστε πέρ' ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο σύννορο. Κεῖθε ἀπὸ τὴν ἀνθρωπινότητα. Σὲ μιὰ περιοχὴ, ὅπου δὲν ἀκούεται νὰ πᾶλλει μιὰ ἀνθρώπινη ψυχὴ οὔτε νὰ συμπυκνώνεται ἡ ὑπαρξη σὲ στιγμῆς σ υ ν ε ἰ δ η σ η ς καὶ οὐσίας. Ἐμεῖς ὅμως ζοῦμε ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, διὰ μέσου τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ τὸν Ἀνθρωπο. Κανένα νόημα δὲν ἔχει ὁ «Κόσμος καθ' ἑαυτόν», τὸ Ἀπόλυτο τῆς Ὑπαρξεως καὶ τοῦ Κόσμου, αὐτοὶ οἱ ἀκαιροὶ μυστικισμοὶ οἱ κεντημένοι μετὰ τὰ μαγικὰ μέσα τοῦ Λόγου.

Ὅ,τι ἀγαποῦμε καὶ ἐνδιαφερόμαστε ζωτικὰ γι' αὐτό, εἶναι ὁ ἄ ν θ ρ ω π ο ς καὶ ἡ π ν ε υ μ α τ ι κ ῆ ἀποτίμησή του. Ἡ ποίησή μας δὲ θὰ εἶναι τὸ μαγικὸ δῖχτυ, ὅπου θὰ συλλάβουμε τὸ Ἄρρητο, τὸ Ἀπόλυτο, τὸ στερημένο ἀπὸ δυν...

τότητα, αλλά ο Ἄνθρωπος προστὰ στὸν ἑαυτό του, στὴν ἴδια τὴν ἀνησυχία τοῦ πνεύματός του, καθὼς ἀντικρῦζει τὴ μεταβλητότητα καὶ τὴν παροδικότητα τῆς ἴδιας του ὑταρξης, καθὼς προσπαθεῖ νὰ βρεῖ τὸν ἀνεύρετο δρόμο τῆς μοίρας του ἢ συμμετέχει στὶς χαρὲς, τοὺς κινδύνους, τὶς ἐλπίδες, τὰ ὄνειρα, τὶς ἐκστάσεις καὶ τοὺς φόβους τῶν συνανθρώπων του. Προβλήματα! ἀπὸ παντοῦ μᾶς κυκλώνει τὸ ἀσύλληπτο, παντοῦ ὀρθώνονται σὰν φίδια τὰ ἐρωτήματα, ἡ ἀβεβαιότητα: Ἡ ποίηση, ὅπως καὶ ἡ πεζογραφία, μὲ τὰ ξεχωριστά της μέσα ἢ καθεμιά, συμμετέχουν σ' αὐτὴ τὴν Ἀνθρώπινη ἀγωνία, — ἢ εἶναι στολίδια καὶ τεχνάσματα ἄσκοπα.

Ἡ ποίηση, λοιπόν, ἢ «καθαρὴ ποίηση», δὲ μᾶς χρειάζεται πειά. Ἦταν καὶ αὐτὴ μιὰ ἀναζήτησις μάταιη, στὴν ὥρα της. Ὅ,τι ἀπομένει σταθερὸ αἶτημα, εἶναι ἡ ποιητικὴ καθαρότητα, ἢ ἀπεμάκρυνση ἀπὸ τὸν ποιητικὸ χῶρο ὅλων ἐκείνων τῶν ὀθνείων στοιχείων, ποὺ τ' ἀναφέραμε παραπάνω καὶ ποὺ τὴν κάνουν νὰ συγγέεται μὲ τὴν πεζογραφία. Θολώνουν τὴν ποιητικὴ οὐσία καὶ τὴν νοθεύουν.

Ἡ ποιητικὴ καθαρότητα, μὲ ἄλλα λόγια, ἐκφράζεται μὲ τὴ σιωπή. Στὴν περίπτωσι αὐτὴ ἀκόμα καὶ ἡ ἠθικὴ ἀγνόητα, ἀνήκει στὸ σκοτεινόν, τὸν πεζογραφικὸ χῶρο. Ἡ περίπτωσι Σολωμοῦ πρέπει ἀκόμα μιὰ φορὰ νὰ διευκρινισθεῖ. Ὅταν ὁ Σολωμὸς μιλάει γιὰ μιὰ ἠθικὴ καθαρότητα, δὲ μιλάει γιὰ καμμιά μουσικὴ, ποιητικὴ καθαρότητα, μὲ τὴν ἔννοια τῆς μουσικότητος καὶ τοῦ ἀπόλυτου, ποὺ τῆς δίνουν ὁ Mallarmé καὶ ὁ Valéry.

Ἡ «ἠθικὴ» μαζί μὲ τὴ λογικὴ, τὸ συναίσθημα, τὴ διήγησι κ. λ. ἀνήκουν στὸν ἀντι-ποιητικὸ χῶρο, στὸ σκοτεινὸ ἡμισφαίριον τῆς Σελήνης, ποὺ δὲ θὰ δεῖ ποτε τὸν ποιητικὸ ἥλιο. Ὁ Σολωμὸς ἦταν ἓνας ποιητὴς ρομαντικὸς καὶ ὄχι «καθαρός» καὶ ἔτσι μπορεῖ νὰ συναιρεῖ τὰ ἀταίριαστα στοιχεῖα: τὸ μουσικὰ ἄδολο μὲ τὸ ἠθικὰ ἄδολο.

Ἄλλ' ἀπὸ τὴ σύζευξι Σολωμοῦ — Mallarmé προκύπτει ὁ χῶρος τῆς «καθαρῆς ποίησης» *avant la lettre?* Μιὰ κατὰφρασι θὰ ἦταν πολὺ ἐπικίνδυνη. Γιατὶ θὰ μᾶς ὀδηγοῦσε σὲ ὑπρόβλημα ὀλισθήματα. Σὲ πορὸμοια περίπτωσι θὰ ἀναγκαζόμασταν νὰ παραδεχθῶμε, ὅτι ὁ Ἀλεξανδρινὸς Λυκόφρων, ὁ ἐπιλεγόμενος «σκοτεινός», εἶχε... ἀνακαλύψει τὴν ἀσάφεια, τὴ χασομικότητα καὶ τὴ σκοτεινότητα τοῦ ποιητικοῦ «μοντέρνου» λόγου (!) ἐνῶ ἀληθινὰ ὑπόκειται στὴν περίπτωσι αὐτὴ ἓνα ψευδοπρόβλημα: ἄλλο ἐννοοῦμε λέγοντας «σκοτεινότητα» στὸ Λυκόφρονα καὶ ἀκόμα στὸν Παλαμᾶ καὶ διαφορτικὴ ἀφετηρία καὶ νόημα ἔχει ἢ «σκοτεινότητα» τῆς «καθαρῆς ποίησης» ἢ τοῦ «ὑπερρεαλισμοῦ».

Ἄλλὰ μετὰ τὸν ἐλέφ θεοῦ συνειρημὸ «μουσικότητα» τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Mallarme θὰ φθάνουμε ἀκόμα στὸ ἄκρον ἄωτον τῆς αὐθαιρεσίας, ὅταν θὰ λέγαμε π. χ. μὲ συνέπειαν ὅτι στὴν Πολυνησιακὴ γλῶσσα τὸ ἀνθρώπινο μάτι λέγεται κ' ἐκεῖ «μάτι» καὶ θὰ σπεύδαμε νὰ συναγάγουμε τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἀσφαλῶς οἱ πρόγονοί μας οἱ Ἀργοναῦτες εἶχαν ταξιδέψει στὴν Πολυνησία καὶ ἀπὸ κεῖ μᾶς ἔφεραν τὴ λέξι «μάτι»! Ἄρα βάλ' του οἴγανη, ὑπάρχει... βαθύτατη συγγένεια κυματισμοῦ ἀνάμεσα στὴ γαλήνη καὶ τοὺς θυμούς τῶν νήσων τοῦ Σολομώντος στὴν Πολυνησία καὶ τῶν Κυκλάδων στὸ Αἰγαῖο!

ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ

Πολεμιστές και δράκευς χρυσοκέντησα
στ' ἄσπρο μαντηλάκι τ' ἀποχαιρετισμοῦ.
Νάχεις ν' ἀνιστορῆς ψυχὴ λεβέντισα
τὸ παραμῦθι τοῦ μεγάλου σου καῦμοῦ.

Τὸ παραμῦθι τὸ παλῆθ καὶ τ' ἄφθαρτο
μὲ τίς παράξενες πολλὲς παραλλαγές.
Ποῦ λέει γιὰ κάποιο κάστρο ποῦμεινε ἄπαρτο
πάνω ἴστῆς φαντασίας τίς κορυφές.

Γύρω βουνά, ψηλά βουνά καὶ ρέμματα
κι' ἓνα ποτάμι ἀνάμεσα βαθύ.
—Κλωστή, κλωστή νά τὰ περνῶ τὰ γνέματα—
Γιὰ τὴν ἀγάπη του ποιὸς πάει νά σκοτωθῆ;

Κι' ἐγὼ γιὰ τὴν ἀγάπη μου ξεκίνησα
κι' ἔφτασα ὡς μὲ τὴν ἄκρη τοῦ γκρεμοῦ.
Κλωνί, κλωνί νά τὸ κεντήσω ἀρχίνησα
τὸ παραμῦθι τ' ἀποχωρισμοῦ.

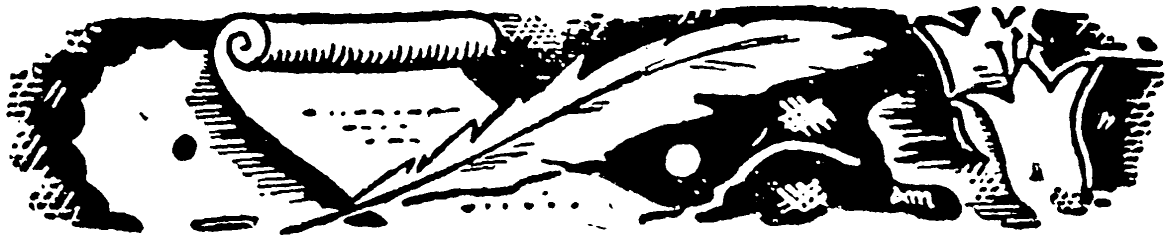
Στὸ μαντηλάκι τὸ χρυσὸ τ' ἀδάκρυτο
νά δέσω κόμπο, κόμπο τὴν καρδιά.
Νά, πάρω τὸ νερὸ καλὴ μου τ' ἄκριτο
νά πλύνω τὴ βαθειὰ λαβωματιά.

Ποιὸς εἶπε πῶς ὁ δράκοντας κοιμήθηκε
κι' ἄφησε μόνη τὴν πηγὴ κάποια φορὰ;
Ποιὸς λέει στὸν τόπο αὐτὸ πῶς δὲν νικήθηκε
καὶ γύρισε μ' ἀκέρια τὰ φτερά;

Μὰ ἐγὼ τὸ παραμῦθι, στὸ μαντῆλι μου,
πολύχρωμο τὸ κέντησα μὲ αὐγή.
Γιὰ νά τ' ἀνιστοροῦν γλυκὰ τὰ χεῖλη μου
μ' ὅποια κι' ἂν ἀγαπᾶς παραλλαγὴ.

Χρυσάνθη Ζιτσαία

ΛΟΥΪΤΖΙ ΠΙΡΑΝΤΕΛΛΟ

ΕΝΑΣ ΒΛΑΚΑΣ

(Μονόπρακτο)

Μετάφραση: ΤΑΚΗ ΣΩΤΗΡΧΟΥ

Πρόσωπα: ||

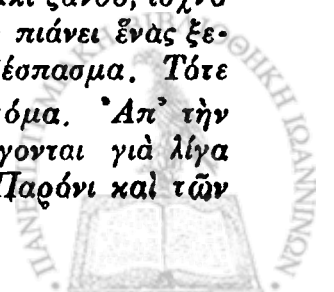
1) Λουκάς Φάτζιο	6) Δεύτερος Συντάκτης
2) Λεοπόλδος Παρόνι	7) Τρίτος Συντάκτης
3) Ρόζα Λαβέκκια	8) Τέταρτος Συντάκτης
4) Έμπορικός Αντιπρόσωπος	9) Πέμπτος Συντάκτης
5) Πρώτος Συντάκτης	

Σ κ η ν ι κ ό: Τò γραφείο τοῦ Λεοπόλδου Παρόνι, διευθυντῆ τῆς «Φωνῆς τοῦ Λαοῦ» τῆς Κοστανόβα. Ἡ σύνταξη τῆς ἐφημερίδας βρίσκεται στὸ διαμέρισμα τοῦ Παρόνι, ἀρχηγοῦ τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος. Καθὼς ὁ Παρόνι ζεῖ μονάχος καὶ περιφρονεῖ ὄχι μόνο κάθε ἀνεση ἀλλὰ ἀκόμα καὶ τὴν πιὸ στοιχειώδη καθαριότητα, ὅπως φαίνεται, τὰ ἐπιπλα, παλιὰ καὶ ξεχρησθαιωμένα, εἶναι γεμάτα σκόνη καὶ βρωμιά. Παντοῦ ἴχνη ἀπόλυτης ἀκαταστασίας. Τὸ γραφεῖο γεμάτο ἀπὸ στίβες χαρτιά. Πάνω στὰ καθίσματα στίβες βιβλία καὶ φάκελλοι. Παντοῦ ἐφημερίδες, ἀκόμα καὶ στὸ πάτωμα. Μιὰ ἐταξέρα γεμάτη βιβλία τακτοποιημένα, ἀδιάφορο μὲ ποιὸ τρόπο. Ἐνας πέτσινος παλιοκαναπέ, μ' ἕνα ἄσπρο μαξιλάρι, βρώμικο, κουρελιασμένο, ἀπ' ὅπου βγαίνουν τὰ παραγεμισματα. Ἡ εἴσοδος εἶναι ἀριστερά. Στὸ βάθος μιὰ τζαμόπορτα ποὺ ὁδηγεῖ στὴν αἴθουσα τῆς σύνταξης τῆς ἐφημερίδας. Μιὰ ἄλλη πόρτα δεξιὰ ὁδηγεῖ στὸ ἰδιαίτερο διαμέρισμα τοῦ Παρόνι.

(Εἶναι νύχτα. Μὲ τὸ ἄνοιγμα τῆς αὐλαίας, τὸ γραφεῖο εἶναι σκοτεινὸ. Φωτίζεται ὀμως λίγο ἀπ' τὸ φῶς τῆς αἴθουσας τοῦ βάθους, ποὺ σκορπιζεται πρὸς τὰ γυαλιστερὰ τζάμια τῆς πόρτας. Σαπλωμένος πάνω στὸν καναπέ, μὲ τὸ κεφάλι γερμένο στὸ μαξιλάρι, μ' ἕνα γκρι μάλλινο σάλι στοὺς ὤμους, στὸ κεφάλι ἕνα ταξιδιωτικὸ κασκέτο, μὲ τὸ γέιο πεσομένο ὡς τὴ μύτη, ὁ Λουκάς Φάτζιο μένει ἀκίνητος μέσα στὸ σκοτάδι. Κανεὶς δὲν ἀντιλαμβάνεται τὴν παρουσία του. Στὸ

οκελειωμένο του χέρι, κρουμένο κάτω ἀπ' τὸ σάλι, κρατᾷ ἕνα μανιῆλι τυλιγμένο σὸν μπάλλα. Εἶναι εἰκοσιέξη χρονῶν. Ὄταν θὰ φωτισεῖ τὸ γραφεῖο, θὰ φανεῖ τὸ σκαμμένο του πρόσωπο, κάτωχρο, νεκρικό, μὲ λίγα γενάκια. Μικρὸ μουστακάκι ξανθό, ἰσχνὸ καὶ πεσομένο. Κάθε τόσο τὸν πιάνει ἕνας ξερόβηχας ποὺ τελειώνει μὲ ξέσπασμα. Τότε πύζει τὸ μανιῆλι του στὸ στόμα. Ἀπ' τὴν αἴθουσα τῆς σύνταξης ἀκούγονται γιὰ λίγα λεπτά, οἱ ἀγριοφωνές τοῦ Παρόνι καὶ τῶν

συντακτικῶν τῆς «Φωνῆς τοῦ Λαοῦ».

ΠΑΡΟΝΙ (ἀπὸ μέσα)—Κι' ἐγὼ λέω πὼς πρέπει νὰ τὸν χτυπήσουμε γιὰ καλὰ...

ΦΩΝΕΣ ΜΠΕΡΔΕΜΕΝΕΣ —Ναί, ναί, θαυμάσια! Νὰ τὸν χτυπήσουμε; Πολὺ καλὰ! Μὰ ὄχι! Καθόλου.

Α' ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ (πιὸ δυνατὰ ἀπ' τοὺς ἄλλους)—Πάτε νὰ βοηθήσετε τὸ παιχνίδι τοῦ Καππαντιόνα!

ΦΩΝΕΣ ΜΠΕΡΔΕΜΕΝΕΣ —Σωσιὰ! Εἶν' ἀλήθεια! Τὸ παιχνίδι τῶν ἀντιδραστικῶν! Μὰ ὄχι! Ποτέ! Ποτέ!

ΠΑΡ. (μὲ βροντερὴ φωνή)—Αὐτὸ δὲν θὰ τὸ καταλάβει κανεὶς. Ἀκολουθοῦμε τὴ γραμμὴ τῆς πολιτικῆς μας. Τὸν χτυποῦμε ἐν ὀνόματι τῶν ἀρχῶν μας. Ἀρχετὰ συζητήσαμε πρὸς τὸ παρόν. Ἀφήστε νὰ γράψω τὸ ἄρθρο μου!

(Σιωπή. Ὁ Λουκᾶς Φάτζιο μένει ἀκίνητος. Ἡ πόρτα τῆς εἰσόδου ἀριστερὰ μιανοίγει καὶ μιὰ φωνὴ ρωτᾷ: «Εἶναι κανεὶς ἐδῶ»; Ὁ Λουκᾶς Φάτζιο δὲν ἀπαντᾷ. Ἡ φωνὴ ἐπαναλαμβάνει: «Μπορεῖ νὰ μπεῖ κανεὶς;» Ὁ Ἐμπορικὸς ἀντιπρόσωπος, σαράντα χρονῶ, ἀπ' τὸ Πιέμόν, μπαίνει δειλὰ)

ΕΜΠΟΡΙΚΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ —Δὲν εἶναι κανεὶς.

ΛΟΥΚΑΣ (χωρὶς νὰ κινηθεῖ, μὲ ὑπόκωφη φωνή)—Ἐκεῖ κάτω, σὶτὸ βᾶθος.

ΕΜΠΟΡ. ΑΝΤΙΠΡ. (ἀναπηδώντας)—ὦ! Μὲ συγχωρήτε... Χωρὶς ἀμφιβολία, ὁ κύριος πού ἔχω τὴν τιμὴ νὰ μιλῶ εἶναι ὁ κύριος Παρόνι;

ΛΟΥΚ. —Στὸ βᾶθος σᾶς εἶπα... ἀπὸ κεῖ... (δείχνει τὴν ἱσαμόπορτα).

ΕΜΠΟΡ. ΑΝΤΙΠΡ. — Μπορῶ νὰ μπῶ;

ΛΟΥΚ. (κατάκοπος)— Ἄν αὐτὸ σᾶς εὐχαριστεῖ.

(Ὁ Ἐμπορικὸς Ἀντιπρόσωπος κατενθύνεται πρὸς τὴν πόρτα τοῦ βᾶθους, ἀλλὰ, πρὶν φτάσει, ξεσπάει καὶ πάλι σὶτὴν αἴθουσα τῆς σύνταξης φασαρία. Ἀκούγεται ἀπὸ μακριὰ ἢ ἠχώ μιᾶς διαδήλωσης πού περνᾷ ἀπ' τὴν πλατεῖα. Ὁ Ἐμπορικὸς Ἀντιπρόσωπος σταματᾷ οσσιζόμενος)

ΦΩΝΕΣ ΜΠΕΡΔΕΜΕΝΕΣ (σὶτὴν αἴθουσα τῆς σύνταξης)— Ἀκοῦστε, νᾶτοι! Νᾶτοι! Εἶναι ἡ διαδήλωση, ἡ διαδήλωση! Οἱ

ἄθλιοι, οἱ τιποτένιοι! Εἶναι οἱ ἀντιδραστικοί!

Α' ΣΥΝΤ.—Φωνάζουν: «Ζήτω ὁ Καππαντιόνα!» Σᾶς τὸ εἶχα πεῖ!

ΠΑΡ. (χτυπώντας δυνατὰ τὴ γροθιά του σὶτὸ τραπέζι)—Κι' ἐγὼ, σᾶς εἶπα ὅτι ὁ Γκουίντο Μαζαρίνι εἶναι ἐκεῖνος πού πρὶν πρὶν νὰ βγεῖ ἀπὸ τὴ μέση! Ἀδιαφορῶ γιὰ τὸν Καππαντιόνα!

(Ὁ θόρονος πού φτάνει ἀπὸ τὴν πλατεῖα, σκεπάζει γιὰ μιὰ στιγμὴ τὴ φωνὴν σὶτὴν αἴθουσα τῆς σύνταξης. Οἱ πολυριθμοὶ διαδηλωτὲς περνοῦν τρέχοντας μὲ φωνές, ὅπως: «Ζήτω ὁ Καππαντιόνα! Κατὰ τὸ Νομαρχιακὸ Ἐπίτροπος!» Ἡ ἀτάραξη ἀπομακρύνεται καὶ ἀκούγονται ξανά νὰ οἱ φωνές ἀπ' τὴν αἴθουσα τῆς σύνταξης: «Τὰ γουρουνία! Τὰ γουρουνία! Εἶναι ὁ Καππαντιόνα πού τοὺς πληρώνει!» Σαφηνικὰ, δυὸ συντάκτες διασιτικοί, μὲ τὸ καπέλλο σὶτὸ κεφάλι, μὲ ρόπαλα σὶτὰ χεῖρα, ἀνοίγουν τὴν ἱσαμόπορτα καὶ ὁρμίζουν πρὸς τὴν ἔξοδο γιὰ νὰ τρέξουν πίσω ἐπὶ τὴ διαδήλωση)

Β' ΣΥΝΤ. (τρέχοντας) —Οἱ τιποτένιοι! Οἱ ἄθλιοι! (βγαίνει)

Γ' ΣΥΝΤ. (βρίσκεται φάτσα μὲ φάτσα μὲ τὸν Ἐμπορικὸ Ἀντιπρόσωπο καὶ ἔμφωνάζει κατάμουτρα)—Τολμοῦν νὰ φωνάζουν: «Ζήτω ὁ Καππαντιόνα!» (βγαίνει)

Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΙ—Πηγαίνετε, πηγαίνετε ὅλοι σας! Ἐγὼ θὰ μείνω ἐδῶ, ἔχω νὰ γράψω!

(Ἀπ' τὴν ἱσαμόπορτα πετιοῦνται, μὲ τὸ καπέλλο σὶτὸ κεφάλι, πέντε ἄλλοι συντάκτες πού βγαίνουν φωνάζοντας: «Ὀὐρανιοὶ, τὰ καθάρματα! Πουλημέν!» Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς βρίσκεται φάτσα μὲ φάτσα μὲ τὸν Ἐμπορικὸ Ἀντιπρόσωπο καὶ τοῦ φωνάζει ξανά κατάμουτρα: «Ἄκουτε: Ζήτω ὁ Καππαντιόνα;». Βγαίνει ὅλοι)

ΕΜΠ. ΑΝΤ.—Στὸ διάβολο ἂν λαβαίνω τίποτα!... (σὶτὸν Λουκᾶ Φάτζιο) Πέστε μου...τὴ συμβαίνει;

(Ὁ Λουκᾶς τινάζεται ἀπ' τὸν βῆμα καὶ πιέζει τὸ μαντῆλι πάνω σὶτὰ χεῖρα. Ὁ Ἐμπορικὸς Ἀντιπρόσωπος σκύβει γιὰ νὰ τὸν κοιτάξει, ἐνοχλημένος ὁμοίως σὶτὴν ἀηδία πού νιώθει, κάνει πὼς δὲν

ταλαβαίνει)

ΛΟΥΚ. — Αὐτὴ ἡ βρωμιὰ τῆς πίπας πού ἔχουν ὅλοι τους... Μ' ἔχει πνίξει... Με-
ριᾶς εἶναι λίγο... Ἐχω ἀνάγκη ἀπὸ ἀέρα... Ἀ-
φήστε ν' ἀνοπνεύσω! (ὁ βῆχας του καλμά-
ρει). Δὲν εἶστε ἀπὸ τὴν Κοστανόβα;

ΕΜΠ. ΑΝΤ. — Ὅχι, εἶμαι περαστι-
κός.

ΛΟΥΚ. — Ἐ, ἀγαπητὲ κύριε, ὅλοι εἶ-
μαστε περαστικοί.

ΕΜΠ. ΑΝΤ. — Ταξιδεύω γιὰ λογα-
ριασμό τῶν ἐργοστασίων χαρτιοῦ τῆς Σαγ
κόνας. Θὰ ἤθελα νὰ μιλήσω στὸν κ. Πα-
ρόνι γιὰ τὸ χαρτὶ τῆς ἐφημερίδας.

ΛΟΥΚ. — Βλέπετε, ἡ στιγμή δὲν εἶ-
ναι κατάλληλη.

ΕΜΠ. ΑΝΤ. — Ναί... ἄκουσα... Εἶταν
μιὰ διαδήλωση.

ΛΟΥΚ. (εἰρωνικά) — Ὅχι τὼ μῆνες με-
τὰ τὶς ἐκλογές. Τὸ μῖσος γιὰ τὸν βουλευτὴ
Γκουίντο Μαζαρίνι δὲν ἔχει ἀκόμα ἡσυ-
χάσει.

ΕΜΠ. ΑΝΤ. — Τὸν Μαζαρίνι, τὸν
σοσιαλιστὴ βουλευτὴ;

ΛΟΥΚ. — Ναί, σοσιαλιστὴς, νομίζω..
Ἐδῶ στὴν Κοστανόβα, ὅλοι εἶταν ἐναντίον
του. Εἶχε ὅμως μεγάλη πλειοψηφία στὶς
ἄλλες περιοχὲς καὶ πέτυχε στὶς ἐκλογές εἶ-
ναι σοσιαλιστὴς, ἀλλὰ ἔχει λεφτά. (τρίβει
ζωρὰ τὸν ἀντίχειρά του μὲ τὸ δείχτη). Εἶ-
ναι μεγάλος ἄνθρωπος... Τὸν μισοῦν ἀκό-
μα, γιὰτὶ ἐκδικήθηκε ἐνεργῶντας νὰ παυ-
θεῖ ὁ δήμαρχος τῆς Κοστανόβα καὶ—τρα-
βηκτῆτε λίγο, πνίγομαι—κατάφερε νὰ δι-
οριστεῖ ἕνας νομαρχιακὸς ἐπίτροπος. Εὐχα-
ριστῶ. Πρόκειται γιὰ μιὰ πολὺ σπουδαῖα
ὑπόθεση... Ἡ δημοτικὴ ἀρχὴ στὰ χέρια ἐ-
νὸς ἐπίτροπου...

ΕΜΠ. ΑΝΤ. — Φώναζαν: «Κάτω ὁ
ἐπίτροπος!...»

ΛΟΥΚ. — Δὲν παίρνουν ἀπὸ λόγια!
Ἄχ, ἀγαπητὲ κύριε, ἡ Κοστανόβα εἶναι ἕ-
να πολὺ σπουδαῖο μέρος. Μπορεῖ νὰ πεῖ
κανεὶς ὅτι ὅλος ὁ κόσμος περιστρέφεται ὀ-
λόγυρά της. Ἄν πάτε στὸ παραθύρι καὶ
κοιτάξετε τὸν οὐρανό, τί βλέπετε; Ὅλα τὰ
ἀστέρια νὰ μισοκλείνουν τὰ μάτια πρὸς τὸ
μέρος τῆς Κοστανόβα. Ὑπάρχουν ὅμως ἄν-
θρωποι πού ἰσχυρίζονται ὅτι τοὺς κοροῖ-
δοῦν. Μὴ τοὺς πιστεύετε. Ἐκεῖνα ἀνα-

στενάζουν ἀπὸ ζήλια. Κάθε ἀστὴρὶ θὰ ἤθε-
λε νὰ κατέχει μιὰ πόλη σὰν τὴν Κοστανό-
βα. Ξέρετε ἐπίσης ἀπὸ ποιὸν ἐξαρτᾶται ἡ
τύχη τοῦ σύμπαντος; Ἀπὸ τὸ δημοτικὸ συμ-
βούλιο τῆς Κοστανόβα. Τὸ δημοτικὸ συμ-
βούλιο ἔχει παραιτηθεῖ καὶ κατὰ συνέπεια,
τὸ σύμπαν εἶναι τελείως ἀνάστατο. Μπο-
ρεῖτε νὰ κρίνετε βλέποντας τὸ πρόσωπο
τοῦ Παρόνι. Κοιτάξετε το, κοιτάξετε το μέ-
σα ἀπ' αὐτὴ τὴν τζαμόπορτα.

ΕΜΠ. ΑΝΤ. — Μὰ ἡ τζαμαρία εἶναι
ἀπὸ θολὸ γυαλί.

ΛΟΥΚ. — Ἄ! Σωστά. Δὲν τὸ εἶχα
σκεφτεῖ.

ΕΜΠ. ΑΝΤ. — Δὲν ἀνῆκετε στὴν σύν-
ταξη τῆς ἐφημερίδας;

ΛΟΥΚ. — Ὅχι. Εἶμαι ἕνας συμπαθὼν.
Ἡ μᾶλλον εἶμουν ἕνας συμπαθὼν, γιὰτὶ
δὲν θ' ἀργήσω νὰ ἐξαφανιστῶ. Οἱ φυμα-
τικοὶ δὲν στεριώνουν στὴν Κοστανόβα. Δυὸ
ἀδέρφια μου, πού πέθαναν κι' οἱ δυὸ ἀπὸ
φυματίωση, ἀνῆκαν στὴ σύνταξη. Ἐγώ,
μέχρι προχτές, εἶμουν φοιτητὴς τῆς ἰατρι-
κῆς. Σήμερα τὸ πρωτὶ ξαναγύρισα γιὰ νὰ
πεθάνω στὸ σπίτι μου. Πουλάτε χαρτὶ γιὰ
τις ἐφημερίδες;

ΕΜΠ. ΑΝΤ. — Χαρτὶ ὄλων τῶν εἰ-
δῶν καὶ γιὰ ἐφημερίδες. Σὲ τιμὲς ἐκτὸς
συναγωνισμοῦ.

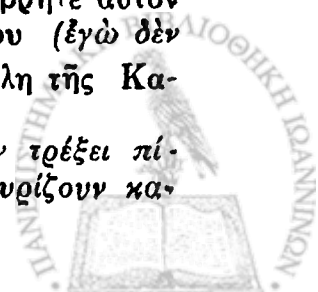
ΛΟΥΚ. — Γιὰ νὰ διευκολύνετε τὴν ἐκ-
δοση μεγαλύτερου ἀριθμοῦ ἐφημερίδων;

ΕΜΠ. ΑΝΤ. — Τὸ θέμα τῆς τιμῆς τοῦ
χαρτιοῦ, στὴ σημερινὴ κατάσταση τῆς ἀγο-
ρᾶς, εἶναι, πιστέψτε το...

ΛΟΥΚ. (διακόποντάς τον) — Σᾶς πα-
ρακαλῶ... Ναί, τὸ πιστεύω, τὸ πιστεύω...

Ἄν ξέρατε τί ἀνακούφιση εἶναι γιὰ μένα
νὰ σκέφτομαι, ὅτι θὰ ταξιδεύετε ἀκόμα,
γιὰ χρόνια καὶ χρόνια, προσφέροντας τὸ
χαρτὶ τῶν ἐργοστασίων σας καὶ σὲ τιμὲς ἐ-
κτὸς συναγωνισμοῦ, σ' ὄλες αὐτὲς τὶς ἐβδο-
μαδιαῖες λαχανοφυλλάδες τῆς ἐπαρχίας καὶ
θὰ ξαναρθῆτε ἐδῶ, μέσα σὲ μιὰ ντουζίνα
χρόνια, χωρὶς ἀμφιβολία ἕνα βράδυ, ὅμοια
ὅπως αὐτὸ ἐδῶ παι θὰ ξαναβρῆτε αὐτὸν
τὸν παλιοκαναπέ στὴ θέση του (ἐγὼ δὲν
θὰ εἶμαι πιά ἐδῶ) καὶ τὴν πόλη τῆς Κο-
στανόβα ἴσως εἰρηνευμένη...

(Τρεῖς συντάκτες πού εἶχαν τρέξει πί-
σω ἀπ' τὴ διαδήλωση ξαναγυρίζουν κα-

τενθουσιασμένοι φωνάζοντας:

Α' ΣΥΝ. — Παρόνι! Παρόνι!

Β' ΣΥΝ. — Ποτέ δὲν ξαναφάνηκε κάτι παρόμοιο!

Γ' ΣΥΝ. — Έλα μαζί μας, Λεοπόλδο, έλα λοιπόν!

(Ο Λεοπόλδο Παρόνι φαίνεται στη τζαμόπορτα. Προχωρεῖ μὲ μιὰ λάμπα πετρελαίου στὰ χέρια. Είναι πενήντα χρονῶ περίπου. Έχει πλούσια μαλλιά, μεγάλη μύτη, χοντρὸ μουστάκι, γενάκι μεφιστοφελικὸ καὶ φορᾷ κόκκινη γραβάτα)

ΠΑΡ. — Τί συμβαίνει; Χτυπιούνται; (Σπρώχνει λίγα χαρτιά στὸ τραπέζι κι' ἀκουμπᾷ τὴ λάμπα)

Β' ΣΥΝ. — Πέφτουν μαζεμένοι σὰν χαλάζι!

Α' ΣΥΝ. — Είναι οἱ σοσιαλιστὲς πού ἦρθαν ἀπ' τὴν πρωτεύουσα.

ΠΑΡ. (διακόποντάς τον) — Μὰ τότε, ρίχνουν πάνω στοὺς ἀντάρτες τῆς Κουστανόβα;

Γ' ΣΥΝ. — Καθόλου, ρίχνουν πάνω σὲ μᾶς... πάνω στοὺς δικούς μας.

Α' ΣΥΝ. — Έμπρός, έλα, σὲ χρειάζονται.

ΠΑΡ. (πιδ ἤρεμα) — Περιμένετε λίγο νὰ ἐνημερωθῶ... Ἡ ἀστυνομία, κατ' ἀρχὴν, τί κάνει; Ποιὰ εἶναι ἡ στάση της;

Α' ΣΥΝ. — Ἡ ἀστυνομία δὲν κουνιέται. Τὸ συμφέρον τοῦ δημαρχιακοῦ ἐπίτροπου εἶναι νὰ τσακιστοῦμε. Έμπρός, έλα λοιπόν.

ΠΑΡ. — Πᾶμε, ναί, πᾶμε. (Στὸν Γ' Συντάκτη πὺ ἐνεργεῖ ἀμέσως) Δόσμου τὸ καπέλλο καὶ τὸ μπαστούνι μου. Πὺ εἶναι ὁ Φαμπρίτζι; Καὶ ὁ Κόντι;

Β' ΣΥΝ. — Είναι στὸ δρόμο. Ἀντιδρῶν στὴ διαδήλωση.

Α' ΣΥΝ. — Ἀμύνονται!

ΠΑΡ. — Μὰ πῶς γίνεται οἱ ἀντιδραστικοὶ νὰ μὴ καλέσουν τὴν ἀστυνομία;

Α' ΣΥΝ. — Γίνανε ἄφαντοι.

ΠΑΡ. — Καὶ κάνατε κι' ἐσεῖς τὸ ἴδιο... Γιατὶ ἦρθατε νὰ μὲ φωνάζετε καὶ οἱ τρεῖς; Ὁ ἕνας θᾶταν ἀρκετός.

Γ' ΣΥΝ. (ξαναγυρίζει) — Δὲν βρῖσκω τὸ μπαστούνι.

ΠΑΡ. — Ἀδύνατο. Τὸ ἔχω βάλει στὴ θέση του ἐγὼ ὁ ἴδιος.

Β' ΣΥΝ. — Ἴσως νὰ τῶχουν πάρει ὁ Κόντι ἢ ὁ Φαμπρίτζι.

ΠΑΡ. — Μὰ χρειάζομαι τὸ μπαστούνι μου.

Α' ΣΥΝ. — Έλα λοιπὸν θὰ σοῦ δώσω τὸ δικό μου.

ΠΑΡ. — Μὰ πῶς θὰ κάνεις χωρὶς μπαστούνι μέσα στὴ φασαρία;

(Τὴ στιγμὴ αὐτὴ ἐμφανίζεσσι λαχανιοσμένη, ξαναμμένη ἢ Ρόζα Λαβέκια, τρεῖς ἀντα χρονῶ περίπου, κόκκινη, ἀδύνατο μὲ ἕνα μονύελο, ντυμένη μ' ἕνα τροπικὸ σχεδὸν ἀντρικὸ)

ΡΟΖΑ (λαχανιασμένα) — ὦ! Θε μου! Θε μου!...

ΠΑΡ. ΚΑΙ ΟΙ ΑΛΛΟΙ (ἀνήσυχτοι, ἐπληκτικοί) — Τί εἶναι; Τί συμβαίνει; Τί τρεχει;

ΡΟΖ. — Δὲν ξέρετε...

ΠΑΡ. — Σκότωσαν κανένα;

ΡΟΖ. (τοὺς βλαίπει χωρὶς νὰ καταβαίνει) — Ὁχι. Πὺ νὰ σκοτωθεῖ;

Α' ΣΥΝ. — Πῶς! Δὲν εἶδατε τὴ διαδήλωση;

ΡΟΖ. — Τὴ διαδήλωση; Μὰ ὄχι. Ἐν εἶδα τίποτα. Έρχομαι ἀπ' τὸ σπίτι τοῦ καημένου τοῦ Πουλῖνο...

Β' ΣΥΝ. — Λοιπόν;

ΡΟΖ. — Σκοτώθηκε!

ΠΑΡ. — Ὁ Πουλῖνο;

Γ' ΣΥΝΤ. — Αὐτοκτόνησε ὁ Λοιπὸν Πουλῖνο;

ΡΟΖ. — Πᾶνε δυὸ ὄρες. Τὸν βρῖσκω κρεμασμένο στὴν τραπεζαρία.

Α' ΣΥΝ. — Κρεμασμένο;

ΡΟΖ. — Ἄ! Τί φρίκη! Τὸν εἶδα... εἶναι μελανιασμένος, τὰ μάτια του ἔξαιπτις κῶχες, ἡ γλῶσσα κρεμασμένη, τὰ δάκτυλα σφιγμένα... Σ' ὄλο του τὸ μᾶκρος... Καὶ νει μιὰ χειρονομία).

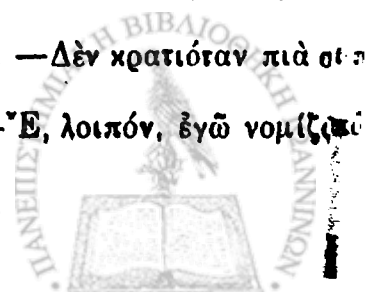
Γ' ΣΥΝ. — Ἀλήθεια!... Τὸν κατὲν τὸν Πουλῖνο.

Α' ΣΥΝ. Κακόμοιρο παιδί, εἰς τὸν ταδικασμένος... Ἡ ἀρρώστεια δὲν τα ἀπ' αὐτὲς πὺ θεραπεύονται...

Β' ΣΥΝ. — Συντόμεψε τοὺς ποιο του.

Γ' ΣΥΝ. — Δὲν κρατιόταν πιὰ στὰ δια του.

ΠΑΡ. — Έ, λοιπὸν, ἐγὼ νομίζω

αὐτὸ τὸ παιδί, πὺ δὲν ἤξερε πῶς νὰ φερθεῖ μ' αὐτὴ τὴ ζωὴ του, φέρθηκε σὰν βλάκας...

Α' ΣΥΝ. Σὲ τί πράγμα;

Β' ΣΥΝ. — Πὺ σκοτώθηκε;

Γ' ΣΥΝ. — Γιατὶ φέρθηκε σὰν βλά-

κας;

Α' ΣΥΝ. — Οἱ μέρες του εἶταν μετρημένες...

Β' ΣΥΝ. — Δὲν εἶταν πιά ζωὴ αὐτῆ...

ΠΑΡ. — Ἀκριβῶς, ἀκριβῶς... Μὰ τὸ Θεό, θὰ τοῦ πλήρωνα, ἐγὼ τὸ ταξίδι!

Γ' ΣΥΝ. — Τί ἐννοεῖς;

Α' ΣΥΝ. — Ποιὸ ταξίδι;

Β' ΣΥΝ. — Τὸ ταξίδι του στὸν ἄλλο κόσμο;

ΠΑΡ. — Ὅχι: στὴ Ρώμη. Θὰ τοῦ τὸ πλήρωνα μὲ ὄλη μου τὴν καρδιά τὸ ταξίδι του στὴ Ρώμη. Ὅταν κανεὶς δὲν ξαίρει τί νὰ κάνει πιά τὴν ὑπαρξή του κι' ἔχει ἀποφασίσει νὰ σκοτωθεῖ, πρὶν αὐτοκτονήσει, δίνει τὴν εὐχαρίστηση. (Ἄ! εἶναι μιὰ χαρὰ πὺ ἐγὼ θὰ μπορούσα νὰ τὴν ἀπολαύσω γὰ καλὰ), τὴν εὐχαρίστηση νὰ χρησιμεύσει τοῦλάχιστο σὲ κάτι ὁ θάνατός του. Κοιτᾶτε: εἶμαι ἄρρωστος, πρόκειται νὰ πεθᾶνω αὔριο: ὑπάρχει ἓνας ἄνθρωπος πὺ ἀτιμάζει τὸν τόπο μας, ἓνας ἄνθρωπος πὺ ἡ ὑπαρξή του εἶναι μιὰ ντροπή: ὁ Γουίντο Μαζαρίνι. Ἐ, λοιπόν, τὸν σκοτώνω κι' ὕστερα σκοτώνομαι! Νὰ πὺς ἐνεργεῖ κανεὶς. Καὶ αὐτὸς πὺ ἐνεργεῖ διαφορετικὰ εἶναι βλάκας.

Γ' ΣΥΝ. — Καημένε Πουλῖνο, δὲν ἔπρεπε νὰ ἴχεις σκεφτεῖ.

ΠΑΡ. — Πὺς μπορούσε νὰ μὴ τὸ σκεφτεῖ; Δὲν ζοῦσε, πᾶνε δυὸ ὄρες, κάτω ἀπ' τὸ βάρος αὐτῆς τῆς ντροπῆς πὺ μᾶς καταπιέζει ὄλους, πὺ ἀτιμάζει τὸν τόπο, πὺ βρωμίζει τὸν ἀέρα πὺ ἀναπνέουμε; Θὰ τοῦ ἔβαζα τὸ ρεβόλβερ στὸ χέρι. Θὰ τοῦ πλήρωνα τὸ ταξίδι. Μοῦ φαίνεται πὺς τὸν βλέπω: σκάτωσέ τον καὶ σκοτώσου ὕστερα, βλάκα!

(Αὐτὴ τὴ στιγμή οἱ δυὸ ἄλλοι συντάκτες μπαίνουν ἐξαλλοὶ ἀπὸ χαρὰ)

Α' ΣΥΝ. — Πᾶει... τοὺς πιάσανε...

Ε' ΣΥΝ. — Τοὺς πιάσανε!

Α' ΣΥΝ. (ψυχρὰ) — Ἐπενέβη ἡ ἀστυνομία;

Δ' ΣΥΝ. — Ναί, ἀλλὰ ὅταν εἶχαν τελειώσει ὄλα.

Ε' ΣΥΝ. — Οἱ φίλοι μας εἶταν ὑπέροχοι. Ὅρμούσανε σὰν ταῦροι...

Δ' ΣΥΝ. — Σᾶς βεβαιώνω, τὰ ῥόπαλα δουλέψανε... (Παρατηρεῖ ὅτι ὁ ἐνθουσιασμός του καὶ τῆς παρείας του μένουν χωρὶς ἀπήχηση) Μὰ τί ἔχετε;

ΡΟΖ. — Πρόκειται γιὰ τὸν καημένο τὸν Πουλῖνο!

Ε' ΣΥΝ. — Μὰ ὁ Πουλῖνο δὲν εἶχε τίποτα νὰ σκεφτεῖ...

Α' ΣΥΝ. — Μόλις κρεμάστηκε...

Δ' ΣΥΝ. — Ὁ Λουλοῦ Πουλῖνο; Κρεμασμένος;

Ε' ΣΥΝ. — Φουκαρᾶ Λουλοῦ! Τὸλεγε συχνὰ πὺς ἤθελε ν' αὐτοκτονήσει. Συντόμεψε τὴν ἀγωνία του καὶ καλὰ ἔκανε.

ΠΑΡ. — Θὰ ἔπρεπε νὰ ἐνεργήσει καλὸ λίτερα, αὐτὸ λέγαμε τώρα. Ἀφοῦ ἤθελε νὰ σκοτωθεῖ γιὰ νὰ ἡσυχάσει, θὰ μπορούσε προηγουμένως νὰ κάνει καλὸ στοὺς ἄλλους, στὸν τόπο του... Δὲν εἶχε παρὰ νὰ πᾶει στὴ Ρώμη, νὰ σκοτώσει τὸν κοινό μας ἐχθρό, τὸν Γουίντο Μαζαρίνι. Αὐτὸ δὲν θὰ τοῦ στίχοιζε τίποτα, οὔτε τὸ ταξίδι. Λόγο τιμῆς, θὰ τοῦ τὸ πλήρωνα ἐγὼ. Πέθανε στὸ σπῖτι του σὰν ἓνας πραγματικὸς βλάκας.

Α' ΣΥΝ. — Ξέρετε ὅτι εἶναι πολὺ ἀργά.

Β' ΣΥΝ. — Ναί τὸ χρονικὸ τῆς βραδυᾶς θὰ γραφτεῖ αὔριο.

Γ' ΣΥΝ. — Ὡς τὴν Κυριακὴ ἔχουμε καιρό!

Β' ΣΥΝ. — Πρέπει ἐπίσης νὰ ποῦμε δυὸ λόγια γιὰ τὸν καημένο τὸν Πουλῖνο.

ΡΟΖ. (στὸν Παρόνι) — Ἄν θέλετε, Παρόνι, θὰ μπορούσα νὰ γράψω τὸ ἀρθρο, ἐγὼ πὺ τὸν εἶδα.

ΠΑΡ. — Ἐστω, ἀλλὰ κάτι πολὺ σύντομο.

Δ' ΣΥΝ. — Θὰ μπορούσαμε νὰ πᾶμε, ὄλοι μαζί παρέα, νὰ τὸν δοῦμε.

ΡΟΖ. — Θὰ τὸν βροῖτε ἀκόμα κρεμασμένο. Γιὰ νὰ τὸν ξεκρεμάσουν περιμένουν τὸν Εἰρηνοδίκη πὺ δὲν γύρισε ἀπ' τὸ Μπρόγχο.

ΠΑΡ. Τί κρίμα! Καὶ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἀφιερωμένο σ' ἐκεῖνον ὄλο τὸ φύλλο

τῆς Κυριακῆς, ἂν εἶχε κάνει τὴ χειρονομία πού θὰ ἔκανε ὁ ἐκδικητῆς τοῦ τόπου!

Α' ΣΥΝ. (ἀνακαλύπτει ἐπὶ τέλους τὸν Λουκᾶ Φάτζιο πάνω στὸ ντιβάνι)—"ὦ! Κοιτάξτε λοιπόν: ὁ Λουκᾶς Φάτζιο εἶναι ἐδῶ! ("Ὀλοι γυρίζουν)

ΠΑΡ. —"ὦ! Λουκᾶ!

Β' ΣΥΝ. —Πότε ἔφτασες,

ΛΟΥΚ. (ἐνοχλημένος) —Σήμερα τὸ πρωτῆ.

Δ' ΣΥΝ. —Δὲν εἶσαι καλά;

ΛΟΥΚ. ("Ἀργεῖ ν' ἀπαντήσῃ. κάνει πρῶτα μιὰ χειρονομία, ὕστερα λέει)—Σχεδὸν ὅπως ὁ Πουλῖνο.

ΠΑΡ. (παρατηρεῖ τὸν Ἐμπορικὸ Ἀντιπρόσωπο)—Κι' αὐτὸς ὁ κύριος;

ΕΜΠ. ΑΝΤ.—"Ἡρθα, κύριε Παρόνι, γιὰ τὴν προμήθεια τοῦ δημοσιογραφικοῦ χαρτιοῦ.

ΠΑΡ. —"Α! εἴσαστε ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς χαρτοποιίας τῆς Σιαγκόνας. Θέλετε νὰ μοῦ κάνετε τὴν χάρη νὰ ξαναπεράσετε αὐριο; Εἶναι πολὺ ἀργὰ γιὰ σήμερα.

ΕΜΠ. ΑΝΤ.—Αὔριο τὸ πρωτῆ; ὅπως θέλετε. Λογάριαζα νὰ φύγω τὸ ἀπόγευμα.

Α' ΣΥΝ. —Ἐμπρὸς, εἶναι ὦρα νὰ πᾶμε γιὰ ὕπνο. Καληνύχτα, Λεοπόλδο. (χαιροῦν καὶ οἱ ἄλλοι τὸν Παρόνι)

Δ' ΣΥΝ. (Στὸν Λουκᾶ Φάτζιο)—Κι' ἐσύ, δὲν θάρθεις;

ΛΟΥΚ. (σκυθρωπὸς)—"Ὀχι. Ἔχω νὰ πῶ μιὰ λέξη στὸν Παρόνι.

ΠΑΡ. (συγκινημένος)—Σ' ἐμένα;

ΛΟΥΚ. —Σὲ θέλω γιὰ δυὸ λεφτιά.

("Ὀλοι τὸν κοιτάζουν μὲ κατάπληξη. Διαβλέπουν μιὰ σχέση, ὕστερα ἀπὸ τὰ λόγια πού εἰπώθηκαν, ἀνάμεσα στὴν ἀπελπιστικὴ του κατάσταση κι' ἐκείνη τοῦ Πουλῖνο «πού σκοιώθηκε σὰν βλάκας»)

ΠΑΡ. —Δὲν μπορεῖς νὰ μιλήσεις μπροστὰ σὲ ὅλους;

ΛΟΥΚ.—"Ὀχι. Θέλω νὰ σοῦ μιλήσω ἰδιαιτέρως.

ΠΑΡ. (στοὺς ἄλλους) —"Ε, λοιπόν! Ἄφῃστε μας. Καληνύχτα παιδιά.

(Καινούργοι χαιρετισμοί)

ΕΜΠ. ΑΝΤ.—Θὰ ρθῶ κατὰ τῆς δέκα ἡ ὦρα.

ΠΑΡ.—Πιὸ νωρὶς, ἂν θέλετε. Λοιπόν γειά σας, καληνύχτα.

("Ὀλοι βγαίνουν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Παρόνι καὶ τὸν Λουκᾶ Φάτζιο, πού κατεβάζει τὰ πόδια του στὸ πάτωμα καὶ μένει καθισμένος, σκυφτός, μὲ τὰ μάτια χαμηλαμένα στὸ πάτωμα)

ΠΑΡ. (πλησιάζει στοργικὰ κι ἀκουμπιτὸ χέρι του στὸν ὤμο τοῦ Λουκᾶ)—Λοιπόν ἀγαπητέ μου Λουκᾶ... Ἀγαπητέ μου φίλε

ΛΟΥΚ. (Σηκώνει ἀμέσως τὸ μπράτσο)—"Ὀχι, τραβήξου.

ΠΑΡ.—Γιατί;

ΛΟΥΚ.—Μὲ κάνεις καὶ βήχω.

ΠΑΡ.—Δὲν φαίνεται νά... Εἶσαι λίγο ὠχρός.

ΛΟΥΚ. (Γνέφει μὲ τὸ κεφάλι «ναὶ ὕστερα λέει)—Κλείσε καλά αὐτὴ τὴν πύλα. (Δείχνει μὲ τὸ κεφάλι τὴν ἀριστερὴ πύλα).

ΠΑΡ. (ὕπακούει)—Ναί, ἀμέσως.

ΛΟΥΚ.—Βάλε τὸν σύρτη.

ΠΑΡ. (ὕπακούει γελαστά)—Μὰ εἶναι περιττό. Κανεὶς δὲν θὰ μᾶς ἐνοχλήσῃ τέτα ὦρα. Μπορεῖς νὰ μιλήσεις ἐλεύθερα. Ὅτι θὰ μείνουν μεταξύ μας.

ΛΟΥΚ.—Κλείσε κι' αὐτὴ τὴν πύλα. (Δείχνει τὴν ἱσαμόπορτα)

ΠΑΡ.—Γιατί, διάβολε; Τὸ ξέρεις καλά ὅτι ζῶ μονάχος... Δὲν ἔμεινε κανεὶς στὴν αἴθουσα τῆς σύνταξης... Περίμενε, ἀσβήσω τὸ φῶς. (Προχωρεῖ)

ΛΟΥΚ.—Δὲν νιώθεις αὐτὴ τὴν βία μιὰ τῆς πίπας πού ἔρχεται ἀπὸ κεῖ;

("Ὁ Παρόνι μπαίνει στὴν αἴθουσα τῆς σύνταξης, σβήνει τὴν λάμπα πού εἶχε κενεὶ ἀναμμένη καὶ ξανάρχεται ἀφου σβήνει τὸν πόρτα. Στὸ μεταξὺ ὁ Λουκᾶς Φάτζιο ἔχει σηκωθεῖ ὄρθιος).

ΠΑΡ.—Ἐν τάξει λοιπόν. Ἐγινε ὅλα. Σ' ἀκούω.

ΛΟΥΚ.—Τραβήξου, τραβήξου.

ΠΑΡ.—Μὰ γιατί; Φοβᾶσαι μήπως κολλήσεις τὴν ἀρρώστεια σου; Δὲν φάμαι, τὸ ξέρεις.

ΛΟΥΚ.—Δὲν φοβᾶσαι! Μὴ τὸ λέω σο γρήγορα.

ΠΑΡ.—Μὰ ἐπὶ τέλους, τί συμβαίνει;... Κάθησε λοιπόν.

ΛΟΥΚ.—"Ὀχι, προτιμῶ νὰ μένω ὅσος.

ΠΑΡ.—Ξανάρχεσαι ἀπ' τὴ βία!

ΛΟΥΚ. —Ναί, ἀπ' τῆ Ρώμη. Βλέπεις σὲ ποιά κατάσταση βρίσκομαι. Εἶχα μερικὲς χιλιάδες φράγκα, τὰ ἔφαγα. Φύλαξα μονάχα γιὰ ν' ἀγοράσω (βάζει τὸ χέρι στὴν τσέπη του καὶ βγάζει ἕνα χοντρὸ πιστόλι) αὐτὸ τὸ ρεβόλβερ.

ΠΑΡ. (Βλέποντας τὸ ὄπλο κίτριζει καὶ σηκώνει ἀπὸ ἔνστικτο τὰ χέρια) — Ἔ, ἔ!... Εἶναι γεμᾶτο; (προσέχει τὸν Λουκᾶ πού ἐξειάζει τὸ ὄπλο). Ἔ, Λουκᾶ, μήπως εἶναι γεμᾶτο;

ΛΟΥΚ. (Ψυχρὰ)—Εἶναι γεμᾶτο. (Τὸν ἀγριοκυτάζει) Ἐλεγεσ πὼς δὲν φοβόσουνα.

ΠΑΡ. —Ὅχι ἀλλὰ καμμιά φορά, δὲν ἀργεῖ τὸ κακὸ νὰ γίνεῖ... (Κάνει ἕνα βῆμα πρὸς τὸν Λουκᾶ γιὰ νὰ τοῦ ἀρπάξει τὸ ὄπλο). Ἔλα, παράτα το.

ΛΟΥΚ. —Σοῦ εἶπα νὰ μὴ πλησιάσεις. Εἶμοννα κλεισμένος, στὸ δωμάτιο μου στὴ Ρώμη, γιὰ νὰ σκοτωθῶ...

ΠΑΡ. —Μὰ ὄχι, εἶσαι τρελλός..

ΛΟΥΚ. Σὲ βεβαιώνω θὰ σκοτωνόμουνα. Σὰν ἕνας βλάκας, εἶχες δίκιο πού τὸ ἔλεγεσ.

ΠΑΡ. (Τὸν κοιτάζει, ὕστερὰ τὰ μάτια του λαμπουν ἀπὸ γαρὰ) —Ἄ! Πραγματικά, θὰ ἤθελεσ λοιπόν...

ΛΟΥΚ. (τὸν διακόπτει) —Περίμενε, θὰ δεῖς τί θέλω.

ΠΑΡ. —Ἄκουσεσ αὐτὸ πού εἶπα γιὰ τὸν Πουλῖνο;

ΛΟΥΚ. Ναί, γι' αὐτὸ τὸ λόγο βρίσκομαι ἐδῶ.

ΠΑΡ. —Θὰ τὸ κάνεις;

ΛΟΥΚ.—Τούτητὴ στιγμῆ. Ἄκουσέ με καλά. Εἶχα στηρίξει αὐτὸ τὸ ρεβόλβερ στὸν κρόταφό μου, ὅταν ἀκούω νὰ χτυπᾶ ἡ πόρτα.

ΠΑΡ. —Ποῦ αὐτό, στὴ Ρώμη;

ΛΟΥΚ. Ἀκριβῶς, στὴ Ρώμη. Ἄνοιγω. Ἐέρεις μὲ ποιὸν βρέθηκα φάτσα μὲ φάτσα; Μὲ τὸν Γκουίντο Μαζαρίνι.

ΠΑΡ. —Ἐκεῖνος; Στὸ σπίτι σου;

ΛΟΥΚ. (Κουνᾶ δυὸ-τρὲς φορές τὸ κεφάλι καταφατικά, μετὰ συνεχίζει)—Εἶδε τὸ ρεβόλβερ στὰ χέρια μου καὶ ἀμέσως τὴν ὄψη μου, κατάλαβε αὐτὸ πού ἤθελα νὰ κάνω. Ρίχτηκε πάνω μου, μοῦ πιάνει τὸ μπρᾶσο, τὸ κουνᾶ καὶ μοῦ φωνάζει: «Μὰ πῶς; Θέλεις νὰ σκοτωθεῖς; Ἄν θέλεις νὰ τὸ κά-

νεῖς αὐτό, σοῦ πληρώνω τὸ ταξίδι... Τρέξε στὴν Κοσιανόβα καὶ σκότωσε πρῶτα τὸν Λεοπόλδο Παρόνι!».

ΠΑΡ. (Ὡς αὐτὴ τὴ στιγμῆ πρόσεχε τὴν ἀλλόκοτη καὶ τραγικὴ ἐξομολόγησι, μὲ τὴν ψυχὴ ἀναστατωμένη ἀπ' τὴν ἀναμονὴ τῆς αὐτοκτονίας τοῦ Λουκᾶ μπροστὰ του. Ξαφνικὰ αισθάνεται τὴ γῆ νὰ τρέμει κάτω ἀπ' τὰ πόδια του. Ἄνοίγει τὸ στόμα μ' ἕνα φτωχὸ κι' ἀδύνατο χαμόγελο)— Ἄστειεύσαι;

ΛΟΥΚ. (Πλησιάζει ἕνα βῆμα. Ἔχει ἕνα νευρικὸ τίκ στὸ ἕνα μάγουλο κοντὰ στὴ μύτη καὶ λέει μὲ στραβὸ στόμα)—Ὅχι, δὲν ἀστειεύομαι, ὁ Μαζαρίνι μοῦ πλήρωσε τὸ ταξίδι.

ΠΑΡ. —Σοῦ ἔχει...Δὲν εἶναι δυνατόν.

ΛΟΥΚ. —Καὶ νᾶμαι. Θὰ σὲ σκοτώσω πρῶτα καὶ ὕστερα θὰ σκοτωθῶ.

(Σηκώνει τὸ χέρι καὶ σημαδεύει)

ΠΑΡ. (Συντριμμένος, μὲ τὰ χέρια στὸ πρόσωπο, προσπαθεῖ ν' ἀποφύγει τὰ σημάδεμα, φωνάζοντας)—Γίνεσαι τρελός;... Ὅχι, Λουκᾶ... Ἄς μὴν ἀστειεύομαστε πιά... Μὰ εἶσαι τρελλός;

ΛΟΥΚ. (Διατόζει σκληρὰ) —Οὔτε μιὰ κίνηση, ἀλλιῶς σοῦ ρίχνω στὸ ψαχνό.

ΠΑΡ. (Μαρμαρωμένος) —Ἐν τάξει... Ἐν τάξει... Μὴν εἶσαι κακός...Δὲν κουνιέμαι πιά!

ΛΟΥΚ. —Ἄ! Σοῦ δίνω τὴν ἐντύπωση τρελλοῦ. Μὲ λογαριάζεις; τώρα μὲ τοὺς τρελλοὺς κι' ἔλεγεσ βλάκα τὸν φουκαρὰ τὸν Πουλῖνο, ἐπειδὴ πρὶν κρεμαστεῖ ξδὲν πῆγε στὴ Ρώμη νὰ σκοτώσει τὸν Μαζαρίνι!

ΠΑΡ. (Κάνει νὰ διαμαρτυρηθεῖ)—Ἔ, μὰ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πράμα... Δὲν εἶμαι ὁ Μαζαρίνι...

ΛΟΥΚ. —Δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πράμα! Ποιά διαφορὰ θέλεις νὰ ὑπάρχει ἀνάμεσα σὲ σένα καὶ τὸν Μαζαρίνι γιὰ ἕναν ἄνθρωπο σὰν καὶ μένα ἢ σὰν τὸν Πουλῖνο, πού τὸν κοροϊδέψατε ἄσχημα ἐσὺ καὶ ἡ καργιοζοπαρέα σου; Τὸ νὰ σκοτωθεῖς ἐσὺ ἢ νὰ σκοτωθεῖ ἕνας ἄλλος ἢ ὁ πρῶτος περαστικός πού θὰ ρθεῖ, γιὰ μᾶς εἶναι τὸ ἴδιο.

ΠΑΡ.—Μὲ συγχωρεῖς, αὐτὸ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο. Τὸ ἐγκλημά σου θὰ εἶναι τὸ πιὸ ἀδικο καὶ τὸ πιὸ ἡλίθιο ἀπὸ ὅλα τὰ ἐγκλη-

ματα.

ΛΟΥΚ. — Θα ήθελες να γίνουμε ὄργανα, ἔμεις πὺ εἴμαστε στὴν ἄκρη τοῦ τάφου, ὅταν ὅλα ἔχουν κιόλα τελειώσει, ὄργανα γιὰ τὸ δικό σου μῖσος ἢ γιὰ τὸ μῖσος ἑνὸς ἄλλου, γιὰ τοὺς γελοίους καυγάδες σας. Διαφορετικά, μᾶς χαρακτηρίζεις βλάκες; Ἔ, λοιπόν! Δὲν θέλω νὰ εἶμαι βλάκας ὅπως ὁ Πουλῖνο καὶ θὰ σὲ σκοτώσω! (Σηκώνει πάλι τὸ ὄπλο καὶ σημαδεύει)

ΠΑΡ. (Τὸν ἰκετεύει καὶ μετακινεῖται γιὰ νὰ ἀποφύγει τὸ σημάδεμα) — Σὲ παρακαλῶ... Λουκά, ὄχι... Τὶ πᾶς νὰ κάνεις;.. Ὁχι... Μὰ γιατί;... Ὑπῆρξα πάντα φίλος σου... Ἐλεος!...

ΛΟΥΚ. (Τὰ μάτια του λάμπουν γιὰ μιὰ στιγμή ἀπ' τὴν ἐπιθυμία νὰ πυροβολήσει) — Μὴ κινηθεῖς ἄλλο, πᾶψε!... Γονάτισε, γονάτισε...

ΠΑΡ. (γονατίζει) — Γονάτισα... Ἐλεος... Μὴ ρίξεις...

ΛΟΥΚ. (χλευαστικά) — Βλέπεις! Ὄταν κανεὶς δὲν ξέρει πιά τὶ νὰ κάνει τὴ ζωὴ του... Γελοῖε! Ἦσύχασε, δὲν θὰ σὲ σκοτώσω. Σηκώσου, ἀλλὰ μὴ πλησιάζεις.

ΠΑΡ. (Καθὼς σηκώνεται) — Αὐτὸ εἶναι ἓνα πολὺ ἄσχημο ἄστεῖο, ξέρεις. Στὸ συγχώρησα, ἐπειδὴ εἶσουν ὄπλισμένος.

ΛΟΥΚ. — Ἀκριβῶς. Κι' ἐσύ, ἰδρωσες ἀπ' τὸν φόβο σου γιατί ξέρεις καλὰ πόσο λίγο θὰ μοῦ στοίχιζε νὰ σὲ ἀποτελειώσω. Εἶσαι ἐλεύθερος στοχαστής, ἔ; Ἄθεος! Χωρὶς καμιὰ ἀμφιβολία, διαφορετικά δὲν θὰ μποροῦσες νὰ χαρακτηρίσεις τὸν Πουλῖνο βλάκα.

ΠΑΡ. — Μίλησα... ὅπως μίλησα ἐπειδὴ... ξέρεις πόσο ὑποφέρω ἀπ' τὴν ντροπὴ πὺ βαρύνει τὴν Κοστανόβα.

ΛΟΥΚ. — Πολὺ καλά. Μὰ εἶσαι σύγχρονα κι' ἐλεύθερος στοχαστής. Δὲν μπορεῖς νὰ τὸ ἀρνηθεῖς; τὸ διαλαλεῖς ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα σου.

ΠΑΡ. — Ἐλεύθερος στοχαστής... Ὑποθέτω πὺ δὲν περιμένεις πιά σὲ μιὰ τιμωρία ἢ σὲ μιὰ ἀμοιβὴ στὸ μέλλον.

ΛΟΥΚ. — Ἔ, λοιπόν ὄχι! Τὸ πιὸ ἀπάνθρωπο πρᾶμα γιὰ μένα θὰ εἶναι νὰ πιστέψω ὅτι πρέπει νὰ κουβαλήσω ἄλλοῦ τὸ φορτίο τῆς πέτρας πὺ ὑπέφερα ἐπὶ εἰκοσιέξη χρόνια στὴ ζωὴ.

ΠΑΡ. — Βλέπεις καλὰ ὅτι...

ΛΟΥΚ. — Ναί, θὰ μποροῦσα νὰ ἐνεργήσω κατὰ τὴ γνώμη μου, νὰ σὲ σκοτώσω ὡς ἓνα τίποτα. Δὲν εἶναι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ πὺ μὲ συγκρατεῖ! Δὲν θὰ σὲ σκοτώσω ὁμως. Καὶ χαρίζοντας σου τὴ ζωὴ, δὲν θὰ φερθῶ ὡς βλάκας. Σὲ λυπᾶμαι, γελοῖε. Σὶ βλέπω κιόλας, ἂν ἤξερες, ἀπὸ πολὺ μακριὰ Μοῦ φαίνεσαι πολὺ μικρὸς, πολὺ ἄστεῖος ἓνα φουκαριάτικο ἀνθρωπάκι, κόκκινο ἀπὸ τὸ σφίξιμο τῆς γραβάτας. Θέλω ὁμως νὰ βραβεύσω αὐτὸ τὸ κωμικὸ πὺ ἔχεις.

ΠΑΡ. (πὺ δὲν ἀκουσε καλὰ) — Τὶ εἶπες;

ΛΟΥΚ. — Νὰ βραβεύσω. Νὰ πάρει δῖπλωμα. Ἐχω τὸ σχετικὸ δικαίωμα, τὸ ἐρὸ δικαίωμα, πὺ ἀπόχτησα τώρα πὺ βρίσκομαι, στὸ σύννορο ζωῆς καὶ θανάτου. Δὲν ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ διαμαρτυρηθεῖς. Κάθησε, κάθησε κεῖ καὶ γράφε.

(Μὲ τὸ ρεθόλβερ τοῦ δείχνει τὸ τραπέζι τῆς δουλειᾶς)

ΠΑΡ. — Τὶ πρέπει νὰ γράψω; Μιλῶ σοβαρά;

ΛΟΥΚ. Ὀλωσδιόλου σοβαρά. Ἄν κάθησε καὶ γράφε.

ΛΟΥΚ. (ξαναγυρίζει τὸ πιετολί ἐνῶ τὸν Παρόνι) — Σήκω καὶ κάθησε κ. σου λέω.

ΠΑΡ. (Κάτω ἀπ' τὴν ἀπειλὴ τοῦ πλοῦ πηγαίνει στὸ γραφεῖο) — Μὰ ἀκόρι;

ΛΟΥΚ. — Κάθησε καὶ πᾶρε αὐτὴ τὴν πέννα... Τὴν πέννα, ἀμέσως!

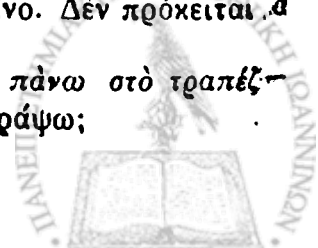
ΠΑΡ. (ὕπακούει) — Τὶ πρέπει νὰ γράψω;

ΛΟΥΚ. Αὐτὸ πὺ θὰ σοῦ ὑπαγορεύσω. Αὐτὴ τὴ στιγμή φέρνεσαι μαλακά. Ἄλλὰ σὲ ξέρω: αὔριο, ὅταν θὰ βεβαιωθείς ὅτι εἶμαι σκοτωμένος ὅπως ὁ Πουλῖνο, θὰ κώσεις τὸ κεφάλι καὶ θὰ φωνάζεις τρεῖς ὥρες στὸ καφενεῖο πὺς ὑπῆρξα ἓνας βίκακας ὡς ἐκεῖνον.

ΠΑΡ. — Μὰ ὄχι! Τὶ ιδέες περνᾶν ἀπ' τὸ μυαλό σου; Αὐτὰ εἶναι παιδιᾶματα.

ΛΟΥΚ. Ἄ! Σὲ ξέρω. Θέλω νὰ ἐκκηθῶ γιὰ τὸν Πουλῖνο. Δὲν πρόκειται ἀμὲνα. Γράφε!

ΠΑΡ. (Κοιτάζει πᾶνω στὸ τραπέζι) — Μὰ πὺ θέλεις νὰ γράψω;

ΛΟΥΚ. — Δέν ἔχει σημασία. Αὐτὸ τὸ χαρτί θὰ φτιάσει.

ΠΑΡ. — Μὰ τί πράμα;

ΛΟΥΚ. — Δυὸ λέξεις μονάχα. Μιά μικρὴ δήλωση.

ΠΑΡ. — Μιά μικρὴ δήλωση, σὲ ποιόν;

ΛΟΥΚ. — Σὲ κανένα. Γράψε, αὐτὸ εἶν' ὄλο. Κι' αὐτὸς εἶν' ὁ λόγος πού σὲ συχωρῶ. Γράψε, διαφορετικὰ σὲ σκοιῶνω.

ΠΑΡ. — Θὰ γράψω... Λέγε.

ΛΟΥΚ. (ὕπαγορεύει) — «Ὁ ὑπογραφόμενος λυπᾶμαι καὶ μετανοῶ...»

ΠΑΡ. (ἀναπηδᾷ) — Μά, ἄς δοῦμε γιὰ ποιὸ πράγμα θέλεις νὰ μετανιώσω;

ΛΟΥΚ. (Χαμογελᾷ καὶ παίζοντας πλησιάζει τὸ ρεβόλβερ στὸν κρόταφο τοῦ Παρόνι) — Ἄ! Δέν θ' ἄθελες λοιπὸν νὰ μετανιώσεις;

ΠΑΡ. (γυρίζει ἐλαφρὰ τὸ κεφάλι γιὰ νὰ δεῖ τὸ ὄπλο καὶ λέει) — Ἄς ἐξετάσουμε λίγο γιὰ ποιὸ πράγμα πρέπει νὰ μετανιώσω.

ΛΟΥΚ. (ξαναρχίζει νὰ ὑπαγορεύει) — «Ὁ ὑπογραφόμενος λυπᾶμαι καὶ μετανιώνω πού χαρακτηρίσα τὸν Πουλῖνο βλάκα...».

ΠΑΡ. — Ἄ! Αὐτὸ εἶναι;

ΛΟΥΚ. Αὐτὸ εἶναι. Συνέχισε: «...μπροστὰ στοὺς φίλους καὶ τοὺς συναδέλφους μου, ἐπειδὴ ὁ Πουλῖνο, πρὶν σκοτωθεῖ, δὲν πῆγε στὴ Ρώμη νὰ σκοτώσει τὸν Μαζαρίνι». Εἶναι ἡ καθαρὴ ἀλήθεια. Καὶ δὲν λέω ἀκόμα ὅτι θὰ τοῦ πλήρωνες τὸ ταξίδι. Ἐγραψες;

ΠΑΡ. (Καρτερικὰ) — Ἐγραψα. Αὐτὸ εἶν' ὄλο;

ΛΟΥΚ. (ξαναρχίζει νὰ ὑπαγορεύει) — Ὅχι... «Ὁ Λουκᾶς Φάτζιο, πρὶν νὰ σκοτωθεῖ...».

ΠΑΡ. — Σοβαρὰ, θέλεις νὰ σκοτωθεῖς;

ΛΟΥΚ. — Αὐτὸ ἀφορᾷ ἔμένα. Γράψε: «...πρὶν νὰ σκοιωθεῖ, ἦρθε νὰ μὲ βρεῖ...» Μπορεῖς νὰ βάλῃς: «ὄπλισμένος μ' ἓνα ρεβόλβερ».

ΠΑΡ. (δὲν συγκρατιέται) — Ἄ! Ναί, αὐτὸ ναί, ἂν ἐπιτρέπεις.

ΛΟΥΚ. — Βάλτο ἂν θέλεις: «...ὄπλισμένος μ' ἓνα ρεβόλβερ». Δέν θὰ πληρώσω γιὰ τὴν παράνομη ὄπλοφορία. Συνέχισε: «...ὄπλισμένος μ' ἓνα ρεβόλβερ καὶ μοῦ

εἶπε, ἐν συνεχείᾳ, γιὰ νὰ μὴ χαρακτηριστεῖ κι' ἐκεῖνος ὁ ἴδιος σὰν βλάκας ἂπ' τὸν Μαζαρίνι, ἔπρεπε νὰ μὲ σκοτώσει σὰν σκυλί... (Περιμένει νὰ τελειώσει τὸ γράψιμο ὁ Παρόνι, ὕστερα ρωτᾷ). Ἐγραψες; «σὰν σκυλί»; Ἐν τάξει. Τελεία. Ἀλλάξε γραμμὴ. «Μποροῦσε νὰ τὸ κάνει. Δέν τὸ ἔκανε ἀπὸ ἀηδία...» (Ὁ Παρόνι σηκώνει τὸ κεφάλι. Ὁ Λουκᾶς προστακτικὰ). Ὅχι, γράψε, γράψε: «ἀηδία» καὶ πρόσθεσε: «οἰκτο». Ἐτσι: «...ἀπὸ ἀηδία καὶ οἰκτο γιὰ τὴν τρομάρα μοι».

ΠΑΡ. — ὦ! Αὐτό...

ΛΟΥΚ. — Εἶναι ἀλήθεια... Ἐπειδὴ εἶμαι ὄπλισμένος. Ἐπειδὴ εἶμαι ὄπλισμένος, τὸ παραδέχομαι.

ΠΑΡ. — Ὅχι, ἀγαπητέ μου. Αὐτὴ τὴ στιγμὴ γράφω γιὰ νὰ σοῦ κάνω τὸ χατήρι,

ΛΟΥΚ. — Θαυμάσια, λοιπόν. Γιὰ νὰ μοῦ κάνεις τὸ χατήρι. Ἐγραψες!

ΠΑΡ. — Ἐγραψα, ἔγραψα. Κι' εἶναι ἀρκετὰ μοῦ φαίνεται!

ΛΟΥΚ. — Ὅχι, περίμενε τὸ συμπέρασμα. Δυὸ λέξεις ἀκόμα γιὰ νὰ ὀλοκληρωθεῖ.

ΠΑΡ. — Τί θὲς νὰ ὀλοκληρωθεῖ;

ΛΟΥΚ. — Γράψε: «Ἐπῆρξε ἀρκετὸ γιὰ τὸν Λουκᾶ Φάτζιο νὰ μ' ἀκούσει νὰ δηλώνω ὅτι ὁ ἀληθινὸς βλάκας, εἶμουν ἐγώ».

ΠΑΡ. (σπρώχνει τὸ χαρτί) — Ἄ! Μὰ ὄχι, πηγαίνεις πολὺ μακριά!

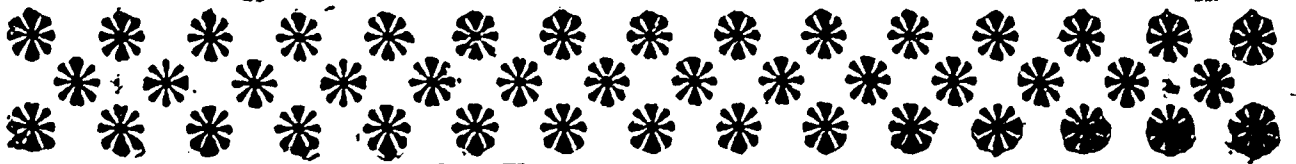
ΛΟΥΚ. (ἀμετάπιστος, τονίζει τίς συλλαβές) — «...ὅτι, ὁ ἀληθινὸς βλάκας, εἶμουν ἐγώ». Ἡ ἀξιοπρέπεια ἀγαπητέ μου, θὰ εἶναι καλλίτερα προφυλαγμένη ἂν δὲν σηκώσεις τὰ μάτια ἂπ' τὸ χαρτί σου καὶ ἂν σκεφτεῖς αὐτὸ τὸ ὄπλο πού σὲ σημαδεύει. Σοῦ εἶπα ὅτι ἤθελα νὰ ἐκδικηθῶ γιὰ τὸν Πουλῖνο. Ὑπόγραψε τώρα.

ΠΑΡ. — Ἐν τάξει. Τελειώσαμε;

ΛΟΥΚ. — Δῶσε.

ΠΑΡ. (τοῦ ἀπλώνει τὸ χαρτί) — Πᾶρε. Μὰ τί θὲς νὰ τὸ κάνεις; Ἄν θὲς νὰ σκοτωθεῖς...

ΛΟΥΚ. (δὲν ἀπαντᾷ, τελειώνει τὸ διαβασμα τοῦ κειμένου πού ἔγραψε ὁ Παρόνι, ὕστερα) — Ἐν τάξει. Ρωτᾷς τί θέλω νὰ κάνω; Τίποτα. Αὔριο θὰ βρεθεῖ αὐτὸ τὸ χαρτί ἐπάνω μου. (Τὸ διπλώνει σιὰ τέσσερα καὶ τὸ βάζει στὴν τσέπη του). Παρηγορῆ

ΟΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ

Ἐκ τῆς «πλάγιος» πόρτες ὄρες, ὄρες
ἀκατάστατα ξεμπουκάρουν
πολύβουο μελίσι οἱ φοιτητές.
Καὶ ξεχύνονται στοὺς δρόμους ξεφυλλίζοντας
τ' ἀτροφικά ἢ σπασμένα ὄνειρά τους
—καθένας τους καὶ καθεμιά
ὁ Δὸν Κιχώτης σὲ παραλλαγή—
καὶ πάνε
στὸ σινεμά νὰ δοῦνε κάνα ἔργο,
νὰ παίξουνε χαρτιά καμιά παρτίδα
ἢ μὲ τὰ χνώτα τους τὰ βράδυα τοῦ χειμῶνα
οἱ πῶ πολλοὶ τὸ στρώμα νὰ ζεστάνουν...
...εἶναι καὶ τὰ βιβλία φυσικά
μὲ τὴν τόσο ὀχληρή τους παρουσία
ποῦ ὄλο καὶ τὰ φυλλομετροῦν.
Μὰ ἔχουν καὶ τῆς παράδοξες στιγμὲς τους
κι' εἶν' ὄρες ποῦ μιᾶνε μὲ φανατισμὸ
σὰν ὄντα ζωντανά γιὰ ἰδανικά..

Ὁ Γιώργος, ὁ Πετράκης κι' ἡ Μαρριέττα
ἀκροβατοῦν πάνω σὲ πιθανότητες
καὶ κυνηγοῦν νὰ φτάσουν
ἓνα ἀμφίβολο ἀποτέλεσμα.

Θανάσης Πάσχος

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΣΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟ

Ἐκ τῆς κινήσαμε μᾶς ὄρνανε μὲ λουλούδια.
Δὲν ψάχναμε νὰ ξεχωρίσουμε τὸν ἑαυτὸ μας,
γιατὶ τὸν εἶχαμε ἀφήσει σὲ γνωστὸ οὐρανό.
Στὰ πόδια μας κουβαλοῦσαμε τὴ λύτρωση τῆς θάλασσας,
ποῦ μᾶς ἔβαζε στὰ μάτια τὸ φῶς τῆς προστασίας.
Δικό μας εἶχαμε στὰ χεῖλη τὸν Ἄπριλη,
ποῦ ῥόδιζε στὴν τρέλλα, νὰ σκαρφαλώση
στὴ φωτιά τῆς ὄμορφης ἐρωτικὲς ἐπιγραφές.
Δική μας θᾶχουμε τὴν εὐτυχία κι' αὔριο.
Ἐκ τῆς ὄμορφα νὰ κοιτᾶς τὸν οὐρανό!
Ἐκ τῆς νὰ σᾶς δώσουμε λουλούδια.

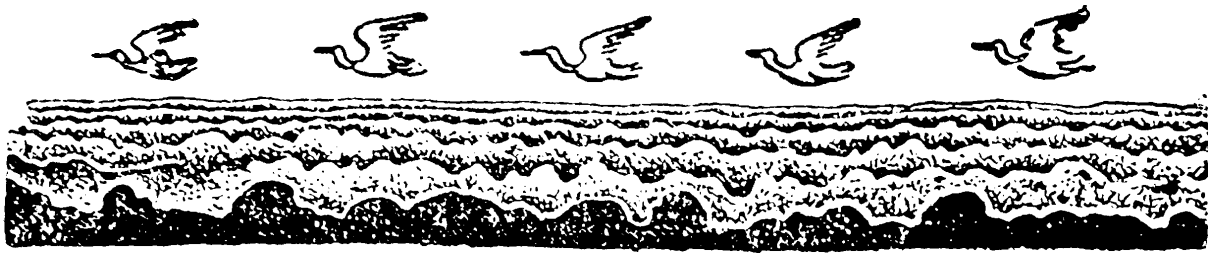
Κώστας Δ. Κατσούκης

σου, Λεοπόλδο, μὲ τὴ σκέψη πῶς θὰ κάνω
τώρα ἓνα πᾶγμα λιγάκι πῶ δύσκολο ἄπ'
αὐτὸ ποῦ μόλις ἔκανες, ἔσῦ. Ξανάνοιξε μου

τὴν πόρτα. (Ὁ Παρόντι ὑπακούει) Καλὴ
χτα.

ΑΥΛΑΙΑ

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΥ

ΜΝΗΜΕΙΟ

(Διήγημα)

Ὁ Κοσμάς, γυρνώντας ἀπ' τὸν πόλεμο στὴν Ἀλβανία, ἔφερε μαζί του ἕνα μνημεῖο. Τὸ εἶχε γιὰ νὰ τὸ στήσει στὸ χάος τῆς κατοχῆς. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἔζησε τὴν ταπείνωσιν τῆς πείνας. Στ' ἀποστεωμένα κορμιά ποὺ κουβαλοῦσαν τὰ κάρρα στὸν νεκροταφεῖο τῆς πολιτείας. Δὲν κράτησε παρὰ μονάχα μιὰν ἀπόμακρη γνωριμιά μαζί μου. Κι' αὐτὴν ὅπως τὰ φύλλα ποὺ πέφτουν. Μέσα σ' ἕνα φθινόπωρο ἀχνὸ ποὺ φωτίζει τὸ μέτωπό του. Ζοῦσε στὴν περηφάνεια μιᾶς ἄλλης ζωῆς. Ἀφημένης τώρα κάπου στὰ χιόνια τοῦ Σαράντα. Καὶ συλλογιζόνταν πάντα μιὰ καλύβα κάπου ἐκεῖ, κοντὰ στὴ βρύση τῶν Κενταύρων. Τρανὲς νύχτες ποὺ χώρεσαν ἕνα ἔπος εἶταν ἡ ψυχὴ του. Στὰ χρόνια τῆς κατοχῆς, μετὰ τὴ μάχη. Κι' ἔβλεπε μέσα σ' ἕνα μελανὸ σούρουπο ποὺ φωτίζονταν ἀπὸ χρυσὲς ἀνταύγειες, νὰ εἶναι παρατημένος ὁ ἴδιος ἐκεῖ ποὺ χάνονταν οἱ ὀρίζοντες. Στὴν ἄκρη ἀπόνα ἐμβατήριον ξεχασμένο. Νὰ εἶναι αὐτὸς παντέρημος καὶ τὸ φεγγάρι νὰ κάθεται πάνω σ' ἕνα πεταμένο κράνος. Καὶ νὰ γίνεται τὴ νύχτα ἕνα θεόρατο μνημεῖο, πάνω ἀπ' τὰ κλαριά. Στὸ χάος. Κι' ὕστερα, νὰ πέφτουν χρώματα τὰ σύγνεφα, πηχτὰ. Κίτρινο, κόκκινο, μπλέ. Καὶ νὰ σιβάζονται ὀλόγυρά του σωροὶ σωροὶ, βουνὰ ὀλόκληρα... Σ' ἐκεῖνες τὶς μέρες τῆς κατοχῆς. Ποὺ περιφέρονταν στὸ δρόμο τυλιγμένες ἀγκαθερὰ συρματοπλέγματα, ἐνῶ ἡ νειότη κρατοῦσε τὸν σκελετὸ τῆς ἐποχῆς τῆς. Γιὰ νὰ σκαλώσει πάνω του τὴν ψυχὴ τῆς φυλῆς ποὺ καρτεροῦσε τὸ μεγάλο μῆνυμα. Ἐνα μῆνυμα ποὺ σταμάτησε στοὺς νεκροὺς ἐνὸς πολέμου καὶ ποὺ μεθοῦσε ἀ-

κόμα αὐτὸν τὸν σκελετὸ. Εἶταν μιὰ κοσμογονία. Κι' ὁ Κοσμάς τὴν περίμενε μὲ ἀνοιχτὰ τὰ στήθεια του, χωρὶς νὰ πετάξει τὰ ὄπλα. Στηριζόνταν πάνω στὰ δεκανίκια μιᾶς νειότης ποὺ ἔφαχνε γιὰ τὸν ἥλιο. Κι' εἶχε στὴν ψυχὴ του τὸ νόημα ἐνὸς καιροῦ ποὺ χώριζε τὴν ἱστορία. Γι' αὐτὸ, κι' ὅταν ἤρθε ἡ κατοχὴ, σήκωσε πάνω του τὰ ὄπλα. Καθὼς οἱ Κένταυροι στὴν Ἀλβανία. Καὶ σημάδεψε τὸ στήθος του. Τότε, ὁ Κοσμάς ψήλωσε ἀπότομα, καθὼς ἕνας Ἰταλὸς τὸν χαστούκιζε στὴ μέση τοῦ δρόμου. Στὰ μάτια του σηκώθηκε μιὰ ἀντάρρα, ἀπὸ κει πάνω.

Κλονίστηκε λίγο. Καὶ στήθηκε. Χωρὶς ὄπλα, τώρα.

— Ἀναντροί.

Φώναξε, πυρωμένος.

— Ἀναντροί.

Ξανᾶπε, στὴ γλώσσα τους. Καὶ θυμήθηκε ἀναπάντεχα πὼς εἶταν κάποιε φοιτητῆς στὴ Ρώμη. Πρὶν ἀπόναν καταχωνιασμένο καιρὸ. Μιὰ ἱστορία μέχρι τοὺς τάφους τῆς κατοχῆς... Μ' ἐκεῖνα τὰ μεγάλα χτίρια, στὰ προάστεια τῆς Ρώμης.

Κάποιος Ἰταλὸς μπῆκε τότε στὴ μέση. Καὶ χειρονόμησε.

— Μή... Εἶναι σὰν ἀγαλμα.

Εἶπε καθὼς ἔκαμε νὰ τὸν προσιατέψει.

Κεῖνη τὴν ὥρα ξεκόπηκε ἀπ' τὸν οὐρανὸ ἕνα γαλάζιο κομμάτι. Κι' ἔπεσε ἀνάμεσα τους.

Ὁ Κοσμάς ξάμωσε νὰ πάρει στὴν ἀγκαλιά του κείνον τὸν Ἰταλὸ. Κι' ἐννοίωσε νὰ ζαλίζεται, ὥσπου ἄρχισε νὰ πέφτει ἀπὸ ψηλά. Σ' ἕνα κενὸ ποὺ σφύριζε στ' αὐτιά του. Καὶ τοῦ φάνηκε πὼς ἡ γῆ εἶταν

πολύ χαμηλά. Κυττούσε για να ξεχωρίσει τα χιόνια και τα κλαριά.

Ξύπνησε απόβαν ύπνο βαθύ. Στα μάτια του απόμειναν ακόμα εικόνες. Κάτι άναερα πράματα που χάνονταν μέσα του. Πάσχιζε να σταθει κάπου. Έστω και σ' έναν παράξενο πίνακα. Κι' ελα εμοιαζαν σιβαγμένα στην ψυχή του. Ένω παρέκει στις πλαγιές ο χειμώνας θ' ανάσαινε πάνω στα δέντρα. Θα εΐταν ο τόπος γυγνός, σαν ένα σκίτσο. Κι' ελα θά ξεχώριζαν κατακάθαρα.

— Έκει, στον πόλεμο.

Πήγε να σκεφτει. Κι' εΐδε στα χέρια του τ' όπλο.

Τότες ήρθε μιá λυπητερή φωνή που περπάτησε πάνω στα ξερά φύλλα. Κι' εκατοσε μέσα στα στήθεια του. Τα δέντρα μεγάλωσαν τους ίσκιους τους κι' από ψηλά έπεφτε μιá μακρυνή νύχτα. Ο κόσμος άλλαζε σιγά σιγά. Όπου ο Κοσμάς έφτασε μπρός από μιá παρατημένη καλύβα. Στάθηκε στην ανοιχτή πόρτα, και κύτταξε. Φιντάστηκε να εΐταν εμορφος, πανήψηλος άντρας. Και μπήκε μέσα.

— Ε... Ποιός.

Σηκώθηκεν ένας Ίταλός, από κάποια γωνιά. Κι' ή φωνή του φτέρωσε σφησμένη. Στο βάθος, χόρεψε ξέθωρα ένα χαμηλό σκοτάδι, γύρω από μιá φωτιά άπθανη, κι' ελα έφυγαν. Απόμεινε μονάχα ή σιωπή που ανάδεψε στην καρδιά του Κοσμά. Που κάπου αγνάντεψε, κι' εΐδε τα μαλλιά του ανάκατα. Να θυμίζουν μιá σηκωμένη χαΐτη.

— Ν° ανάψω φώς;

Ξανάπε ο Ίταλός. Κι' εΐχε μιάν ανάσα φοβισμένη, χοντρή. Κει μέσα γιόμιζε χοντρά κλωνάρια από κανέναν πλάτανο. Σκέφτηκε ο Κοσμάς.

— Να. Φώς...

Απάντησε. Κι' έννοιωθε μιá ζεστή άναπνοή να ιδρώνει στον κόρφο του. Όξω άκούγονταν ή βροχή. Κι' ο Κοσμάς κατέβασε άργά τ' ντουφέκι στα πόδια του, ένω στο φώς χαράχτηκαν κάποι χαλάσματα πάνω στην σκεπή της καλύβας. Για μιá στιγμή εμοιαζαν να εΐταν άπάτη από κάποιον ίσκιο που περπατούσε ζωντανός. Κάτι κου-

νήθηκε και μέσα στο στήθος του Κοσμά. Κι' ήρθε μπρός του ένας άνθρωπος. Στην αρχή, φάνταξε να εΐταν κι' αυτός ένας ίσκιος, έτοιμος να πετάξει.

— Καλησπέρα.

Προχώρησε, φορόντας κάτι ρουχα καταλερωμένα.

Ο Κοσμάς έφερε στο νοϋ του κάποιον πίνακα. Δέν θυμόνταν ποή τον εΐχε ιδει. Μονάχα σκέφτηκε την αλήθεια που εΐχε. Κι' απλώθηκε ή ψυχή του πάνω στο όπλο. Πίστεψε πως ξεκόβονταν από κάποιον κόσμο παράφορο. Και τον χαιρέτησε χωρίς να πετ τίποτα.

Κυττάχτηκαν κι' οί δυό στα μάτια.

— Εγώ Τζιοβάννι Φιντέλλιο.

Πάσχιζε ο Ίταλός, στη γλώσσα του Κοσμά. Για να αγαπηθουν. Κι' άκούστηκε τόσο εμορφα.

— Ξέρω Ίταλικά.

Βοήθησε κι' ο Κοσμάς.

— Κακός ο πόλεμος.

Πήγε να συνεχίσει ο Ίταλός. Κι' έπεφτε βαθειά στα μάτια του μιá θαμπή και ταχυνιά. Χλώμιασε λίγο λίγο κι' έγειρε νό πέφτει.

Ο Κοσμάς τον άρπαξε στα χέρια. Ένω στον τοίχο ο ίσκιος τους έφτιαξεν ενι θεόρατο μνημετο.

— Κρίμα που δέν στήθηκε πουθενά, στο πεδία της μάχης.

Σκέφτηκε από μόνος ο Κοσμάς. Και κύτταξε τον Ίταλό.

Εΐταν ζεστός και φάνηκαν δυό τρεις αλλακιές αίμα στο μέτωπό του. Τον άπθωσε στο χώμα, άπαλά σάμπως να εΐταν κανένα παιδι που κοιμόνταν. Κι' εΐδεν ένα δάκρυ του καθώς έσταξε στο τραύμα του Τζιοβάννι.

— Κοιμήσου, τώρα. Θα φυλάξω εγώ.

Εΐπε. Και φοβήθηκε τη φωνή του, πως εκατοσε γύρα στη φωτιά.

— Όχι φωτιά... Θα έρθουν οί Κέντανροι.. Εΐναι δώ...

Ίκέτεψε ο Ίταλός. Κι' εκαμε να φιλήσει το χέρι του Κοσμά. Κείνη τη στιγμή, ή δυό άντρες συνάντησαν το Θεό. Δέν εΐταν κάτι που χωρίζει στον πόλεμο τους άνθρώπους. Κι' ο Κοσμάς κύτταξε κατά ή πόρτα.

—... Θα πολεμήσω. Έσο να μην κουνηθεῖς.

Γύρισε στὸν Τζιοβάννι.

—Γιὰ νὰ μὴν πονέσεις.

Βιάστηκε νὰ ζαναπεῖ. Ἐνῶ ὁ Τζιοβάννι ἀνάσαινε βαρετὰ.

Τότε, κάτι φύσηξε στὰ μαλλιά τοῦ Κοσμᾶ. Κι' ἀνάμεσά τους φύτρωσαν μιὰν ἀγκαλιὰ μαργαρίτες.

—Οἱ ἄνθρωποι δὲν καταλαβαίνουν.

Εἶπε ὁ Ἴταλός. Κι' εἶταν σὰν ὑπνωτισμένος, ἐνῶ στὸ πρόσωπο τοῦ Κοσμᾶ χοράχτηκε ἀργὰ μιὰ πικράδα. Καὶ χύθηκε μέσα στὴν καλύβα.

—Ἄν ἔρθουν...

Θέλησε νὰ πεῖ ὁ Τζιοβάννι. Καὶ κύτταξε κατάματα τὸν Κοσμᾶ.

Εἶταν ἀλήθεια σὰν παιδί.

—Ὅχι... δὲν θέλω.

Τὸν ἔκοψε ὁ Κοσμᾶς. Κι' ἔγινε ἀξαφνα σκληρός.

Σὰ νὰ ἔφεξε, κάπου.

—... «Δὲν κερδίζεται ἀλλοιῶς ἢ ζωὴ»..

Πῆγε νὰ πεῖ, μονάχος. Ἄλλὰ θυμήθηκε τὸν Ἴταλό, καὶ δὲν μίλησε. Μονάχα φαντάστηκε πὼς ἦρθεν ἓνα κενὸ, καὶ τοὺς χώριζε. Ἐνῶ ὁ Τζιοβάννι καμώθηκε πὼς κοιμήθηκε. Καὶ γύρισε τὸ ματωμένο κεφάλι του.

Ἴσως γιὰ νὰ κλάψει.

—Εὐχαριστῶ.

Πρόφερε. Κι' ἡ φωνὴ του κρατήθηκε ἀπὸ μιὰ δουρὴ προσευχῆ.

Ὁ Κοσμᾶς δὲν ἀποκρίθηκε. Κύτταξε κρυφὰ τὸν Ἴταλό, καθὼς ἤθελε νὰ κοιμηθεῖ. Κι' εἶδε πὼς εἶταν ξανθὸς καὶ πὼς εἶχε ὠραῖο παράστημα. Στὰ χέρια του περπατοῦσε ὀδυνηρὰ ἓνας πικρὸς μονόλογος. Τὸν συγκίνησε τότε κατὰβαθα. Καὶ θέλησε νὰ σκεφτεῖ. Νὰ φιλοσοφήσει πάνω στὸν πόλεμο. Καὶ δρέθηκε μέσα σ' ἓνα χωράφι πού εἶχε νεραντζιές καὶ λεμονιές φορτωμένες χρώματα... Πόσες διτρίνες στὴν πολιτεία... Ἀνακατώθηκε τότε τὸ μυαλό του, μέσα στὴν ψυχὴ του. Καὶ δὲν εἶχε πού νὰ σταθεῖ. Ἐννοιωθε νὰ εἶταν μετέωρος. Μόνο κάποιο πάτημα στὴν καρδιά τοῦ γιόμισε τίς παλάμες μ' ἓνα παράξενο ρίγος. Κάτι πῆγε νὰ φανταστεῖ πάλι. Κι' εἶδε τὸν Τζιοβάννι πού εἶταν δίπλα

του. Τὸν κύτταξε ἀφηρημένα, κοντὰ στὴ φωτιά. Φωτίζονταν στὸ πρόσωπο χαμηλά, πάνω ἀπ' τὸ μέτωπο. Φάνταζε νὰ εἶταν πίνακας. Λίγο ἂν ἔπεφτε ἀκόνα τὸ φῶς, θὰ χάνονταν. Σὰν ἰδέα πηγμᾶνη πάνω σ' ἓνα χτηπημένο μέτωπο.

—Τζιοβάννι.

Μίλησε, μὲ τὴν ἀνάσα του. Κι' ἡ φωτιά μάκραινε μιὰ σκοτεινὴ ἀγωνία ψηλὰ στὴ σκεπῆ.

Ὁ Ἴταλός γύρισε νὰ τὸν ἰδεῖ. Κι' ἔπαιξαν στὰ μάτια του κάποιες χρυσὲς πεταλούδες.

—Δὲν ἤθελα νὰ ξυπνήσεις... Ἄλλὰ, δὲν ἔρθουν...

Καὶ σταμάτησε. Νιτράπηκε πού δὲν εἶταν ἀκόμα φίλοι. Ἐνῶ ἀναρωτήθηκε γιὰ τὴν νὰ μὴν εἶναι κι' αὐτὸς κι' ὁ Τζιοβάννι δυὸ ἄνθρωποι ἴδιοι.

Ἄλλὰ δὲν εἶπε τίποτα. Μονάχα σηκώθηκε νὰ φύγει... Θεόρατος ὅπως φάνηκε πάνω ἀπ' τὸν Ἴταλό.

—Οἱ Κένταυροι...

Ἐάμωσε ὁ Τζιοβάννι. Κι' ὁ Κοσμᾶς πόνεσε, τότε. Εἶδεν ἓναν σαρκασμὸ πάνω στὰ ματωμένα μαλλιά τοῦ Ἴταλοῦ.

—... Θα μὲ σκοτώσουν.

Ἀπόσωσε ὁ Τζιοβάννι.

Ὁ Κοσμᾶς τότε τὸν κύτταξε γιὰ νὰ τὸν ἰδεῖ. Κάτι στάθηκε πάνω ἀπ' τὴν φωτιά. Κι' ἔπαιξε μακρὰ, μὲ τὸν ἰσκιο της. ἤθελε νὰ σκεφτεῖ. Ἄλλὰ τὸ ξανθὸ κεφάλι τοῦ Τζιοβάννι εἶχε μιὰ ὁμορφὴ ἀνάσαν ἀκόνα γλυκὸ φῶς. Ὁμοίαζε νὰ εἶταν ἰδανικό.

—Δὲν εἶμαι λιγόψυχος.

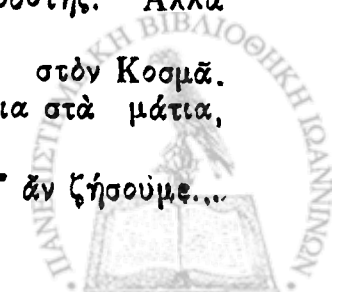
Ξανάπε. Καὶ κύτταξε κατάματα τὸν Κοσμᾶ. Κάπου ἀστραφτε. Καὶ φάνηκε δόλοκληρος, γιὰ μιὰ στιγμή. Τότε, ὁ Κοσμᾶς κράτησε τὴν ὄψη τοῦ Ἴταλοῦ. Καὶ φαντάστηκε τὴν ζωὴ τοῦ Τζιοβάννι. Κάπου στὴ δόρεια Φλωρεντία.

Καὶ ἔκατσε κι' αὐτὸς. Κοντὰ στὴ φωτιά.

—Δὲν εἶμαι κανένας προδότης. Ἄλλὰ ἐπειδὴ εἶμαι ἄνθρωπος.

Δὲν ἤξερε πὼς νὰ πεῖ στὸν Κοσμᾶ. Γι' αὐτὸ τὸν ξανακύτταξε ἴσια στὰ μάτια, σὰ νὰ τὸν ἰκέτευε.

—Νὰ φύγω, τότε... Κι' ἂν ζήσουμε...

—Ναι. Για σένα. Έγώ... Όπου νάναι, θά έρθουν οι Κένταυροι. Κι'είμαν άπ' τó ίδιο τάγμα. Τους άρνήθηκα... Δές τó κεφάλι μου.

Κι'ό Τζιοβάννι γύρισε κατά τή φωτιά. Ίσως μ' ένα πικρό γέλιο στο στόμα του. Τó αίμα πηχτό. Κατάμαυρο πάνω στο μέτωπό του.

Σέ μιá στιγμή, ó Κοσμάς ανατρίχιασε. Καί ξανάκατσε. Πιδ κοντά.

—Δέν καταλαβαίνω.

Είπε. Κι' είταν ξεκομμένος άπό κεί.

—Νά, δέν εύρισκα κάνα νόημα στον πόλεμο τούτο.

Είπε. Καί σώπασε.

—Ή ζωή είναι πολύτιμη. Κι' έγώ στην πατρίδα μου έχω έναν κήπο. Πήγε νά προστέσει. Καί φοβήθηκε μήπως δέν τόν πιστέψουν.

—Κι' έγώ σπούδαζα στην Ίταλία.

Άρχισε ó Κοσμάς. Σά νά όνειρεύονταν.

—Καταλαβαίνω πώς ó πόλεμος είναι κάτι φοβερό, πού γίνεται και μιá ιδέα. Όταν υπάρχει ανάγκη για τή ζωή.

Και ξαφνικά βρήκεν έναν όλοϊσιο δρόμο, στις σκέψεις του.

—Και νοιώθω τήν πάλη για νά θγει κανείς στον πόλεμο. Είναι μιá ήττα ξέρεις, Τζιοβάννι.

—Άκριβώς.

Άπάντησε ó Ίταλός. Κι' έσμιξαν οι καρδιές και τών δυό. Ένώ ή φωτιά έστηνε στον τοίχο τούς ίσκιους άπό κείνο τó μνημείο πού φαντάστηκε πριν ó Κοσμάς.

—Μιá πάλη πού για νά τήν κάμεις νομίζω πώς πρέπει νά είσαι ήρωας. Πιδ πολύ άπ' τήν πάλη για νά μήν τήν κάμεις. Γι' αυτό, φοβάμαι... Όχι για μένα.

Είπε, σιγά, με κάποια νάρκη. Ό Ίταλός.

Ό Κοσμάς παρατήρησε κάτι φύλλα άπό μιá δάφνη, τότε. Κι' εύρισκε πώς είταν άστεια.

—Άν γίνονταν άλλοιώς, δέν θ' άνταμώνναμε, Τζιοβάννι. Καί μήν ξεχνάς πώς ή πάλη είναι ή άληθινή όψη τής ζωής.

Και σώπασε ó Κοσμάς. Ένώ ή φωτιά πήρε τις σκέψεις του κι' έπλαθε τόν Ίταλό στις διαστάσεις άπόνα χαμένο ιδανικό του. Ξαναθυμήθηκε τó κεφάλι του Τζιοβάννι, φωτισμένο στα ξανθά του μαλλιά.

—Άφού είναι έτσι, θά μένω εδώ.

Πήρε άπόφαση ó Κοσμάς. Φωναχτά, σά νά μήν ακούγονταν εκεί.

—Για σένα.

Άνακατώθηκαν στην ψυχή του τά λόγια.

Κι' έχασε τήν άρχή.

—Για τόν άνθρωπο, ήθελα νά πώ... Κατάλαβες, Τζιοβάννι; Μακριά, ήρθαν κάτι πορφυρά περιγιάλια. Κι' ó Κοσμάς πέταξε πάνω άπ' τά κύματα. Σάν ένα παιδί. Άκούστηκαν φιλντισένιες κιθάρες. Κι' ένας πίνακας χώρεσε μιάν άπριλιάτικη νύχτα.

—Αυτό είναι.

Είπε ó Τζιοβάννι. Κι' άπόμεινε νά ψάχνει.

Σ'ένα κενό.

—Τι άλλο έξιλεύνει τόν πόλεμο;

Βόηθησε κι' ó Κοσμάς. Με μιάν άγκαλιά πικροδάφνης, στο μέτωπό του.

—Είναι μιá άρετή.

Ξανάπε ó Ίταλός, στον έαυτό του.

—Γι' αυτό μπορείται νά τραγουδάτε στον πόλεμο... Γι' αυτό κι' έγώ άφησα τó τάγμα τών Κενταύρων,

—Άλλά είναι τόσο βαθειά ή άλήθεια... Συμπέρανε λαχανιασμένος. Για νά μήν τόν διακόψουν.

Ό Κοσμάς τότες έψαχνε τις θεωρίες για τόν πόλεμο. Κι' είταν μέσα σ' ένα ξεφραγό χωράφι, θολό. Εύρισκε πώς χωρίς ατήν τή θυσία δλκ είταν εύκολα. Κι' ή ζωή δέν δένονταν άλλοιώς. Θά έπρεπε νά υπάρχουν οι νεκροί. Αυτοί πού φέρνουν τó μέλλον πάνω στον τάφο τους. Γι' αυτό περιμένει πάντα ó Κόσμος. Νά φωτίσει στις κορφές πού θάφτηκαν τά όνειρα τών έφηβων... Όχι, ó Κοσμάς δέν είταν άπλώς μιá τυφλή πειθαρχία σ'ένα καθήκον. Ήθελε ίσια ίσια νά γιομίσει τήν έννοιαν ατή. Για νά μπορεί νά τήν υπερασπίσει. Πά θά στέκονταν ó ίδιος μέσα στην ψυχή του χωρίς ένα νόημα;

Έτσι, ξαναγύρισε στην καλύβα, κοντι στον Ίταλό. Κι' είταν καταδρωμένος, σά στρατοκόπος. Τόν είχαν κουράσει δλ' ατά πού έκφωνοϋνται στις πλατείες και στις παρελάσεις. Και νόμιζε πώς τόν άπομικρυναν. Σίγουρα θά είταν καλύτερα μήν λέγονται μεγάλα λόγια για τόν πόλεμο. Νά, σ' άνακοινωθέντα τού στρατοφυτρώνουν μονάχα λίγες άγριελιές. Για

ζυγώνουν τη σιωπή. Όταν η ζωή ζητάει τη θυσία, αυτή έρχεται χωρίς φωνές. Έτσι άλλωστε συμβαίνει και σε κάθε μεγάλη ώρα. Σκέφτονταν αφηρημένος, ενώ ανέβαινε σ' έναν Γολγοθά. Εκεί, σταμάτησε. Για τον άνθρωπο. Η φωτιά ζώστηκε από ναν κύκλο άσπρες μαργαρίτες, γύρα γύρα στις στάχτες της. Κι' από μέσα πέταξε κάποια λησμονημένη νοσταλγία, πάνω στο στήθος του Τζιοβάννι. Τότε, ο Κοσμάς πλημμυρίστηκε από μιαν υπέραντη πληρότητα. Μπήκε στη μορφή μιας ιδέας κι' έγινε ένα πελώριο άγαλμα. Κι' ήταν κατάλευκος. Από φωτεινό μάρμαρο.

— Έχεις δίκιο.

Απάντησε, μονάχος στον Ίταλό. Κι' ήταν άπόνα όνειρο βαθύ.

— Όταν ο πόλεμος είναι έγκλημα, μπορεί να ζητήσει κανείς την αποθέωση στη θυσία. Γι' αυτό νικήσαμε.

Ξανάπε. Από πολύ ψηλά. Και σκέφτηκε πώς οι ήρωες γίνονται πρώτα χωρίς όπλα. Κείνη την ώρα θυμήθηκε μια θύελλα που αναδεδούνταν μέσα του. Με άνασηκωμένα μαλλιά, όπως θα φαίνονταν κοντά στη φωτιά.

— Υπάρχει κι' εδώ ένα ιδανικό.

Είπε ο Τζιοβάννι. Κι' ένα χαμόγελο κουνήθηκε στις χαραγματιές που είχε στο πρόσωπο. Τότε, καθώς τον κύτταζε ο Κοσμάς, έννοιωθε να σταλάζει στην ψυχή του εκείνο το πηγμένο αίμα που είχε ο Τζιοβάννι στο μέτωπο.

... Η αύγή θα ξέντυνε τα κλαριά. Κι' ύστερα θα έρχονταν ο ήλιος, πάνω τους. Τότες ο τόπος θα γίνονταν ένας πίνακας ξαλαφρωμένος από πάθος. Κι' ο άνθρωπος θα έστρωνε τα χιόνια για να έρθει κει ή ζωή. Όπως είναι τα παραμύθια.

Αν δέν ήταν ο πόλεμος.

Ενώ τώρα η νύχτα είναι ζωντανή. Και φωλιάζει μέσα στα ξερά φύλλα. Δεν έρχεται ακόμα ένα γαλάζιο πρωινό, στις καρδιές. Μια προσμονή για το θάνατο κρεμείται παντού. Κάποια λύπη, ίσια σαν κυπαρίσσι, φτάνει μέχρι τον ούρανό. Ο πόλεμος είναι πάντα ένα πνεύμα που δίνει τη δική του όψη στον τόπο. Κι' οι στρατιώτες τον παίρνουν ύστερα μαζί τους. Για να μην τον ξεχνούν, ποτέ... Την αύγή την έ-

χουν οι νεκροί στον τάφο τους, όταν θυμίζονται κάτι από μια χαμένη σελήνη. Κάπου μακριά, σε μια άβυσσο ήσυχίας.

Κάποτε ο Τζιοβάννι κύτταζε τον Κοσμά. Σα να περίμενε κάτι ξαφνικό. Κι' ο ίδιος είχε αρχίσει να χάνει τις σκέψεις του. Κείνη την ώρα γεννήθηκε ο κόσμος. Και κείνη την ώρα θα χάνονταν.

Άνασηκώθηκε, κι' ήταν σαν άγγελος στη θωριά του. Και στο ξανθό του κεφάλι έσταξε τότε κι' άλλοξαιμα, πάνω στη δική του πληγή. Είταν απ' τον ώμο του Κοσμά. Τώνωισε να μπαίνει μέσα στην καρδιά του. Και τα στήθια του φούσκωσαν.

Κύτταξε.

Ο Κοσμάς στέκονταν δλόρθος. Κι' δμοιαζε να είναι εκείνο το θεώρατο μνημείο. Ένα πηγμένο ιδανικό που είχε μέσα στην ψυχή του, λίγο πριν. Άγριο; κι' όμορφος, κρατούσε ψηλά την ματωμένη κόμη άπόναν θρύλο. Ίσως ν' άγγιζε τα σύνεφα, κείνη την ώρα. Είταν στημένος στο χάος, κυττάζοντας μπροστά, καταματωμένος στα σαγόνια του. Καθώς ήταν λίγο σκυφτός, κρατούσε μια δύναμη στα πλατειά του στέρνα, κι' έσφιγγε μια χειροβομπίδα. Χτυπημένος στον ώμο κι' άμίλητος. Πιο πέρα, ή αύγή χρύσιζε τα κλωνάρια, κάτω άπόνα σιδηρένιο κρυσό. Κι' ο Κοσμάς πνίγονταν σε κάποια φωτεινή μέθη που τον ψήλωνε ως τον ούρανό, άγγιχτος είναι απ' τον άνθρωπο.

Ο Τζιοβάννι στάθηκε να τον θαυμάσει.

Κείνη τη στιγμή, ξανακούστηκαν φωνές και ντουφεκιές. Γιόμιζαν τη ρεματιά, πίσω απ' την καλύβα.

Ο Τζιοβάννι πετάχτηκε τότε δλόρθος, μπρός απ' τον Κοσμά. Και σήκωσε ένα πιστόλι κατάμαυρο. Για να τον προστατέψει. Και φώναξε.

— Σεβαστείτε τον... Ντροπή, Κένταυροι.

Κι' ήταν έξαλλος.

Τότε ο Κοσμάς κουνήθηκε για να ρίξει. Και γιόμισε τον όρίζοντα. Φάνηκαν οι Κένταυροι. Άπέναντι, κάτω απ' τα δέντρα. Έκει κοντά. Σήκωναν τα όπλα πάνω στον Κοσμά.

Τότε, φώναξε δυνατά κι' ο Κοσμάς. Κι' όλα σταμήτησαν. Ο κόσμος άκινήτησε, πά-

νω στή μορφή ενός μνημείου. Κάτι θάραινε στα χέρια των Ιταλών. Κι' οι Κένταυροι κατέβασαν τὰ δπλα.

Κύτταξαν τὸν Κοσμᾶ, κι' ἔφυγαν, ἀμίλητοι.

Ἐκεῖνο πού ἀπόμεινε τώρα εἶταν μιὰ ματωμένη ἀνάμνηση, στὸ Τεπελένι. Μιὰν ἀνάμνηση θαμπή. Πού περιφέρονταν στοὺς δρόμους τῆς πολιτείας, ἀνάμεσα σὲ ἴσκιους. Καὶ τῆ δική του ζωὴ ἔτσι τὴν ἐνοιωθε. Σὰν ἓνα σχῆμα ἄδειο, ντυμένο κουρέλια. Πού θὰ πιάνονταν πάνω στὰ συρματοπλέγματα. Γύρω ἀπόνα πολυβολετο, σὲ κάποια γωνία τοῦ δρόμου. Ἡ κατοχὴ κάθονταν μιὰ νύχτα, πάνω στὸ στήθος του.

Μονάχα οἱ λευκὲς ξέκοβαν κάπως τὶς ἄκρες τους. Ψηλὰ στὶς στέγες τῶν σπιτιῶν. Κι' ἐκεῖ θυμήθηκε τὸ ψηλὸ ἀνάστημα καὶ τὰ ξανθὰ μαλλιά πού καμάρωνε. Ἦθελε νὰ μὴν γίνουν ὄλ' αὐτὰ ἓνα παρελθόν. Γιατί τοῦ φάνηκαν πράγματα πολὺ μακρινά, τώρα. Νά, σήμερα δὲν κύτταξε στὸν καθρέφτη. Παρὰ ἐνοιωσε σὰν πεθαμένος, στὰ χιόνια τῆς Ἀλβανίας... Κάπου σ' ἓνα ξέφυτο.

Κι' ἦρθε πάλι μπροστὰ τοῦ ἡ κατοχῆ. Σὰν ἓνα ὄνειρο. Εἶταν ἓνα κουρέλι πού σκάλωσε πάνω σ' ἓνα συρματοπλέγμα, ἀγκαθωτό.

...Κι' εἶδε μονάχα τὸν ἴσκιό ἀπόνα μαῦρο αὐτοκίνητο, πού στάθηκε μπρὸς του. Τὸν ἀγγίξε. Δυὸ Ἰταλοὶ τοῦ ἔκαναν νόημα νὰ πάει.

Ζύγωνε σιγά.

Ὁ ἓνας τὸν ἔσπρωξε, τότε. Κι' ὕστερα καθὼς εἶταν πεσμένος, ὁ Κοσμᾶς γύρισε καὶ τὸν κύτταξε, κατάματα. Κάτι κουνήθηκε μέσα του. Κι' ἤθελε νὰ φανταστεῖ μιὰ ἱστορία, ἀφημένη στὰ μνήματα κει πάνω.

— Αἰσχος... Αἰσχος.

Φώναξαν πολλοὶ, ἀπὸ πάνω. Κι' εἶταν σὰν μεθυσμένοι.

Ὁ Κοσμᾶς σήκωσε τὰ μάτια κι' εἶδε πίσω ἀπὸ τὰ σίδερα, στὴν καρδόσα τοῦ αὐτοκινήτου. Ξεχώριζαν πέντ' ἔξη κεφάλια, ὠρατὰ κι' ἀνψυχα. Δυὸ τρεῖς ἀπ' αὐτοὺς, ἔφηβοι. Εἶχαν φωτεινὰ μάτια. Κι' ὁμοιάζαν νὰ κυνηγοῦν κάποια ὄνειρα. Χειρονομοῦσαν σὰ νὰ ἤθελαν νὰ φτάσουν τὸν οὐ-

ρανό.

Δὲν πρόφτασε νὰ τοὺς ἴδει ὄλους. Ἀπὸ μακριὰ φάνηκεν ἓνα κίτρινο στεφάνι πού τὰ τύλιξε ὄλα. Ἰσια ἴσια πού ξέκρινε ἀλάργα κάτι τραγοῦδια. Καὶ θέλησε νὰ σκοφετῆ πῶς θὰ στήνονταν αὐτὰ τὰ παιδιὰ στὸν τοῖχο γιὰ νὰ πεθάνουν. Λίγο πρὶν ἀπ' τὴν αὐγή... Φαντάστηκε βαθεῖα ἓναν ματωμένο πάσσαλο. Σ' ἓναν πένθιμο τόπο κάτω ἀπὸ σκοτεινὰ κυπαρίσσια. Κι' εἶταν γι' αὐτὸν ἓνα πηχτὸ νύχτωμα. Δὲν ἤθελε νὰ στηθεῖ σ' ἐκεῖνον τὸν πάσσαλο. Μέσα στὰ στήθεια του ταράζονταν ἐκεῖνο τὸ μνημεῖο. Κι' ἔπρεπε νὰ γίνεῖ πρῶτα ἓνας ἀέτος, γιὰ νὰ πετάξει φωτίζοντας αὐτὸ τὸ χάος. Γιὰ νὰ μὴν ἀπομείνει τίποτ' ἀπ' τὸν ἴδιον, πάνω στὸν πάσσαλο, μετὰ τὴν ἐκτέλεση. Παρὰ μονάχα τὰ ματωμένα ροῦχα του, καθὼς θὰ κρέμονταν ἄδεια. Νὰ εἶταν ἓνας ντουφεκισμένος καγχασμός. Στὴ σιωπηλὴ ὠραιότητα τῆς αὐγῆς.

... Κεῖνη τὴν ὥρα ἤχησαν οἱ φωνὲς τῶν ἐφήβων. Κι' ὁ Κοσμᾶς κυνήγησε τὸ ἰδανικό τους, σὲ μιὰ πορεία πρὸς τὸ θάνατο. Κι' εἶταν μεθυσμένος ἀπὸ μιὰ θέωση πού ἀγγίξε στὶς δάφνες...

— Ὅχι ζωντανόν. Θὰ ντουφεκίσετε μονάχα ἓνα νεκρό.

Φώναξε. Καὶ γέλασε. Κι' ἀπότομα βγήκε ἀπ' τὴν καλύδα...

Στὸν οὐρανὸ κρέμονταν ἀκόμα ἡ νύχτα. Κι' ἀνάμεσα στὶς ὄξυες περπατοῦσεν ἓνα φόβος ἄκριτος, πού μούδιαζε κάτω ἀπ' τὰ φύλλα, στὶς ρίζες τῶν δέντρων... Ὁ Τζιοβάννι τότε κύτταξε τὸν Κοσμᾶ

Εἶταν νεκρός.

Κι' εἶχε τὴν εἰδὴ ἀπὸ μιὰ σκοτωμένῃ περηφάνεια, κρατημένη στὰ χεῖλη του. Καθὼς εἶταν δαγκωμένα καὶ πικρά. Ἐνῶ ἀφίνε τὴ ζωὴ. Ὁρατός. Πιὸ πέρα, εἰμαν ἔγινε καὶ δυὸ τρεῖς ἔφηβοι. Κι' ὁ Τζιοβάννι.

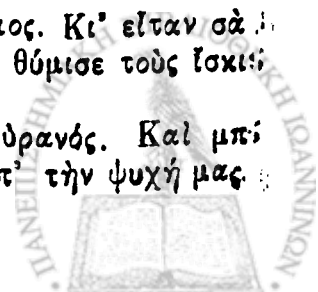
Σκέφτηκα νὰ μιλήσω στοὺς ἄλλους.

Κι' εἶδα τὴν ἄκρη ἀπόνα χαντάκι, πού χάνονταν πέρ' ἀπὸ μᾶς. Στὸ κενό...

— Τί λές;

Ρώτησε ἀχνὰ κάποιος. Κι' εἶταν σὰ νὰ ψήλωνε ἀπότομα. Μοῦ θύμισε τοὺς ἴσκιους στὰ δάση.

Κάπου ράγισε ὁ οὐρανός. Καὶ μπρὸς μᾶς κυλίστηκε κάτι, ἀπ' τὴν ψυχὴ μᾶς.

— Έδω...

Έκαμε νά συνεχίσει, ἐνῶ παρέχει κά-
θονταν ἢ σιωπή. Στὰ κλεισμένα μάτια τοῦ
Κοσμᾶ. Καί καρτερούσαμε, κυττάζοντας
τὸ φωτεινὸ τοῦ μέτωπο. Ἀναδεύονταν λί-
γες τρίχες, χρυσαφίες. Καθὼς ἔπεφτε κει
τὸ βράδυ κι' ἀνάσαινε πάνω του ὁ Θεός, ὤ-
στερ' ἀπ' τὸ θάνατο. Σκέφτηκε τίς ἀψίδες
σπαραγγιές. Καί πληγώθηκα κατάβαθα ἐ-
πειδὴ δμοιαζαν νά εἶταν συρματοπλέγμα-
τα.

— Νυχτώνει...

Ξανάπε κάποιος.

Κι' ὄλοι κυττάξαμε τὸ νεκρὸ. Εἶταν,
ἓνα ἐμβατήριο πού κάλπαζε σὲ κάποιο μα-
τωμένο κάμπο. Καί κρατοῦσε ἀκόμα στὴ
μορφὴ του κάποιες μακρυνές ἀναμνήσεις
πού ἀνακατώθηκαν μέσα στὸ στήθος τοῦ
Τζιοβάννι. Καί περπάτησαν ἀργά, μπρο-
στάμας, σκοτεινές.

— Τί θά κάνουμε, τώρα.

Εἶταν σὰ νά συνέχιζεν ἐκεῖνος. Ἐνῶ
παραπέρα φωτίζονταν οἱ φτέρες ἀπὸ μιὰ
κοκκινωπὴ πλαγιά, καί φαίνονταν ἔρημες.

— Νά ξημερώσει.

Ἀπαντήσαμε ὄλοι μαζί, σ' ἓναν ἴσχιο
πού στάθηκε ἀνάμεσά μας. Καί δὲν εἶπαμε
κάτι πού περιμένονταν. Εἶταν ἐκεῖ ὁ νε-
κρός.

— Θά φυλάξω ἐγώ.

Πετάχτηκε ὁ Τζιοβάννι. Καί σκέφτη-
κα γιατί δὲν εἶπε νά κοιμηθοῦμε. Κι' ἄς
τὸ ἤξερα... Πάνω στὰ χεῖλια τοῦ Κοσμᾶ ἔ-
πηξε τὸ ζεστὸ αἷμα του. Γίνονταν ἓνας κοκ-
κινόμαυρος κόμπος, στὸ λαιμὸ μας. Κι' εἶδα
πὼς αὐτὸς ὁ νεκρὸς δὲν εἶχε χάσει τὴ δύ-
ναμη καθὼς οἱ πεθαμένοι. Δρασκελίσε
στὸν ἄλλο κόσμο κυνηγώντας ἓνα σύγνεφο
πού ἐγῆκε ἀπὸ μέσα του. Καί τὰ πατήμα-
τά του ἀκούονταν ἀκόμα. Πίσω ἀπ' τὸν ὀ-
ρίζοντα. Λίγο πρὶν φέξει.

... Πάσιχθα τὰ κρατήσω τὴ μορφὴ τοῦ
Κοσμᾶ. Γιὰ νά ἰδῶ ἐκεῖνο τὸ ἀγαλμα πού
ἔγινε ἀστὸς μέσα στὰ στήθια του καί πέ-
ταξε στὸ χάος. Ἀλλὰ εἶταν δλα ὑγρά. Καί
χάνονταν ὅπως τὸ φθινόπωρο. Πίσω ἀπὸ
μιὰ καταχνιά πού σηκώνονταν ἀπ' τὴν φυ-
λὴ τοῦ Τζιοβάννι. Κι' οἱ ἐφηβοὶ γίνονταν
ἓνα δνειρο θαμπό... Ἦθελα νά σταθῶ κά-
που. Γιὰ νά ἰδῶ ἓνα ταξίδι διαλυμένο, στὰ

μάτια μου. Νὰ εἶταν τάχα μιὰ δλότσια δεν-
δροστοιχία, μέχρι τὴ μοναξιά. Κι' ἓνα φευ-
γαλὸ νόημα φάνηκε στὰ δλέφαρα τοῦ Κο-
σμᾶ. Εἶταν ἓνα σχῆμα. Γιὰ νά κρατήσουμε
τὸ νεκρὸ Στὰ λόγια τοῦ Τζιοβάννι.

— ... «Γι' αὐτὸ μπορεῖται νά πολεμάτε».

— Τί περιμένουμε;

Ρώτησε ὁ Ἴταλός. Καί κύτταξεν ἓναν
ἄδειο τόπο, στὸν ὀρίζοντα.

Κι' ὄλοι τότε εἶδαμε τὰ λόγια του νά
πέφτουν ἀντάμα μὲ τὰ φύλλα.

Σ' ἔτα κενὸ πού γιόμιζε ἀπὸ κείνο τὸ
μνημεῖο. Φανταστήκαμε πὼς ὁ νεκρὸς ἤθε-
λε νά γελάσει. Κι' εἶταν ἄμορφος καθὼς
ἀναχάραζε στὰ χεῖλη του μὲ ἀπηχτο ἀκό-
μα τὸ αἷμα. Στὸ προσκλητήριο, αὐτὸς ὁ
νεκρὸς θά γίνονταν ἀγαλμα. Φραγμένο μὲ
λουλούδια, σὲ δλες τίς αὐλές τῶν στρατώ-
νων... Εἶπα δυνατά. Καί δὲν ἀντεξα νά
νὸν ἰδῶ, μέσα μου. Γιὰ νά μὴν ἀπομείνει
στὸ θάνατο, μιὰ τρανὴ θύελλα. Καί θυμή-
θηκα κάποιον ἄλλο νεκρὸ. Τὸν εἶχαμε σκε-
πασμένο, κοντὰ στὴ θάλασσα τῆς Αὐλώ-
νας, πιὸ πέρ' ἀπὸ κει. Ὅταν χαιρετήσαμε
τοὺς τάφους τῆς Ἀλβανίας.

Κείνη τὴν ὥρα, στένεφε ἡ ἀπόσταση
στὸ χρόνο. Καί μιὰ λευκὴ γῆς φυτεμένη
παπαρουνες ἀντάμωσε τοὺς δυὸ νεκρούς...
Φάνταξαν νά εἶταν κι' αὐτοὶ δυὸ κόκκινα
κρίνα πού ἀγγίζαν τὸν οὐρανὸ.

Τότε, σὰ νά πέταξε ἀπὸ μέσα μας ἡ
ψυχὴ. Κι' ὁ Κοσμᾶς χάθηκε σ' ἓναν ἄλλο
κόσμο... Καί χωριστήκαμε.

— ... Ἐπὶ σκοπὸν... Πῦρ...

Κι' ἡ φωνὴ αὐτὴ ἀντήχησε στὴν πολι-
τεία. Ὅλο αἷματα...

Ἵστερα, ἀπόμεινε ἡ σιωπὴ, ἀπέραντη.
Κι' ὁ Κοσμᾶς φάνηκε ψηλὰ νά κυνηγᾷ τὸ
θάνατο.

Ἀπ' τὰ σύγνεφα ἔπεφτε ἓνας σαρ-
κασμός. Κι' ἀπόμειναν τὰ ροῦχα κι' ἡ δ-
ψη τοῦ νεκροῦ. Σκαλωμένα στὸ ματωμένο
πάσσαλο.

Λίγο πρὶν ἀπ' τὴν αὐγὴ.

... Ξανθός, καθὼς ἔγερνε τὸ χτυπημένο
κεφάλι. Καί πρόλαβε νά γελάσει. Στάζον-
τας αἷμα.

Πίσω του εἶχαν πάψει τὰ θούρια τῶν
ἐφήβων. Καί κάπου ἀναχάραξε τὸ μέτωπο
τοῦ Τζιοβάννι.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ Η ΠΡΩΤΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

Η «ΕΝΔΟΧΩΡΑ»

Ἡ συζήτηση (πνευματικὲς ἀντιδικίαις;), πού ἀνοίξε ἡ «Ἐνδοχώρα» ἀνάμεσα στοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους στὴν πόλη μας, δὲν κράτησε τὸν ἀναγκαῖο πνευματικὸ τόνο. Μεταξὺ τῶν διανοουμένων καὶ μεταξὺ τῶν καλλιτεχνῶν ὑπάρχουν πάντοτε διαφορετικὲς ἀπόψεις. Ἀλλοίμονο ἂν δὲν ὑπῆρχαν. Ὅμως, ἡ ἀνάπτυξή τους, ὅσο καὶ ἂν γίνεται μέσα σὲ ἀτμόσφαιρα εὐαισθησίας (καμμιά φορὰ καὶ ἐντονης δξύτητας), δὲ γίνεται—ἢ δὲν πρέπει νὰ γίνεται—ἀφορμὴ γιὰ ὑποβιβασμὸ τῆς συζήτησης. Ἀλλά, στὸν τόπο μας, φαίνεται πὼς λείπει ἡ ψυχραιμία. Καὶ τὰ ὀλισθήματα εἶναι πάντοτε ὀδυνηρά.

Κάτι τέτοιο συνέβη καὶ μετὰ τὴν περίπτωσιν τῆς «Ἐνδοχώρας». Ζήτησε νέους δριζοντες (;)—ὁ ἐνθουσιασμὸς εἶναι πάντοτε συγκινητικὸς—καὶ διακήρυξε πὼς κατέχονταν ἀπὸ ὑποσχετικὲς ἀνησυχίας. Κι' ὕστερα ἐξεκένωσε τὴν φαρέτρα τῆς ἐφηβικῆς ἁρμῆς τῆς (μιάς ἐφηβείας πού ἔχει κάθε ξεκίνημα) πάνω σὲ κοντινοὺς στόχους. Δὲν ἀναίτησε τὴν εὐρύτερη προοπτική, δὲν ἔστησε στὰ ψηλῶματα τοὺς λύχνους τῆς, γιὰ νὰ καλύψει τίς προθέσεις πού διακήρυξε ἀρχικά. Κι' ἔτσι, ἡ συζήτηση, κλεισμένη μέσα σ' ἓνα χωρὸ εὐτράπελου πνεύματος, δὲν στήθηκε στὸ ὕψος ὅπου ἡ «Ἐνδοχώρα» ζήτησε νὰ σημαδέψει.

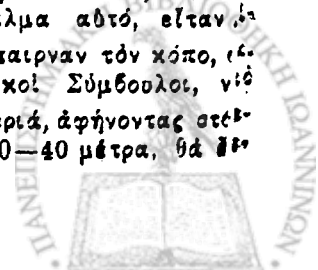
Ἡ «Ἐπειρωτικὴ Ἔστια», ἔχοντας ὑποχρέωση νὰ προσέξει τὴν νέαν αὐτὴ πνευματικὴ παρουσία, ἀναγκάστηκε—μὲ βαθειὰ λύπη τῆς—νὰ ἐλέγξει τὸ ἦθος τῆς «Ἐνδοχώρας». Τὸ ἐπραξε ἀκόμα καὶ γιὰ λόγους στοιχειώδους ἄμυνας, γιὰτὶ ἡ «Ἐνδοχώρα» θεώρησε φαίνεται καθήκον τῆς νὰ χτυπήσει πρῶτα τὴν «Ἡ Ε.». Καί, τώρα, ἀναγκαζόμεσθε πάλι νὰ ἐπικρίνουμε ξανά αὐτὴν τὴν μονία πού ἔχει πιάσει τὴν «Ἐνδοχώρα». Γιὰτὶ κλοντεὺν νὰ κατέλθει ὡς τὴν κατάχρησι. (Στὸ 4ον τεῦχος τῆς «Ἐνδοχώρας», τραβήχτηκαν μερικοὶ χαρακτηριστὲς ἀπόνα διήγημα τοῦ κ. Λ. Μάλαμα καί, μ' ἓναν ὑπαινιγμὸ, ὑποδείχτηκαν, ὡς μέτρο ἀντιστοιχίας γιὰ «δρισμένους συμπολίτες» τῆς (ἴσως πνευματικῶν, κατ' αὐτὴν, ἀντιδικῶν τῆς). Ὁ κ. Μάλαμας, ὕστερα, δήλωσε στὸν τύπο, πὼς οἱ ἥρωές του δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς ὑπαρκτὰ πρόσωπα... Κι' ἀφήνομε τὴν οἰκειοποίηση τῶν νέων «μορφῶν». Οἱ «Ἐνδοχωρῖτες» ἐπιχείρησαν νὰ ἔχουν...καταγωγικῶ δικαιοῦματι, κάποια φτερωτὰ πηδήματα πού δίνουν μονάχα τὰ κείμενα. Τέλος πάντων...).

Δὲν ἀρνούμαστε τὴν ἀνάγκη τῆς κριτικῆς συζήτησης, τῆς διαφορᾶς ἀκόμα στοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους. Ἀντίθετα, ἡ ἐπικρίσῃ μας γίνεται γιὰτὶ ἡ «Ἐνδοχώρα» ὑπολείφθηκε νὰ τὴν θεμελιώσῃ στὸ ἀναγκαῖο ὕψος, ὥστε νὰ μὴν κινδυνεύει ν' ἀποκλεισθεῖ ἀπὸ ἄλλειψη ἐπαρκῶν ἐγγυήσεων γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀξιοπρέπεια τῶν συζητητῶν. Γιὰτὶ, θὰ εἶναι δύσκολο νὰ συνεχίσει κανεὶς ἔτσι. Οἱ ὑπεύθυνοι, λοιπόν, τῆς «Ἐνδοχώρας», γνωστοὶ φίλοι καὶ συνεργάτες παλιότερα τῆς «Ἐπειρ. Ἐστίας» (οἱ πιδ πολλοὶ), ὀφείλουν νὰ μετρήσουν καλύτερα τὴν εὐθύνη πού ἔχουν ὡς πνευματικοὶ ἄνθρωποι πού διαθέτουν ἓνα δικό τους ἐκφραστικὸ ὄργανο.

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ

Ἡ (μεταφορὰ τοῦ ἀγάλματος τῆς Ἐλευθερίας) ἔγινε ὄχι κανένα αἰσθητικὸ κριτήριον. Φοβούμεσθε ὅτι, στὴ συζήτηση γιὰ τὴν ἔξωσιν αὐτῆ ἀπ' τὴν Πλατεία Μπιζανομάχων, τὸ θέμα τοῦτο ἀντιμετωπίσθηκε μόνο ὡς ζήτημα μεταφορᾶς ὄχι, ὄχι, ὄχι νὰ ληφθεῖ καθόλου ὑπ' ὄψη, πὼς χωρὶς τὴν ὀργανικὴν συνάρτησιν τοῦ χώρου καὶ τοῦ φωτισμοῦ, δὲν ὑπάρχει μνημεῖον, παρὰ ὑπάρχει μόνον ὁ στατικὸς καὶ ξεκάρφωτος ὄγκος ὕλης. Ἐξ ἄλλου, ὁ Δημοτικὸς κήπος ὅπου ἀποφασίσθηκε νὰ ἐγκατασταθῇ τὸ ἄγαλμα, δὲν προσφέρει ἀπολύτως καμμιά προϋπόθεσιν γιὰ τὴν ἀνάδειξιν ἐνός μνημεῖου μὲ χαμηλὸ βᾶθος, ὅπως αὐτό,

ἀλλὰ οὔτε ἀκόμα καὶ γιὰ μνημεῖον—κολῶνες— πὼς εἶναι λ. γ. ἡ προτομὴ τοῦ Μπότσαρη. Ἐσκεταὶ σ' ἓνα ἐπίπεδο κατόψεως, δὲν ἔχει κολοῦ προοπτικὴ εἶναι χωρὶς ἔξαρσιν καὶ χῶνι-πεταμένον καὶ κλειστός, κάτω ἀπ' τίς στάς τῶν οἰκημάτων, καὶ κάτω ἀπ' τίς φυλλοσῆς. ται, ἡ μεταφορὰ ἐνός ἀγάλματος πού χρειάζε-τὸ χωρὸ ἐλεύθερο γιὰ νὰ ξετυλιχθεῖ, μέσα στὸν ἴσ αὐτό, δὲν θὰ εἶναι παρὰ μόνον μίαν εὐλαδί-ἀλλὰ κακὴ—ἐναποθήκευσι. Ἀντίθετα, ἐκεῖ ὅ βρισκόνταν στῆμένο τὸ ἄγαλμα αὐτό, εἶταν ὁ δρωδέστερος χῶρος. Ἄν ἐπαίρναν τὸν κόπο, ἔ-κ. Δήμαρχος καὶ Δημοτικοὶ Σύμβουλοι, νὰ κυττάξουν ἀπ' τὴν δυτικὴ μεριά, ἀφήνοντες ἐστὲ-ταξὺ μίαν ἀπόστασιν ἀπὸ 30—40 μέτρα, θὰ ἔ-

παν πώρ, πίσω απ' τὸ βάρθρο του, δὲν ὑπῆρχε κανένα ὄγκος, καμμιά παρουσία, κανένα ἀδιέξοδο. Ἔτσι, τὸ ἀγαλμα ἀναπτύσσονταν ἀρμονικώτατα πάνω σὲ πέντε πλάνα φωτισμοῦ καὶ προοπτικῆς (τὸ φύλλωμα ἀπ' τὲς λευκὲς τῆς λίμνης, ἡ ἐπιφάνεια τῆς λίμνης, ὁ ὠχρόγκριζος ὄγκος τοῦ Δρίσκου, τὸ χαμηλόφωτο καὶ γρήγορο γαλάζιο ἀπ' τὴ γραμμὴ τῶν Τζουμέρκων, ὁ φωτεινὸς ὄριζοντας παραπάνω ἀπὸ κεῖ), καὶ κορυφώνονταν, σχεδὸν ἀούλληπτα, ἡ ἀνάδειξη τοῦ βαθύτατου τόνου ἀπὸ κείνην τὴν ἀμετάκλητη ὀδύνη τῆς ὑπέρτατης θυσίας ποῦ εὐτύχησε ὁ Φιληρέας νὰ φυσῆσει πάνω στὴν ἡμίλευκη πέτρα του. Ἔταν τόσο καλὰ στημένο, ὥστε νὰ μὴ μπορεῖ κανεὶς παρὰ νὰ κάμει τὸν σταυρὸ του γιὰ τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιο ἀποφάσιζε νὰ τὸ χαλάσει. Ἰστέρα, κι' ἡ πλατεῖα, ἔτσι ὅπως διαμορφώθηκε τώρα—καθὼς ἔχει στὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς τὸν μονοκόμματον ὄγκο καὶ τὴν πρόσοψη τοῦ Διοικητηρίου—κατέλιγε, δένονταν στὴν κυριολεξία, πάνω σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ὥραλα πνευματικὴ καὶ αἰσθητικὴ προέκταση ποῦ τῆς εἰνέει τὸ ἀγαλμα τῆς ἐλευθερίας.

Δυστυχῶς, φαίνεται πὼς τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιο, μὴν ἔχοντας τὸ ἴδιο μιὰ δική του γνώμη γιὰ τὴν αἰσθητικὴ διευθέτηση στοὺς δημόσιους χώρους τῆς Πόλης, παρέδωκε τὴν εὐθύνη γι' αὐτὸ στὰ χαρτιά καὶ στοὺς διαβήτες τῶν «ἐγκριτῶν» ἀρχιτεκτόνων τῆς πρωτεύουσας, χωρὶς νὰ ὑποπτεύεται πὼς οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, ἔστω καὶ ἐν πλήρει καλῇ διαθέσει, δὲν μποροῦν, —δὲν εἶναι ἄλλωστε θανάτων— νὰ γνωρίζουν τὸν ἰδιαιτέρο χαρακτήρα καὶ τὸ ἐντελῶς ἰδιόρρυθμο ὕψος ποῦ ἔχουν τὰ Γιάννινα μέσα στοῦ φυσικοῦ τους περιβάλλον καὶ σ' ἕναν βαρὺ φωτισμὸ. Εἶναι, βλέπετε, πράγματα ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ τ' ἀγγίξει ὁ χάρακας καὶ τὰ εἶσιμα σχέδια ποῦ βγαίνουν εἴτε ἀπὸ τοὺς χαρτοφύλακες εἴτε κι' ἀπὸ πείρα ἐφαρμογῆς πάνω στὴν ὄψη ἄλλων πόλεων. Αὐτὴν τὴν ἐντύπωση μᾶς ἄφησαν οἱ ἀπαντήσεις στὸν ἐγχώριον τύπο, ποῦ ἔσπευσε νὰ δώσῃ τὸ Δημ. Συμβούλιο, ὅταν σημειώθηκαν ἀντιρρήσεις καὶ διαμαρτυρίες γιὰ τὴν μεταφορὰ τοῦ ἀγάλματος. Τέλος, ἐκεῖνα τὰ περὶ κατεδαφίσεως τῶν οἰκημάτων (ξενοδοχεῖον «Ἀθέρωφ») γιὰ τὴν προβολὴ τοῦ Δημοτικοῦ Κήπου καὶ τὰ λοιπὰ, δείχνουν μιὰ παρεξήγηση γιὰ τὴν ἀποστολὴ ἐνός ἀγάλματος, διότι, ἕνα ἔργο τέχνης σὲ καμμιά περίπτωσι, δὲν πρέπει ν' ἀντιμετωπίζεται ὡς ὅταν κοινοτάφιο, ὡς «Ἀγνωστὸς Στρατιώτης», ἀλλὰ ὡς ὅταν σύνθεση ἐνός θέματος, ποῦ γιὰ νὰ ἀναπτυχθεῖ, χρειάζεται—ἰδιαίτερα ἕνα γλυπτὸ—τὸν κατάλληλο χῶρο, τὸν κατάλληλο φωτισμὸ καὶ τὴν δι' αὐτοῦ, ὀργάνωσι τοῦ περιβάλλοντός του. Ἀλλὰ, εἰ φάχνουμε γιὰ τέτοιες πολυτέλειες, ὅταν ὅλα ἀνήκουν στὲς ἐπίσημες ἀρμοδιότητες, δὲν ἀπομένουν παρὰ δύο δρόμοι: ἢ νὰ ζητήσουμε ἀπ' τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιο νὰ ἔχει γνώμη γιὰ τὴν μορφή ποῦ ἐπιβάλλεται νὰ κρατήσῃ ἡ πόλη, ἢ νὰ ζητήσουμε (ἐμεῖς οἱ ἄπλοοι Γιαννιώτες) ἀπ' τὸ ἀρμόδιο ὑπουργεῖο νὰ πεῖ στοὺς μηχανικούς καὶ στοὺς ἀρχιτέκτονες, ποῦ μᾶς στέλλει, νὰ κατὰξουν πρῶτα τὴν φυσιογνωμίαν τῆς πόλης καὶ ἰστέρα τὸν... Μέσσα—Τουρισμὸ. Γιατί, μὲ τὴν γενικώτερη ἀνακάλυξι ποῦ γίνεται στὴν πόλη

μας, ἂν δὲν ὑπάρξει μιὰ ὀργανωμένη γνώμη γιὰ τὴν φυσιογνωμίαν τῆς, γιὰ τὸ χρῶμα τῆς, γιὰ τὸ ὕψος τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῆς—κι' ἐδῶ ἔχομε, δόξα τῷ θεῷ, μιὰ ζῶσα παράδοσι—γρήγορα θὰ χάσει τὸ δικὸ τῆς χαρακτήρα καὶ δὲν θὰ ἀπομείνει οὔτε καὶ γιὰ τὴν... Α.Μ. τὸν Τουρισμὸ κανένα ἐνδιαφέρον ξεχωριστό.— Ἄς ζητήσῃ, λοιπόν, τὸ Δημ. Συμβούλιο, νὰ ἔχει τὴν γνώμη μιᾶς συμβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς γιὰ ὅλα αὐτά.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Ἡ ΛΕΣΧΗ ἸΩΑΝΝΙΝΩΝ

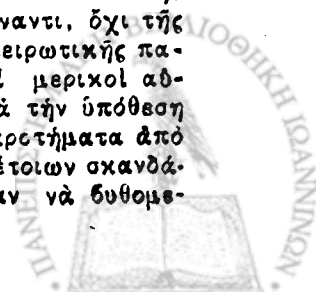
Στὴν πόλη μας, ἔχει ἰδρυθῆ τελευταῖα, ὡς διάδοχος τῆς Λέσχης Διανοουμένων, καὶ λειτουργεῖ μὲ ἐπιτυχία μιὰ Λέσχη νέα, ποῦ ἐκάλυψε ἕνα μεγάλο κενό. Καλὰ ὀργανωμένη, ἔχει φυσικὰ ὡς πρῶτο τῆς μέλημα τὴν φυγαγωγίαν τῶν μελῶν τῆς. Δὲν περιορίζει ὅμως σ' αὐτὸ καὶ μόνον τὴν δραστηριότητά τῆς ἡ Λέσχη Ἰωαννίνων. Μέσα στοὺς πολιτισμένους τῆς χώρους, τοὺς ἐπιπλωμένους μὲ τόση καλαισθησία, προσφέρει συχνὰ φιλοξενία μὲ ἐξαιρετικὴ ἀβρότητα σὲ σημαίνοντες ξένους, πρᾶγμα ποῦ ἀντανაკλᾷ ἀσφαλῶς στὸ γόητρο τῆς πόλεως. Καλεῖ ἐπίσης τὸ πολὺ κοινὸ σὲ συγκεντρώσεις, ὅπου, ἀπὸ ἐκλεκτοὺς ὀμιλητῆς, ἀκούει τὴν ἀνάλυσι θεμάτων ἀμέσου ἐπικαιρότητος ἢ μορφωτικοῦ χαρακτήρος. Στὲς συγκεντρώσεις αὐτές, ἐκτός ἀπὸ τὲς ὥρατες ὀμιλίες τῶν κ.κ. Ἀγνάντη, Κίτσου, Δάκαρη κ. ἄ., οἱ προσκεκλημένοι εἶχαν τὴν καλὴ εὐκαιρία νὰ ἀκούσουν—χάρις στὴν εὐτυχεῖ ἔμπνευσι τοῦ Δ. Συμβουλίου—καὶ ἀντιπροσώπους τοῦ ὠραίου φύλου, τὲς Κυρίες Φωτιάδου καὶ Ντέτσικα. Ἔτσι, ἡ Λέσχη Ἰωαννίνων, μαζὺ μὲ τὴν Στρατ. Λέσχη, ποῦ μὲ τόση προθυμία καὶ ἀνιδιοτέλεια ἐξυπηρετεῖ ἐπὶ τόσα χρόνια κάθε φιλανθρωπικὴ ἐκδήλωσι τοῦ τόπου καὶ προάγει τὴν κοινωνικὴ ζωὴ, πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ ὡς ἕνας θεσμὸς ποῦ καλλιεργεῖ τὴν κοινωνικότητα καὶ συντελεῖ στὸν πνευματικὸ καταποτισμὸ, προωθεῖ συνεπῶς τὸν πολιτισμὸ τοῦ τόπου.

A. Γ.

ἘΞ ΟΙΚΕΙΩΝ ΤΑ ΒΕΛΗ...

Ἡ ὑπόθεσι «σκανδάλων» γύρω ἀπὸ τὴν ἀπονομὴ τῶν βραβείων ἐξέκλινε ἀπὸ τὴν Ἠπειρο. Ἡδη μερικοὶ τὸ θεωροῦν ὡς μιὰ...κατάκτησι πνευματικῆς τόλμης καὶ ὑπερηφανεύονται γι' αὐτή. Χωρὶς φυσικὰ νὰ σκέπτονται πὼς θυσίασαν τὴν οὐσία στὸν τύπο καὶ ἀσέβησαν ἀπέναντι, ὅχι τῆς ἐπιφανείας, ἀλλὰ τοῦ βάθους τῆς ἡπειρωτικῆς παραδόσεως. Ἐν πάσει περιπτώσει, οἱ μερικοὶ αὐτοὶ «γλέντησαν» ἀπὸ κάθε πλευρὰ τὴν ὑπόθεσι καὶ ἐξαοφάλισαν ὅχι λίγα χειροκροτήματα ἀπὸ τοὺς ἐφημεριδογράφους κυνηγούς τέτοιων σκανδάλων. Μὲ τὴ διαφορά ὅτι λησμόνησαν νὰ θυσομε-

τρήσουν την κατάσταση, όποτε θά υποχρεωνόταν νά μεταβάλλουν τό ειρωνικό τους χαμόγελο σέ γκριμάτσα καταπλήξεως. Ήχασαν π. χ. νά διαβάσουν πώς κάποιος «Αθηναίος», πού βρέθηκε στό πλευρό της κατά τήν έναρξη τής έξορμησεως τους, αναγκάσθηκε από τά πράγματα νά ανακρούση πρῦμναν και νά χρησιμοποιήσῃ όχι και τόσο κολακευτικά λόγια γιά τά έργα τους. Δέν αναφέρουμε τούς χαρακτηρισμούς πού δίνει. Θά τούς βροῦν οἱ ἀναγνώσται και οἱ ἐνδιαφερόμενοι στό σχολιό του πού ἀναδημοσιεύουμε ἀπό τήν «Καθημερινή». Παρ' ὄλο πού πέρασε ὁ καιρός, τό σημεῖο μα δὲ χάνει τήν ἐπικαιρότητα του: «Φαίνεται ὅτι τά κρατικά και τά ἰδιωτικά λογοτεχνικά βραβεῖα ἔχουν ἐπινοηθῆ διὰ νά κατεξυτελίζωνται οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι και διὰ νά ἰσοπεδοῦνται αἱ ἀξιοπρέπειαι και αἱ συνειδήσεις. Ἐνας ἄνθρωπος, γνώρισμός μου βλέπει μίαν ἡμέραν εἰς τὰς ἐφημερίδας ὅτι τό βιβλίον του εἶναι «ὑποψήφιον» γιά κάποιο βραβεῖον. Τό ἐπισηροφορήθη ὅπως τό ἐπισηροφορεῖται και ὁ τελευταῖος ἀναγνώστης. Καί συμβαίνει νά εἶναι ὁ ἄνθρωπος μου, ἐχθρός τῶν βραβείων. Εἰς τήν Ἀκαδημίαν και εἰς τούς φίλους του ἀκαδημαϊκούς δέν ἔστειλε τό βιβλίον του. Εἰς τήν Ἐθνικήν Βιβλιοθήκην, ὅπου κατατίθενται τά βιβλία κατὰ νόμον και ἀπ' ὅπου γίνεται ἡ ἐπιλογή διὰ τὰς βραβεύσεις ἔστειλε τό ἰδικόν του, μόνον ἀφοῦ παρήλθεν ἔτος, διὰ νά διαφύγῃ τήν προσοχήν τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Κρατικῶν Βραβείων. Εἰς τούς ἀνθρώπους πού τώρα ἐτοιμάζονται νά δώσουν βραβεῖα, παρ' ὅτι τούς ὑπολήπτειαι, ἐφρόντισε νά μή στείλῃ τό βιβλίον του, παραβαίνων τῶν κώδικα τῆς συναδελφικῆς ἀξιοπροσούνης. Παρ' ὄλας αὐτάς τὰς ἀγενείας του, ὁ ἄνθρωπος μου διαβάσει κάπως ἐκπληκτικός, εἰς γνωστάς διὰ τήν... φιλαληθείαν των δημοσιογραφικῆς στήλας, ὅτι πρόκειται νά βραβευθῆ και περισσότερο ἐκπληκτικός ὅτι περίπου... ἐνηγήσῃ νά βραβευθῆ! Δηλαδή οἱ σαλταδόροι τῆς γραφίδος φρονοῦν ὅτι και αὐτοὶ πού βραβεύονται εἶναι ἄνθρωποι πού σχηματίζουν τήν κρίσιν των κατὰ τά συμφέροντα ἢ τὰς προσωπικῆς συμπαθείας των — εἶναι δηλαδή ἄνθρωποι «μύστικοι» — και οἱ ἄνθρωποι πού τυχόν βραβεύονται εἶναι τόσον ἀναξιοπρεπεῖς διὰ νά καταδέχονται νά ἐκλιπαροῦν τὰς πνευματικῆς διακρίσεις! Δέομαι εἰς τόν Ὑμνοστον, χάριν τοῦ φίλου μου, νά μήν βραβευθῆ τό βιβλίον του, ἀφοῦ εἰς τήν πνευματικὴν ζούγκλαν ὅπου ζοῦμε κατήντησαν αἱ βραβεύσεις — και οἱ πλέον τίμιαί — νά θεωροῦνται συναλλαγῆ».

Η ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ Γ. ΖΑΛΟΚΩΣΤΑ

Ἡ «Ἐταιρεία Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν», ὡς παρ' ἀπ' τήν προτομή τοῦ Κρυστάλλη, ἔστησε φέτος και τήν προτομή τοῦ ποιητῆ Γ. Ζαλοκώστα. Τ' ἀποκαλυπτῆρια πού ὀργανώθηκαν στίς 20 Ἀπριλίου, ἔδειξαν ὅτι ἡ πνευματικὴ αὐτῆ ὀργάνωση ἔβρι νά συγκεκριμενοποιεῖ ἰδέες και νά δίνει θετικὰ λύσεις σέ κολλὰ αἰτήματα χρέους πού ἔχει τούτη ἡ πόλη πρὸς τό παρελθόν της. Ἀεῖζει νά ἔξαρθεῖ τούτη ἡ δραστηριότητα πού, ἀπὸ πρόσκαισι, ἀνακτιόσεται πρὸς αὐτήν τήν κατεῦθυση. Ἡ

«Ἑπειρωτικὴ Ἐστία», ἡ ὁποία ὑπῆρξε κι' ἡ πρώτη ἀρχή, ὑπῆρξε ἡ μητέρα πού γέννησε τήν «Ἐταιρεία Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν» — στήν ὁποία ἀκόμα θητεύουν τὰ περισσότερα Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς της — παρακολουθεῖ και συντρέχει τίς ἐκδηλώσεις αὐτές.

Ἡ προτομή τοῦ Ζαλοκώστα, στήθηκε κι' ἀδελφῶς ἐν τῷ ἴδιῳ χώρῳ, πού στήθηκε πέροι κι' ἡ προτομή τοῦ Κρυστάλλη. Εἶναι κι' αὐτὴ ἔργο τοῦ Νικόλα στίς ἴδιες διαστάσεις. Σάν ἔργο τέχνης, δέν ἱκανοποιεῖ — ὅσο τουλάχιστο ἡ προτομή τοῦ Κρυστάλλη —. Ἐκτός ἀπ' τό μικρὸ μέγεθος, πού δέν ἀντέχει σέ κάποια ὑποφερτὴ ἀπόσταση, φαίνεται χοντροκομμένη στίς τομῆς τῶν δγκων και τό ὕφος της εἶναι κάπως ἄτονο, περμένο. Δέν ἔξομε πώς ὁ Νικόλας δέν δονήθηκε νά ὀργανώσει αὐτό τό περιορισμένο θέμα με πιὸ ἐντονα διάθεση, νά κινήθῃ κατὰ βῆθος περισσότερο Σάν νά κυριαρχεῖ πάνω της κάποια μορφή προχειρότητας. Ἐξ ἄλλου, ἡ θέση πού διαλέχθηκε γιά τὰ βῆθη τῶν δύο προτομῶν, παρ' ὄλο τ σκοτεινὴ πληθώρα τῶν ἀργῶν πράσινων (κυπαρίσσια και πεῦκα), δέν νομιζομε πώς ὑπῆρξε ἐνδεδειγμένη. Βρίσκονται σ' ἓνα μᾶλλον ξίφωτο στό βῆθος ἀπὸ μιὰ κάτοψη, πού τελειώνει σ' ἄπορτες τῶν καταστημάτων ἔξω ἀπ' τό φράχτ. Φοβούμεστε πώς ὁ χώρος αὐτός δέν μπορεῖ ν' κρατήσῃ μνημεῖα.

Τέλος, θέλομε νά πιστευόμε πώς ἡ «Ἐτερε Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν», ἡ ὁποία ἀνάλαβε και τήν ἄλλη πρωτοβουλία ζωτικῆς σημασίας γ τήν Ἑπειρο, τήν ὀργάνωση τῶν παραστάσεων ὁ χαίου δράματος στή Δωδώνη και τήν ἐπέκτα τῆς εὐκαιρίας αὐτῆς σέ μιὰ γιορτῆ (φροσιβιστὰ Γιάνινα, θά φροντίσει ὡστε ν' ὀξιοποιηθῇ οἱ προϋποθέσεις πού ὑπάρχουν γιά τήν ἀνάδειξη τῆς Ἑπειρου σὸ προσκήνιο τοῦ σύγχρονου διαφέροντος. Ἀρκεῖ μόνο νά μήν γίνουν τὰ πρῶματα χωρὶς τήν ἀναγκαῖα ὑπομονή και χαρ τόν βαθύτερο δυνατὸ χαρακτήρα ὑπευθυνότητος. Ἡ «Ἑπειρωτικὴ Ἐστία», ἀπὸ τήν πλευρὰ τῆς ἔχοντας πλήρη συνειδησῆ τῆς σημασίας ὄλων τῶν, θά κάμει ὅτι μπορεῖ γιά νά θεμελιωθεῖ αὐτὸ σέ μιὰ ἡλεγμένη ἔκση αὐτῆ ἡ πρώτη ἀρχή.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΒΡΑΒΕΥΣΙΣ ΗΠΕΙΡΩΤΟΥ

Ὅπως ἔχει ἤδη ἀναγγελθῆ, ὁ ἐν Κερκύρας νίμως ἐγκατεστημένος συνεσχάτης τῆς «Ἐστίας» π. ν. ρ. ὁ. σ. τ. ο. ὑ. π. η. σ. Γραμματεὺς ἔχει Ἑπειρωτικοῦ Συλλόγου, ἐβραβεύθη πρῶτος ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀθηνῶν, μετὰ 10 χιλιάδων δραχμῶν βραβεῖον τῆς Ἀγορῆς Τραπεζῆς, διὰ τήν ἐργασίαν του: «Οἱ ἔξοι κέρρα».

Ἐπειδὴ τό αἰτιολογικὸ τῆς βραβεύσεως εἶναι ταῦτοχρόνως και ἓνας δευτέραμβος, γινόμενος Ἑπειρωτικῶς ἀλλὰ και εἰδικώτερον γινόμενος Ἑπειρωτικῶς τῆς Κερκύρας και τήν κατὰ τὰς ἐκδηλώσεις αἰῶνας, ἔθνηκο-κοινωνικὴν των ἰσχυρῶν.

δημοσιεύουμε κατωτέρω απόσπασμα της εισηγητικής της βραβεύσεως εκδόσεως, συντεταγμένης υπό του κ. Αν. Ορλάνδου, Γενικού Γραμματέως της Ακαδημίας Αθηνών.

«Το έργο του τούτου, προϊόν έμβριθους και μεθοδικής μελέτης των πηγών, πλούσιον δέ εις άπηκριεωμένας ειδήσεις και πληροφορίας, άποδεικνύει την δραστηριότητα, τó έθνικόν φρόνημα και τας άλλας άρετάς των Ηπειρωτών, οτινες έλθόντες ξένοι και πρόσφυγες εις την ξενοκρατουμένην Κέρκυραν, όχι μόνον διετήρησαν τόν έθνισμόν των, αλλά και μετάδωκαν αὐτόν εις τόν τόπον, συντελέσαντες ίνα λάβη έθνικώτερον χαρακτήρα τó πολιτικόν και κοινωνικόν καθεστώς, τó αποτελούμενον από τó άρχοντολόγιον της νήσου.

»Η προσπάθεια του συγγραφέως να άποδείξη την τεραστίαν συμβολήν, την όποιαν παρέσχεν ή πυκνή Ηπειρωτική παροικία της Κερκύρας εις την έλληνικήν της νήσου αναγέννησιν, όχι μόνον επιτυγχάνεται, αλλά και λαμβάνει ιδιαίτεραν αξίαν, διότι τó παράδειγμα τούτο της Κερκύρας υπενθυμίζον και τά τόσα άλλα δείγματα της έθνικής μεγαλουργίας των Ηπειρωτών, ένισχύει τόν πρόσ τόν υπέροχον αὐτόν κλάδον του έθνικού κορμού θαυμασμόν μας και άναζωπυρώνει τας περι της έθνικής αὐτών άποκαταστάσεως έλπίδας μας...».

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Μιχ. Περάνθη: Κρυστάλης, (άπαντα), Έκδοσις Β'.

Ο Μιχ. Περάνθης, ύστερ' από μιá γόνιμη καταπόνηση γύρω άπ' τόν Κρυστάλλη, ευτύχησε πριν από λίγο καιρό να συγκροτήσει την δεύτερη αὐτήν έκδοση των άπάντων του Κρυστάλλη. Πιστεύομε πως ó άθλος αὐτός έξαντλεί—τουλάχιστο τώρα—τó θέμα Κρυστάλλη. Είναι ένα σύγγραμμα, καθαρά κλασσικό στο είδος των «άπάντων», που περιλαμβάνει όχι μόνο ό,τι κατέλιπε ó ποιητής (ήκόμα και την έπιτολογραφία του), αλλά και μιá υπεύθυνη κριτική ανάλυση και μιá έπιστημονική φιλολογική κατάτοξη της ζωής και του έργου του Κρυστάλλη. Στην εισαγωγή του συγγραφέα (που καταλαμβάνει έναν χώρο γύρω στις 150 σελίδες) έξεετάζονται όλα τά στοιχεία καταβολής του ποιητή (οικογένεια, πατρίδα, τά πρώτα χρόνια, ή πρώτη εμφάνιση του ποιητή, οί συνέπειες, ή καταφυγή στην Αθήνα, οί περιπέτειες, ή άρρώστεια, τó τέλος του δράματος), ως την τελευταία του ώρα στην Άρτα. Ο Μιχ. Περάνθης, έχοντας ένα βαθύτατο ήπειρωτικό ύπόστρωμα βιωμάτων, είναι ό μόνος που δύναται να κατέχει καλά αὐτό τó θέμα (τή ζωή του Κρυστάλλη) που άποτελεί και τόν πυρήνα της ποίησης του Κρυστάλλη. Τώρα, έξοπλισμένος και με πλήρη τή δυνατότητα της χρήσης

των έκφραστικων του, κατορθωσε ν' αναπτύξει τó θέμα τούτο ως τις έξοχες άπαιτήσεις της εποχής μας. Τέμνεται ή ζωή του ποιητή, φτάνουν τά κριτήρια ως τις ρίζες της καταβολής του, και δίνεται από κάθε πλευρά ή μορφή και τó έργο του, σε μιá στοχαστική γλώσσα που δίνεται απόναν ήρεμο παλμό άγάπης. Ακόμα, στην ίδια εισαγωγή ó Μιχ. Περάνθης, άφού κάνει μιá σύντομη βιογράφηση της εποχής όπου έξετάζει τόν ποιητή, στήνει κατόπιν και την κριτική σκέψη γύρω από τó έργο του Κρυστάλλη, πάνω στη βάση των ίδιων των κειμένων που μās άφησε ó ποιητής. Κι' έδώ, έκτός άπ' την πληρέστατη ένημέρωση για τις έκδόσεις των έργων του Κρυστάλλη και για τις αισθητικές άντιλήψεις του, ó συγγραφέας διαρθρώνει μιá θεώρηση, όλότελα προσωπική, για την ποίηση και για την αξία του ποιητή, πράγμα που ολοκληρώνει μιάν αναγκαίαν άποψη, βραβεική για την ευρύτερη κατανόηση των αὐτούσιων κειμένων που ακολουθοῦν. Μέσα στις πολλές έκδόσεις, στις γνώμες πάνω από μισόν αιώνα που γράφτηκαν για τόν Κρυστάλλη, ή έκδοση τούτη του Μιχ. Περάνθη παίρνει τή θέση ενός μνημειώδους έργου που περιορίζει πιά τά περιθώρια για νέες φιλοδοξίες.

Υστερ' από την εισαγωγή του συγγραφέα, γίνεται ή καταχώρηση της ποίησης και των πεζογραφημάτων του Κρυστάλλη. Η καταχώρηση γίνεται με έπιστημονική μέθοδο διάταξης, αναπτύσσεται με σαφήνεια και χωρίζεται βάσει των κριτηρίων του συγγραφέα, σε τρία μέρη: ποιήματα «σελ. 159—381», Λαογραφικά—οί Βλάχοι της Πίνδου «σελ. 387—455» και πεζογραφήματα «σελ. 587—813».

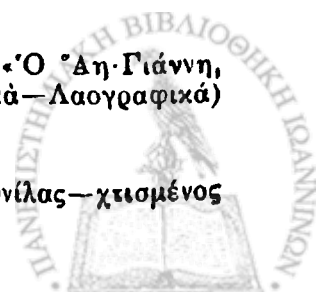
Στό τέλος, ó Περάνθης κλείνει τó σύγγραμμα προσθέτοντας μιá έκτεταμένη σημειωσιογραφία—έν ειδει σχολίων— πάνω στις έπιστολές του ποιητή, όπου, με οικειότητα—σχεδόν—δίνει και αναλυτικώτερες, λεπτομερέστερες έξηγήσεις σχετικά με προέλευση για την δημοσίευση των έπιστολών καθώς και τις έπαφές του ποιητή. Ακόμα ó Περάνθης πλουτίζει στην έκδοση τούτη και τó ήπειρωτικό λεξιλόγιό του (πάνω από 230 λέξεις) που συγκροτεί από υπεύθυνη συλλογή τέτοιων λέξεων άπ' τά κείμενα του Κρυστάλλη, δίνει φωτογραφίες των προτομών του ποιητή, μιάν αὐθεντική φωτογραφία του, έναν αναλυτικόν πίνακα με τις κυριώτερες ήμερομηνίες της ζωής του και έναν ακόμα αναλυτικόν πίνακα περιεχομένων. Τó σύγγραμμα είναι καλοδωμένο με άνάγλυφη έκτύπωση στο έξώφυλλο της μορφής του Κρυστάλλη.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Δ η μ. Σ α λ α μ ά γ κ α: «Ο Αη·Γιάννης, τή Μπουνίλας (Ιστοριοδικά—Λαογραφικά) Γιάννινα 1960. (σελ. 28).

Ι

Ο Αη·Γιάννης της Μπουνίλας—χτισμένος

στά 1473—ήτανε στά παληά χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας ὁ μοναδικὸς τόπος τοῦ ξεπροβαδίσματος γιὰ ὄλους ὄσους ξεκινούσαν γιὰ ταξίδι.

Ἦτανε τὸ ὄροσημο ἐκεῖνο τῆς εὐσεβείας πού φύλαξε ὄλα τὰ μυστικά τῶν ταξιδεμένων.

Ἦτανε ὁ ἀμίλητος βωμὸς τῆς Ἑλλάδας, τῆς Παρηγορίας καὶ τῆς Ἀγάπης.

Ἦτανε τὸ ἱερό ἐκεῖνο σκῆνωμα πού φύλαξε ὄλους τοὺς καῦμούς καὶ τὰ δάκρυα χαροκαμένων Μανάδων, δάκρυα πού τὰ ἀπολίθωσε πόνος καὶ ὁ καῦμος τῆς ξενητείας.

II

Ὅλοι μας πήραμε κάποτε τὸ δρόμο τοῦ ταξιδεμοῦ καὶ σὶὸ ξεπροβόδιμά μας αὐτὸ μᾶς συντρόφευε ἢ βουβῆ λιτανεῖα ἀπὸ ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ.

Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἄρμα τῆς νοσταλγίας μας θὰ στρέφεται πάντοτε ἄθελα πρὸς κάθε γωνιά καὶ πρὸς κάθε ἀπόσκι, πού συνδέθηκε μὲ τὲς ἐπιζησεις τοῦ ταξιδεμοῦ μας.

Πάντοτε δηλαδὴ μέσα στά διὰβα τοῦ χρόνου ἀνάλαφρο τὸ μαίστραλι τῆς θύμησης θὰ ξαναφέρνει στοῦ λογισμοῦ μας τὰ πέρατα εἰκόνες ἀποχωρισμοῦ σάν αὐτέες πού ἐλάμβανον χώραν στὸν Ἄη-Γιάννη τῆς Μπουνίλας, τρία χιλιόμετρα ἔξω ἀπὸ τὰ Γιαννίνα, ὅταν ἡ καρότσα μὲ τὰ τρία ἄλογα πού τὴν τραβοῦσαν σταματοῦσε μπροστὰ στὸ ὄροσημον αὐτὸ τῆς εὐσεβείας πού ἦτανε καὶ ὁ τόπος τοῦ στερονοῦ ἀποχωρισμοῦ.

Πάντοτε τέτοια θλιμμένα ὄροσημα εὐσεβείας—σάν τὸν Ἄη-Γιάννη τῆς Μπουνίλας—ὄροσημα πού συντρόφεψαν ὄλους μας στὸ δρόμο τῆς σιωπηλῆς μακρυνῆς πορείας μας—θὰ ἀντιστοίχουνε καὶ τὴν πάλη ὄλων μας γιὰ τὸν δρόμο τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν ἀνώτερων ἐκείνων ἰδανικῶν πού μᾶς κληροδότησαν οἱ Παποῦδες μας καὶ ἡ Παλιὰ Ἑπειρωτικὴ παράδοσις.

Πάντοτε τὴν μελωδία τῆς ψυχῆς μας θὰ τὴν συνθέτουν θύμησις ἀπὸ τὴν περασμένη μᾶς Ζωή, πλαστουρημένη μὲ εἰκόνες τοῦ ταξιδεμοῦ, πού γιὰ τὴν Ἑπειρωτικὴ ἰδίαν ψυχὴν, ἀποτελοῦν τὴν πεμπτουσίαν τῶν στοχασμῶν τῆς ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι συνθέτουν τὴν ἐνότητα τοῦ παρόντος μὲ τὰ περασμένα τῆς.

Πάντοτε μέσα στά μουντὰ καὶ πνιχτὰ σκοτάδια τῆς τωρινῆς πραγματικότητος θὰ σιγολάμπει ἢ θύμιση τῶν εἰκόνων τοῦ ταξιδεμοῦ καὶ τοῦ ξεπροβαδίσματος ὄλων μας, σάν φτωχικὸ ἀγιοκέρι.

III

Αὐτὸ τὸ ἀγαπημένο ἀλλὰ καὶ θλιβὸ ὄραμα τῶν περασμένων σκηνῶν τοῦ ταξιδεμοῦ, πού ἀποτελεῖ ἓνα ξεχωριστὸ μυστικὸ τῆς Ἑπειρωτικῆς ψυχῆς, μᾶς ἀπεκάλυψε ὁ φίλτατος Ἑπειρωλάτρης Δημ. Σαλαμάγκας, μὲ τὴν παραπάνω μνημονευθεῖσαν Παριδογνωστικὴν μονογραφίαν του.

Ἀλλὰ δὲν στάθηκε ἔως ἐδῶ, καὶ δὲν περιωρίστηκε μονάχα στὶς συγκινητικὲς σκηνὲς τοῦ ξεπροβόδιματος καὶ τοῦ ἀποχωρισμοῦ, ἀλλὰ

προέβη ἐν συνεχείᾳ καὶ εἰς τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς ἱστορίας τοῦ ὧ; ἄνω ἱεροῦ σκηνώματος τῆς Γενέθλιας Γῆς του, μὲ τὴν μορφὴ ἐκείνη τοῦ Πατριδογνωστικοῦ μυστικισμοῦ του, ὁ ὁποῖος τοῦ ἐπέτρεψε νὰ προβάλλει καὶ τῆς προσωπικῆς του εὐσεβείας τὴν ἀνάτασιν.

IV

Μὲ τὲς βραδυνὲς δηλαδὴ σκιὲς πού—κατὰ τὴν γραφικὴν εἰκόνα τοῦ συγγραφέως—ἐπνιγαν τὸν ναὸ ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν κεντρικὴ του εἰσοδομὴν στὸ σκοτάδι, ὁ συγγραφεὺς διέκρινε τὴν κανθλα πού ἔκαιε ἀκοίμητα στὸ βάθος σάν κάποια ἄσβεστη καὶ ἀδιάκοπη προσευχὴ πού φώτιζε τὸ μυστήριον τῆς Ζωῆς καὶ ὑψωνόντανε σάν δέηση καὶ εὐχαριστία στὸ Μεγάλον Δημιουργὸ ἐνῶ ταυτόχρονα ἀπὸ τὸ κωδωνοστάσι τῆς ἐκκλησίας αἱ καμπάνες ἐξέπεμπταν ἀρμονικὰ τοὺς ἤχους τῶν πού συμβόλιζαν τὸ τρισυπόστατον τοῦ ναοῦ αὐτοῦ, τῆς Ἑλπίδας, τῆς Παρηγορίας καὶ τῆς Ἀγάπης.

V

Οἱ ἤχοι ὅμως ἐκεῖνοι τῆς καμπάνας ἦτανε παράλληλα καὶ ἡ γλυκεῖα θλιμμένη Μουσικὴ πού συμβόλιζε καὶ τοῦ παλιοῦ Ἑπειρωτικοῦ Ταξιδεμοῦ τὴν μορφὴν, μιά μορφὴ δηλαδὴ πού τὴν ζωντανεῖ μὲ τὸ παραπάνω δημοσιευμὰ του ὁ φίλτατος Ἑπειρωλάτρης Σαλαμάγκας.

Τοῦ σφίγγομε θερμὰ τὸ χέρι καὶ, ἀντὶ συγχαρητηρίων, ἄς δεχθῆ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς πρὸς Αὐτὸν Πατριδογνωστικῆς ἀγάπης μας.

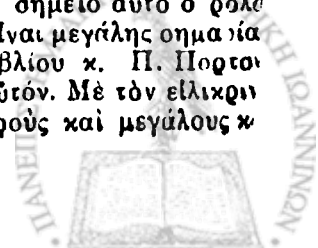
ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΟΥΡΛΑΣ Παιδαγωγός

*

Παναγιώτου Θ. Πορτούλου: «Σημεῖα Στιξέως». Πειραιεὺς 1+60.

Πραγματικὰ ἐξαιρετικὴ πρωτοτυπία παρουσιάζει τὸ βιβλιαράκι τοῦ κ. Παναγ. Πορτούλα μὲ τίτλο «σημεῖα στιξέως». Γιὰ τὰ σημεῖα στιξέως καὶ τὴ σημασία τους στὸ γραπτό μας λόγον ἐλάχιστα πράγματα ἔχουμε διδαχθῆ στά μαθητικὰ μας χρόνια. Γιὰ τὸ λόγον αὐτὸ πολλὲς φορὲς δυσκολευόμαστε στὴν κανονικὴ τους χρῆσιν καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι. Δὲν εἶναι δὲ σπάνιον τὸ φαινόμενον νὰ πέφτουν στὰ χέρια μας γραπτὰ κείμενα ἄλλων πού ἢ δὲν ἔχουν καθόλου σημεῖα στιξέως ἢ τὰ ἔχουν κατὰ τέτοιον τρόπο, ὥστε νὰ δυσκολεύουν τὴν κατανόησιν τοῦ νοήματος ἀπὸ οἱ γρόφονται. Ἐνα καλὸ γραπτὸ, καθὼς ἔξερουμε πρὲπει βέβαια κατὰ κύριον λόγον νὰ περιλαμβάνῃ καλὴ διαταξὴ νοημάτων καὶ καλὸ περιεχόμενον ἄλλ' ὅμως ἀκόμα πρὲπει τὰ διανοήματα περικυβάνονται σ' αὐτὸ νᾶχουν γιὰ τὴν καλὴν κατανόησιν τοῦ περιεχομένου καὶ τὸν κατάλληλον χωρισμὸν ἀνάμεσά του. Στὸ σημεῖον αὐτὸ ὁ ὄλος τῶν σημείων τῆς στιξέως εἶναι μεγάλῃ σημασία.

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου κ. Π. Πορτούλας πρόσεξε τὸν τομέα αὐτόν. Μὲ τὸν εἰλικρινὸς πόθον του νὰ ὠφελήσῃ μικροὺς καὶ μεγάλους *

τέγινε συνειδητά να παραθέσει αφθονα παραδείγματα, ώστε να γίνει από κάθε άναγνώστη αντιληπτή ή πιστή χρησιμοποίηση των σημείων της στίξεως. Η εργασία του πολύ διαφωτιστική, για τι παραθέτει τα αυτά κείμενα με σωστή και με λαθεμένη χρησιμοποίηση των διαφόρων σημείων στίξεως.

Μέσα στις 32 σελίδες του μικρού αυτού βιβλίου περιλαμβάνονται όλα τα στοιχεία που άφορουν τον τομέα αυτόν σε τρόπο που πραγματικά να μπορη αυτό να χαρακτηριση χρησιμότητα βοήθημα για μικρούς και μεγάλους. Την χρησιμότητά του διεΐδε και το Σο Υπουργείο Παιδείας, το όποιο και το συνιστά με την ύπ' αριθ. 31583]15-3-1960 διαταγή του για τα σχολεία Μέσης και Δημοτικης Παιδείας μας.

Από την πλευρά μας, δέν μπορούμε, παρά να συγχαρούμε τον έκλεκτό συνάδελφο για την εργασία του αυτή και να εύχηθούμε το βιβλίο του αυτό να άποφέρη στη σπουδάξουσα νεολαία μας τους τόσο πολύτιμους καρπούς που άνειρεύθηκε ο συγγραφέας του.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

—εθ#θ—

Ιδιότυπη αίσθηση γούστου—πάνω σε ζήλινα και μεταλλικά αντικείμενα—έναν δλόκληρο κύκλο θεματογραφίας με ελληνικό χαρακτήρα. 'Επίσης' κι' ή Κα Καίτη Πραντούνα, παρουσίασε μία αξιόλογη εργασία διακόσμησης: σε τραπεζάκια, βάζα, πιάτα και πίνακες πάνω σε κρύσταλα. Διακρίνονταν για την ποιότητα των θεμάτων, την ύπομονή και την καλή χρήση των χρωματικών τόνων στα σμάλτα και στις επιφάνειες του γυαλιού. Τέλος έξίσου ενδιαφέροντα υπήρξαν και τα κεραμεικά της κ. Εύφρ. Σκλάβαινας. Στην εργασία της φαίνεται καθαρά ο λαϊκός χαρακτήρας, τόσο στη θεματογραφία, όσο και στην εκτέλεση.

Νομίζουμε πως τα είδη αυτά, πρόσχαρα και χωρίς το φόρτο εκείνου του προβληματισμού που βαραίνει την τραυματισμένη αίσθηση της εποχής μας, άποτελούν αναγκαιότητα για την έσωτερική ζωή του σπιτιού και των χώρων εργασίας. Και το πρακτορείο πνευματικής Συνεργασίας είχε έδω μιάν αξιοπρόσεκτη επιτυχία.

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

—εθ#θ—

ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΙΑ

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΛΑ·Ι·ΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

(Πρακτορείον πνευματικής Συνεργασίας)

Στις αίθουσες του Πρακτορείου Πνευματικής συνεργασίας που διευθύνει ο γνωστός κ. Μάριος Βαγιάνος, έγιναν τον Άπρίλιο τρεις ενδιαφέρουσες εκθέσεις λαϊκής τέχνης: Κεραμεική Σμάλτα, Κούκλες. Τα εκθέματα αυτά, παρ' όλη την έφεση που έχουν τα χρόνια μας για διακόσμηση, είναι μάλλον σπάνια. Γι' αυτό κι' ή ώραία έμπνευση που είχε ο κ. Βαγιάνος άνταποκρίνεται προς την πραγματικότητα.

Η εκθεση περιλάμβανε, ταυτόχρονα, την εργασία τεσσάρων εκθετών κι' υπήρξε, στα εγκαίνια πολύ επιτυχημένη και με συμμετοχή ακαδημαϊκών, καλλιτεχνών, δημοσιογράφων και πολλών φιλοτέχνων. Οι εκθέτες (που είχαν όλες γυναίκες) εξέθεσαν: ή Εθαγγ. Βασάλου ελληνικές ένδυμασες πάνω σε κούκλες (που είχαν και το κύριο θέμα) και παιδικές συνθέσεις του είδους αυτού. Στην εργασία της Κας Βασάλου, κυριαρχεί ή φινέτσα της γραμμής, το καλοδιαλεγμένο χρώμα κι' ένα άραχνώδες ύφος στην δλη συγκρότηση των θαλοφράχτων πινάκων με κούκλες. Η Πινελόπη Διαμαντοπούλου, άπ' τους πρώτους που καθιέρωσαν στον τόπο μας το είδος του σμάλτου και των μπατίκ, παρουσίασε μιάν αξιόλογη και πολύμογη—ώς εκ της φύσεως των υλικών και της ανάγκης της σύνθεσης με αυτά—εργασία (είκόνες, πιάτα, βάζα, και διάφορα άλλα κομφοτεχνήματα. Η Κα Διαμαντοπούλου, έχοντας έντονα χρώματα και χαμηλή κλίμακα φόντου, κατόρθωσε να συνθέσει, με βαθείς άφαιρέσεις και μιάν

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΤΟ ΜΑΝΟΥΡΙ

(Λέξεις ελληνική)

Άγαπητή «Ηπειρωτική Έστία».

Ο έγκριτος επιστήμων Γεωπόνος Γαλακτολόγος κ. Ζυγούρης, προκειμένου περι του έτύμου της λέξεως *μανούρι*, γράφει τα εξής: («Ηπ. Έστ.» Ιαν. 1960, σ. 49).

«Βραδύτερον ή όνομασία του τυρού τούτου (κεφαλοτύρι) άντικατεστάθη διά της όνομασίας «μανούριον», της όποιας ή προέλευσις είναι κατά πāσαν πιθανότητα Ιταλική, εκ της Ιταλ. λέξεως *mano* (χείρ), λόγω της διά των χειρών έπεξεργασίας του προϊόντος τούτου».

Μανούρι, όμως, εις τα Ιταλικά λεξικά δέν συναντάται. Θα πρόκειται όθεν περι άλλης λέξεως. Διάφοροι συγγραφείς έπεχείρησαν να άνεύρωσι το έτυμον της λέξεως, άλλ' ήστόχησαν. Ούτως ο Κ. Νικολαΐδης, ο συντάκτης του Έτυμολογικού Λεξικού της Κουτσοβλαχικής (Άθήναι 1909), άνεπιτυχώς άποφαίνεται «οτι το Κουτσοβλάχικο μανούρι (=είδος τυρού, μανούρι) παρὰ γεται εκ του *manuarius* (=όδρογμευθείς), Ιταλ. *manubrio*». Άλλά δέν επιχειρεί ο Κ. Νικ. να εξηγήση και τινι τρόπω θα ήτο δυνατόν να άποβληθί εις την Έλληνικήν ο Ισχυρός φθόγγος *μ π ε*, ώστε εκ του *manubrio*, που δέν σημαίνει άλλως τε, τυρόν τινα, αλλά σημαίνει μοχλόν, χειρολαβήν, να προκύψη το *manurio*. Ο Ρουμάνος G. Pascu θεωρεί το μανούρι των Κουτσοβλάχων σκοτεινής άρχης (*Dictionnaire Etymologique macé-*

do-roumain Jasi 1925 I. 1926), ὁ δὲ *Höck*, συγγραφεὺς τοῦ ἔργου «*Les Saracatsans*» (2' 151), παρᾶγει τὸ μανούρ (=μεγάλος στρογγυλὸς τυρὸς τῶν Σαρακατσαναίων) ἐκ τοῦ ρουμανικοῦ *manure*.

Τὴν λύσιν εἰς τὴν ἔρευναν διὰ τὴν ἐθνικότητα τῆς λέξεως μανούρι ἔδωσεν ἤδη ἀπὸ τὸ 1939 ὁ ἡμέτερος Δ. Γεωργακάς, γλωσσολόγος καὶ καθηγητὴς νῦν Ἀμερικανικοῦ Πανεπιστημίου: «Τὸ οὖσ. μανούρι σημαίνει τυρὸν κατωτέρας ποιότητος, ἄσπιον καὶ ἀπαντᾷ πολλαχοῦ ἀφοῦ δὲ φέρεται καὶ ἔτερον οὖσ. μανούλλι συνώνυμον (Κυ κλάδες) εἶναι σαφὲς ὅτι ἡ κατάληξις—οὔρι—οὔλλι εἶναι ὑποκοριστικαὶ τοῦ οὐσιαστικοποιηθέντος ἐπιθ. μανός, ἀντὶ μανός τυρός. Κατὰ ταῦτα τὸ Ρουμανικὸν καὶ τὸ Βλαχικὸν *manure* εἶναι δάνειον ἐκ τῆς ἑλληνικῆς». (Λεξικογραφικὸν Δελτίον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 1939 σ. 78).

ΕΥΑΓΓ. ΜΠΟΓΚΑΣ

✽

Ἀγαπητὴ «Ἡπειρ. Ἔστια»,

Προσθέτω, στὴν παραπάνω ἐπιστολὴ τοῦ κ. Μπόγκα, ὅτι τὸ «μανός» ἴσχυται καὶ στὸ λεξικὸ τοῦ Ἀνθ. Γαζῆ μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀραιοῦ (μανός=μὴ πυκνός, μὴ σφικτός).

ΓΕΩΡΓ. Α. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

—✽✽—

ΒΙΒΛΙΑ

ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Σπύρου Γ. Μοτσαενίου: «Νεοελληνικὴ μουσικὴ» (πραγματεία). σχ. 8ον μεγ., σελ. 464, Ἀθήναι 1958.

Ἀνθούλας Α. Ζόλδερ: «Χοῆς» (ποιήματα), σχ. 8ον μεγ. σελ. 76, Ἀργίριο 1960.

Δάμπρου Μάλαμα: «Πουλιὰ τῶν καταγίδων» (διηγήματα) σχ. 8ον, σελ. 276, Γιάννινα 1960.

Ὀμήρου Μπεκέ: «Τὸ τραγούδι τοῦ Μεγαλέξαντρου» (ποιητικὴ σύνθεσις) σχ. 8ον μεγ., σελ. 96, Ἀθήναι 1959.

Γιώργου Ν. Κάρτερ: «Ἀπόψε ἡ γῆ καίει» (ποιήματα), σχ. 8ον μεγ. σελ. 40, Ἀθήνα 1958.

Νίκου Ἀθ. Βουζούκα: «Εἰλωτες τῶν Βουλγάρων» (χρονικὸ) σχ. 8ον, σελ. 112, Σέρρες 1959.

Σπύρου Κοκκίνη: «Ἡ πολιτεία μὲ τοὺς ἀνθρώπους» (ποιήματα), σχ. 8ον μεγ., σελ. 32, Χαλκίδα, 1960.

Δημ. Κ. Παπακωνσταντίνου: «Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος», (μελέτη) σχ. 8ον, σελ. 116, Ἀθήνα, 1960.

Βασ. Γ. Παπαγεωργίου: «Τὰ ἱστορικὰ γεγονό-

τα τῶν Καλαβρῶτων καὶ ἡ ἐναρξὶς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821», σχ. 8ον, σελ. 80, Πάτρα, 1960.

Θεοδ. Τρουμπῆ: «Ἀνθρώποι τῆς σκαλωσιᾶς», (μυθιστόρημα), σχ. 8ον σελ. 100, Λάρισα 1959.

Δημ. Σαλαμάγκα: «Ὁ Ἄη - Γιάννης τῆς Μπουνίλας» (ἱστοριοδιφικὰ - λαογραφικὰ), σχ. 8ον σελ. 32, Γιάννινα, 1960.

Ἐλπινίκης Σταματάκη: «Πῶς μαθαίνουν ἀριθμητικὴ τὰ παιδιὰ τῆς πρώτης Δημοτικῆς», σχ. 8ον, σελ. 104, Ἰωάννινα 1959.

Ἀλεξ. Σ. Καρανικόλα: «Τὰ ἐξωσχολικὰ ἐφηβικά ἀναγνώσματα» (πρόδρομος ἀνακοίνωσης), σχ. 12ον, σελ. 16, Ἀθήναι 1960.

ΑΝΑΤΥΠΑ

Σπυρ. Μ. Καλλιόφα: «Ἀρμονικὴ ἀνάπτυξις ὁρμῶν καὶ πνεύματος εἶναι θεμελιώδης ὄρος: ψυχικῆς υἰείας», (ἀνατύπωσις ἐκ τῆς Ἐπιστημ. Ἐπετηρίδος Φιλοσ. Σχολῆς Παν. Ἀθηνῶν 1959—1960), σχ. 8ον μεγ., σελ. 24 Ἀθῆναι 1960.

—✽✽—

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ὁ Ἰταλὸς ποιητὴς *Salvatore Quasimodo*, ποτῆρς τὸ βραβεῖο *Λογοτεχνίας* 1959, ἤρθε στὶ ἀρχὲς τοῦ μηνὸς τούτου (Ἀπρίλιος) στὴν Ἀθήνα, ὅπου συναντήθηκε μὲ διαφόρους πνευματικούς ἀνθρώπους τῆς πρωτεύουσας. Τὸν Σ. Κουαζίμοτο συνόδεψε, στὶς ἐπαφὰς ποὺ εἶχε στὴν Ἀθήνα, ὁ ποιητὴς κ. *Ι. Κουτσοχέρας*. Εἴμαστε βίβαιοι πῶς ὁ Ἰταλὸς ποιητὴς—ποὺ ἔχει κί' ἐν μέρει ἑλληνικῆς—καταγωγῆς—ἐνημερωθῆκε πλήρως ἀπ' τὴν πνευματικὴν κίνηση τοῦ τόπου μα Δὲν ἀκούσαμε ὅμως ἀρκετὰ γιὰ τὴν πνευματικὴν Ἐπαρχία κ. λ. Ἐκεῖ (στὴν Ἀθήνα) ἐξαντλήθηκαν, λοιπὸν, καὶ τὰ δικά του ἐνδιαφέροντα; Ἐἴταν τουλάχιστο γέννημα κί' αὐτὸς μιᾶς πρωτεύουσας, κατὰ «πάνηαι κί' ἔρχονταν»

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Ἡ Συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ καὶ ἡ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἔστιας εὐχαριστοῦν θερμῶς τοὺς συγγραφεῖς ποὺ τοὺς ἀπέστειλαν βιβλία τοὺς καὶ λυποῦνται ποὺ, λόγῳ τῆς πληθῆρας τῶν συγγραμμάτων καὶ τοῦ περιορισμένου χώρου τῶν σελίδων τῆς κριτικῆς, δὲν μπόρουν ἀνταποκριθῆναι πρὸς τὶς ὑποχρεώσεις ἀπέτι τους. Ἐλπίζουν δὲ ὅτι, στὸ προσεχὲς μέλλον, θὰ δυνηθοῦν νὰ κινηθοῦν ἀνετώτερα στὸν ζῆλον αὐτὸν τομέα.

